SERIE NOUĂ | ANUL XXXIII | 1474 | 32 PAGINI | PREȚ: 2000 LEI

CRONICA
revistă de cultură

Nr. 10, oct. 1998

Poem de octombrie

ÎNNOPTAT

Irina ANDONE

Sufletul meu e-ntrupat
și atît l-am vegheat
și atît l-am vegheat.
Se făcea că se
scutura sufletul meu întrupat,
se făcea că se împărtea
pe din două.
Și m-a adulmecat
cu o nară suavă zarea
și la ea m-a sorbit
ne-ncetat.
M-a primit cu mîna ei largă
cu fața ei dalbă
cu tot ce-a rămas
dintr-un crîng baladesc.

Și cam pe-atunci s-a-noptat.

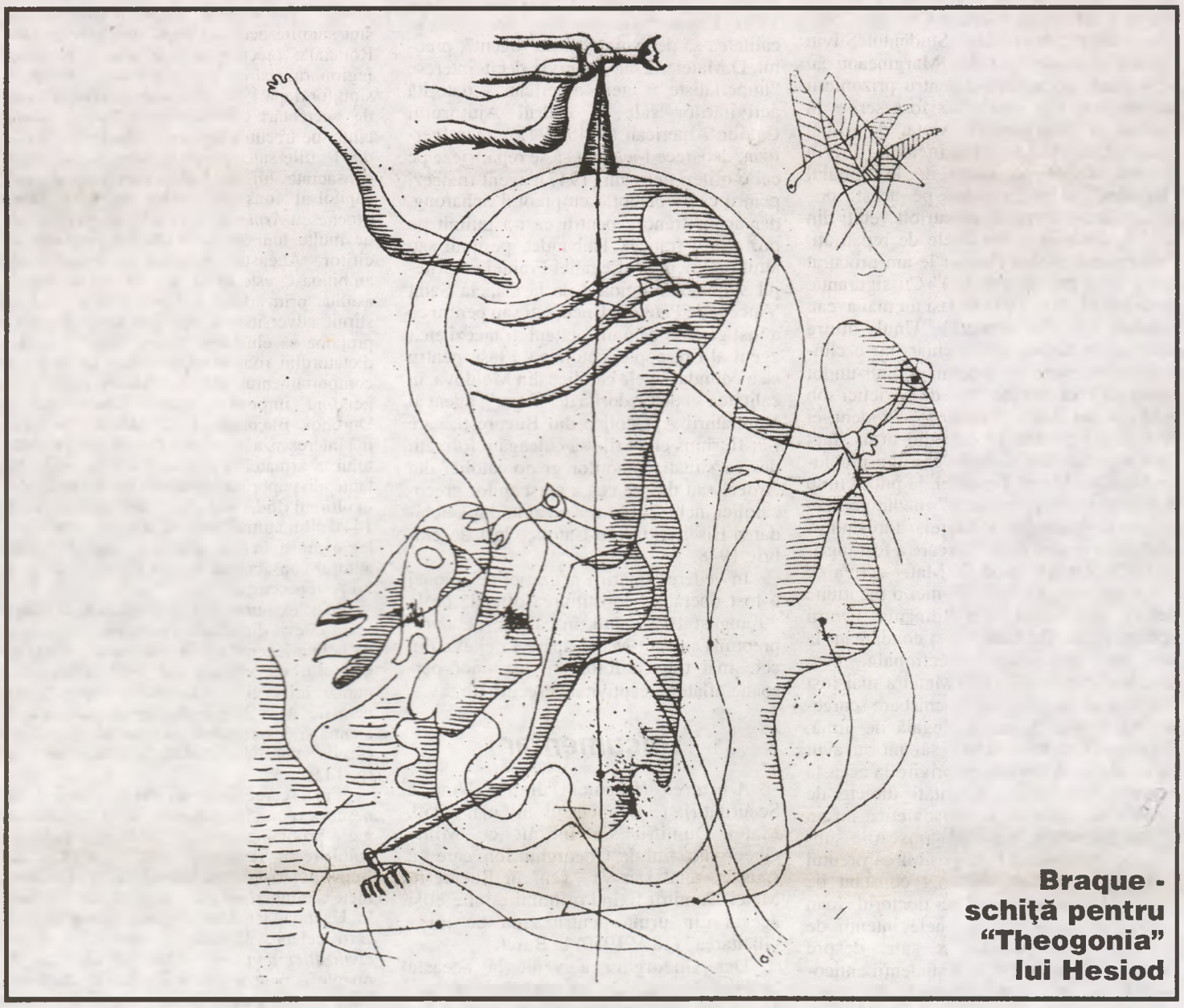

Braque - schiță pentru "Theogonia" lui Hesiod

Mistuitoarea patimă a scrisului și judecata posterității

Valeriu STANCU

Omul - vremelnicie statornicită în îndolierea frunzelor, în ranele ploii, în arpegiile vîntului, în irealul zăpezii. Omul - minune, mister și slăbiciune a naturii.

Probabil, fiecare părinte, atunci cînd i s-a zămislit odrasla, a văzut în aceasta singurul mijloc de a învinge moartea și a purtat în suflet, într-o formă sau alta, tîlcul cuvintelor craiului din povestea lui Petre Ispirescu, "Taci, fătul meu, că ți-oi da tinerețe fără bătrînețe și viață fără de moarte!", sperînd, împotriva evidenței, că veșnicia nu e doar o iluzie. Si totuși, nici măcar Fiul Omului nu a avut parte pe deplin de viața fără de moarte de a cărei existență ne agățăm atunci cînd ne închipuim că vom trece într-o zi în împărăția cerurilor. Pînă și Fiul Omului a trebuit să-și poarte povara existențială pe Golgota pentru a-și cîștiga veșnicia, pînă și El a avut momentele sale, omenești, de slăbiciune, de îndoială, de tristețe, de singurătate. Și, Doamne, cît e de ușor de trecut pragul dintre lumi într-un astfel de moment! Ne-a dovedit-o, încă o dată, gestul colegei noastre Irina Andone, mult prea grăbită să transforme în certitudine iluzia cuceririi veșniciei. Cu dreptate exclama Sadoveanu: "Biata ființă omenească nu-i nici bună, nici rea, e o umbră vană care se zbate, se luptă, suferă și trece!"

Si dacă Iisus Hristos a trecut din existența-i telurică în existența celestă "cu moartea pre moarte călcînd", nouă, celor făcuți cu adevărat din lut, nouă celor ce ni s-a hărăzit doar chipul și asemănarea Domnului, nu și esența sa divină, eternă, nu ne este dat harul resurecției, de aceea ne întristăm cînd semeni de-ai noștri se leapădă de clipa cea repede ce li s-a dat și trec pragul care ne desparte de lumea umbrelor. De aceea preț de o clipă uităm servituțile zilnice ale existenței, gîndind la cele veșnice și umblînd cu moartea-n suflet. Moarte care, în aceste zile ne-a mai făcut un semn, dureros, absurd, nedrept. În aceste zile, cînd toamna ni se strecura șerpește în sufletele înfiorate de lacrimile naturii, a plecat, purtată de vînturile, ploile și de durerile frunzelor stinghere, poeta Irina Andone. S-a grăbit spre judecata posterității. S-a grăbit spre o iluzorie veșnicie.

Obsedați de eternitate tocmai pentru că nu au parte de ea, oamenii încearcă - fiecare în felul său, după mintea, sufletul, harul si puterile sale - să-și nemurească numele, să lase ceva în urma lor (mințindu-se frumos și inutil despre cucerirea veșniciei). Unii chiar reușesc, deși, din punct de vedere ontogenetic, pentru noi posteritatea are tot atîta consistență cît și inelele lui Saturn.

Cei mai preocupați de imaginea ce se va perpetua după trecerea lor în veșnicie sînt creatorii, după ei rămînînd nu doar fotografii îngălbenite de vreme și urmași dornici de moșteniri cît mai consistente, ci și opere mai mult sau mai puțin durabile, care, oricum, vor înfrunta valorile vremii, reflectarea în sufletele generațiilor ce vor urma și reacțiile criticilor de tot felul, reacții ce nasc, nu de puține ori, atitudini de-a dreptul bizare și răuvoitoare.

Oamenii se iluzionează, deci, că prin copii sau prin operele lor fac tîrg cu eternitatea (în urmă cu douăzeci de ani, marele prozator francez Yves Berger îmi mărturisea - într-un dialog pe care l-am publicat în revista "Cronica" - "scriu, pentru că scrisul îmi dă iluzia eternității!"). Si totuși, peste cîte din creațiile "nemuritoare" nu se așterne, în straturi groase, praful uitării, al nepăsării, al indiferenței. În ultimii ani au plecat dintre noi Aurel Dumitrașcu, Ioanid Romanescu, Corneliu Sturzu, Ioan Betinschi, Nicolae Tatomir, Marcel Vîrlan, Haralambie Tugui, Dan Merișcă, Aurel Leon, Ion Iancu Lefter, Radu Negru, Horațiu Lascu; creatori din generații diferite, de formații și structuri diferite, care aveau în comun mistuitoarea patimă a scrisului. Cine le mai pomenește astăzi numele, în afara familiilor, prietenilor și a unui cerc restrîns de inițiați și de confrați? Au păsit cu toții în aceeași eternitate, într-o nebuloasă și necruțătoare competiție împotriva uitării, deși unii au avut păcate ca oameni, alții ca scriitori, cîțiva și ca oameni și ca scriitori, puțini dintre ei, n-au avut deloc. Ce mai contează, după ce i-a atins aripa nemuririi? Si-apoi cine dintre noi e perfect? Oare nu cumva chiar "imperfecțiunile" omenești ale confraților ne fac să-i iubim, să-i prețuim?

Posteritatea ne va judeca pe toți, dar socot că nu e drept să ne amintim de cei plecați numai la aniversări și comemorări. Ei au ars prin creațiile lor și au ars tocmai pentru a-și depăși finitudinea, păcatele, slăbiciunile omenești. Au ars pentru a dărui ceva semenilor. Așa cum a făcut-o, în 30 de ani de zbuciumată existență, Irina Andone. Poeta ce a debutat în "Cronica" și care, parcimonioasă cu propria creație, n-a publicat decît un volum de versuri, *Mîngîios* (Ed. Institutului European, Iași, 1996). Gherasim Luca, în februarie 1994, înainte de a se arunca, asemenea lui Paul Celan, în apele Senei spre a înfrunta învolburatele unde ale Styxului, a spus că părăsește o lume în care nu mai e loc pentru poeți. Din nefericire, se pare că într-adevăr nu mai e loc pentru poeți în lumea aceasta ce tranzitează spre un alt mileniu. Au dovedit-o și însingurarea Irinei Andone și disperarea gestului ei și preatimpuria ei plecare. Ne-a părăsit luîndu-și cu sine Poezia, durerile, teama de viață, grăbindu-se spre judecata posterității și dorind să afle dacă veșnicia e doar o iluzie. N-aș putea spune că Irina mi-a fost un prieten apropiat. Ne vedeam rar și colaboram și mai rar. Și totuși am resimțit ca pe o istovitoare nedreptate vestea prematurei sale stingeri. Singură și-a răpit, purtînd-o spre lumi mai bune, veșnicia sufletului care a înnobilat cu suflarea sa vremelnicia țărînei din care a fost zămislită. A plecat într-o zi de toamnă, uitînd că a rămas datoare "Cronicii" cu partea a doua a unui dialog despre teatrul american, dialog pe care i-l publicasem în luna august. Fără Irina Andone toamna e mai stingheră, mai prăbușită-n pulberi, redacția e mai rece, mai tăcută, Iașul e mai trist, mai stingher, mai urît, mai sărac. Un Iași care, de o vreme, a început să-și piardă, într-un ritm amețitor, chiar pe cei care-i făuresc spiritualitatea.

Omul - statornicie vremelnică încuibată în îndolierea frunzelor, în ranele ploii, în arpegiile vîntului, în albul ireal al zăpezii. Omul - minune, mister și slăbiciune a naturii.

Într-una din fabulele sale, La Fontaine afirma că "moartea nu îl surprinde pe înțelept, el este întotdeauna gata de plecare". În ce mă privește, trebuie să mai treacă măcar cîteva decenii pentru a căpăta înțelepciunea la care se referea fabulistul francez căci, ori de cîte ori moartea loveste pe cineva din jurul meu, mă simt contrariat, neputincios, surprins și nepregătit pentru trecerea Styxului. Poate de aceea, acum cînd poeta Irina Andone nu se mai cutremură nici de moarte, nici de veșnicia ei, resimt altfel, mai grav, mai cutremurător, versurile ei din volumul *Mîngîios*: "O, doamne, sînt atît de primitoare,/ Si carnea mea atîta de sălcie,/ Nesațiu nesfîrșit adapă/ Oricărui va să vie./ Tărîna de deasupra crapă,/ Cer se despică pe sub coapsa stearpă,/ Nesațiul îndelung îmi sapă/ Albie argintie."

Dosar Dumitru Matei (3)

Dănuț DOBOȘ

Capetele de acuzare

Unul din cele trei capete de acuzare împotriva preotului D.Matei a fost presupusa sa complicitate la evadarea în anul 1947 a 6 prizonieri germani aflați internati la Spitalul "Izolarea" din Iasi. Incidentul nu este pe deplin lămurit astăzi. "Subsemnatul - declara la 11 iulie 1950 D. Matei - am procurat 6 fise de la preotul Ștefan Fischer care lucra în Comitetul particular de repatriere Iasi. Studentul Silviu Cernea și studentul Coca Mărgineanu au scris fișele de repatriați pentru prizonierii sus-amintiți (...) Fișele au fost scrise în cameră la subsemnatul. Ajutat de Mihai Gheorghiu, Coca Mărgineanu, Silviu Cernea și fiul portarului de la Spitalul "Izolarea", i-am condus pe acesti prizonieri într-un tren de nepatrioti veniti din URSS, dîndu-le și lor fisele de repatriati. Prin preotul Ștefan Fischer le-am procurat și foi de drum de tren (...)" Cu siguranță, germanii aflați în 1947 la Iasi nu mai aveau condiția de "prizonieri". Unul dintre aceștia, un medic, activa chiar într-o clinică. Făceau parte cei 6 germani dintr-un lot repatriați? Au fost internati de sovietici sub o formă sau alta la "Izolarea"? Evident, ei ar fi fost repatriați în cele din urmă, fapt care nu scade din meritele gestului preotului Dumitru Matei. De altfel, la puțin timp după evadare, "prizonierul" medic german i-a scris preotului D.Matei, adresîndu-i mulțumiri pentru modul în care a fost îngrijit la "Izolarea", unde D. Matei activa ca preot spiritual. El nu făcea nici o mențiune despre fuga ilegală din România. Pentru această faptă, D.Matei a fost condamnat la doi ani închisoare corectională. Prin sentința 989 din 1950, D.Matei a mai fost condamnat la trei ani închisoare corecțională pentru deținerea ilegală de armă. Securitatea și anchetatorii săi nu au avut niciodată vreo dovadă cu privire la această acuzație. De altfel, activități directe de luptă anticomunistă și antisovietică nu au existat niciodată în rîndul "miscările subversive" de la Iasi. Este posibil ca preotul D.Matei să fi fost informat constant de Liviu Mărgineanu sau de doctorul Ioan Gheorghe cu privire la unele intentii de acțiuni "mai eficace", sau despre "discuțiile" purtate printre studentii anticomuniști. Nu există vreo mărturie documentară cu privire la participarea lui D.Matei la aceste discutii.

Armamentul găsit de securitate la unii studenți - caz comun în epocă, la doar cîțiva ani după încheierea războiului - nu avea nimic comun cu persoana preotului D.Matei.

La 26 iunie 1950, aflat la captivitate, pretoul D.Matei a fost obligat să declare că ar fi făcut oficiul de a transporta o servietă cu două pistoale apartinînd lui Romuold Druszcz, de la o adresă la o alta din Bucuresti.

Pentru crima de "înaltă trădare", preotul Dumitru Matei a fost condamnat în anul 1950 la moarte și confiscarea averii. Ideea implicării într-un proces de spionaj în favoarea Franței a fost speculată de Centrala Securității pornind de la notele de control ale Securității din Iași care redau unele discuții avute de D.Matei cu Liviu Mărgineanu și dr. Ioan Gheorghiu. Potrivit unor declarații și note aflate la dosarul 10715, preotul D.Matei și-ar fi luat angajamentul în anii 1947-1948 cu privire la crearea unei legături între organizația studențească din Iași și o anumită legație străină din București. Interesant este faptul că dr. Ioan Gheorghiu, deși de acord cu această idee, ar fi rugat insistent ca această legație să nu fie cea a Franței. Aceste elemente au fost neglijate de securitatea din Iași, nu însă și de Centrala din București, care a găsit pretextul pentru grosolana înscenare a procesului Legației Franței. În falsele declarații date sub tortură, preotul D.Matei a menționat în cîteva ocazii numele Legației Franței. Conform scenariului creat de Securitate, Dumitru Matei și-a asumat faptele presupus petrecute în perioada premergătoare arestării sale. (17 mai 1950) unele în legătură cu intenția contactării Legației Franței. Motivul era evident - arestarea trebuia justificată ca urmare a unei vaste "acțiuni de spionaj" desfășurată de D.Matei pe parcursul a trei ani de zile.

Biografia falsificată

Aspecte ale biografiei preotului D.Matei au fost falsificate premeditat de securitate, în special perioada anilor 1946-1950. Conform scenariului securității, în calitatea sa de "spion" și de "agent", preotul D.Matei nu ar fi servit decît interese "imperialiste": agent american - datorită activitătilor sale în cadrul Ajutorului Catolic American (1946-1947); agent german, deoarece i-a ajutat să se repartrieze pe cei 6 ofiteri germani (1947); agent francez, pentru că a colaborat cu preotul Scharong, dar agent francez pentru că i-a întîlnit pe profesorul francez Thibaudet, pe unul sau altul din membrii Legatiei Frantei cu prilejul slujbelor religioase de la Capela Saint Vincent de Paul din București sau pentru că a fost găzduit de unii cetățeni francezi etc.; agent al Episcopiei catolice de Iasi, pentru că a colindat satele catolice din Moldova, în calitatea sa deloc dorită de "fugar"; agent al Nuntiaturii Apostolice din București, care l-ar fi trimis chipurile să culeagă informatii despre situatia preotilor greco-catolici din Ardeal sau despre cea a episcopilor greco-catolici închisi la M-rea Neamt, după lichidarea Bisericii Greco-Catolice la 1 decembrie 1948.

În vederea întăririi acuzatiei de spionaj a fost operată reconstituirea oficială de la 29 august 1950, cînd, în calitate de actor, preotul Dumitru Matei apare în cîteva din cele mai tragice fotografii ale unor persoane aflate în captivitatea securității.

Documentar

Arestarea (fragment dintr-o Notă a Securității). (...) În cursul lui mai 1950, Matei Dumitru s-a întîlnit cu Mihai Gheorghiu, fiul dr. Gheorghiu Ion, care i-a spus că tatăl său va veni în București. Matei Dumitru fixînd o întîlnire între el și acesta din urmă pentru ziua de joi - "Înălțarea" (18.V.1950) la Bufet.

Dar Gheorghiu a venit la această întîlnire însoțit de un cetățean pe care Matei Dumitru nu l-a cunoscut, ceea ce l-a făcut să fie rezervat.

Cu prilejul acestei întîlniri, dr. Gheorghiu i-a povestit lui Matei Dumitru cum a fost arestat la episcopie, mergînd acolo în timpul unei percheziții, fiind întrebat și de el.

Matei Dumitru a comunicat dr-ului Gheorghiu Ion că a pierdut legătura, însă dacă ar fi nevoie, va căuta să încerce "vreo altă posibilitate".

Dr. Gheorghiu a invitat la masă pe Matei Dumitru, însă acesta din urmă a refuzat, pentru că nu avea încredere în cei care-l însoțea pe acesta. Despărțindu-se de dr. Gheorghiu, Matei Dumitru a fost arestat.

Declarație - interogator Tujan Magdalena (Ploscuteni - Tecuci)

7 iunie 1950

"Atît eu cît și fratele meu, Dtru Tujan, știam că preotul Dumitru Matei este căutat de organele poliției, și am continuat să-l ajut pe considerentul că avem aceeasi religie, precum și aceleași vederi politice, considerîndu-l un răzvrătit al regimului, după cum eram și eu. De asemenea, am oferit adăpost și masă lui Gheorghiu Mihai..."

Fragment

Declarație - Interogatoriu - Inginer Druszcz Romuald

"Preot Dumitru Matei a organizat si rezistența pasivă printre studenții Universității și Politehnicii din Iași. Studenții veneau la el pentru a obține ajutoare americane, adică alimente si îmbrăcăminte și cu această ocazie el atîta spiritul de rezistență printre ei".

A.S.RI, Fond "P", dos. 10715, vol. 1, f 59.

Reconstituirea unei epoci

Ionel SAVITESCU

Dacă, pînă în anii '70 numele și personalitatea mareșalului Ion Antonescu erau ocultate, (el fiind considerat, în viziunea epocii, criminal de război), după această dată, Antonescu devine personaj de roman la Marin Preda (*Delirul*) și Eugen Barbu (*Incognito*), pentru ca în fine, după 1990, problema cazului lui Ion Antonescu să formeze un număr tematic al revistei "Dilema" (nr. 165, 8-14 martie 1996), totodată, apărînd și studii temeinice consacrate mareșalului român, scrise de cercetători români și străini (Larry L.Wats, *O Casandră a României: Ion Antonescu*). Întrucîtva, legate de problemele guvernării antonesciene sînt studiile dedicate populației evreiești din România, precum și cele despre mișcarea legionară, care, de asemenea, au sporit simțitor după 1990. Recrudescența unor astfel de cercetări este benefică. Numai cunoscîndu-ne trecutul vom evita, dacă vom învăța din lecțiile sale, greșelile. Între aceste studii consacrate lui Ion Antonescu, un distinct capitol îl constituie cartea lui Alex Mihai Stoenescu *Armata, Mareșalul și evreii* aflată de multe luni în topul cărților preferate de cititor. Această cercetare - deosebit de ambitioasă, este rodul a patru ani de muncă asiduă, prin arhive și bibilioteci și care i-a stîrnit adversități și opreliști autorului - își propune să elucideze figura controversată a dictatorului român relațiile sale cu evreii și comportamentul față de legionari, cazurile de genocid împotriva evreilor petrecute la Dorohoi, București, Iași, Odessa ("pe mine mă interesează atitudinea față de evrei a statutului, a armatei, a instituțiilor - ca reprezentante ale poporului român în orice vreme. Nu în ultimul rînd, chiar atitudinea populației", p. 144), ultimatumul sovietic din '40, rebeliunea legionară și, în fine, în ultimul capitol al cărții autorul consacră un posibil portret mareșalului Antonescu.

În cele ce urmează, ne propunem să examinăm cîteva din aceste probleme (remarcînd de la bun început că, în mai toate cazurile de genocid, cercetătorii nu cred în privința numărului victimelor) și păreri expuse pertinent de Alex Mihai Stoenescu, care atrage atenția și despre prigoana sovietică împotriva evreilor, chestiune eludată, în genere, de evrei (p. 132).

Fidel cercetării sale, Alex Mihai Stoenescu, expune într-un prim capitol o cronologie a problemei evreiești în România, în secolul trecut: revărsarea evreilor în masă din Imperiul tarist crease într-adevăr, o problemă, încît Chamberlain preconiza un stat evreiesc în Uganda, iar Max Nordau (autor al unei cărti celebre *Minciunile convenționale ale civilizatiei noastre*) vorbea de un "azil de noapte", pentru evrei în Țările Române. Ulterior, după construirea Uniunii Sovietice, s-a vorbit chiar de crearea unei republici evreiesti, pe teritoriul U.R.S.S. Cei dornici de informatii suplimentare pot consulta cu folos lucrarea lui Max.I.Dimont *Evreii, Dumnezeu și Istoria*, 1997, apărută, e drept, în anul cînd Alex Mihai Stoenescu își încheia cercetarea sa.

Ceea ce rezultă cu certitudine e faptul că, atît după anul 1877, cît și după 1918, România a fost speculată de Marile Puteri, ca preț al independenței și al reîntregirii teritoriale, să-i primească pe evrei, România constituind astfel un "debușeu" pentru aceștia, pînă la crearea unui stat propriu. Curînd, evreii au devenit indezirabili românilor, fapt sesizat si de Carol I care într-o scrisoare către tatăl său, din 1873, îi spune cum măsluiau evreii rachiul pentru a-i îmbăta pe țăranii români (p. 35).

Apoi, vîlvătaia răscoalei din 1907 s-a pornit tot din cauza unui arendas evreu Mochi Fischer (v. Radu Rosetti *Pentru ce s-au răsculat țăranii?*). Aici, pornind de la incidentul din 1907, petrecut la Galați, de reprimarea răscoalei de către armată și evenimentele anului 1989, Alex Mihai Stoenescu, face unele consideratii binevenite asupra menirii si misiunii armatei unei țări. De mare importanță în economia lucrării sînt capitolele consacrate ultimatului sovietic și retragerii armatei române, din Basarabia si Bucovina de Nord. Din cuprinsul cărții aflăm că și Stalin (s-a bătut atîta monedă despre cît a fost de surprins că este atacat de Germania, aliata sa) cunoștea planurile de război ale Führerului, Stalin însuși avînd pe masa de lucru, încă din 1939, un plan de atac contra Germaniei, prevăzut pentru iulie 1941, nutrind aceleași planuri expansioniste.

Analizînd fenomenul legionar (pentru care Antonescu a avut o anumită slăbiciune cauzată de puritatea și idealurile de regenerare morală a națiunii române, promovate de legionari, detestînd lupta intestină dintre partidele politice dominate de corupție, lichelism și incompetență), Alex Mihai Stoenescu, distinge în sînul Legiunii infiltrarea unei agenturi de sorginte comunistă (Dimitrie Grozea) care se va preta la oribilele jafuri și asasinate bestiale culminînd cu cele de la Jilava si Abator (autor al crimelor a fost comisarul legionar Moisescu) unde sînt invocate mărturiile lui Mihail Sebastian din *Jurnalul* său, la care s-ar putea adăuga *Jurnalul din vremuri de prigoană* al lui Emil Dorian. În ceea ce privește felul cum soldații români s-au luptat în anii războiului al doilea există și mărturia generalului Hans Speidel, comandant NATO în Europa Centrală.

Generalul Speidel spune că, dintre toți soldații aliați care au luptat alături de germani, cei mai destoinici au fost românii: "Dați-le șefi buni, și nu veți găsi trupe mai bune" (apud, Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, 1997, p. 408), încît ne întrebăm dacă cumva nu este o fatalitate ca acest popor harnic, omenos, tolerant, curajos și viteaz să nu aibă parte de comandanți și conducători pe măsură?

O altă problemă pe care dorim s-o aducem în discuție este abordată de autorul acestui solid studiu în capitolul al VI-lea "Mai multe feluri de evrei".

Paragraful "Mentalității", în care este discutată problema stringentă a arhivelor românești, oferind și două exemple: În 1686, Sobieski dispune arderea arhivelor publice ale Moldovei, în timp ce, 396 de documente referitoare la întemeierea Moldovei, ajung în arhivele Rusiei, iar mai aproape de noi, în timpul lui Caragea și Al. Sutu, domnitori fanarioți ai Munteniei, sînt distruse arhivele Țării Românești, la care se adaugă distrugere sistematică a documentelor continuității în Transilvania de administrația ungară. La toate acestea, dacă menționăm mărturia lui Radu Rosetti (v. *Amintiri*, 1996), după care o bună parte din arhiva Moldovei arde în urma [illegible] două incendii (1822 și 1827) la Iași și a lui N. Georgescu care spune în *A doua viață a lui Eminescu*, 1994, că, Mackensen, în retragerea sa, în 1918, luase o parte din arhiva țării, pe cînd arhiva mare și tezaurul se află încă la Moscova, iar în 1989 s-a tras în Biblioteca Centrală Universitară distrungîndu-se documente de mare valoare, ne întrebăm dacă asemenea acte, hrisoave, incunabule vor mai fi recuperate vreodată? Întreaga lucrare este bine scrisă și documentată. O singură inadvertență semnalăm la pagina 437, unde se vorbește despre moartea generalului Nicolae Macici: 15 iunie 1950, după care urmează un citat din "Viața Armatei" (nr. 10/1993, p. 19) pe care nu l-am putut verifica și în care se spune că, într-o seară de iarnă geroasă, minus 20 de grade Celsius, generalul Macici este obligat să facă o baie de aburi, după care e ținut gol în celula fără geamuri la ferestre, a doua zi fiind găsit înghețat.

În fine, în ultimul capitol al lucrării sale Alex Mihai Stoenescu, urmărește îndeaproape viața și cariera militară de excepție a acestui soldat înnăscut care a fost Antonescu. Autorul cărții a avut șansa să vadă ce conține dosarul militar personal al generalului Antonescu sigilat chiar de el, în 1940, cînd devenise conducător al statului. Lectura este concludentă. Ion Antonescu a fost un militar de excepție, ajuns la cîrma statului român într-o epocă tulbure după ce granițele României Mari, fuseseră dureros ciuntite. Dintr-o carte mai veche a lui A. Simion *Regimul politic din România în perioada sept. 1940 - ian. 1941*, 1976, p. 17, aflăm că Antonescu i-a reproșat regelui Carol II acceptarea ultimatumului sovietic, iar lui Hitler, Antonescu i-a spus: "... România nu va renunța niciodată la lupta ei; românii au fost primii în aceste regiuni și vor fi ultimii care să le părăsească" (op. cit., p. 148).

Potretul mareșalului pălește în ceea ce privește sănătatea sa; totodată, observă Alex Mihai Stoenescu, Ion Antonescu nu poate fi disculpat de eticheta de criminal de război. Prins în jocul a două mari puteri, ce-și disputau hegemonia europeană, Antonescu a ales alianța cu Hitler, probabil mizînd pe faptul că Germania aparține, totuși, civilizației occidentale spre care năzuiam și noi, iar pentru comunism, Antonescu nutrea o ură viscerală.

Alex Mihai Stoenescu, *Armata, Mareșalul și evreii*, Editura Rao, 1998

Ion TODERAȘCU: Imixtiunea politicului alterează munca istoricului

- interviu realizat de Bogdan Mihai MANDACHE

Care este prima îndatorire pe care o are astăzi un istoric român și istoriografia românească în ansamblu?

Istoricul are și astăzi, ca întotdeauna, multiple îndatoriri profesionale, dar și civice. Sigur, cei mai mulți istorici rămîn în tihna cabinetului de lucru, nu se angajează în viața cetății, afișează o anume pasivitate. Unora le lipsește vocația publică, alții o fac deliberat, pentru a-și asigura confortul atît de necesar activității de cercetare. Cei care profesează de la catedră sînt, cred, din perspectiva misiunii civice, cei mai eficienți dacă își respectă cu adevărat meseria. Îmi amintesc de ceea ce spunea D. Onciul, istoricul "ponderat și ferm", într-un moment cînd după suferință venise înălțarea, constituirea României pe principiul naționalităților: "Catedra poate vorbi mai temeinic și mai cu rost decît tribuna". Este un mare adevăr, de care Gh. Brătianu își amintea mereu și nu uita să-l comunice studenților săi. O face, întotdeauna cînd are prilejul, și cel invitat să răspundă la acest chestionar.

Discursul sobru, cumpătat, lipsit de retorică patriotardă, de accente ditirambice, trebuie să-l preocupe pe istoricul-profesor și, în general, pe istoric. Numai astfel își poate asigura credibilitatea.

Cît despre prioritățile istoriografice, ele sînt, cred, cel puțin patru. Mai întîi, publicarea izvoarelor. Patronată de academie, o instituție săracă financiar, această muncă este tot mai neglijată. Nu de cei ce o fac, pentru că rafturile institutelor de cercetare tind să se prăbușească sub manuscrisele gata de tipar, ci de aceia care au puterea deciziei. Marile colecții de izvoare naționale, documentare și narative, și-au întrerupt în cea mai mare parte apariția. Se va spune, dacă lucrurile continuă să treneze, că regimul politic trecut a făcut mai mult, s-a arătat mai sensibil față de prioritățile cercetării istorice.

Trebuie să arătăm mai multă atenție față de românii din afara granițelor țării. În acest deceniu de după marea schimbare, dialogul cu aceștia a fost reluat. Sub diverse forme comunicarea există, deși nu lipsesc suspiciunile politice. Un principiu, foarte cultivat, păstrarea identității culturale a minorităților, pare să fie uitat cînd este vorba de minoritatea românească din Peninsula Balcanică, bunăoară. Un compendiu de istorie a românilor, înțelegînd aici pe toți românii, care trăiesc în grupuri mai mari sau mai mici în vecinătatea noastră ori mai departe, ar fi deosebit de necesar. O astfel de carte a fost publicată de Catedra de Istorie a Românilor (astăzi desființată) de la Universitatea "Al. I. Cuza" la Editura *Cultura fără Frontiere* (Iași, 1996) și a fost foarte bine primită în Basarabia și Bucovina, dar și pe piața noastră. Cartea aceasta ar trebui reeditată, în alte dimensiuni și cu o structură revizuită pentru a asigura mai mult spațiu comunității românești din Balcani (N. Iorga a scris o carte despre această ramură românească: *Histoire des Roumains de la Peninsule des Balcans*, 1919, atunci cînd era o nevoie acută), Ungaria, Ucraina, Basarabia, Transnistria și din alte părți ale Europei, din SUA și Canada.

O îndatorire prioritară este și un tratat de istorie a românilor, carte care nu poate fi patronată decît de Academia Română și care este mereu amînată. Voi dezvolta, mai jos, acest protimisis cu necazurile lui.

Nu în ultimul rînd, este nevoie de tot mai multă carte în limbile de mare circulație și pe o hîrtie care să reziste timpului. Pe la 1900 se instalase un foarte bun obicei. Din fiecare lucrare reprezentativă un număr de exemplare se tipărea în limbi străine (pe atunci prioritar în franceză), pentru a ne reprezenta în afară. Inițiativa aceasta se simte în fișierele marilor biblioteci din Europa. După al doilea mare război s-a renunțat, iar faptul se resimte în aceleași fișiere unde apare, pentru mulți ani, un mare gol de carte românească.

Este binecunoscută tendința regimurilor totalitare de a rescrie istoria în funcție de propriile interese. În ce măsură a suferit istoriografia medievală românească de pe urma imixtiunii politicului?

Se face adesea confuzie între istorie și politica prezentului. Or, este bine știut că politica devine istorie atunci cînd devine trecut. Sigur, există și o istorie coparticipativă, împărtășită mai ales de unii istorici americani, dar ea stimulează imixtiunea politicului în recuperarea trecutului, ceea ce are reflexe negative asupra obiectivității. În general, regimurile totalitare confiscă trecutul pentru a-și legitima puterea. Desigur, este vorba de acea parte a trecutului unde-și găsesc modele. În aceste cazuri, argumentul istoric ia alte dimensiuni, este hiperbolizat. Se nasc forme aberante și se alunecă spre un naționalism necontrolat. Spiritul național sănătos este abandonat în favoarea unei retorici care duce la evadarea din realitate. În momentele de criză, se încearcă salvarea socialului prin național.

În cazul României, regimul totalitar a transformat trecutul (mai ales acela din veacurile cavaleresti) într-o înșiruire de fapte eroice unice, fără precedent și fără egal. O istorie exclusiv ascendentă în care lupta de clasă s-a accentuat și a erodat inegalitatea, a pregătit, treptat, dar sigur, prăbușirea capitalismului. Cele mai mari bătălii s-au dat aici, la noi, și efectele lor s-au resimțit în toată Europa. Principii nostri erau numai "cei Mari", "cei Buni", "cei Viteji" (nici vorbă despre "cel Tiran", "cel Rău", "cel Schiop", "cel Surd", cognomene folosite curent în dinastii), ceea ce ar explica însușirile oamenilor din popor ajunsi la putere în perioada comunistă. Pentru legitimarea acestui regim s-a găsit în trecutul istoric și ceea ce istoricii n-au putut afla. Răscoalele s-au transformat peste noapte în revoluții, iar o împotrivire țărănească de pe un domeniu feudal, o ceartă banală, devenea răscoală. Ceea ce istoricii n-au putut lămuri, cele mai delicate probleme care au suscitat discuții îndelungate în istoriografia românească erau imediat limpezite printr-un citat din programul P.C.R. ori dintr-o cuvîntare a secretarului general. Am putut citi, cu stupefacție, în *Istoria militară a poporului român*, despre existența unei Românii medievale. Se dădea răspuns, astfel, la întrebările: De ce au fost mai multe state românești într-un etnic unitar? De ce n-a existat, în Evul Mediu, un singur stat pentru toți românii? Pluralitatea statală medievală, care își are explicațiile ei istorice, nu puține și nu simple (ca și în cazul Germaniei și al Italiei), se rezolva printr-o "indicație prețioasă".

Anumite perioade de destindere (precum anii 1964-1971) erau în fond strict supravegheate. Recuperarea marilor istorici (Iorga, Brătianu) însemna în fond asumarea moștenirii culturale și o altă formă de legitimare. Discursul comunist, exacerbarea naționalistă au compromis conceptele mînuite cu atenție și măsură de profesioniști. Această "linie de partid" a fost urmată mai ales de istoricii aflați aproape de putere. Dar, în acest păcat au căzut și istorici serioși, cu operă valoroasă. Citate din "opera" secretarului general "consolidau" argumentația și asigurau autoritatea rîvnită. O lucrare temeinică, impresionantă ca informație, începea astfel: "În cuvîntarea la grandioasa adunare populară consacrată împlinirii a 375 de ani de la prima unire politică"... etc. Încerc să cred că autorul n-a fost obligat la un astfel de compromis; și, dacă a fost o condiție pentru apariția cărții, demnitatea trebuia să prevaleze.

Cum se vede, imixtiunea politicului alterează munca istoricului, atunci cînd conformismul și concesia sînt acceptate. Mulți istorici români și-au păstrat demnitatea și au refuzat să se înroleze "frontului partidului". Opera lor va rămîne nu doar ca valoare științifică, ci și morală.

N. Iorga spunea că modul de a percepe trecutul este într-o continuă dinamică, afectată și de experiența prezentului. Cum apreciați lecturile lui Lucian Boia asupra unor "mituri" perpetuate decenii de-a rîndul?

N. Iorga a fost o personalitate olimpiană. Gh.I. Brătianu i-a spus, fără să exagereze, "Uriașul". Dar acest patriarh al culturii noastre nu a fost și un mare filosof al istoriei, precum Xenopol. Ceea ce nu înseamnă că i-au lipsit preocupările de acest fel (vezi, bunăoară, *Generalitati cu privire la studiile istorice*, carte apărută în mai multe ediții). Că trecutul este perceput într-o continuă dinamică, faptul este indiscutabil. După cum, nimeni nu poate nega tendinta de proiectare a prezentului în trecut. Nu de putine ori vrem, desigur fără intenție, ca si cei din trecut să fi gîndit ca noi. Uităm că istoria este o sumă de posibilități; că este, cum spune Hugh Trevor-Roper, ceea ce s-a întîmplat în contextul a "ceea ce ar fi putut să se întîmple". De aici s-a spus, cu dreptate, că fiecare generație simte nevoia să rescrie istoria, să-și reînnoiască uneltele, metodologia și să facă o altă lectură documentelor.

Lucian Boia, profesor de istoriografie la Universitatea din București, este istoricul român cel mai publicat în străinătate. Preocupările sale privind istoria imaginarului, mitologiile științifice, politice și istorice au provocat un justificat interes. Cele peste 500 de definiții ale mitului (rețin atenția specialiștilor cele ale lui M. Eliade, G. Dumézil, Jung și Kerényi) nu l-au copleșit pe L. Boia care vine cu o viziune proprie. Nu tot ceea ce se îndepărtează într-un fel sau altul de realitate poate deveni mit. "Mitul presupune degajarea unui adevăr esențial. El are un sens profund istoric...". El este "puternic integrator și simplificator". L. Boia definește mitul drept o "construcție imaginară... destinată să pună în evidență esența fenomenelor cosmice și sociale în strîns raport cu valorile fundamentale ale comunității si în scopul de a asigura coeziunea acesteia". Toate națiunile își au propria mitologie istorică. Este un mod de asumare a trecutului. După L. Boia nu există istorie obiectivă. Sigur, este un punct de vedere, împărtășit de unii, primit cu rezervă de alți istorici. Oricum, lectura lucrărilor sale pliate pe mitologie rămîne de folos și îndeamnă la meditație.

Care sînt obstacolele ce întîrzie apariția unui tratat de istoria României/românilor? (Care formulare este de preferat?)

Ceea ce numim îndeobște tratat, adică o sinteză fundamentală patronată de forul suprem al științei, academia, este sortit să rămînă un deziderat perpetuu. Referința este, evident, la tratatul de istorie românească. Argumentele majore: sintetizarea rezultatelor dintr-o anumită perioadă, prezentarea celor mai noi opinii, reprezentarea științei românești peste hotare, cartea cu mesaj, dialogul cu alte școli de istorie, apărarea drepturilor naționale prin cartea de știință sobră si obiectivă etc., pălesc în fața aceluiași motiv insurmontabil: banii. În urmă cu doi ani, Secția de Științe Istorice a Academiei Române a reluat ideea realizării acestei sinteze. S-a stabilit colectivul de colaboratori (printre ei, la vol. al IV-lea, a fost invitat să participe și cel ce subscrie aceste rînduri), s-a fixat structura, tematica fiecărui volum care, lucru interesant, a fost gîndită flexibil, autorii putînd s-o înnobileze. După cîte știu, primele volume, cele privitoare la epoca antică, sînt gata și, de asemenea, sînt în fază avansată cele de istorie medievală. Trenarea tipăririi înseamnă uzura morală a volumelor redactate. Și iarăși o luăm de la capăt.

Cît despre discutatele sintagme *Istoria României* sau *Istoria Românilor*, sigur cea de a doua este mai potrivită, cuprinzătoare și expresivă. Nu întîmplător ea a fost preferată de cei mai mulți istorici (A.D.Xenopol, N. Iorga, Gr. Tocilescu, Ioan Lupaș, C.C. Giurescu). Istoria Românilor se referă la totalitatea etniei românești, indiferent de granițele politice. Așadar, această expresie pune accentul pe poporul român, care a premers statului, în vreme ce Istoria României are mai mult o accepțiune teritorial-politică.

Tranziție, reformă sînt termeni definitorii ai momentului. Ce înseamnă reforma în învățămîntul superior, mai ales în domeniul învățămîntului istoric?

Reforma, concept așa de vechi, pare să obosească din cauza trenării. Se va spune că toate reformele și reformările de fond au durat. Este adevărat, cu o precizare: cu cît instrumentele politice au evoluat, timpul a fost tot mai limitat. O schimbare structurală de regim politic, care a început la noi în urmă cu aproape un deceniu, presupune multe înnoiri și, trebuie s-o spune, pregătire și experiență politică. Ar fi o explicație pentru întîrzierea reformei în toate componentele ei.

Învățămîntul superior, pentru că la el ne vom referi aici, era tintuit în programe incompatibile cu cele europene. Conservatorismul, teama de schimbare s-au simțit ori de cîte ori se încerca introducerea noului. Programele europene (mai întîi Tempus, apoi Socrates - componenta Erasmus pentru învățămîntul superior) au impus însă ieșirea din vechile tipare. Era imperios necesar un nou management universitar. Trebuia regîndită întreaga organizare, de la programele de studii (curricula universitară) și pînă la formele de finanțare. Se impunea fluidizarea învățămîntului, renunțarea la formele învechite de notare și promovare a studenților. De aceea, Universitatea "Al. I. Cuza", împreună cu alte trei universități performante, Universitatea București, Universitatea "Babes-Bolyai" din Cluj și Universitatea de Vest Timișoara, s-au organizat (iunie, 1996) în Consorțiul "Universitaria". S-a hotărît, atunci, introducerea Sistemului european de credite transformabile (ECTS), care constituie acum elementul fundamental al Programului Socrates-Erasmus. Mobilitatea internațională a studenților și profesorilor, recunoașterea studiilor și a diplomelor, accesul la piața muncii sînt cîteva din efectele reformei învățămîntului superior. A fost necesară revigorarea cercetării în învățămîntul academic prin aderarea la programe și obținerea de contracte finanțate de organismele interne și internaționale.

Reforma învățămîntului superior, a învățămîntului românesc în general este o parte a efortului de integrare europeană.

Ion Todorașcu - 60. Măsură și eleganță

Gheorghe I. FLORESCU

Cei care îl cunosc pe profesorul Ion Todorașcu, atît slujitorii de vocație ai primei universități a țării, cît și foștii colegi și studenți, nu și-l pot imagina altfel decît oficiind de la înălțimea emblematică a unei catedre, adică de acolo de unde se rostesc numai adevăruri și consilii care trasează și apoi marchează existența fiecăruia dintre noi. Dl. Ion Todorașcu a fost "construit" - fizic și intelectual - pentru a descoperi și modela conștiințe care, la rîndul lor, își vor asuma ipostaza de îndrumători ai acelora care se vor constitui, treptat, într-o generație, adică o treaptă distinctă a ridicării românești.

S-a născut la 9 septembrie 1938, în comuna Urechești (Bacău), devenind student al Universității "Al. I. Cuza" în 1957. Din 1962 și pînă în prezent a funcționat ca profesor la Facultatea de Istorie a universității ieșene, traversînd, cu diligență și intelecție, toate treptele ierarhiei universitare, deși a suferit, ca toți cei din generația sa, consecințele unor blocaje artificioase, caracteristice unor vremuri morbide. În 1990 a devenit profesor universitar și conducător de doctorat, competențe firești și absolut meritate, care complineau o carieră educațională și științifică exemplară. După un scurt antract, în care a condus un departament al Facultății de Istorie, dl. Ion Todorașcu a devenit prorector al Universității "Al. I. Cuza", ocupîndu-se de resortul programelor didactice ale acesteia, prepotență pe care o deține și astăzi. Studios statornic și pertinent, domnia sa a beneficiat, în anii 1974-1975, de o specializare profesională la Universitatea din Gand (Belgia), ale cărei rezultate s-au reflectat bineînteles în activitatea de educator și istoric.

O componentă esențială a biografiei profesorului Ion Todorașcu o reprezintă, așa cum era și de asteptat, activitatea sa științifică. A optat, atunci cînd s-a pus problema specializării, pentru studierea istoriei medievale, ajungînd repede unul dintre cunoscătorii consacrați și respectati ai acestui domeniu de cercetare. Competent și perseverent, dl. Ion Todorașcu și-a extins, treptat, aria sondajelor stiințifice, dobîndind în 1977 titlul de doctor în istorie. Șapte ani mai tîrziu a devenit unul dintre laureații Premiului "N. Bălcescu" al Academiei Române. În 1988 a publicat volumul *Unitatea românească medievală*, pentru ca în 1994 să revină la preocupările dintotdeauna cu *Permanențe istorice medievale*. Acestora li s-au adăugat două publicații cu caracter didactic: *Crestomație de istorie medie a României* (1977, reeditată în 1984) și *Alianța politico-militară dintre Țările Române. Idee și faptă* (1984). În calitate de coautor a compărut în volumele: *Istoria românilor* (1992) și *Istoria românilor* (1996). Ca editor a tipărit *Prelegeri universitare inaugurale (1843-1943). Un secol de gîndire istoriografică românească* (1993), Gheorghe I. Brătianu, *Cuvinte către români* (1996) și volumul de documente *Noul Palat Universitar de la Copou. 100 de ani de la inaugurare* (1997). În curînd îi va apărea cartea *Țările Române în secolele XIV-XVI. Orientări politice si actiuni militare*, precum și editia Gheorghe I. Brătianu, *Originile și formarea unității românești*. Este unul dintre autorii *Istoriei românilor*, tratat inițiat de Academia Română, care se vrea o lucrare fundamentală a acestui sfîrsit de secol și de mileniu.

Profesorul Ion Todorascu este, așadar, o personalitate marcantă a universității iesene, atît în calitatea sa de educator, de om al catedrei, cît și în aceea de diriguitor, deci de factor de decizie. În cei 35 de ani de cînd celebrează, prin cursurile pe care le predă, trecutul românesc, deci istoria neamului, zeci de promoții dintre foștii săi studenți au devenit educatori, cercetători, diplomați, politicieni etc., fiecare încercînd să contribuie, în domeniul lui, la supravietuirea si apoi la normalizarea unei societăți aflate mereu sub amenințarea timpului. Îndrumător prin excelență, integru și iubitor al noului, dl. Ion Todorașcu, un orator înnăscut, impresionează printr-o ținută academică impecabilă, prin acuitate, prin erudiție și farmec personal. Studiosul care a fost dintotdeauna ni se înfățișează sub acelasi chip, înlocuind doar zîmbetul afabil al celui obișnuit să dialogheze, cu o cută a frunții, "însemn" unic al cercetătorului aplecat asupra documentului, care încearcă să descopere ce informații tainice ne-au transmis secolele demult apuse prin slovele lor labirintice îndeobște și enigmatice în aparență. Între intimitatea creată și întreținută de lectură și apoi de întrebarea sugerată de un vechi hrisov și spațiul luminos al unui amfiteatru, profesorul Ion Todorașcu ni se înfățișează ca o personalitate complexă, dar egală sieși, ce îmbină eleganța și fascinația educatorului cu rigurozitatea și măsura suscitate de "ritualul" descifrării trecutului, în vederea descoperirii adevărului.

Situații similare

Dan A. LĂZĂRESCU

Într-una din admirabilele sale cronici de politică externă publicate înainte de izbucnirea primului război mondial în mai mult organe ale presei românești, I.G. Duca s-a văzut silit să expună și să comenteze o situație care seamănă ca două picături de apă cu actuala situație haotică din nefericita politică a României.

Într-adevăr, iată ce a scris I.G. Duca, în cronica sa de politică externă publicată în "Viața românească" de la Iasi, anul V/1910, vol. XVII, nr. 5 din luna mai 1910, sub titlul UN MOMENT CRITIC PENTRU TINERII TURCI.

Pentru cititorii care nu sînt la curent cu desfășurarea evenimentelor din cel de pe urmă deceniu al istoriei Imperiului otoman, este poate necesar să reamintim că, pe la mijlocul anului 1908, sătui de absolutismul implacabil și sîngeros al sultanului Abdul Hamid al II-lea, cîțiva ofițeri din garnizoana de la Salonic, infiltrați de lojile masonice și, foarte probabil, de anumite servicii secrete al anumitor mari puteri, au dezlănțuit o insurecție împotriva regimului despotic al sultanului și i-au impus un nou guvern și Constituție de inspirație occidentală, sultanul-roșu fiind silit să accepte toate aceste condiții, dar cu gîndul ascuns de a-și plăti revanșa, impunîndu-l ca prim ministru al noului cabinet reformator pe fostul mare-vizir Kiamil-Pașa (1832-1913), care-i rămăsese devotat. La începutul lunii aprilie 1909, după ce criza balcanică și europeană pricinuită de anexarea oficială a Bosniei și Herzegovinei de către Austro-Ungaria, din inițiativa ministrului ei de Afaceri Străine, contele Laxa von Aehrenthal, Kiamil-Pașa a încercat să dea o lovitură de stat, înlocuindu-l pe ministrul de Război june-turc, Enver Pașa - care-și făcuse studiile militare în Germania - printr-un om al sultanului. Numaidecît, triumviratul conducător al Junilor turci: Enver, Talaat și Demil, a reacționat, silindu-l pe sultan să abdice sub amenințarea bombardării palatului rezidențial de la Yildiz-Kiosk. Sub noul sultan, absolut inofensiv, Mehmet al V-lea, guvernul june-turc - din care făcea parte înțeleptul diplomat armean Noradunghian-Effendi, ca ministru al Afacerilor Străine, și aromânul Nicolae Batzaria (viitorul Moș Nae, care ne va desfăta copilăria între anii 1925-1940, și care va muri, ca membru al Partidului Național Liberal într-o teminţă comunistă), și-a continuat acțiunea reformatoare, săvîrșind în cele din urmă eroarea de a angaja Turcia în primul război mondial la începutul lunii noiembrie 1914, alături de Puterile centrale si împotriva Rusiei, Angliei, Franței și Italiei. Eroare care va face indispensabilă destrămarea Imperiului Otoman și în Asia, dar care va prilejui în cele din urmă laicizarea Republicii turce prin geniul marelui general și reformator Mustafa Kemal Atatürk, el însuși devotat inițial partidului Junilor-turci.

Cel dintîi "moment greu pentru Junii turci" despre care se ocupă I.G. Duca în articolul său din anul 1910, s-a produs prin răscoala reacționară a albanezilor musulmani, urmată de o serie de situații penibile în diferite ramuri ale administrației. Analizînd cauzalitatea situației, I.G. Duca a scris atunci următoarele rînduri profetice:

Una din cele mai mari iluzii ale reformatorilor din toate timpurile a fost credința că vor putea despărți printr-o linie limpede de demarcație trecutul de prezent și prezentul de viitor. *În realitate, ele sînt contopite laolaltă. Și nici o mînă omenească nu le poate despărți. Se tot zice "la vremuri noi, oameni noi". Greutatea pentru apostolii vremurilor noi stă însă în faptul că ei nu dispun decît de oameni vechi. Și că mecanismul complicat al unui stat modern nu reacționează numai prin luceferi, ci prin gloata atît de numeroasă a personalului care asigură mersul zilnic al aparatului guvernamental. Ca atare, viața nouă trebuie să se plămădească întotdeauna cu oameni crescuți în alte obiceiuri și deprinși cu o altă mentalitate. Fără această greutate, desigur că prefacerile sociale ar fi mai puțin anevoioase. Dar, dacă este pretutindeni greu să creezi elementele cerute de nevoile noi, poate că nicăieri această greutate n-a fost mai mare ca în Turcia...*

Este evident că formulele atît de pătrunzătoare ale lui I.G. Duca, redactate în anul 1910, abia de curînd se poate iarăși aplica poporului turc, intrat într-o vrilă în cadrul căreia străvechiul djihad rebotezat fundamentalism islamic se înverșunează să-și recapete supremația împotriva statului eminamente laic făurit de geniul lui Kemal Atatürk și menținut cu strășnicie de urmașii săi în frunte cu comandanții armatei. Dar oare formulele folosite de I.G. Duca nu se aplică suprinzător de pregnant propriei noastre țări, trecute, începînd cu data de 10 februarie 1938 și pînă în nefericitele noastre zile, prin atîtea experimente autohtone, străine sau alogene autohtonizate? Toate situate la antipodul înțeleptelor structuri, instituții și practici politice concepute de Carol I și moștenite de regele Ferdinand Întregitorul și de Ionel Brătianu.

Nu este cazul, aici, să urmărim, cronologic, cu ce oameni politici și cu ce aparat administrativ au cîrmuit, succesiv, regele Carol al II-lea, mareșalul Ion Antonescu și apoi succesiunea guvernelor comuniste de la 6 martie 1945 pînă la 3 noiembrie 1996. Cu mult cel mai comod sistem de cîrmuire a fost sistemul comunist, cel puțin de la proclamarea penibilă a Republicii, la 30 decembrie 1947 - fără a se folosi pentru aceasta de vreo consultare națională, prin vreun referendum sau vreun plebiscit - și pînă la curioasa reorientare politică de la mijlocul anului 1963. Totul, inclusiv personalul conducător, era teleghidat de la Moscova, în vreme ce elitele poporului român, purtători ai conștiinței naționale și ai mentalității europene, au fost lichidate fără milă: un milion în România de azi și alt milion în Basarabia, Bucovina și Ținutul Herței. A fost, fără cea mai mică îndoială, cel mai înspăimîntător genocid în timp de pace, în Europa secolului nostru, într-o țară europeană. Genocidul elitelor. Stalin s-a înverșunat împotriva poporului care cutezase să-și trimită roșiorii pînă pe ținuturile Volgăi și vînătorii de munte pînă pe crestele Elbrusului.

În această vreme în Cehia comunistă, după LE LIVRE NOIR DU COMMUNISME nu au fost arestați între 1948 și 1949 decît 4700 de intelectuali!

În toate funcțiile, la toate catedrele, în colegii și magistratură, locul elitelor cărora li se cuveneau toate acestea a fost luat în mod firesc de elemente alogene sau nepregătite, care se perpetuează genetic de aproape două generații, fără a-și ridica aproape cu nimic nivelul de educație și de scrupulozitate profesională în toate domeniile. Cu aceste elemente și-a cîrmuit supușii, vreme de un sfert de veac, perechea Ceaușescu. Și de aceste elemente dispuneau beneficiarii revoluției gorbacioviene din decembrie 1989.

Vina acestor beneficiari - ca și a actualilor guvernanți - nu este aceea că au folosit elemente educate în spiritul modului de producție asiatic. Le era absolut cu neputință să aplice cunoscuta formulă prin care Mihail Kogălniceanu a salutat întronarea lui Alexandru-Vodă Cuza ca domnitor al Moldovei: "La vremuri noi, oameni noi!". În cea dintîi Cameră a deputaților aleasă în Duminica Orbului, am folosit la tribună formula adecvată: "La vremuri noi, tot voi!". Aparent, noul regim nu putea folosi micul număr de supraviețuitori ai vechilor elite, *rari nantes in gurgite vasto*, nici descendenții elitelor silite să se expatrieze și din rîndurile cărora au revenit în țară să lupte pe plan politic mai puțini decît îi poți număra pe degetele celor două mîini.

Marile păcate ale regimurilor care au succedat revoluției gorbacioviene vor fi, fără îndoială, stigmatizate de istoricii viitorului, pe cu totul alte linii.

În primul rînd, în faptul că au menținut, în absolut toate domeniile vieții de stat, nu numai vechiul personal educat în institutele de învățămînt de la Moscova și Leningrad și în învățămîntul pervertit integral de modul de producție asiatic, în țară: ofițeri și demnitari formați în U.R.S.S., dar și *deprinderile, sistemul prevaricator integral* al birocrației specifice modului de producție asiatic: cea mai venală, cea mai coruptă și cea mai incompetentă birocrație din Europa.

În al doilea rînd, că, de opt ani și jumătate, nu s-a schimbat aproape nimic în învățămîntul științelor sociale, integral pervertit vreme de jumătate de secol. Astfel încît și astăzi elevii și studenții din țara noastră și din Moldova învață în continuare după manualele pervertite, conștient sau inconștient, de elucubrațiunile criminale ale materialismului istoric.

Nu s-a făcut nimic pentru a se înființa institute de învățămînt pentru elevii și studenții supradotați, mai numeroși la noi ca în foarte multe țări europene. Poate din lipsă de cadre. Dar poate și din prejudecată egalitară pseudo-democratică, așa ca în Franța. Nu ca în Statele Unite, în Israel și chiar în Rusia, unde există asemenea școli.

Consecința acestei politici educative catastrofale se evidențiază de la o zi la alta. În ultimii opt ani, peste 700.000 de cetățeni români s-au expatriat, aproape toți definitiv. Care este proporția românilor supradotați care au părăsit țara în care se puteau simți în largul lor?

Anumite dezvăluiri și implicații în ultimele afaceri necurate cifrate la miliarde și miliarde de lei, par a invedera jocul mafiot al unei tradiții care datează de cel puțin o generație, de pe vremea soților Ceaușescu. Tradiția s-a continuat neîntreruptă și impasibilă, sub toate cîrmuirile. Și se pare că și astăzi se practică modelul mafiot.

Recentele evenimente, din ultimele patru luni, au avut darul să înnegrească și mai mult imaginea României în omenire. Prinsă în chingile trecutului necurat, desprins în mod firesc din birocrația specifică modului de producție asiatic, stigmatizat chiar de Karl Marx în anul 1853, societatea românească își așteaptă, poate zadarnic, fireasca mîntuire.

Prea multe piedici trebuie învinse pentru aceasta.

Și prea puțini români, de-a dreapta Prutului, posedă discernămîntul, autoritatea și curajul necesare muncii herculeene de curățire a grajdurilor lui Augias.

P.P. Carp și "Cloșca cu pui" (II)

Cătălin TURLIUC

În urma imposibilității de a-și completa guvernul Al. Golescu este înlocuit cu Manolache Costache în misiunea de a forma un guvern la 20 aprilie 1870 de către principele Carol. Componența guvernului intrat în istorie sub numele de "Cloșca cu pui" este următoarea: Manolache Costache Ungureanu președinte și ministru de interne, Al. Lahovari ministrul justiției, Gh. Manu ministru de război, P.P. Carp ministru de externe, C. Grădișteanu ministrul de finanțe, V. Pogor (demisionar în curînd, interimatul va fi deținut de P.P. Carp), ministrul cultelor și instrucțiunii publice. P.P. Carp ajunge, deci, ministru de externe la nici 32 de ani și la circa un an și jumătate după ce intrase pe marea scenă politică a țării. În această calitate el va fi martorul marii confruntări franco-prusiene, confruntare cu atîtea repercusiuni asupra vieții noastre politice.

În plan politic intern, liberalii cîștigă alegerile comunale din București, și, în același timp, încep să se facă simțite evenimentele ce vor conduce la marea afacere Strousberg, afacere în care Carol va fi puternic implicat. Într-o scrisoare, Carol Anton (tatăl lui Carol) comunică fiului său impresiile despre noul guvern: "În sfîrșit, noul minister Epureanu! Acest nume sună bine, și acum e de sperat că vei avea o stare de lucruri stabilă!... Trebuie să te fi costat mult, văzînd că i s-a dat lui Carp un loc în cabinet; dar la urma urmelor, e poate foarte bine că partidul de la "Pays Roumain" (ziar antidinastic la care a colaborat pînă la momentul intrării în guvern în calitate de redactor și P.P. Carp) a fost dezarmat și că s-a paralizat cel puțin perfidia nespusă a acestei foi mult citită în străinătate"1 . Noul guvern își asigură o majoritate slabă în urma alegerilor desfășurate la sfîrșitul lunii mai, alegeri la care din nou Al.I. Cuza este ales în Parlament dar, ca și la precedentele alegeri, refuză să-si ocupe locul. Acest fapt al alegerii lui Cuza la Senat vine să întărească atmosfera antidinastică ce prindea contur din ce în ce mai precis în primăvara anului 1870.

Tensiunea dintre Franța și Prusia se accentuează la începutul verii și inevitabilitatea unui conflict începe să agite și spiritele oamenilor politici români. Așa cum scria Titu Maiorescu: "Nu atît comunitatea de rasă, cît faptul că cei mai mulți oameni politici ai noștri și-au făcut studiile în Franța și de această țară se leagă fericita aducere aminte a tinereții lor, produce un puternic curent de simpatie în favoarea francezilor... Entuziasmul pentru Franța crește din ce în ce mai mult, și în aceeași măsură se exagera aversiunea în contra a tot ce venea din Germania"2 a chiar principelui, am adăuga noi. Poziția lui Carol devenise incomodă, cu atît mai mult cu cît liberalii constanți în poziția lor atacau deschis acum, nu numai în presă, ci și în parlament. Situația lui Ambronn - împuternicitul lui Carol în afacerea Strousberg - care nu vrea să demisioneze, încurcăturile generate de situația lui Leopold - fratele lui Carol căruia i se propusese coroana Spaniei - în fine, tensiunile crescînde în arena internațională și atacurile furibunde ale liberalilor pe plan intern determinară pe Manolache Costache Epureanu, primul-ministru, să-și depună demisia. Carol refuză și cabinetul din care făcea parte și P.P. Carp continuă guvernarea țării cu o slabă majoritate în parlament.

Cu numai două zile înainte ca Franța să declare război, la 5 iulie, deputatul A.I. Gheorghiu interpelează pe ministrul de externe român (P.P. Carp) cu întrebarea care va fi atitudinea guvernului în eventualitatea războiului și dacă executivul înțelege să conducă democratic țara și în acest context. Răspunsul lui P.P. Carp s-a constituit în unul din memorabilele sale discursuri parlamentare care au strălucit prin claritate și coerență, printr-o desăvîrșită retorică și forță de expresie: "Apoi acea decizîune nu va fi decît în conformitate cu aspirațiunile dvs. nu numai cum le înțelegem noi (guvernul), dar cum le veți dicta dvs. (deputații), căci într-un asemenea caz vă vom convoca. De aceea era inutil să facă dl Gheorghiu alusiune la Cavour. Îl rog să nu creadă dumnealui că un om, fie el Cavour (prim-ministru al Italiei și unul din făuritorii acesteia ca stat modern, n. ns.), poate să săvîrșească fapte mari fără un popor puternic din care-și trage aspirațiunile sale. Nu oamenii cei mari fac pe popoarele cele mari, ci popoarele cele mari pe oamenii cei mari. Si sînt convins că în împrejurări grave poporului român va găsi și el în sînul său omul acela al cărui braț puternic îl va conduce spre menirile sale... Domnilor, onoratul domn Gheorghiu a făcut o paralelă între politica de la 67 și 68 și politica guvernului actual. Dacă nu mă înșel, politica de la 67 și 68 a fost rezumată în următoarele cuvinte ale dlui Ion Brătianu: acolo unde este ortodoxie, acolo este România. Dați-mi voie să rezum și eu politica noastră în cuvinte tot atît de precise: acolo unde sînt gințile latine, acolo va fi și inima României!"3.

Note:

1. *Memoriile Regelui Carol I al României*, Editura Scripta, București, 1993, p. 97
2. Apud, C. Gane, *P.P. Carp și locul său în istoria politică a țării*, Universul, București, 1936, vol. I, p. 133
3. Cf. C. Gane, *op. cit.*, pp. 134-135

Conexiuni teatrale

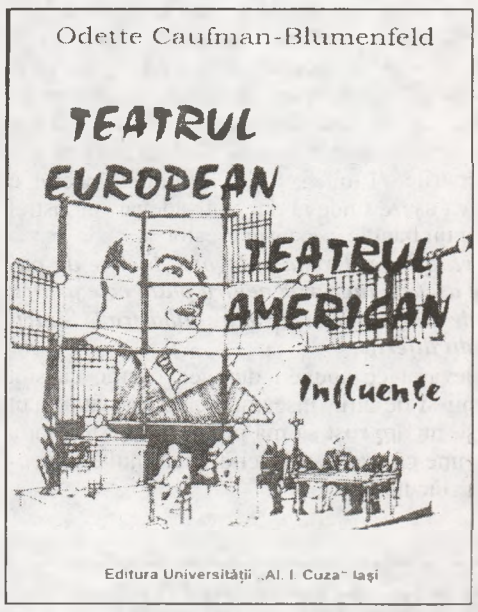

O carieră universitară de cîteva decenii și șansa de-a vedea la fața locului și de-a consulta, în aceleași condiții, o vastă bibliografie de specialitate s-au materializat, în cazul profesoarei ieșene Odette Caufman-Blumenfeld, într-un consistent volum intitulat *"Teatrul european - teatrul american: influente"*, apărut recent la Editura Universității "Al.I.Cuza" din Iași. Constituit dintr-o însumare de studii "scris și rescris pe o durată de aproape 20 de ani", cum precizează autoarea într-un paragraf din introducere, volumul este din start categorisit ca unul de teatrologie comparată, aruncînd spoturi analitice cînd pe "bătrînul continent", cînd în "lumea nouă". Ceea ce preocupă sumarul acestei cărți este problema influențelor, "influență înțeleasă ca un factor de îmbogățire și stimulare, de perfecționare a caracteristicilor autohtone", în felul în care marca unor creatori europeni din domeniul teatrului se regăsește în mediile similare americane. "Influența este veriga ultimă a unui lanț ce mai cuprinde: revelația și difuzarea în original a operei scriitorului, traduceri și opinii critice cu privire la această creație, imitații. Ea reprezintă un factor esențial în perioada apariției culturilor naționale, cît și în epocile de schimbări radicale de direcție în cadrul unei anumite tradiții. De asemenea, influențele pot însoți sau urma mișcări sociale și politice, dezvoltîndu-se, cu toate fenomenele literar/artistice, într-un anumit context politic. (...) De obiciei, scriitorii caută în literaturile străine idei și elemente de structură pe care le pot adapta, transmuta și asimila pentru propriul lor timp și în conformitate cu tradițiile literare naționale ce le continuă la un alt nivel. Teatrul american, exponentul unei națiuni bicentenare, nu poate fi o excepție de la acest postulat".

Stăpînind foarte bine metodologia cercetării comparatiste, Odette Caufman-Blumenfeld o utilizează cu abilitate, surprinzînd influențe atît la nivelul tematic, cît și la acel al galeriei personajelor, situațiilor ori tehnicilor dramatice. Sondarea teoretică e profundă, iar sublinierea filiațiilor se articulează prin observații și concluzii personale pertinente, susținute prin trimiteri bibliografice impresionante ca întindere și greutate valorică a autorilor lor, care se opresc la nivelul anului 1990. Rezultat al unei cercetări derulate în etape succesive, care certifică sedimentarea observațiilor, regîndite în laboratorul personal al autoarei, deci solid "asezate", volumul se bucură și de girul a doi referenți de specialitate: Ileana Berlogea și Mihnea Gheorghiu.

Cele șase capitole care structurează volumul urmează în arhitectura lor o aceeași schemă de logică a expunerii, "trădînd" formația universitară a autoarei. Primul pas este acela al clarificării noționale, categoriile fiind precizate prin definire, delimitate de altele aproapiate ori puse-n conexiune cu acestea; demersul continuă cu caracterizarea autorilor-matcă, a celor a căror creație a influențat-o pe aceea a dramaturgilor americani, după care urmează analiza propriu-zisă, de la cadrul istoric la analiza pe text. Incursiunile analitice sînt, în finalul oricărei secvențe, sistematizate, prin ridicare la nivelul generalizărilor, fiecare cercetare fiind încheiată cu concluzii distincte. În situațiile analizelor pe autor, în discuție au fost aduse numeroase variabile, inclusiv cele de natură biografică, menirea lor fiind nu doar completarea în plan pitoresc, ci, mai ales, în plan documentar, a concluziilor formulate.

În virtutea principiilor metodologice așezate explicit la baza studiului pomenitelor influențe, volumul este deschis cu un capitol consacrat "Conceptului de influență în literatură și artă". Odette Caufman-Blumenfeld pune-n legătură originalitatea și influența, raportul stabilit între ele fiind acela de egalitate valorică, oferind și o posibilă grilă de studiere practică a influențelor: contactul creatorului cu opera care l-a influențat; măsurarea asemănării prin nivelul, amploarea, exclusivitatea, specificitatea, precizia cu care pot fi identificate similitudinile; determinarea schimbării produse în creația scriitorului după contactul cu opera.

Cel de-al doilea capitol al cărții este un crochiu istoric al teatrului american, cu accente pe fazele sale de început (1665 - prima încercare de teatru de amatori atestată documentar; 1699 - primii actori profesioniști; 1716 - cea dintîi sală de spectacol; secolul al XVII-lea - primele companii engleze care trec oceanul; momentul 1752, ca dată a adevăratului început al teatrului american; etc.), cînd modelul englez era determinant. Pornind de la această constatare, deși prefața avertizează că "numărul mare de influențe ce pot fi depistate în dezvoltarea teatrului american al secolului nostru (...) ne-a determinat să recurgem la criteriul opțiunii, deci al selecției și eliminărilor", e surprinzător că sumarul nu include și pagini dedicate impactului teatrului englez asupra celui american, atenția autoarei oprindu-se asupra celui scandinav, rus, german, francez. O ușoară insistentă subliniere a condițiilor social-istorice riscă să prezinte exagerat un determinism social-istoric care plasează mai întotdeauna teatrul "sub vremi", lăsînd în umbră maniera în care arta scenică poate, la rîndul ei, determina "vremile". Capitolul este încheiat cu ideea că "influentele europene din teatrul american al secolului nostru reprezintă, pe de o parte, un element în evoluția atitudinii oamenilor de teatru americani față de zestrea dramatică europeană pe care au tradus-o, adaptat-o, imitat-o; pe de altă parte, ele au constituit fermentul absolut necesar pentru maturizarea sa, pentru găsirea unui mod propriu de exprimare. Este tocmai ceea ce ne vom strădui "să demonstrăm" în capitolele următoare".

Buna cunoastere a istoriei americane și a fenomenului teatral din "lumea nou", și a celui european, în egală măsută, i-au permis lui Odette Caufman-Blumenfeld să survoleze creații dramaturgice, curente și estetici teatrale cu subtilă pricepere intelectuală, mergînd pînă la detalii, mai ales cînd a fost vorba de analizele pe text. Capitolele următoare, constituind partea cea mai consistentă a volumului, sînt incursiuni concrete, operate cu ajutorul instrumentului metodologic precizat în preambul, prin care autori și opere sînt puși față-n față. Debutul analitic este făcut cu teatrul nordic, eșantionat prin Henrik Ibsen și August Strindberg, prin sublinierea influențelor manifestate la nivel tematic, de personaje, structuri și tehnici dramatice în creațiile lui Eugene O'Neill, Arthur Miller și Tennessee Williams.

Emițătoarele cele mai puternice prin care teatrul german a ajuns în SUA au fost, în opinia autoarei, expresionismul și Bertolt Brecht. Fidel aceleiași grile de prezentare, sînt făcute referiri la demarcarea teoretică a orientării expresioniste și a teatrului brechtian, după care este radiografiat arealul influențelor, subiecții fiind Clifford Odets, Elmer Rice, Tennessee Williams, Robert Sherwod, Irwin Shaw, Eugene O'Neill, Thorton Wilder, Marsha Morman, drama feministă etc.

Impactul teatrului rus este concretizat în ceea ce a fost numit "the moody play", "care se aseamănă cu piesele cehoviene prin tendința de a prezenta o anumită atmosferă, unele stări de spirit nu printr-o acțiune exteriorară, ci prin intermediul unei structuri poetice în care se remarcă grija pentru acumularea detaliilor semnificative ce contribuie la relevarea mai profundă a personajelor; simbolismul integrat acțiunii "interioare" a piesei; diminuarea tensiunii tragice prin momente comice, stabilindu-se un anume echilibru între tragic sau poetic și comic; dialogul bogat în curenți subterani; atitudinea detașată, uneori ironică; compasiunea cu care sînt prezentate pesonajele". Analiza influențelor rusești este extinsă și în planul școlilor de actorie americană, exemplificate prin studiourile lui Lee Strasberg (celebrul The Actor's Studio) și Stella Adler, avînd ca punct de pornire metoda lui Constantin Stanislavski, dar fiind versiuni ale acesteia.

Volumul se încheie cu implicațiile "teatrului cruzimii", teoretizat și practicat ca terapie de Antonin Artaud, în creația lui Sam Shepard și în avangarda teatrului american a anilor '60 (Living Theatre, Open Theatre, Performance Group).

Riguroasă, de formulă și ținută academică, analiza profesoarei Odette Caufman-Blumenfeld este o incursiune comparatistă în două universuri culturale care, deși plasate la un ocean distanță, n-au contenit să se influențeze reciproc. Perspectiva, modernă și întemeiată pe solide referințe bibliografice și pertinente observații personale, devine ea însăși un reper bibliografic pentru teatrologii interesați de fenomen și pentru studenții contaminați de pasiunea pentru arta scenică.

O pasiune de o jumătate de secol

Intîlnirea lui Constantin Brehnescu cu teatrul s-a produs cu exact 50 de ani în urmă. Teatrul a venit către el cu tentația mînuirii, iar Constantin Brehnescu i-a oferit în schimb talentul ce i-l hărăzise natura. Pentru că s-au plăcut de la prima întîlnire, teatrul și Constantin Brehnescu nu s-au despărțit nici o clipă. O relație afectivă de invidiat, care e posibilă numai în cazul întîlnirilor memorabile și al schimburilor generoase de sentimente. Dacă punem la socoteală și anii copilăriei, în care regizorul de mai tîrziu cum avea un moment de răgaz, dădea fuga să caște gura pe la intrările actorilor, ca să-i vadă mai bine și să se simtă mai aproape de ei, dragostea lui pentru teatru depășește jumătatea de secol. Primul rol l-a obținut încă înainte de a împlini zece ani, cînd, aflat în refugiu la Timișoara, unde în aceeași situație era și Teatrul Național din Iași, i-a fost dat să apară pe scenă în rolul unui copil orfan, alături de Constantin Ramadan și Costache Sava. Un debut în asemenea companii actoricesti nu se uită, iar Constantin Brehnescu își amintește și acum de el cu emoție. Întîmplarea a pus jar pe foc, amplificînd pasiunea, așa încît, întors la Iași, Constantin Brehnescu a fost decis să continue. Cum devenise un spectator fidel al teatrului de păpuși, Manole Al. Foca, familiarizat cu figura lui din sală, mereu extrem de atentă la tot ce se întîmpla pe scenă, ba zăbovind și după încheierea spectacolului, l-a cooptat în trupa proaspăt înființatului Teatru de păpuși. Fost secretar particular al lui Mihail Codreanu, profesor de dicție la Conservatorul ieșean, Manole Foca se pricepea să descopere talente, iar în cazul lui Constantin Brehnescu a intuit că tînărul care era atunci avea și datul natural, și pasiunea și voința de-a persevera și a face păpușărie. "Atunci credeam că păpușăria e doar o curiozitate a vîrstei, dar abia mai tîrziu am înțeles că, dacă-ți place cu adevărat, te acaparează în timp", gîndește privind în urmă regizorul. Pe Constantin Brehnescu l-a acaparat, iar de cinci decenii numai de așa ceva se preocupă.

De arta spectacolului pentru copii s-a apropiat treptat, trăgînd întîi cu ochiul prin alteliere, unde păpușile prindeau viață din lemn, burete, papier-maché ori polistiren, apoi prin culise, locul ideal din care poți "fura" secretele mînuirii. "Eu am înțeles teatrul ca pe ceva global, care începe la sculptură și se încheie cu căderea la final a cortinei. Nu m-a interesat să mă ocup numai de o felie de teatru. În teatru nimic nu se face întîmplător, iar mie mi-au plăcut dintotdeauna și mirosul de vopsea și atmosfera din spatele paravanului". După ce Manole Foca s-a tot "împedicat" de el prin sală și ateliere, i-a pus în mînă o păpușă. Cocoșul din "Punguța cu doi bani" de Ion Creangă în spectacolul regizat chiar de maestru. Rolul i-a adus interpretului și teatrului ieșean primul premiu important, Premiul I la Săptămîna teatrului de păpuși de la București, în 1956. "Apoi m-am apucat de regie și asta a fost și este și acum". Profesorul Foca i-a predat lui ștafeta, știind c-o lasă pe mîini bune. Intuiția s-a dovedit perfect întemeiată, căci povestea carierei lui Constantin Brehnescu se suprapune pe aceea a istoriei Teatrului denumit acum "Luceafărul". Spectacolele sale au fost văzute de generații succesive de ieșeni, dar și de copii din Franța, Germania, Italia, Austria, Pakistan, Iordania. Plăcerea de-a lucra cu "păpușa, cu care dacă te pricepi, poți face orice", a "exportat"-o și la Damasc, unde, în 1975 regizorul ieșean a fost invitat să lucreze un spectacol pe versurile poetului Taisar Hilal Edine și unde a pus piatra de temelie a unui teatru similar celui ieșean la care lucrează.

Dincolo de premii (cele mai recente obținute în urmă cu doi ani la Galați și altul la Gala Recitalurilor de la Botoșani, chiar în acest an), răsplata cotidiană a pasiunii pentru păpușărie o constituie numărul mare de spectatori care vin să-i vadă spectacolele și, mai ales, aplauzele lor. "Pe copii nu-i poți minți. Dacă le place ceea ce văd la paravan, ai impresia că nici nu respiră; dacă, însă, se plictisesc, atunci încep să vorbească, să foșnească, să tropăie. Ei sînt întotdeauna cei mai severi critici". Prin hîrzobul lui Constantin Brehnescu au trecut sute de personaje care încîntă orice copilărie: Scufița Roșie, Albă ca Zăpada, Gulliver, Pinocchio, Cenușăreasa, iar privindu-l pe regizor la repetiție ai impresia că așază în fiecare personaj sau păpușă cîte un strop din sufletul său. Cu modestia de care numai păpușarii sînt în stare, Constantin Brehnescu evită să vorbească despre sine, preferînd să discute despre păpușile născute de imaginația sa. "Omițînd" inovațiile pe care pe parcursul carierei le-a adus în arta spectacolului pentru copii, cum ar fi aceea a realizării unor reprezentații în care păpușile, măștile, dansul, pantonima, mișcarea scenică funcționează ca un tot.

Pentru nepricepuți, spectacolul de copii și păpușăria par un gen artistic minor. Puțini știu de orele de concepere a unui scenariu adecvat, de găsirea unei idei de spectacol, de construirea păpușilor și apoi de animarea lor într-un spectacol care să uimească țîncăraia. Constantin Brehnescu face acest lucru cu pricepere și fidelitate de o viață și tot i se pare că încă mai are multe de spus. Povestea lui de dragoste cu teatrul continuă. Cu discreția sub semnul căreia a stat dintotdeauna, dar cu părere de rău că nu s-a găsit încă un ucenic care să deprindă din mers tainele pe care experiența lui Constantin Brehnescu le tezaurizează.

Pagină realizată de Oltița CÎNTEC

Totdeauna am vrut ca atunci cînd ies "pe piață" să nu-mi fie rușine!

- interviu cu compozitorul Vasile SPĂTĂRELU, realizat de Alex VASILIU -

Reticent fată de rostirea în cuvinte memorate de microfonul sau pixul reporterului, compozitorul și profesorul Vasile Spătărelu si-a revelat foarte rar, de-a lungul timpului, amintirile, experiențele, ideile despre oameni, despre muzică, concepțiile estetice care i-au plămădit personalitatea umană, artistică. S-ar părea că mai ales muzica este oglinda cea mai curată a sufletului creatorului. Totuși, măcar la o aniversară, cuvintele pot adăuga o tușă la portretul artistului.

În numărul nouă, din septembrie 1998, al revistei "Cronica", am reprodus amintirile lui Vasile Spătărelu despre anii de școală, despre maestrul său, Anatol Vieru, despre momentul dintîi al celei mai îndelungate si mai fructuoase perioade din viața sa - perioada, epoca, de la Iași.

Iașul va fi evocat si în rîndurile ce urmează, o dată cu colegii de generatie si tot ce a urmat, pînă în ziua confesiunii.

Alex Vasiliu: ***V-ați simțit, în anii imediat următori ajungerii la Iași, ca aparținînd unei familii de creatori? Vă pun această întrebare pentru că atunci se afirmau aici alți confrați în domeniu componisticii - Sabin Păutza, Anton Zeman. În perioada aceea începuse aici și o anumită emulație în domeniul muzical - apăruse noua orchestră, "orchestra super" a lui Ion Baciu, activau ansamblul de muzică contemporană "Musica Viva" condus de Vincente Tușcă, corul "Animosi" dirijat de Sabin Păuta... Simțeați că aparțineți unui centru muzical?***

Vasile Spătărelu: Amintiti despre lucruri care îmi fac deosebită plăcere, dintr-o perioadă pe care eu de multe ori am numit-o "perioada de aur" a unei vieți muzicale ieșene, imediat după reînființarea conservatorului, în 1960. Prin priceperea în special a lui Achim Stoia de a aduce cadre tinere, în care a avut multă încredere. Toate aceste nume pe care le-ați amintit dumneavoastră... eu vreau să spun că eram mai bătrîn decît ei cu cîteva luni pentru că eu am venit primul în '63. După aceea au venit Zeman în '64 și Păutza în '65. Pe de o parte. Apoi, erau foarte mulți profesori tineri de interpretare, de instrument - este vorba de Tușcă. El înjghebase o formatie celebră... văd că acum se reia această idee a unei formații de cameră sub titulatura "Nova Musica Viva", pe care o încearcă domnul profesor Florin Simion. Nu mai vorbim de corul "Animosi" al lui Sabin Păutza care a făcut școală și a format o mulțime de dirijori și profesori excelenți pe care și acum cînd mă duc si-i văd la cîte un concurs - îl simt pe Păutza în gesturi. Erau personalități proeminente, cu o forță interioară grozavă. Da, prin acele veniri la Iași ale tinerilor despre care am vorbit s-a pus o nouă bază pentru viața muzicală foarte activă. Nu nouă prin conținut, ci printr-un entuziasm extraordinar.

- Și aceste formații erau instrumentele prin care creațiile dumneavoastră, ale celorlalti compozitori de aici puteau ajunge la public.

- Da, este adevărat pentru că, aproape, ne întreceam fără să avem un plan bine stabilit, cum aflam că a compus cineva ceva, mergeam imediat acasă și ne asezam la lucru. Trebuie să îl amintesc pe Stefan Lori, care a fost un om extraordinar, el ne-a pus pe toți la treabă să scriem muzică pentru vioară, pe Ion Baciu care a făcut o orchestră absolut sublimă, care a pus bazele unei filarmonici total întîmplătoare și cu o altă forță de expresie și asta într-o perioadă în care noi aveam populație la Conservator că, după aceea, știți, cu șapte locuri pe an, față de șaptezeci si cinci cîți erau în perioada '60-'80 - numai la "pedagogie" - era o diferență extraordinară.

- Ce părere aveți despre acest apelativ care s-a folosit de multe ori în media electronică și în cea scrisă, chiar în muzicologie: "compozitorii ieșeni Sabin Păutza, Anton Zeman, Vasile Spătărelu". Vă simțeați atunci, vă simțiți acum ca într-o opoziție, față de cel care compune, trăiește, activează într-un alt oraș al țării?

- Eu n-am acceptat niciodată această clasificare - compozitor ieșean, clujean, bucureștean - de altfel, văd că nu se folosește formula "compozitor bucureștean"!... O clasificare care era bună pentru a justifica acea altă formulă care nu-mi place: "provinciile țării". A fost și consider că este în continuare o prostie! Nu există compozitori ieșeni. Există compozitori români care fac parte din România. Deci, nu sînt de acord cu asemenea clasificări. Văd că acum se încearcă așa ceva și în politică - nu înțeleg ce înseamnă partidul moldovenilor? Pentru Moldova trebuie făcut cu totul altceva, nu un partid.

- Ați fi mai de acord cu ideea că a existat o personalitate distinctă a grupului de compozitori de la Iași?

- O personalitate în jurul căreia să roiască un grup de compozitori - la Iași nu pot să spun că a existat. Dar ceea ce au făcut toți compozitorii așa-zișii ieșeni - că nici unul nu-i ieșean, fiecare este din alt loc și toți sînt din România - creația acestora a dat o notă distinctă și o personalitate culturii ieșene, dacă vreți, din acea perioadă.

- Prin ce se definea această personalitate?

- Și aici e mult de discutat. Fără să cataloghez, - la Iași s-a scris, asa cum s-a scris, muzică corală. Mă refer la perioada de după al doilea război mondial. Tinerii care au venit aici în anii '63-'64-'65 (printre care eram și eu) au dat un imbold important si celorlalte genuri muzicale - plecînd de la muzica de cameră și terminînd cu muzica simfonică. Vreau să fiu bine înțeles - asta nu înseamnă că la Iași nu s-a scris si înainte muzică simfonică si vocal-simfonică. S-a scris, dar nu în măsura în care s-au compus după 1960 lucrări care să fie competitive la nivel național - adică să iasă din cadrul iesean. Si aici încă odată spun: nu există compozitori ieșeni, ci compozitori români. Iar aceste lucrări se puteau cînta pe orice scenă a țării. Sigur că aceste creații nu ar fi putut fi cunoscute dacă n-ar fi existat colegii noștri - interpreții, pe care i-am numit împreună, degeaba am fi compus dacă n-am fi avut această formă de prezentare în public. O calitate a creațiilor din epoca respectivă este că erau competitive, erau - dacă vreți - de nivel bucureștean. Iar la București, evident, se aflau mult mai multe personalități decît la Iași.

- Acum aș vrea să revenim la personalitatea dumneavoastră. Este clar că aveți un interes special pentru literatură de vreme ce ați compus lucrări pentru cor, lieduri, o operă. Ce scriitori, ce poeți, ce gen de literatură vă atrag în mod deosebit?

- Cea bună, fără discuție. Dar, asa cum s-a văzut în creația mea, foarte rar m-am îndreptat către alte literaturi, care nu erau românești. Sigur că nu pot să nu-l iubesc pe Eminescu, de care mă sperii de fiecare dată cînd mă apropii de el, nu pot să nu-l iubesc pe Bacovia, nu pot să nu-l iubesc pe Emil Botta... Am un anumit fel de literatură preferată,

Cu compozitorii Ștefan Niculescu, Pascal Bentoiu și Dumitru Capoianu

foarte bine, poezii în pagina de ziar, mai sînt și alții, bineînțeles. Am o predilecție deosebită pentru poeții care, ce să fac? au fost contemporani cu mine - asa numiții "poeți săizeciști". În primul rînd Nichita Stănescu și volumul său de debut, "Sentul iubirii", din care am ales poeziile pe care am scris un ciclu de lieduri - "Adolescentă". Nichita Stănescu rămînînd în mintea mea ca un foarte mare poet.

- Cînd l-ați descoperit pe Emil Botta?

- L-am descoperit la Iași, mai tîrziu, cînd a fost posibilă apariția scriitorilor săi. Pentru că pe vremea cînd era un actor foarte mare se mai scăpa la televiziune cîte o poezie a domnei sale chiar în interpretarea lui, cu nemaipomenitul glas pe care l-a avut acest mare actor. Dar poeziile erau greu de găsit. Mai tîrziu au apărut în plachetă, în volume... Botta este un mare poet, fără foar și poate!

- Există, încă din perioade și acum muzicieni, critici muzicali, chiar profesori ce activează în învățămîntul muzical superior care nu acceptă anumite genuri, le privesc cu dispreț, cu o anumită superioritate, considerîndu-le cel mult "de divertismente". Aveți și colegi care afirmă în fata studenților că "jazzul este o muzică a diavolului".

- E și aceasta o problemă spinoasă. Astfel de catalogări erau practicate mai mult pînă în '89 - le făceau oameni incompetenți, care nu se pricepeau și care au adus foarte mult rău muzicii în general. Aceste voci sigur că se mai fac auzite și acum pe ici pe colo dar asta pe mine nu mă mai sperie pentru că există și o democrație a artei: poate să-ți placă sau nu un anumit gen de muzică. Dar este foarte trist că acești catalogari de meserie fac afirmații în necunoștință de cauză. Sînt niște handicapați, după părerea mea! Să fii afon în gîndire și simțire este un lucru foarte grav!

- Compozitorul dorește sa intre în memoria afectivă a publicului măcar cu una-două-trei lucrări. Ce se întîmplă atunci cînd viața sau însăși activitatea autorului îl transformă într-un prizonier? Atunci cînd publicul și, poate, unii reprezentanti ai mediei se opresc foarte des asupra unei/ unor creații. Este cazul dumneavoastră cu "Floare albastră" pe versuri de Eminescu. Chiar mie mi-ați spus odată: "Domnule, mai cereți-mi și altceva, haideți să mai înregistrăm și altceva din ce am compus"...

- E foarte bună observația dumneavoastră. Într-adevăr, se întîmplă. Există un compozitor scandinav pe nume Sinding care a scris o lucrare intitulată "Murmurul primăverii". Multă lume cunoaște această lucrare - nu stie aproape nimeni cine este Sinding, care a fost un compozitor prolific și a scris destule muzici tot atît de frumoase ca acest "Murmur al primăverii". E un mare pericol dar nu avem ce face... La fel se întîmplă cu Simfonia a V-a de Beethoven, cu cele două rapsodii de Enescu, și Enescu este un compozitor uriaș, încă necunoscut în lume - eu îl văd ca pe marele compozitor al secolului XXI, căruia nu i-a venit încă vremea... Nu poți să lupți... Eu am compus acea "Floare albastră", m-am chinuit foarte mult pentru că e greu să te apropii de Eminescu. N-aș fi bănuit niciodată că va avea un asemenea succes - drept care nici n-am mai scris muzică pentru cor după această lucrare. Era în 1985. Și mă feresc... Se vor stinge ecourile... Lumea, știți... încetul cu încetul și acea lucrare se va așeza undeva dar, într-adevăr, un astfel de succes devine un handicap pentru creator.

- N-aveți a vă plînge. Există categorii diferite de public: cel care vă ascultă lucrările pentru pian, cele pentru scenă, opus-urile simfonice și "Floare albastră". Sînteți cunoscut în medii diferite.

- Dacă e adevărat ce spuneți dumneavoastră, că sînt ascultat și de unii și de alții, înseamnă că eu mi-am făcut datoria și, în rest, nu are rost să mă plîng. Asta este soarta unui creator. E bine că există muzici de mai multe feluri - însă toate trebuie făcute bine.

Muzica sacră în spațiile românești (XVIII)

Trei compozitori de la începutul secolului nostru

Victor BĂCĂRAN

Între compozitorii moldoveni de la începutul acestui secol, care au avut o susținută activitate în domeniul muzicii corale, atît în creație cît și în interpretare, Teodor Teodorescu ne atrage atenția în mod deosebit. A fost un remarcabil profesor de muzică la unele școli ieșene, precum și șeful Corului Catedralei Episcopale din Galați. A publicat numeroase piese corale originale și transcripții ale unor creații de mare circulație ale compozitorilor români din vremea sa și ale clasicilor universali.

Cele mai importante realizări în acest sens ne apar, indiscutabil, corurile în stil popular, caracterizînd psihologia unui popor, dar și lucrările scrise în genul religios. O bogată polifonie poate fi întîlnită în *Imnurile liturgice*, compuse de autor pentru cor mixt. Amintim, de asemenea, *Imnul heruvic, Ca pre Împăratul, Pre Tatăl, Pre Tine Te lăudăm, Axionul duminical* și valorosul motet *Fericit bărbatul*, lucrări realizate cu măiastră conducere a vocilor, într-un stil contrapunctic sever, cu diverse imitații între compartimente de voci ce intonează linii melodice modale și diatomice de o amplă respirație. Fără a revoluționa muzica noastră corală din punctul de vedere al limbajului, Teodor Teodorescu crează lucrări în care sintetizează diferitele aspecte ale lucrărilor unor compozitori înaintași și contemporani, într-un stil original, simplu și atrăgător.

Un alt compozitor moldovean, contemporan cu Teodor Teodorescu, care a jucat un rol important în viața muzicală ieșeană, a fost Enrico Mezzetti, animator și organizator al mai multor formații corale, folosind cu succes și condeiul în calitate de critic muzical. De la el ne-a rămas un număr important de compoziții atît în genul laic, cît și în cel religios. Muzica lui Enrico Mezzetti, în care se resimt influențele romantismului german, conține elemente specifice artei românești și constituie, alături de cea a altor creatori din generația sa, un valoros tezaur. Ca și în cazul lui Musicescu, creația lui Enrico Mezzetti a acoperit zone aparținînd unor direcții și orientări variate, dovedind legătura polivalentă dintre artă și fenomenul cultural general. Pledînd pentru școala națională și realism, desprinse de orice dogmă, Enrico Mezzetti, prin muzica sa corală, cîtuși de puțin savantă, dar sinceră, a redat convingător aspirațiile progresive ale unei epoci marcate de puternice contradicții. În creațiile religioase semnate de Enrico Mezzetti dar și în colinde, întîlnim un limbaj muzical simplu și autentic, în care pe lîngă obișnuitul concept armonic occidental, se suprapun caracteristici modale originale.

Compozitorul George Stephănescu, a cărui activitate o prezentăm în continuare, a fost unul dintre dotații studenți ai lui Eduard Wachmann la Conservatorul din București. După absolvire se specializează în arta sunetelor la Paris, studiind cu Ambroise Thomas și François Auber, maeștri de prestigiu în acea vreme, însușindu-și cu seriozitate meșteșugul componistic sub toate aspectele. Întors în țară, devine profesor de canto la conservatorul bucureștean, educînd timp de patru decenii vocea unor cîntăreți care au făcut carieră internațională. Este, de altfel, întemeietorul teatrului liric românesc.

Pe lîngă bogata sa activitate de interpret și entuziast animator al muzicii românești, George Stephănescu s-a impus și ca un distins compozitor, ale cărui lucrări laice și religioase au contribuit la progresul artei sonore autohtone din acel timp. De numele lui se leagă apariția primei simfonii românești, dar reținem și un număr important de piese corale cu caracter religios și laic realizate cu o solidă tehnică componistică și o fină muzicalitate. În lista opusurilor sale legate de muzica de cult se înscriu *Heruvice, Psalmi, Irmoase* etc. Precizez că muzica corală semnată de George Stephănescu este expresivă, larg accesibilă și se încadrează în orbita romantismului muzical. Creația sa îmbogățește tezaurul muzicii noastre mai ales prin autenticitatea climatului liric.

Galeria "Cupola"

Val Gheorghiu între EL și EA

Traian MOCANU

Nu există parcele spirituale care pot delimita structuri ale unor gîndiri anume. În pictură neobișnuitul soluțiilor ne-a contrazis, dar, de cele mai multe ori, aprofundarea a ceea ce aveam de spus a fost împărțită între noi și lucrare.

Acesta este dialogul. Arta aduce cîte puțin din mîntuirea și fericirea pentru toți aceia care nu acceptă ceea ce facem.

Cartea de vizită a pictorului ieșean Val GHEORGHIU este impresionantă. Autor a zeci de expoziții personale de pictură și desen, participant la numeroase expoziții din țară și străinătate, membru al Uniunii Artiștilor Plastici și al Uniunii Scriitorilor din România, autor de eseuri, nuvelă, pamflet, cronicar al imaginii și cuvîntului, artist într-un cuvînt, Val GHEORGHIU a apărut în peisajul plastic iesean, ca un romantic întîrziat, rătăcit într-un veac, în bună parte steril și a aderat cu ostentație la sistemul de simboluri, arhetipuri si rezonante culturale europene. Prestigioase autorități critice au remarcat astfel în densele expoziții ale acestui rafinat artist, un har coloristic de o discretă poezie, o vocație răbdătoare cu parcurgerea etapelor și cîștigurilor de limpezire a gramaticii limbajului plastic. Asumîndu-mi riscurile inerente unei critici intentionat subiective, văd în această pictură etalată astăzi pe simezele de la "Cupola", ceva din ornamentica spirituală japoneză, cultul detaliului luxuriant, rafinamente plastice care pot, atît de bine, crea ambianta favorabilă

gestului galant. Căci, Val GHEORGHIU este un artist mărturisindu-și în această expoziție, fără echivoc, vocația teatrală, fascinat de gestul retoric (vezi "Eu", "El", "Ea", "Salt", "Splean", "Arlechin", "Saxofonist", "Arlechin" și "Cucoș"), trăind viața exclusiv ca spectacol, cu publicul alături. Între reprezentație și existență toate confuziile vor fi posibile - și n umai în folosul reprezentației: sărbători galante încolăcite de animale rasate și fudule, asemenea unor modele magice (Pasărea paradisului); dame silfide ori prolifice, sfidînd simțul enigmatic tradițional și pe cel sarafic, mai puțin acreditat în istoria fantasmelor. Acest paradis tere-

stru revine aproape hipnotic pe scena centrală, personajele sale fiind purtate de un elan ascendent, actori ai văzduhului stelar, zborul fiind accesibil tuturor, demonstrațiile cele mai spectaculoase, rămînînd, însă, rezervate artistului, protagonistului principal. Artistul testează tot soiul de forme umane cu gratie, cumulînd cu El și Ea, cuplul primordial, frenezia dialogului ori soapta, surînsul fertilizat în zodia taurului (vezi "Eu"). Subtile ironii si aluzii jucăuse se insinuează în această serie de lucrări, subliniind dimensiunile umorului cu totul personal al lui Val GHEORGHIU. Deci, nu o altă lume ci "o balanță între cele de aici și cele de dincolo, o balanță așezată la granița dintre ieri și azi" convocînd, paradoxal... însuși obiectul. Candid nedisimulată sau propusă în ordinea severă a unui program în care afectivitatea nu are cum să ancoreze altundeva decît în timpul întîi al vederii subiective a temei, înaintea vederii sale obiective, picturale, această atitudine poate însemna și o manevră. Recompensarea necesară a imaginii pe retină invită privitorul într-un sistem propriu artistului, de la analiză la sinteză, la descoperirea unei alte realități de sorginte pur picturală.

Descindem prin intermediul "cadrelor", în lumea autonomă, nemijlocită de semnificant, pe care văzul o prizează concomitent cu imaginea. Val GHEORGHIU este contemplativ și are o discretă sensibilitate, vorbindu-ne cu sunete cînd delicat surdinate, cînd deliberat înălțate la o intensă sonoritate generală, știind să nu se abandoneze farmecelor paletei, un artist, deci, care - asa cum ne învață Braque - iubește regula ce corectează emoția, care verifică și rectifică", pe grila adevărurilor perene ale construcției, întru o cît mai deplină legitimare a faptului pictural. Expoziția de față este rostită cu o curată dragoste a profesiei, un pariu cu sine împotriva capcanei "rețetelor" verificate în cele patru decenii ce se împlinesc de la debutul său. Patru decenii de evoluție către un ideal artistic urmărit, cu o remarcabilă onestitate umană și artistică, de acest "soldat al picturii" (Schileru) care este Val GHEORGHIU, sau așezat pe pînze și în cuvînt. Ar trebui să inventăm un limbaj cabalistic pentru a vorbi de pictura lui Val Gheorghiu. De aceea am împrumutat cuvinte de-ale noastre, cuvinte care, sosind în mintea cititorilor, se transformă în metafore precum acele rădăcini care în apă se transformă în fluturi. În Edenul bahluian și melancolic al lui Val, Melusina sa fugitivă își schimbă penajele sclipitoare care o asemuie unei Păsări a Paradisului, cu chip de odaliscă gînditoare și corpul poate de floare, poate de umbră. Singura durată a artistului - clipa, este și ultima certitudine, de fapt iluzia. Există oare ceva care să dureze mai mult? În speranța unui alt paradis, Val Gheorghiu inventează o heraldică a bulei de aer, o comunicare fulgurantă, un monolog al focului de artificii. Expoziția lui Val Gheorghiu rămîne o provocare, dincolo de misterul visului sau de tragedia posibilă a realității, o invocație poetică a unei viziuni plastice, o tandră metaforă aparținîndu-i dintotdeauna.

Galeria "Constantin Brâncuși" din Chișinău

Artele textile în dialog internațional

Teodor HAȘEGAN

Prima Expoziție Internațională de Artă Textil-decorativă "Dialog' 98" s-a deschis la Chișinău, în data de 18 septembrie. Salonul internațional a fost organizat de Asociați Artiștilor Textiliști din Republica Moldova (ATEX) este patronat de Consiliul Europei și de Rețeaua Europeană de Textile (ETN). Expoziția grupează pe simezele galeriei "Constantin Brâncuși" peste cincizeci de lucrări din treisprezece țări ale Europei (Italia, Germania, Elveția, Estonia, Belgia, Ucraina, România și altele). Lucrările expuse dovedesc o adevărată unitate de concepție în ceea ce privește sinteza decorativă postmodernistă, cu largi implicații și în alte genuri ale artei contemporane, precum și-n domeniul creației vestimentare, concretizată, în cea de a doua seară a întrunirii, cu o paradă de modă de excepție.

Cu această ocazie a avut loc și un Simpozion Internațional de Artă Textil-Decorativă, primul de astfel, structurat pe trei secțiuni: păstrarea patrimoniului de artă textilă, învățămîntul textil și creația artistico-decorativă profesionistă contemporană. În sesiunile de lucru ale simpozionului s-au prezentat prelegeri și comunicări, ilustrate cu diapozitive sau casetă video, pliante, planșe și alte materiale, ilustrative. Din delegația României au făcut parte, alături de participanți de la Bucuresti, Cluj și Oradea, doi reprezentanți ai municipiului Iași: Angela Crengăniș și Miruna Hașegan precum și un invitat din partea Ministerului Educației și Culturii din Republica Moldova: doctorand Teodor Hașegan. Delegația ieșeană a avut o participare

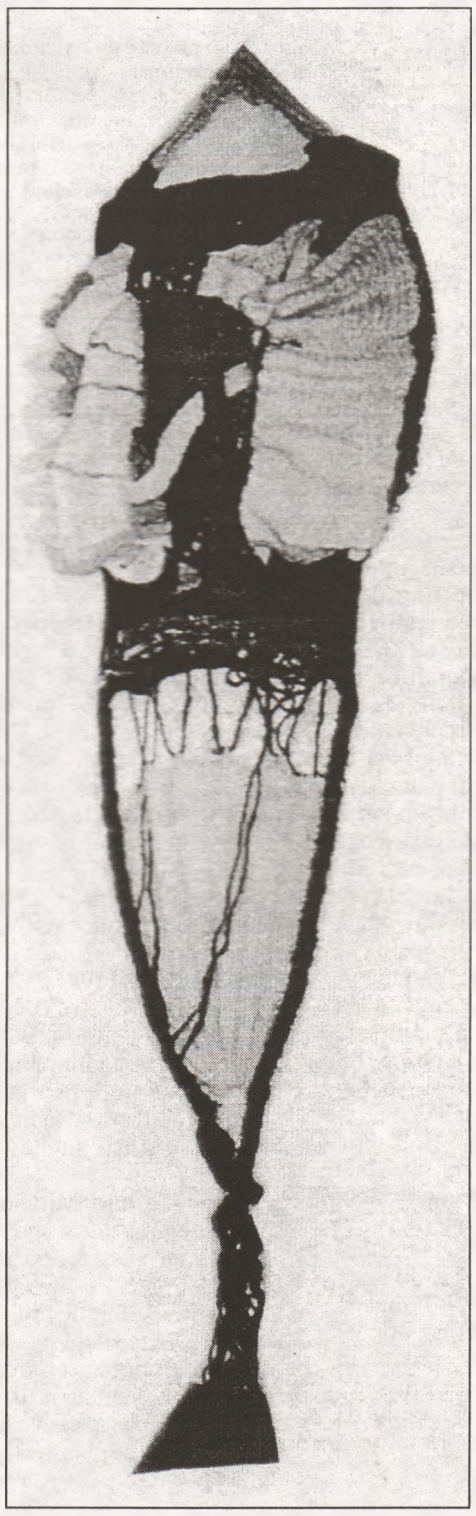

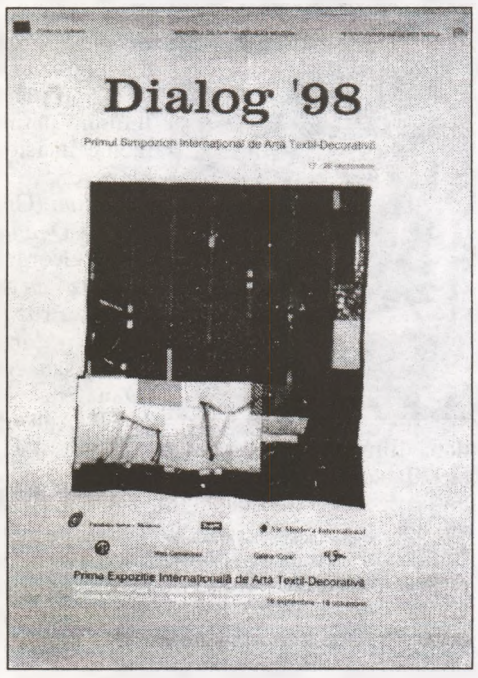

fructuoasă; pe lîngă lucrările expuse în cadrul salonului, cele două creatoare au prezentat un amplu material despre învățămîntul artistico-decorativ și recum și o casetă video care a ilustrat Salonul de Artă Decorativă Iași '98 (cel pe care Filiala U.A.P. Iași l-a "îndrăgit" în mod deosebit). Sesiunile simpozionului s-au concretizat, pentru delegația ieșeană, cu numeroase oferte de programe de colaborare pe plan intern și extern.

Această manifestare amplă, punctată de saloane ale artiștilor și studenților de la arte decorative - la Muzeul Național de Artă - o amplă colecție de artă plastică și decorativă din perioada interbelică și contemporană - Muzeul de Istorie - o altă interesantă manifestare decorativă de artă florală, precum și, nu în ultimul rînd, o deosebită colecție tematică de creație design-vestimentar a constituit pentru artiștii din domeniul textil-decorativ un benefic schimb de experiență precum și oportunitatea de a expune în fața unui public avizat realizările din ultimii ani, rod al experimentelor de laborator și al cuceririlor tehnologice.

Salonul "Dialog '98", din "vecinătatea" noastră dovedește, încă o dată, de data aceasta pe plan internațional, rolul și importanța artelor decorative precum și viitorul lor indiscutabil. Din păcate, din motive diverse, dar nejustificate, artele decorative, în cadrul U.A.P. Iași sînt privite cu ostilitate vetustă care atestă reminiscențe culturnice. În acest sens putem argumenta doar cu faptul că si de această dată fac parte din expoziția salonului - jurizată pe baza documentației trimise din timp - lucrări pe care acel juriu "ales" le-a refuzat la Salonul de toamnă din Iași '97. Rămîne de văzut dacă viitoarea conducere a Filialei U.A.P. Iași va reuși să se debaraseze de ambiții și prejudecăți, dar mai ales de "influența din umbră".

Premiat la Veneția

LUCIAN PINTILIE

Lucian Pintilie este regizorul care, cu puțin noroc, ar fi putut să fie (cu *Reconstituirea,* 1970) un cap de pod pentru o posibilă școală românească de film. Întîlnim puține astfel de momente în istoria filmului românesc: *Independența României* (Grigore Brezeanu, 1912), *O noapte furtunoasă* (Jean Georgescu, 1943), *La "Moara cu noroc"* (Victor Iliu, 1957), *Pădurea spînzuraților* (Liviu Ciulei, 1965) sau *Nunta de piatră* (Dan Pița, Mircea Veroiu, 1972). Autor, pînă în 1970, a două filme, *Duminică la ora 6* (1960) și *Reconstituirea* (1970), spirit iconoclast și incomod, trăind după 1970 într-un fel de semiexil, Lucian Pintilie realizează în douăzeci de ani doar două filme: *Salonul nr. 6* (1979), o adaptare după Cehov pentru televiziunea iugoslavă, și *De ce trag clopotele, Miticăi?* (România, 1980), inspirat de dramaturgia lui I.L. Caragiale, difuzat abia în 1990. Revine în țară după 1990 și realizează: *Balanța* (1992), după romanul omonim al lui Ion Băieșu), *O vară de neuitat* (1992, adaptare a unei nuvele, *Salata,* din *Cronică de familie* de Petru Dumitriu), *Prea tîrziu* (1996) și *Terminus Paradis* (1998) inspirate de proza lui Răsvan Popescu. Ne vom opri în rîndurile care urmează doar asupra filmelor de după 1990.

După căderea blocului comunist am asistat, în filmul românesc cel puțin, la un război cu morile de vînt, la o răfuială curajoasă foc cu vechiul regim. Dacă privim cu atenție peliculele care au făcut vîlvă (filmele lui Daneliuc sau Gulea, de pildă), vom constata că este vorba de forțarea unor uși deschise, de un curaj post factum, un gest gratuit, conjunctural. (Acum cîțiva ani, Nikita Mihalkov mărturisea: "Niciodată nu mi-a făcut plăcere să mă definesc în mod negativ. Să faci filme care denunță, care arată momentele grele ale cotidianului nu m-a preocupat defel. Prefer să rămîn la ceea ce iubesc eu cel mai mult: Cehov, Goncearov. Și sper că spectatorii vor înțelege că dacă-l iubesc atît de mult pe Cehov, nu-l pot iubi pe Lenin". E și acesta un punct de vedere.)

E capcana în care se lasă prins și Pintilie cu *Balanța.* Dorindu-se o imagine absolută a mizeriei fizice și morale a României anilor '80, filmul se mulțumește, în mare parte, să acumuleze și să redea faptul frust, brut, nud, fără falsă pudoare dar și fără valoare artistică, în ciuda faptului că simți "în surdină" talentul de forță al regizorului (ca în "filmul din film" pe care îl urmărește Nela, "portretul de grup cu țigănci în jurul focului" sau "masacrul inocenților" din final). Numai că regizorul pare că își reprimă aceste "accese" de talent. Filmul a fost făcut cu o destinație clară, pentru a fi difuzat în afara țării. Și cum mizeria are farmecul ei... E drept, a fost un mare succes european dar acest succes îl putem asemui cu cel al ansamblurilor noastre folclorice în peregrinările lor peste hotare: poate fi redus la pitoresc, ceea ce, să recunoaștem, nu are o bătaie prea mare.

Cu *O vară de neuitat,* realizat după un scenariu propriu ce își permite minime dar revelatoare abateri de la textul literar, Pintilie ne oferă cu adevărat un film de o autenticitate care - după cum s-a spus - întrece realitatea (eu aș spune doar că o "amenință"). În 1923, în Cadrilater, la granița cu Bulgaria, căpitanul Dumitriu, un oarecare căpitan Dumitriu, refuză să îndeplinească ordinul de a executa nouă țărani bulgari drept represalii la actele teroriste ale comitagiilor bulgari. Ordinul va fi îndeplinit în cele din urmă de altcineva, dar Dumitriu comite totuși o crimă, împlinindu-și destinul. Istoria, supărătoare uneori pentru o parte sau alta, este doar consecventă cu sine și indiferentă, nu cum am vrea, cum nea plăcea sau cum ar trebui să fie. Meritul lui Lucian Pintilie, aici, este de a ne face să înțelegem că, odată devenită ființă socială, omul este sortit unui destin al neputinței: crima și nu iubirea este condiția sa fundamentală. Ceea ce nu înseamnă că trebuie să ne resemnăm, să ne complacem în această stare de fapt sau că omul este lipsit de responsabilitate. La Judecata de Apoi a lui Dumnezeu (la cea a Istoriei cu siguranță), Cain și Abel s-ar putea să se afle "de aceeași parte a baricadei".

În *Prea tîrziu,* Pintilie este iarăși preocupat de istoria imediată, de eveniment, dar demersul regizoral este mai riguros, mai puțin tributar resentimentelor autorului decît în *Balanța.* Alegîndu-și drept cadru lumea minierilor din Valea Jiului, Lucian Pintilie urmărește să surprindă mecanismul alienării, modul în care individul poate fi anihilat de sistem. Criticii care au jubilat la *Balanța* au primit filmul cu reținere. Dar, prin încercarea de investigare a paradigmei tragice a condiției umane, *Prea tîrziu* se apropie mai mult de *O vară de neuitat* decît de *Balanța.* Stilistic, Pintilie preferă comunicarea directă cu spectatorul (cu mici accente de (auto)subversivă calofilie), preferînd să fie în primul rînd înțeles și abia apoi admirat.

Mult zgomot pentru nimic

Armageddon - Sfîrșitul lumii?

SUA. 1998. *Regia:* Michael Bay. *Scenariul:* Jonathan Hensleigh. Cu: Bruce Willis, Billy Bob Thorton, Liv Tyler, Ben Affleck, Will Patton, Keith David, Steve Buscemi.

Prea zgomotos și prea lung. *Armageddon (Sfîrșitul lumii?* din titlu, cu semnul întrebării cu tot, aparține inspiraților noștri români) este mai degrabă un videoclip decît un film. Secvențe scurte succedîndu-se într-un ritm rapid, explozii, muzica ce nu conteneste aproape deloc, strigăte (fără soapte), Bruce Willis, Liv Tyler, iarăși explozii, iarăși muzică, iarăși Bruce Willis, iarăși Liv Tyler, și vorbe, multe, multe vorbe. Asta vreme de două ore și jumătate. Era să uit umorul vested, cu poante fumate și modeste.

Ce se întîmplă? Un asteroid uriaș amenință să se ciocnească de Pămînt și să-l facă praf. NASA se prinde de poantă și purcede la salvarea lumii. Tot ce poate face este să distrugă răul din interior. Adică: se lansează o rachetă dotată cu ceva încărcătură nucleară, se zboară pe asteroid, se forează la nu știu ce adîncime, se pune bomba atomică, echipajul pleacă spre casă și, cînd este în siguranță, detonează susamintita bombă. Asteroidul se face praf și pulbere și lumea poate răsufla ușurată. Totul pare simplu, numai că astronauții (cosmonauții e un termen sovietic) se pricep la multe, mai puțin la forat. Așa că, de voie de nevoie, se apelează la cea mai bună echipă de "foratori" din lume, echipă în care primul e chiar Bruce Willis. Ei, ăștia sînt buni meseriași dar cam tăcăniți. Oficialii NASA își pun serios (dar foarte repede, pentru că nu numai timpul presează, dar, cum am spus, nici secventele foarte scurte nu le permit să se dedea la rationamente mai mult sau mai puțin sofisticate) problema dacă pot sau nu lăsa planeta pe mîna unora ca ei. Neavînd de ales, îi introduc într-un program rapid de pregătire astronautică și în cîteva zile îi trimit în eter (faptul că, fizic, în timp real tot ce se întîmplă în *Armageddon* n-are cum să se încadreze în limita celor 18 zile din film nu pare să-i tulbure deloc pe realizatori), însoțiți bineînțeles de piloți calificați. Acolo se întîmplă o droaie de chestii, adică nimic nu merge așa cum ar fi trebuit dar în cele din urmă, grație curajului, abnegației, eroismului, sacrificiului de sine (suprem în cazul lui Bruce Willis!) al eroilor noștri etc., etc., bomba explodează, asteroidul se dezintegrează și să vezi tu fericire după, aici, jos, pe Terra, cum se închină musulmani și creștini, negri, albi și galbeni de fericire că au fost salvați iarăși (pentru a cîta oară?) de către americani. Dacă stai bine să te gîndești, deși nu prea ai la ce, *Armageddon - Sfîrșitul lumii?* este o peliculă banală (gen *Ziua independenței*), un material de propagandă proamericană indecent, sfidător și sforăitor. Ce-i drept, Unchiul Sam știe să-și promoveze imaginea.

Nici despre distribuție nu se poate spune mare lucru. Pe Bruce Willis (un actor nu mare, dar simpatic, dacă rolul i se potrivește) nu prea îl vezi, pe Liv Tyler, prezență pur decorativă, o vezi dar nu prea știi ce caută acolo (și nici ce a văzut Bertolucci la ea), Steve Buscemi dă replica - dar nu pare convins că face parte din distribuție ș.a.m.d.

In memoriam

Akira Kurosawa

Luna trecută (niponește adăugînd, "după ploaie"), a trecut Styxul marele regizor japonez Akira Kurosawa. De multă vreme mă întreb prin ce s-a impus *în Occident,* artistul? Criticii de film nu s-au sfiit să dea răspunsul: prin curajul de-a ecraniza europeni celebri (marele Will, Dostoievski, Gorki); prin inteligența de-a adera la tradiționaliști, dar și la moderni, în egală măsură; prin selectarea temelor - abordînd doar subiecte grave, serioase, profunde (teme mereu actuale și universal valabile).

Avea 88 de ani (n. 23 martie 1910). A dat lumii (filmului) 30 de pelicule. Cele mai importante dintre ele: *Rashomon* (1950); *Idiotul* (1951); *A trăi* (1952); *Cei șapte samurai* (1954); *Tronul însîngerat* și *Azilul de noapte* (1957); *Barbă roșie* (1965); *Dodes' ka den* (1970); *Kagemusha* (1980); *Vise* (1990); *Rapsodie în august* (1971). În ultimii cinci ani de viață, boala nu l-a mai lăsat să intre pe platouri. Totuși, dintre cineaștii neeuropeni, Kurosawa intră în topul celor mai premiați, obținînd de mai multe ori *Oscarul, Leul* venețian, *Palme d'Or*-ul.

După Toshiro Mifune, la scurtă vreme, regizorul său preferat pleacă spre o lume (poate) mai bună. Cinefilii au avut ocazia să-l comemoreze, în ultimele săptămîni pe Kurosawa, revăzînd pe micul ecran, într-un admirabil efort de programare al televiziunilor noastre, *Vise, Rapsodie în august* și *Kagemusha* - trei pelicule importante, diferite stilistic dar complementare, ale marelui artist.

Așteptăm cu pacență reprogramarea celorlalte, într-o atît de utilă și pioasă, acum, *integrală Kurosawa...*

Jurnal de cinefil

Revăd, pe micul ecran (cinemateca noastră de toate zilele, serile și nopțile) filmul lui Lucian Bratu, *Tudor* (1963). Pelicula e didacticistă, dar i-a adus, la vremea respectivă, lui Mihnea Gheorghiu, nu numai o situație socială bună, ci și bani pe măsură (mai ales că subiectul a fost reluat de scriitor, în două rînduri, pentru scenă). Ce rămîne azi din *Tudor*? Poate, ocazia de-a constata, cu stupoare, că, la bătrînețe, marele Vraca avea o dicție imposibilă (șuiera într-una la consoanele "ș" și "t"), plăcerea de-a-l fi reîntîlnit pe Petruț în formă și, eminamente anecdotic, studierea celei care a fost fata lui Dej, Lica.

Cît de inadecvată rolului era biata femeie, să nu uităm însă că ei îi datorăm construirea studiourilor de la Buftea! Studiouri bine utilate și intens folosite pînă-n '90. Sic transit...

Excelent, *Arșița* (David Beaird, 1991)! Minunată distribuția! Interesant, mereu, subiectul căsniciei (cu dificultățile începutului, dar și ale finelui ei)! Bun dialogul.

Spre exemplu, Barmanul (jucat de marele James Earl Jones) e enervat de faptul că doi dintre clienți, epave sociale (bețivul și prostituata) zîmbesc, deseori, enigmatic. "Nu mai zîmbiți de parcă mi-ați fi superiori! Ce știți voi, și eu nu?! Azi, toți ratații zîmbesc misterios!"...

E atîta căldură, tandrete, umanitate, compasiune în acest film care nu a luat premii! Atîta Saroyan, atîta Tennessee și un strop de Anouilh, încît vizionarea lui a constituit pentru mine, într-o seară anostă de august, o bucurie.

(Mică, desigur, ca pentru unul din eroii lui Saroyan, Tennessee și Anouilh...)

Întrebat, într-o seară, de ce iubește mai mult teatrul decît filmul, Radu Beligan, preluînd disocierea lui Jouvet, mărturisea: "În film - ai jucat; în teatru, JOCI". Corect. În plus, în film depinzi mai mult de tehnică; mai ales azi, cînd diferența dintre regizor și autorul de efecte devine din ce în ce mai mică (vezi *Al cincilea element,* spre exemplu; *Odiseea spațială, Predator* sau chiar *Titanic!...)*

A propos de autorul *Titanicului,* James Cameron: cînd cineva, dorind să-l flateze, l-a numit "perfecționist", regizorul i-a replicat prompt și vag jignit: "Nu, eu sînt *măreționist!* Tot ce fac iese mare!"...

Firește, Cameron e un nume important, incontestabil. Dar mă întreb, cu timiditate și netrucat respect pentru canadian: dacă el e măreționist, înseamnă că Orson Welles e... genialist! iar Fellini - *imposibil definitist...*

Pe de altă parte, aș zice, ca un scai din Topîrceanu, să-l tragem puțintel de mînecă pe notoriul cineast: nu tot ce e mare e bun! Esențele rare, știm din vechime, se țin în recipiente mici...

Temenelele bizantine care erau făcute, pe vremurile Odiosului, culturnicilor lui, deveneau, nu o dată, deplasate. Găsesc prin revista "Cinema" (anii '80) o poză cu următoarea legendă: "Amîndoi au scris, pe meridiane diferite, despre... niște țărani: Dinu Săraru și Gabriel Garcia Marquez!" E-te, scîrț! (Măcar să-l fi trecut primul pe columbian, fie și numai fiindcă e citit pe tot globul și mai are și Premiul Nobel). Dar Marquez nu făcuse Ștefan Gheorghiu...

Și fiindcă tot vorbim de senzațiile amare pe care ți le lasă răsfoirea unei publicații de specialitate: ce cuvinte groaznice erau obligați (sau, cîteodată, o făceau cu slugărnicie) să scrie, număr de număr, cineaștii noștri! Și nu e vorba doar de cei prosti - care, să zicem, sperau că astfel prind și ei un film - ci de cei mari, consacrați, cu faimă mondială! Primul din ei, stupoare, era marele Gopo! Mai scriau despre partid și despre tovarășul Niculae, cu sîrg și recunoștință, Veroiu, Vaeni, Gulea, Vitanidis, Amza Pellea, Cotescu, Nicolaescu...

Nu-s ei, primii, de acuzat. Ci sistemul. Făceai film, dar făceai și temenele...

Azi, nu mai contează: nu faci nici una, nici alta. Pe cît de liniștitoare e una, pe atît de dureroasă, cealaltă. Poate mileniul trei ne va oferi și soluția împăcării celor două componente. Căci libertatea de creație nu poate exista decît atunci cînd *ai ce crea,* nu?!

Ce-i de reținut din *Prima pagină* (Billy Wilder, 1970)? Că e o peliculă bine făcută: că Lemmon & Matthau merg, la fel de bine, pe linia lor; și, mai presus de orice, tineri și maturi gazetari, că ziaristica e bună, cu condiția să știi să te lasi la timp de ea (lucru pe care-l aud, de aproape treizeci de ani, de la oameni care n-au putut asta).

Mi-l amintesc pe regretatul Adrian Dohotaru, prin '84-'85, cînd urma să-i montez o piesă, cu ce năduf mi-a spus: "Cum mi-am irosit viața, măi Bogdane, cu gazetăria! În loc să fi stat să fi scris piese de teatru... Dramaturgia aduce bani și glorie; ziaristica: nervi uzați, caracter stricat, nopți nedormite, cu spaima că ai scăpat vreun cuvînt rău despre Ceausescu!"...

Dacă asta poate fi o postumă consolare, domnule Adrian, află că azi nici dramaturgia nu mai aduce bani și glorie.

Ghici cine vine la cină? mi se părea un film prăfuit (Stanley Kramer, 1967). Motăiam în fața micului ecran (îl vedeam cred că a cincea oară) și așteptam să se termine cînd... Spencer Tracy începe un monolog de 10 minute. Un monolog de 10 minute merge într-un film cu avocati și tribunale (de care este plină, în ultimii cinci ani, cinematografia americană). Dar Tracy e un actor de geniu. Și lunga lui replică e scrisă magistral.

Ei bine, monologul marelui interpret a rămas, după trei decenii, cel mai captivant moment al peliculei! Încîntat de frumoasa secventă realizată de Kramer, m-am dus la frigider și mi-am luat o bere neagră - neagră precum interpretul Sidney Poitiers și părinții lui din film... (pe cei din viață nu i-am văzut).

În *Drumul spre Wellville* (Alan Parker, 1994), minunata creație a lui Anthony Hopkins este egalată doar de originalitatea... eroului pe care-l interpretează. Stupiditatea doctorului, rostirea locurilor comune (care ne amintesc de Cehov și Hasek) precum "viata-i o victorie temporară asupra cauzelor care provoacă moartea!" Secventa finală cu doctorul aruncîndu-se de la trambulină pentru a arăta asistenței ce sănătos e (săritură cu care inima sa nu e de acord și încetează să bată), ori prezentarea marelui succes al lui Hopkins vegetarianul (admirabilă sintagmă absurdă, ipocrită, imposibilă): *Lupul Vegetarian.*

Dar scenografia cu plăcute excese documentariste! Dar frumusețea unor actrițe și frivolitatea cuceritoare a eroinelor... Iată un film pe care merită să-l revezi, în fiecare an...

Ca și *Moara cu noroc,* al lui Iliu, film solid, clasic, deloc anacronic, iertat de inserțiile propagandistice prezente în *Mitrea Cocor* și *Răsuna valea.* Finalul peliculei este impecabil, cu-atît mai mult cu cît nu e ușor să-i omori, în cîteva secunde, pe toți eroii principali - buni și răi, deodată... Un final care îmbină tragedia antică și westernul, într-o excepțională, originală simbioză!

Dar ce buni sînt actorii! Geo Barton (ulterior, purtătorul de frac al pieselor și filmelor noastre) e aici vital, viril, rustic, periculos, dar și olecuță pișicher! Bun Codrescu, hangiul cel ros de remușcări, chinuri și vendetisme! Buni Marietta Rareș, Benedict Dabija, Vali Gagealov...

Lîngă *Pădurea spînzuraților, Scurta istorie, Felix și Otilia, Fefeleaga, Porto Franco, Reconstituirea, O lacrimă de fată, Două lozuri, Adela, Dincolo de pod, O noapte furtunoasă, Concurs, Ediție specială, Mama și încă cinci-șase, Moara cu noroc* ne confirmă că-n ultimele decenii s-au putut face filme bune în studiourile construite cu ajutorul neprecupețit al Licăi Gheorghiu...

Pagină realizată de Bogdan ULMU și Ioan-Pavel AZAP

O poetică a timidității

Carmelia LEONTE

Timiditatea este o armă, ne învață Echim Vancea. Cine știe să o folosească, poate cuceri lumea. Delicatețea, grija de a nu deranja pe nimeni, frustrarea, nesiguranța fac din poet instrumentul propriei renunțări, în favoarea afirmării unei ontologii sapiențiale, lipsite de teleologie, suficientă sieși: "brațe timide se sprijină/ în rănile soldaților de plumb" (BLUES, X); "trupuri neîmplinite sînt ceva omenesc" (BLUES, XI).

Dorința de a dialoga și abaterea de la dialog nu se contrazic. Vorbirea se vorbește pe sine și dialogul este un monolog polifonic. Rostul lor nu este acela de a produce sens, ci forme, forme perisabile, vetuste, *poetice*: "crizantemele plîng după clopote./ s-au năpustit asupra mea/ arătîndu-mi micile goluri/ ademenitoare" (*Abatere de la dialog*, 9). Aceste forme tind spre o funcție scripturală, capabilă să controleze bunul mers al lumii, din exterior și dinăuntru: "Lumina vrea să afle prin tine înserarea./ strigăte ale mlaștinii/ încercînd vinovația/ învățați-mă/ rugăciunea ce silește mîna copilului/ să numere seară de seară/ nopțile fără de dragoste!" (*Abatere de la dialog*, 1). Abaterea de la dialog trădează o nevoie de liniște, de solitudine și de uitare. Totuși, există o măsură a nevoii de a te deroba vieții, măsura pe care Echim Vancea o sesizează și o respectă. Viața este percepută ca fiind în mod necesar analoagă morții, deși motricitatea, schimbarea au sensuri diferite. Dincolo de hegeliana filosofie a naturii, "în-sinele" și "hazardul lăuntric" propulsează ființa spre universalitatea de dincolo. Rațiunea și chiar emoția poetică sînt depășite de această viziune extraordinară asupra vieții fără de moarte, asupra morții ca viață la puterea a doua: "Doamne/ lumina are miez de rozariu./ și-argila-i puterea somnului/ și-asteptare amînînd nașterea tainelor". (*Abatere de la dialog*, 16). O gîndire poetică tributară metaforismului romantic face ușor sesizabilă evoluția sensibilității din adăpostul pleoapei spre exteriorul mecanic, din miezul luminii spre întunericul umbru. "Oprit prea devreme" (spune Echim Vancea) între extremele care se ating ale dorintei de a fi peste tot și de negăsit, de a fi în tăcere și în dialog, poetul înregistrează mișcarea subtilă a lucrurilor, mereu suspendate în amintire, în gol. Dar amintirea, golul nu reprezintă trecutul, ci prezentul, mereu amorf, neîmplinit. Subiectul psihologic al comunicării este de obicei o întrebare nostalgică, iterativă.

Din păcate, Echim Vancea uită că poetizarea forțată e un păcat chiar și în poezie. Discursul său, ab initio demn, eșuează nu de puține ori în pastișă edulcorată: "mult prea tînăr/ îmi căutam rudele la marginea/ pădurii -/ aveam un unchi/ cu mare poftă de fluturi./ cîndva a biruit o mare/ și în palmele lui - îmi aduc aminte -/ scuipau îngerii/ apărîndu-mă de griji" (*Abatere de la dialog*, 2).

Tensiunea se ghicește și e provocată de consumarea permanentă, reciprocă între jumătatea plauzibilă, conținută a poeziei lui Echim Vancea și cealaltă jumătate, exhibată, îndrăgostită de sine. Ceea ce rezultă este un joc în care cele două părți își dispută prioritatea și bucuria manifestării: sărbătoare și simulacru, inocență și viclenie, echilibru și disperare. Deși profund convins că Dumnezeu există, Echim Vancea nu exploatează îndeajuns filonul mistic pe care îl deține și care poate deveni o mină de autenticitate.

Echim Vancea, *Abatere de la dialog*, Editura "Echim", Sighetul Marmației, 1997

Vasile Proca - "Cerul pe pămînt"

Daniel CORBU

Într-o condiție grafică deosebită, beneficiind de o prefață semnată de Emil Iordache și zece "nebunii desenate" de Florin Buciuleac, apare la editura "Timpul" din Iași cea de-a treia carte a poetului Vasile Proca. Debutînd editorial la editura "Junimea" cu *Ruperea ritmurilor*, Vasile Proca a publicat în 1992, la editura "Moldova" volumul *Ambigua*, care s-a bucurat de o excelentă primire.

Poet vulcanic, dinamitard, încercînd revoluția textuală în fiecare poem, Vasile Proca ne oferă prin *Cerul pe pămînt* un volum unitar prin ton, viziune și rezolvarea obsesiilor lirice. Avansînd întrebări neliniștitoare despre naștere, moarte, devenire, veșnic nemulțumit, el este în căutarea a *ceva-altceva* aducător de armonii ontologice. Poetul crede într-o izbăvire prin confesiune, o confesiune frustă a celui atins de ispita de a fi om: "După ce am înjurat cerul spînzurat de cer/ și am făcut imaginația să-mi nască urletul/ și durerea/ am pus: plînsul să mă plîngă/ patimile să mă mîngîie/ tristețea ca o tîrfă să cînte și să deseneze/ singurătatea să se prostitueze". Avem de-a face cu o lirică gestuală cu tonuri îngroșate: "ieri m-am îngropat în rănile Tale, Hristoase!" (*Treptele de carne vie*) sau, în *Îngerul alcoolic*: "M-am culcat cu tine în fiecare vers/ cuvintele îți mai creșteau un sîn/ tu călugărită cu păgîn/ ți-am răscolit carnea în toate poemele/ cu ciudă, cu disperare, ca o fiară -/ (în toate felurile tîrfă scumpă./ muză parșivă, sclavă de seară)/ ca un taur./ ca o locomotivă, asa!"

Relația poetului cu dumnezeirea e una înclestată, de toreador atent la orice mișcare, rugăciunile sînt spuse/ scrise altfel decît canonic, fără urma umilintei: "cu lovituri de cutit scriu o rugăciune/ trăiesc viața unei rugi nopți și nopți:/ și cuvîntul făcut carne ani în șir se trezi/ și a făcut cuvîntul om să tropăie prin cosmare/ și rană s-a făcut cuvîntul în zidul de lumină-/ e o lungă călătorie în tăcerea neagră// beau apa tăcerilor ucise/ această spaimă a tăcerilor profane o beau" (*Apa tăcerilor*).

Vasile Proca își așează eul liric în ipostaze socante, care augmentează efectul poetic: "iau picioarele ploii și încep/ să merg/ cu cerul în spinare/ o, cîte silabe de foc strigă o depărtare!" spune în *Verbe reci de piatră*, sau, în *Poem cu François Villon:* "te-astept François Villon/ să violăm tîrfe să facem legi/ în veacul acesta pe sfîrșite/ și spînzurați de grinda ultimei zile/ să purtăm coroane de regi". O viziune escatologică, de sfîrșit de mileniu și de lume, o viziune *à rebours* avansează Vasile Proca în mai multe dintre poemele cărții. Zice poetul în "*Liniștea numită Hamlet*": "Un demon rătăcit în trup/ Dumnezeului întîlnit pe stradă/ îi dă bună seara// oasele cuvintelor se rup/ cum raiului i se rupe seara/ și nour de îngeri o să cadă// în rîuri de hemoglobină cîntă/ în liniștea numită Hamlet înnoptează/ acum face dragoste cu o sfîntă// eu delirez, tu delirezi, el delirează".

Debordant, fără a fi retoric, frondeur, cu o imaginerie socantă de multe ori, cultivînd starea de eretic rafinat, Vasile Proca este un cavaler "sans peur et sans reproche" al poeziei de azi.

Ion Chichere - "Podul spadei"

Al. Florin ȚENE

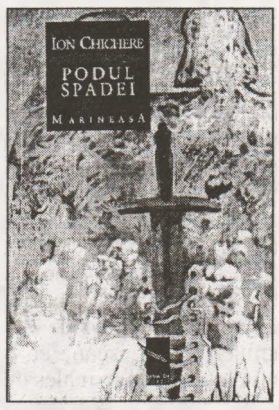

Structurată pe două cicluri, "Limba clopotului" și "Podul spadei" (ciclul ce dă și titlul volumului semnat de Ion Chichere) cartea (Editura Marineasa, Timișoara - 1998) este bîntuită de un freamăt subțire venind dinspre elegie.

Poemele sale desfășoară proiecții ale reveriei, în care fragmentele de realitate stau alături de reprezentările izvorîte din o imaginație metaforică. Observația și disertația fuzionează în discursul elastic și proteic al unui prezent asaltat de imaginație.

Privirea e un pretext pentru rememorare, propulsează închipuirea înspre un univers himeric, stăpînit abil, prin exerciții de persuasiune: "rezemat de o fîntînă/ cu o castană în prastie/ un copil îl așteaptă/ fluierînd ușor/ printre dinți -/ și brusc între ochii de plită ai zeului/ înflorește castanul".

Poemele par evanescente, realul fiind ridicat la nivelul de catalizator al memoriei. Ochiul este impresionat doar de ceva ce îi convine eului, dînd carnație imaginarului, întemeind o lume prin rememorare: "am văzut/ un burete din care picură stropi pătrați/ forma nu este copac/ fără frunza ochiului".

Poetul, aparent, nu este un sentimental, el se detașează de lucrurile implicate, dar în spatele acestei atitudini se ghicesc nostalgii rebele, efuziuni ale unui patetism suprimat: "sub o piatră/ am găsit/ un ban cu efigia mea/ sub ban/ o furnică".

Mitologia cotidianului, aureolată de lirism, interferează cu secvențe aforistice tablouri stilizate subtil: "un copil bate cuie/ în pămînt/ alt copil/ înghite/ flori de romaniță".

Poemele sînt scurte, concise, aforistice, sentențioase, irigate în permanență de o inteligență lirică, de o luciditate controlată de reflecție: "un fierăstrău taie soarele/ rumegus de aur/ am găsit în cuiburi/ oul vorbește prin găoace/ oul prin găoace". În ciuda esențializării aparente a recuzitei, versurile sale freamătă de o senzualitate a imaginației, de o tensiune a asocierilor imprevizibile: "din esafodul vulcanului/ a țîșnit fraza/ lava de mercur/ a urcat/ sandalele în măslin/ am încercuit cu cretă soarele".

Voința de a dezbrăca metafora de vesmîntul ei abstract prin infuzia ideii ne descoperă un spirit însetat de ideal și implicare: "aceasta este durerea:/ o sanie cu tălpile înghetate/ pe lacul însorit/ și pe sanie un orb".

Concizia, imaginea tăiată impecabil, oximoronul sînt semnele unui manierism superior și al relevanței artistice. Procedînd prin esențializare, prin reducția fenomenului la arhetip, Ion Chichere dublează rolul prin imagini hieratice și cristaline. În ceașca poeziei este desenată, în viziuni profetice, întreaga existență, cu tumultul ei, așa cum în scoică ascultăm vuietul mării. De aici, probabil, senzația puternică de fervoare, de trăire reprimată, care răbufnește în micile poeme, veritabilă uvertură a unei simfonii pe care o ghicim printre rînduri. În haloul șlefuit, pe care-l emană viziunile estetizante din *Podul spadei*, eul liric trăiește, spasmodic un prizonierat melancolic tînjind: "sufletul meu/ stă la masă cu îngerii/ și pe sine se bea".

Orgolioasă, cochetînd cu suficiența și superbia, poezia lui Ion Chichere e din categoria acelora care așteaptă să-și încarce bateriile pentru a străluci scurt și intens precum blitzul.

fildeșul din turn

Sergiu IOANICESCU

lui Rudyard Kipling

"Cînd am să mă fac mare vreau să fiu oaspete". Aceste cuvinte de copil se izbesc de coaja țestei noastre și se prăbușesc neputincioase. De altfel, copiii sînt tot mai inconștienți. Necomplezența le e familiară. Încă nu s-au dezmeticit. Uite unul care ar vrea să se facă "oaspete" - și nu-ți poți reprima un zîmbet de milă. Vrea să devină ceea ce, de fapt, toți ocolesc: lumea oamenilor mari nu mai știe să găzduiască. Musafirii sînt de negăsit. Prevăzători, și-au făcut fărîme invitațiile, deoarece știu bine că, în ultimă instanță, găzduirea se hrănește din impostură. Nu ești întîmpinat de nimeni, cu adevărat, pentru străinătatea ta. Ceea ce ai tu măreț rămîne ca atare doar de la distanță. Pe o planetă saturată de familiaritate, a fi străin e viața în exil. Or, ce altceva înseamnă "oaspetele", dacă nu Străinul prin excelență, dacă nu cel rareori găzduit?

Iată de ce, copile, nu poți să te faci oaspete, iată de ce nu e recomandabil să fii tu însuți cu orice consecințe. Căci cine te întîmpină? Cine te primește? Mai e cu putință alogenul în zilele noastre? Tatăl înțelege prin "fiu" asemănarea cu sine, conflictul între generații de-aici s-a ivit. Sotul crede că soția-i o copie fidelă și-aceasta a întemeiat divorțul. Ideologia pretinde, la rîndu-i, uniformitatea, fără de care gulagul ar fi de neînchipuit. Zeul însuși trebuie să se asemene fantasmelor idolatrilor săi, altfel ajunge pe cruce, după cum s-a văzut, sau, Doamne ferește, e preschimbat în teocratie. Ai o față cunoscută, pofteste! Esti străin, fii blestemat! Iată ce sărmană zestre are ospitalitatea noastră! Pentru a "trece", elevul încearcă din răsputeri să fie cît mai asemănător profesorului. Oare de ce vrea să treacă din răsputeri? De ce nu mai întîrzie puțin? Oare de ce face din dascăl vamesul și nu gazda sa? Oare de ce nu mai sînt elevii Străinii mult așteptați? Și de ce nu mai sînt ospitalieri profesorii? Paradoxal. Străini sînt cei ce găzduiesc o clipă, și a fi artist, sfînt. Dumnezeu sau om, copile, asta și înseamnă, chiar dacă adeseori o să rămîi singur.

Mi-am spus, mai întîi, că idolatria nu-i decît o intoleranță întoarsă cu capul în jos, ca pentru a-i goli buzunarele de orice precauție. Fără idolatrie, represiunea ar fi fost anemică și orice intoleranță se lasă ispitită de adulare. Idolul va servi vărsărilor de sînge, abia după ce, în prealabil, a fost el însuși golit de lichidul vital, abia după ce paloarea și l-a revendicat orgolioasă. Pentru ca Eminescu să servească intolerantei mele, pentru a fi de folos slăbiciunii mele agresive, pentru a pavoaza refuzul a tot ce-i autentic, original și străin în preajma mea, era imperios necesar să fie, el însuși, purificat de contradicții. Pielea sa trebuia ascunsă cu grijă, secrețiile sale trebuia tăgăduite, căderile sale escamotate, nervii săi în locuri tainice îngropați. Bietul Eminescu: atît de puțină ospitalitate îi mai oferă gloria sa. Gloria: o mistificare ca oricare alta. Sînt sigur că poetul ar pretinde ca statuile sale să fie dărîmate pentru a le reclădi în trei zile. Cîteva ceasuri amare de viață ar compensa orice aureolare. Nițică injustiție l-ar mîntui de entuziasmul general, atît de ușor scandalizabil de un artist în viață, de un sfînt în viață, ori de un Dumnezeu viu. Viața însăși în atîtea rînduri e socotită o intolerabilă anomalie. Și-atunci te întrebi exasperat: cum să scrii, fără a sucomba în aprobarea generală? Cum să fii acceptat, fără a fi tăgăduit?

În *Războiul sfîrșitului lumii*, Mario Vargas Llosa vede un Iisus ale cărui materii perisabile au luat sanctificatorii prin surprindere. Faptul că Iisus este și om e, deja, prin Calcedon, un adevăr sinodal, și totuși, scriitorul peruan și-a permis să intre-n amănunte. A săvîrșit blasfemia de a amănunți nevoile urgente ale unui Mîntuitor aflat pe vine: ori aceasta e de neiertat. Iisus era om, desigur, dar îi tăgăduim frisonul: iată cum idolatria se prevalează de constipația zeului cu fanatism. Se știa, de altfel, nu de ieri, de azi, că pentru Cel dintotdeauna, religiozitatea oamenilor e insuportabilă, la fel cum bibliotecile critice și catedrele i-au exasperat pe poeți. Și nu mi-e numai de ce se face, în numele "valorilor" cu privirea tînără, ci de ceea ce se face cu Eminescu însuși, în numele lui. Nu numai Străinul oprimat, în numele certitudinii, ci Eminescu-Străinul, refuzat de clișeele închinate lui. Poetul ireprosabil e tot atît de inutilizabil ca și un munte redus la un peisaj pitoresc, pe o carte poștală, ca un curriculum victorios al unui Sisif Jovial, sau ca o istorie monumentală din care înfrîngerea a fost abolită cu grijă. Pentru că nu-i suficient că Adam se poate mîntui, că Jean Valjean poate deziluziona pe Javert, dacă Eminescu nu redevine om și frate, în pofida celebrității sale ucigașe. Sînt îngrijorat de cei ce-l idolatrizează, căci oricînd ei nu m-ar putea iubi pe mine. Sînt îngrijorat de cei ce îi ridică busturi, căci în ei înșiși își reprimă Străinătatea lor. Cum nu vezi că dintotdeauna ura de sine s-a drapat în refuzul Străinului, prin idolatrie?

Pentru a rămîne mărginit, pentru a-ți rămîne străină autoironia, pentru a nu cerceta nimic temeinic, idolul și-a jucat în permanență rolul și tu nu ai fost Eu niciodată.

Marin Preda - romanul condiției umane

Liviu LEONTE

Condiția umană a stat totdeauna în atenția literaturii. Dacă sintagma este astăzi mai actuală ca oricînd, aceasta se datorează și faptului că în secolul nostru pericolele care au amenințat și au lovit umanitatea au întrecut în dimensiuni tot ceea ce istoria cunoscuse înainte. Nu e mai puțin adevărat că la încetățenirea ei a contribuit unul din romanele lui Malraux, scriitor prezent nu numai prin operă la confruntările dramatice ale epocii.

Calitatea abordării unei astfel de problematici condiționează accesul la universalitate. Nu încape îndoială că literatura română are un astfel de acces, chiar dacă nu putem încă vorbi, pentru a folosi termenii propuși de Al. Dima, care a onorat, în ani grei, universitatea ieseană cu o prezență prestigioasă, de o universalitate reală, ci mai ales de una virtuală. De ce Marin Preda nu este cunoscut în Europa, așa cum este cunoscut Ismail Kadare, scriitor albanez, de altfel foarte valoros? Am auzit voci, în special voci de prozatori, care pretindeau că o literatură cu tematică rurală nu interesează cititorul secolului al XX-lea. Dar, lăsînd la o parte textele, neînsemnate și ca dimensiuni, de răspuns la așa-numita "comandă socială", doar două cărți din opera lui Marin Preda sînt inspirate din lumea satului: volumul de proze scurte cu care a debutat, *Întîlnirea din pămînturi* și *Moromeții* (volumele I și II). Să reamintim celelalte titluri notabile: *Risipitorii, Intrusul, Delirul*, trilogia *Cel mai iubit dintre pămînteni*. Este Marin Preda un scriitor prin excelență de inspirație rurală? Rămînînd însă numai la *Întîlnirea din pămînturi* și *Moromeții*, cu ce ar fi mai interesanți pentru cititorul occidental teroriștii și revoluționarii din China în deceniul al treilea (romanele *Cuceritorii* și *Condiția umană* de Malraux) decît țăranii din Cîmpia Dunării care au suportat convulsiile istoriei dinaintea, din timpul și după al doilea război mondial? Moromete își pune aceeași problemă ca și personajele lui Camus sau Sartre, cea a libertății, o libertate interioară la eroul lui Marin Preda, care este ea însăși o valoare și o sursă de valori cum preconiza Sartre. El exprimă o complexitate pe care o formula G. Călinescu într-o celebră polemică: "putem afirma fără stînjenire că între un țăran sănătos și dl. Camil Petrescu nu e nici o deosebire de complexitate, ci numai una de finețe". Nu e cazul să supralicităm și să vedem la personaj o dimensiune filosofică, adică altceva decît o confruntare cu istoria, o istorie "vicleană" cum scrie Marin Preda, care răstoarnă vechile valori și obligă la alte opțiuni decît cele normale atît individul cît și colectivitatea. Pentru a descoperi preocupări cu implicatii teoretice mai subliniate, desi nefinalizate artistic cu o pregnanță comparabilă cu cea a personajului emblemă al operei, putem să ne oprim la un personaj de sorginte dostoievskiană, doctorul Munteanu din *Risipitorii*, în intenția romancierului un "demon pozitiv" în felul lui Versilov din *Adolescentul*. La doctorul Munteanu libertatea se confundă cu "suflul rece al vanității", cum scrie Marin Preda, înrudindu-l pe purtătorul ei cu un alt erou dostoievskian, Ivan Karamazov pentru care totul era permis. Acest mod de a înțelege libertatea a fost vestejit de Albert Camus în *Omul revoltat* unde intransigenței revoluționare care conduce la crimă i se opune gîndirea solară a grecilor.

Este în opera lui Marin Preda o continuă dispută cu mari spirite din literatura si cultura universală si, în același timp, o conjuncție nemărturisită cu ideile ior în modul de a contura personajele, de a releva gîndirea, sensul acțiunilor întreprinse. Dacă, împotriva polemicii cu Dostoievski, unele personaje poartă marca marelui scriitor rus (pe lîngă doctorul Munteanu, personaje abisale ca Maria din *Intrusul*, Matilda din *Cel mai iubit dintre pămînteni*), polemica cu scriitorii și teoreticienii absurdului descoperă si ea înrudiri neasteptate în fibrele adînci ale operei. "Celor care au revelația absurdității existentei nu le-ar strica munca dură într-o mină de plumb, sau la un canal, si fără posibilitatea de a se retrage și mai mult în domeniul absurdului printr-o condamnare absurdă; nu, să rămînă liberi si să descopere foamea și setea și bucuria somnului de mult pierdute (sic), sau să piară, alternativă firească, deloc lipsită de sens!" (Vorbește personajul-narator din *Cel mai iubit dintre pămînteni*, purtătorul de cuvînt al autorului). Trimiterea se face, evident, la Camus care a teoretizat absurdul, după asumarea căruia urmează revolta, ca și la Sartre pentru care experiența absurdului reprezintă o treaptă înainte de a se trece la acțiune. O acțiune pentru acțiune, pe care Marin Preda a ridiculizat-o în *Convorbirile cu Florin Mugur*, referindu-se la autorul *Ușilor închise* care, în 1968, ținea discursuri urcat pe butoaie, convins - aici să punem un semn de întrebare - că participă la o revoluție, nu joacă un rol într-o operetă, alături de anarhiștii care voiau să vadă pe edificiile publice drapelul negru în locul drapelelor naționale, cum aflăm dintr-un text antologat în *Imposibila întoarcere*. Distanțarea față de Camus este doar aparentă. Victor Petrini își parcurge calea, un adevărat calvar, cu o conștiință înrudită cu cea a "omului revoltat" al lui Albert Camus. În *Libertatea absurdă*, scriitorul francez vede revolta ca o asumare a destinului, fie el necruțător, mai puțin resemnarea care ar trebui să o însoțească. Viața într-un asemenea univers se confundă cu ceea ce ar putea deveni deviza lui Victor Petrini, "pasiunea de a epuiza ceea ce este dat". Personajul lui Preda trece prin cele mai grele încercări, protejat, după cum însuși mărturisește, de un "blindaj" care îl ajută să supraviețuiască și să ia totul de la capăt. Și totuși, o fisură se produce. După eșecurile sentimentale succesive cu Căprioara, Matilda, Suzy, chiar în dragostea filială, el găsește salvarea tot în iubire, în cea paternă. De aici finalul preluat nu din evanghelii, cum crede Petrini-Preda, ci dintr-o epistolă a lui Pavel, confirmînd intenția personajului narator de a fi scris o istorie despre mitul fericirii prin iubire.

Iată însă că polemica cu teoreticienii și scriitorii absurdului a făcut loc si unui dialog în care idei și situații au fost preluate si amplificate pînă la ultimele limite, pînă la ducerea la absurd a absurdului, dacă e posibilă o astfel de formulă. S-a observat paralelismul *Străinul - Intrusul* prin destinul eroului care trece de la indiferentă la revelația legăturii cu oamenii care îl urăsc. Dacă la Meursault inexplicabilă este crima de ale cărei cauze nici el nu e constient, la Călin Surupăceanu inexplicabilă e relatia de aversiune la cei din jur pentru actul său, salvarea unui om de la moarte. Nu un individ, despre a cărui viață interioară nu aflăm nimic în relatarea neutră, egală, la persoana I, în romanul lui Camus, ci un tînăr expansiv, dornic de comunicare stă în centrul atentiei în romanul lui Marin Preda. Tocmai de aceea misterul sporeste, logica ajunge într-un punct mort. *Intrusul* este singura carte a lui Marin Preda în care specificitatea locului si a timpului nu are un rol determinant, cazul propus are o valabilitate universală conducînd la o interogație asupra destinului uman, asupra amenințărilor care îl pîndesc. Singura carte în care răul apare ca o componentă a naturii umane, sortite eșecului, viziune apropiată de cea întîlnită în creația românească a lui Sartre sau Camus.

De unde vine, totuși, pasiunea, înversunarea împotriva literaturii absurdului? Scriitorul român, scriitorii români au trăit sub tirania unei istorii necunoscute, neimaginabile în lumea civilizată. Experiența lui a plecat de la această istorie trăită si ceea ce romancierii occidentului au imaginat sînt

niste construcții profunde ca gîndire și probitate etică la Camus, valoroase din perspectivă filosofică, ca si la Sartre, al cărui roman politic (*Drumurile libertății*) este însă impregnat de tezism. Experiența lui Malraux era una strict individuală, cu concluzii asupra naturii umane în general, dar desfășurată, cel puțin cea din primele cărți, undeva, în Extremul Orient. Scriitorul român, în consens cu exigențele cititorilor, se simte obligat să consemneze lucruri trăite, nu închipuite. De aceea, Marin Preda nu agreează analogia Moromete - Don Quijote, explicînd în convorbirile cu Florin Mugur de ce cititorul din România nu are aderență la anacronismul sublim al lui Don Quijote: "Cine pătește prea multe are prea puțin chef să aprecieze sublimul unuia care pătește lucruri închipuite sau o pătește din pricina unei închipuiri. Noi am trăit în realitate asemenea groaznic. Prea multe din nedreptățile împotriva cărora luptă Don Quijote sînt imaginare".

Revolta nu era, nu putea fi optiunea scriitorului român. Revoltații din opera lui sînt numai niste personaje schitate, surprinse într-un anumit moment (Ilie Resteu) sau abandonate, ca Tugurlan care dispare practic în volumul al doilea din *Moromeții*. Rezistenta la presiunea istoriei, prezervarea integrității sînt preocupările personajelor lui Marin Preda. Moromeții reprezintă, nu în ultimul rînd, un mod de rezistență. Lecția tatălui, Ilie Moromete în romane, Tudor Călărașu în *Viața ca o pradă*, care acordă scepticismului un rol pozitiv, distanțarea neîfentă de forțele agresive, dă posibilitatea de a traversa fără socuri epocile înnnecate. În *Viața ca o pradă*, care nu e roman, cum ne asigură multi comentatori, ci aparține memorialisticii, autorul consemnează starea sa de spirit din septembrie 1940 cînd, copil, se pregătea să plece spre București: "Nu credeam în adevărul evenimentelor care se petreceau, așa cum nu credeam în lucrurile nefirești. Acest sentiment de neîncredere care mi se năștea în conștiință în acea toamnă era adînc si cu anii a devenit foarte stabil si m-a eliberat pentru multă vreme de presiunea timpului tragic...".

I s-a reprosat scriitorului precaritatea pregătirii filosofice atunci cînd a fost discutat Victor Petrini în calitatea sa de autor al unor gnoze. Dar aceste gnoze nu sînt sisteme filosofice, ci niște utopii privind raporturile conștiinței cu universul. Utopiile obsedează cîteva din personajele lui Marin Preda. Doctorul Sîrbu și Constanța se opresc la visul lui Versilov despre viitorul umanității, personajul din *Adolescentul* care pleacă și el de la o sugestie dintr-un tablou al lui Claude Lorrain, *Acis și Galateea*, înfățișînd "veacul de aur" al omenirii. Călin Surupăceanu imaginează o lume ideală, un început pe o insulă, teritoriul favorabil al utopiilor, unde încearcă zadarnic întemeierea unei existențe din care răul să fie extirpat. După ce proiectează primul eseu, Victor Petrini, copleșit de loviturile destinului, trece la *Era ticăloșilor*, armonia cu cosmosul e înlocuită de o viziune sumbră. Mai e nevoie de explicat dimensiunea politică a textului? Concluzia nu e, totuși, deprimantă, omenirea nu va "sombra", adepții vechilor valori se vor opune, și "religia" propusă, preluată de un geniu se va răspîndi. Literatura nu se confundă cu filosofia, asemenea altor mari scriitori din literatura lumii, Marin Preda a dezbătut în cărțile sale idei care traversează gîndirea secolului nostru și nu numai a lui, încorporîndule organic în opera literară.

La ce dată ar trebui să fie sărbătorită *Ziua Imnului Național* Deșteaptă-te, române?

N.A. URSU

Spre sfîrșitul sesiunii trecute, Parlamentul României a instituit sărbătorirea Zilei Imnului Național *Deșteaptă-te, române*, hotărînd ca aceasta să fie data de *29 iulie*, pentru motivul că la 29 iulie 1848, cu prilejul unei adunări populare care a avut loc în parcul Zăvoi din Rîmnicu Vîlcea, cînd s-a depus jurămîntul pe Constituție și s-au sfințit steagurile revoluției, un grup de cîntăreți, condusi de Anton Pann, a cîntat marșul revoluționar *Deșteaptă-te, române*, pentru prima oară într-un cadru oficial. Autorii expunerii de motive care a stat la baza acestei hotărîri a Parlamentului au ignorat însă adevărul istorico-literar privitor la geneza cîntecului *Deșteaptă-te, române*, atribuind importanță națională evenimentului secundar din istoria acestui cîntec, petrecut la Rîmnicu Vîlcea în ziua de 29 iulie 1848. Căci, după cum se știe, marșul *Deșteaptă-te, române*, ales după 22 Decembrie 1989 drept Imn Național al României, a fost cîntat prima oară în Scheii Brașovului, la o întrunire amicală a unui mic grup de intelectuali revolutionari, în seara unei duminici din luna iunie 1848, de către George Ucenescu, pe atunci tînăr învățător și cîntăreț al bisericii Sfînta Treime de pe Tocile, filială a bisericii Sf. Nicolae din Șchei. Versurile acestui cîntec fuseseră compuse în săptămîna precedentă de către poetul brașovean Andrei Muresanu, pe melodia unui cîntec mai vechi, compusă de Anton Pann (elegia *Din sînul maicii mele*), și *au fost publicate în numărul din 21 iunie 1848* al revistei "Foaie pentru minte, inimă și literatură" din Brașov, care era în acel moment revista de cultură cea mai importantă și mai larg difuzată în toate provinciile românești. Ca atare, considerăm pe deplin îndreptățit protestul unor intelectuali brașoveni (în frunte cu ing. Ioan Opriș, prefectul județului) și al senatorului de Vîlcea Șerban Săndulescu (vezi informația semnată de Ana Dinescu, în ziarul "Ziua", nr. 1287, din 20 august 1998, p. 16) față de această hotărîre nemotivată a Parlamentului, prin care i se știrbesc Brașovului meritul și mîndria de a fi locul unde a fost creat și unde a fost cîntat și publicat prima oară marșul revoluționar *Deșteaptă-te, române*.

Împrejurările în care a luat naștere această "Marseieză" a revoluționarilor români de la 1848 sînt relatate de însuși G. Ucenescu, primul interpret al cîntecului, în următoarea însemnare a sa aflată pe paginile 189-191 ale manuscrisului *3497* de la Biblioteca Academiei Române, intitulat *Carte de cînturi, cu note de psaltichie scrise de G. Ucenescu, student al domnului Anton Pann, la 1852*: "Încă din anul 1844 subscrisul aflîndu-mă învățător si cantor la biserica Sfintei Treimi de pe Tocile, care este comuna Bolgarsechiului de Sus, în Brașov, poetul Andrei Mureșan, ca rudenie cu preotul Vonifatie Pitiș, venea vara des la grădinile parohului, pentru aer și pentru cerașe. Sosind furiosul an 1848, poetul căuta o melodie după care să compuie pentru acel an un sonet, care să se cînte între amicii ce era să se adune la grădina parohului, pentru o petrecere de seară, cu mîncări și băuturi în onoarea cerașelor. Am cîntat multe cîntece de probă, iar sosind la următorul cînt: *Din sînul maicii mele* și cîntîndu-l, a rămas poetul pe lîngă această melodie, obligîndu-mă ca pe duminica viitoare să mă aflu și eu împreună cu oaspeții invitați la grădină, ca să cînt după melodia aleasă poezia ce o va compune pînă atunci. În duminica hotărîtă, iată că vine poetul împreună cu patru domni români si, sezînd cu toții pe iarbă verde si cu cerașe înainte, îmi dete domnul Andrei Muresanu poezia făcută: *Deșteapta-te, române*. Îl probai putine rînduri și, văzînd că în tot melosul este o minune potrivit, l-am cîntat cu vocea mea tînără si puternică pînă la fine. Mai repetîndu-l o dată, toți domnii, învățînd melodia după auz, cîntau împreună, multămind și urînd multă viață si sănătate marelui poet. Din ziua aceea cîntul *Deșteaptă-te, române* s-a făcut cel mai plăcut și familiar, iar eu eram poftit în toate părțile ca să-l cînt si să învăt tinerimea a-l cînta bine și regulat. G. Ucenescu". Asupra acestei edificatoare relatări a atras atenția prima dată istoricul si omul de cultură brasovean Sterie Stinghe, în revista "Tara Bîrsei", V, 1933, nr. 6, p. 519-522.

Veridicitatea informatiilor privitoare la geneza cîntecului *Deșteapta-te, române* oferite de G. Ucenescu se confirmă prin alte date de istorie literară, care ne permit să stabilim că acest cîntec a fost creat, cîntat si publicat între 24 mai - 21 iunie 1848. Versurile lui Andrei Mureșanu, intitulate *Un răsunet*, au apărut, după cum am spus, în numărul din 21 iunie 1848 al revistei "Foaie pentru minte", ele fiind *ecoul* neîntîrziat al manifestului revoluționar în vremuri *Către români* al lui Vasile Alecsandri (intitulat mai tîrziu *Deșteptarea României*), apărut în aceeasi revistă brasoveană, la 24 mai 1848, care începe cu versurile: *Voi ce stati în adormire, voi ce stati în nemișcare,/N-auziti sunînd puternic acel glas triumfător./Ce se naltă pân' la ceriuri din a lumei deșteptare,/Ca o falnică chemare/Unui falnic viitor?*. Așadar, primul vers al poeziei lui Andrei Mureșanu (*Deșteaptă-te, române, din somnul cel de moarte*) reia chemarea la "deșteptare" națională din prima strofă a poeziei lui V. Alecsandri.

Textul elegiei romantice *Din sînul maicii mele* îl constituie versurile 37-68 ale poeziei *Adio. La Tîrgoviște* a lui Grigore Alexandrescu, publicată prima dată în "Curierul românesc" din 4 august 1832 (*Din sînul maicii mele, născut în griji, necazuri,/Restriștea mi-a fost leagăn, cu lacrimi m-am hrănit...*), iar melodia lui Anton Pann pe aceste versuri a fost compusă prin anul 1839 și s-a bucurat imediat de o mare popularitate. Alegerea acestei melodii pentru marșul revoluționar pe care urma să-l scrie a făcut-o, după cum am văzut, însuși Andrei Mureșanu. Anton Pann nu are deci alt amestec în geneza cîntecului *Deșteaptă-te, române*.

În lumina celor arătate mai sus, data stabilită de Parlament drept Ziua Imnului Național *Deșteaptă-te, române* trebuie, în mod evident, schimbată. Noi credem că data la care ar trebui să fie sărbătorită Ziua Imnului Național este *21 iunie*, pentru că în această zi a anului 1848 au fost publicate prima oară versurile respective ale lui Andrei Mureșanu. Căci ceea ce constituie obiect de cinstire în acest cîntec este mesajul patriotic și revoluționar al versurilor lui, pentru care a și fost ales drept Imn Național, nu melodia compusă de Anton Pann, pe care se cîntase pînă atunci, timp de aproape zece ani, elegia *Din sînul maicii mele*. Oricare altă dată din istoria marșului *Deșteaptă-te, române* nu poate fi mai importantă decît cea a genezei și publicării lui.

Sacru și profan în poezia interbelică de inspirație religioasă

Constantin MIU

Indeea fundamentală a cărții lui N. Eliade - *Sacrul și profanul* - este aceea a "camuflării sacrului în profan". Dorința omului religios este de a trăi în sacru. De aici și strădania de a intra în dialog cu divinitatea, pe de o parte, precum și încercarea de a umaniza sacrul, pe de altă parte, avînd în vedere că în ortodoxie relația binară dintre cei doi termeni se manifestă ca inhabitare a sacrului în profan și, respectiv, ca urcuș spiritual, realizat de om spre Părintele Luminilor.

1. În poezia de inspirație biblică a lui Voiculescu, sacrul transpare din creațiile referitoare la cristologie și cultul Fecioarei Maria.

Sacrul din poeziile *Magii* și *Pe drumul de aur al Sidonului* este prezentat în maniera fabulosului popular. În prima, autorul alătură motivului biblic al magilor pe acela al stelei călăuzitoare, care-i atrage irezistibil pe cei trei magi. Paradoxul ce se conturează în al treilea distih dezvăluie puterile miraculoase ale stelei, anticipînd forța ei de transfigurare: "Deși din porțile cetății un pas afară n-au făcut,/ Mergeau ca duși de aripi pe-un drum pururi cunoscut". Din distihul mai sus citat, reținem un element cu o semnificație aparte - porțile cetății. În capitolul *Spațiul sacru și sacralitatea Lumii* - din cartea sa *Sacrul și profanul* - M. Eliade găsește cîteva semnificații pentru prag și ușă - două elemente ce fac posibilă legătura/ trecerea de la profan la sacru: "Ușa care se deschide spre interiorul bisericii marchează o ruptură. Pragul care desparte cele două spații arată în același timp distanța dintre cele două moduri de existență, cel profan și cel religios. Pragul este totodată granița care deosebește două lumi și locul paradoxal de comunicare dintre ele, punctul în care se face trecerea de la lumea profană la lumea sacră". Avînd în vedere semnificațiile sesizate de M. Eliade, considerăm că porțile cetății, de care aminteam, înlesnesc aceeași trecere de la profan la sacru.

În a doua poezie adusă în discuție - Pe drumul de aur al Sidonului - interesează felul cum miracolul nașterii lui Iisus e receptat de fiecare din cei trei magi. Relatarea acestora ține de miraculosul popular, iar modalitatea de realizare a acestuia e cea augumentativă. Fiecare din cei trei magi are pretenția că e singurul care cunoaște locul nașterii Pruncului Sfînt, implicit, pe acesta. De aici și relatările voit agumentative, fiecare întrecîndu-se în a da informații precise despre evenimentul epocal. Maniera primului mag ține de oniric ("Mi s-a arătat în vis palatul crăiesc"), formulare ce trimite la Vechiul Testament, unde Dumnezeu lui Israel li se arată profeților în vis, magul lăsînd să se înțeleagă că ar aparține - ca și profeții - sacrului ce i s-a revelat. Relatările celorlalți doi magi sînt fabuloase, ținînd de mitos, iar prin amănuntele date despre un asemenea eveniment de execepție, fiecare la rîndul său, vrea să impresioneze. Registrul verbal este elocvent în acest sens: "Eu cunosc pruncul. S-a născut cu semn". "Eu știu că deasupra cetății Lui ard/ Trei sori..." (s.n.)

Pe Cruce valorifică artistic calvarul și expierea lui Iisus. Strofa finală cuprinde contaminarea prin somn a vegetatului și umanului, ca prefigurare a thanatosului: "Măslini fără de frunze dormeau mocniți pe coaste/ în vale, cantr-o pîclă, dormea Ierusalimul,/ Pe cruce, somnul morții, dormea de-acum sublimul/ Iisus, vegheat de oaste!" (s.n.). Se poate observa că există o diferență calitativă între somnul oamenilor (numiți generic prin toponimul Ierusalimul) și cel al lui Iisus, diferențierea fiind reliefată prin două metafore: vale și pîclă - simboluri ale platitudinii oamenilor. Repetarea verbului a dormi vădește o idee esențială din Sf. Scriptură, și anume că prin moartea Sa pe Cruce, prin jertfa de Sine, Iisus a luat asupra Sa păcatele tuturor oamenilor, în felul acesta sacrul ridicîndu-se deasupra condiției umane, spre a facilita urcușul spiritual: de la profan la sacru.

* Pentru Tudor Arghezi, Muntele măslinilor din poezia cu același nume (vol. *Cuvinte potrivite*) este un topos sacru, reprezentativ pentru urcușul spiritual. Pentru omul religios, Muntele este o imago mundi, Pămîntul Sfînt care "n-a fost înecat de Potop" și care - precizează M. Eliade - "este locul cel mai aproape de Cer". Un astfel de topos sacru - "Muntendreptat cu piscul în Tărie/ Și neclintit în visul de azur" - se definește disjunctiv față de profan, în termenii teologiei negative, apofatice, căci - susține Paul Evdokinov - "Afirmația triumfă prin negație": "Altar care nu suferi floarea trecătoare/ Și te îmbete cu miros de flori". La Nichifor Crainic, eul poetic condincios își începe urcușul spiritual de pe un astfel de munte sacru - treaptă spre îndumnezeire, după ce se va fi lepădat de sine și de "zgura părerilor de rău": "Și de pe vîrf de munte mă voi sui pe-un nor./ Zi grea, cutremurată va fi, o zi de adio,/ Cînd inima-mi de tine, fîșii voi dezlipi-o,/ Amară frumusețe, pămînt rătăcitor.// Voi sfărîma sub pleoape tot spațiul din jur/ Și-mi voi culca suspinul pe norul meu: șalupă/ Ritmată de arhangeli, la proră și la pupă,/ Cu aripile vîsle prin valul de azur.// (...) Mă vanvăli, spumoasă, pe cretete de hău/ O pretutindeneasca vibrare de lumină/ Și m-oi topi în boare de muzică divină,/ Despovărat de zgura părerilor de rău". Atras se Lumina dumnezeiască, eul poetic e însoțit în periplul său spiritual de mesagerii divini - arhanghelii. Urcușul spiritual care e de presupus că va culmina cu unirea dintre sacru și profan, după ce credinciosul se va fi purificat de lumesc, presupune două momente esențiale: învăluirea în vibrarea de lumină și topirea în boarea de muzică divină; cu alte cuvinte, profanul va fi absorbit de către sacru, ale cărui coordonate sînt lumina și muzica.

În psalmii lui Arghezi, absența sacrului duce la degradarea profanului, care trăiește drama unei singurătăți înfiorătoare. Aspectul acesta îl întîlnim în psalmul Tare sînt singur...". "Tare sînt singur, Doamne, și piezis/ Copac pribeag uitat în cîmpie,/ Cu fruct amar și cu frunzis/ Țepos și aspru-n îndîrjire vie". Drama singurătății psalmistului este evidențiată atît la nivelul imagistic (copacul pribeag uitat în cîmpie, toposul - cîmpia - avînd aici rolul de a releva, prin întinderea practic incomensurabilă, ideea de aneantizare a profanului, ideea augmentată de cei doi determinați ai substantivului copac - dublul vegetal al psalmistului-: "pribeag" și "uitat"), cît și la nivelul procedeelor artistice: sesizăm folosirea excesivă a epitetelor descriptive, spre a ilustra degradarea profanului (de care aminteam,), datorită absenței sacrului (de la "copac pribeag uitat" se ajunge la copac "țepos și aspru").

2. O formă de umanizare a sacrului, dar și de spiritualizare a profanului o constituie inhabitarea sacrului în profan, mai precis a mesagerilor sacrului. Așa se explică de ce "Atunci cînd le apar oamenilor, îngerii iau întotdeauna formă omenească" - precizează Episcopul Ignatie Briancianinov. Cine vede îngerii lui Voiculescu (un paznic la poartă, altul culegînd snopi ori altul cu chip de fată - "îngerul din odaie") ar fi tentat să creadă că poetul a desacralizat acesti mesageri divini. Intenția autorului Poemelor cu îngeri a fost aceea de a spiritualiza profanul. Nu putem înțelege ideea fundamentală a acestui volum dacă nu avem în vedere opinia lui M. Eliade din capitolul *Existenta umană și viata sanc-*

Jenő BARTOȘ: Compoziție

tificată al cărții sale *Sacrul și profanul:* "Mijloacele prin care se poate ajunge la sanctificare sînt numeroase, însă rezultatul este aproape întotdeauna același: viața este trăită pe două planuri, desfășurîndu-se ca existență umană și participînd în același timp la o viață transumană". Ideea pe care poetul o sintetizează în poemele sale cu îngeri este aceea că omul, chiar dacă s-a depărtat de cer, el nu a rupt total punțile de contact cu sacrul. Prezența acestuia în viata omului se face simțită indirect, prin acesti mesageri înaripați. Din aceste considerente, trebuie să lămurim faptul că îngerul din poeziile voiculesciene înseamă "mai mult decît un simbol, el este elementul de legătură dintre Dumnezeu și om, agentul prin care lumea cotidiană poate fi văzută și altfel decît apare și prin care ea capătă dimensiunea transcendentului". (V. Anania). Îngerii lui Voiculescu (din poeziile *L-am lasat de-a trecut, Îngerul din odaie*, și *Îngerul nădejdii*) nu seamănă cu cei de pe icoanele bizantine: ei sînt alter ego-ul poetului credincios. Gestul eroului liric din poezia *L-am lăsat de-a trecut* nu e unul de refuz de a conlucra cu mesagerul divin, ci se conștientizare că e un păcătos, nedemn încă de a primi o asemenea vizită: "Și-a aruncat doar ochii la mine-n ogradă,/ Unde năpădise cucuta și pelinul./ Stam pe prispă, halucinat:/ M-a văzut... nu m-a văzut?/ Că nu mi-a luat aminte.../ Era așa de abătut,/ Că n-am mișcat, n-am strigat,/ L-am lăsat de-a trecut înainte". Din perspectiva finalului poeziei și a conștientizării păcatului ce mai persistă în om (pelinul și cucuta sînt metafore ce sugerează răul și păcatul ce-au năpădit "ograda" - sufletul omului), vom înțelege că "portretul" îngerului e oglinda eu-ului poetic: "Era cu părul ca aurora,/ Aripile, cu pene de lumină,/ Lînced le tîra (...)/ Nu purta sabie, n-avea-n mînă crinul,/ Rătăcind pe stradă".

Mesagerul divin din poezia *Îngerul Nădejdii* a pierdut aura sacră o dată cu pătrunderea în lumea profană, căpătînd atributele acesteia. Versul care ilustrează ideea degradării mesagerului divin supus finitudinii-: "Zăcea grozav de palid, sleit și fără vlagă" - reliefează acest aspect în chip pregnant la nivelul grupului verbal: imperfectul verbului "zăcea" sugerează o acțiune durativă, potențială de cele trei elemente predicative suplimentare, avînd valoarea unui superlativ stilistic, de esență depreciativă.

* Într-un mod asemănător surprinde mesagerul divin și Radu Gyr, în poezia *Vizita* (vol. *Ultimile poeme*, ed. Vremea, 1994). Și aici, sacrul avînd atribute ale profanului este supus finitudinii, aflîndu-se ca în poezia lui Voiculescu mai sus citată - în postura adjuvantului care are nevoie de ajutor: "Az-noapte-un înger mi-a bătut la poartă,/ cu pasul stins, cu glasul ostenit.// Nu știu dacă venea din paradis/ sau numai de pe-o cruce pămîntcană,/ dar mă privea cu ochii ca o rană/ și tremura de frig, cînd i-am deschis.// Pe-obrajii lui de straniu Dumnezeu/ o boală grea părea că se răsfrînge/ și mi-a căzut în brațe, plin de sînge,/ și toată noaptea-a plîns la pieptul meu". Convertirea mesagerului sacrului la lumea profană este realizată atît sub aspectul imaginii unui muribund, cît și prin intermediul procedeelor artistice: ochii ca o rană, o boală grea.

3. Cultul Fecioarei Maria, care apare în lirica de inspirație religioasă a lui Voiculescu, Blaga și Pillat, ilustrează conlucrarea sacrului cu profanul, primul fiind umanizat, cel de-al doilea spiritualizat.

Dincolo de semnificația unirii sacrului cu profanul - aceea de început al actului dumnezeiesc de împăcare a Tatălui Ceresc cu făptura umană (unire săvîrșită discret, ca o taină), observăm în poezia Fecioara (volumul întrezăriri) zbaterea credinciosului Voiculescu între cer și pămînt, între libertaretea absolută a spiritului și gropnița lutului: "Tie -nchin, trup senin,/ Albă răspîntie-adîncă,/ între cerul străin/ Și lutul ce ne mănîncă.// Clară odihnă între Ursite,/ Sub rotunjimile tale aduni/ Frageda taină a două lumi topite/ În limezimea unei minuni". Versurile acestea dezvăluie pe de o parte încercarea de cunoastere a absolutului, iar pe de altă parte raportul dintre etern (ca nostalgie a departelui ce rămîne străin omului) și efemer (ce duce iremediabil la degradarea profanului).

Precizăm că dacă Voiculescu, în poeziile *Fecioara* și *Lauda* e fidel Sfintei Scripturi, accentul punîndu-se pe latura sacră a mitului creștin, Blaga și Pillat pun accentul pe latura profană, dar nu în sensul desacralizării mitului Fecioarei, cum greșit s-a opinat pînă acum, ci tocmai spre a evidenția taina întrupării pogorîndu-se în profan, sacrul i-a dat acestuia o altă dimensiune, după cum el însuși, prin inhabitarea în uman, se vrea înțeles de acesta, căci "singura cale de acces (a profanului spre sacru - n.n.) - scrie Valeriu Anania - trebuie bănuită în taina întrupării, taină prin care natura omului, înnobilată, devine receptacol al dumnezeirii."

* În poeziile lui Blaga din vol. *În marea trecere*: *În amintirea țăranului zugrav* și *Bunavestire*, Fecioara Maria "e prețuită tocmai pentru starea ei omenească, de cuceritoare naivitate și ingenuitate". (Al. Tănase). Aceleași naivitate și simplitate specifice țărăncii le vom putea sesiza și în poezia *Biblică* (vol. *Lauda somnului*): "Maică Precistă, tu umbli și astăzi rîzînd/ pe cărări de apă pentru broaște testoase.// Între ierburi înalte și goale/ copilul ți-l dezbraci/ și-l înveti să stea în picioare.// Cînd e rău/ Îl adormi cu zeamă de maici.// (...) în casă lîngă blidarul cu smalțuri rare/ în fiecare zi păzești cu răbdare/ somnul Marelui Prunc./ A mustrare clipind/ te superi doar/ cînd îngerii trîntesc prea tare ușile/ venind și iesind". Se observă cum sacrul a fost convertit în profan (tot asa cum procedează Voiculescu în vol. *Poeme cu îngeri*); Maria este aici mamă iubitoare, care veghează atent creșterea și somnul pruncului, dojenind îngerii, cînd aceștia - ca toți copiii - devin prea zgomotoși.

Scena realizată de Pillat - ca într-o icoană naivă, pictată pe lemn sau sticlă - este una rustică, redîndu-se astfel farmecul inițial al naratiunii biblice. Din ciclul *Povestea Maicii Domnului*, ne-am oprit la poezia Maica și Pruncul: "Singură cu Pruncul, singură cu focul/ Ce-și desface-n umbră coada de păun,/ Maica se gîndeste, cumpănind norocul/ Pruncului centinde mîna la ceaun.// Ochii lui albaștri cum e inu-n floare./ Maica îi sărută, mîngîie bălai,/ Părul ca mătasea de proumb, și-o doare/ sufletul deodată năpădit de scai..." Cele două strofe anticipează prin parabolă o altă secvență biblică: durerea și singurătatea Maicii Preciste, privindu-și Fiul răstignit și purtînd pe cap cununa de spini. Aspectul acesta este reliefat cu ajutorul repetiției ("singură cu Pruncul, singură cu focul", unde sensul propriu al cuvîntului foc anticipează sensul său figurat: focul inimii sfîșiate de durere, la vederea calvarului Fiului) și al metaforei: "sufletul deodată năpădit de scai". La nivelul imaginilor, remarcăm contrastul dintre frămîntarea sufletească a Maicii, care are presentimentul dacă nu al morții Fiului, cel puțin al maleficului care amenință oricînd viața acestuia, și seninătatea cu care Pruncul își vede liniștit de joacă.

violon d'Ingres

Dorel VIȘAN

Scrisoare din Zsámbék

Vis în miezul nopții de vară...

La Zsámbék de vrei să-mii scrii
Pe Utca Sándor Petőfi 54
Aici îmi duc văleatu'
Mîncat de al tău dor...
Și cruda-nstrăinare-o
Aprind cu Eros Pista
Și-o sting cu Tokai bor...

Și dacă dimineața transpir...
Și joc în frăie ca Tisa inspumată
Trăpașul lui lénke un fürge teliver
Spre seară urc tăpșanul
La templu fantomatic
Un Tündöklő PYRAMUSZ te lilionfehér.

Și piatra din relicvă
Suspină cu amar
Cînd străjuiește-n noapte
Frumoasa desfrînată în pat cu un măgar...
Dar visul prinde aripi, din beznă ies strigoi
Și cîntă cucuvele...
Umbrele morții cad...
În timp ce lani bacsi jó tanácsol ad...

Ceas de blestem și groază
Prin vînt s-a strecurat...
Iar Pyramusz și Tizbe, prin zidul găurit
Strigă: O iai, o iai, o végzet
E sorniü képre itt...

Și-n templu metafizic...
Un glas de fier anunță a nopții jumătate...
Fantome din vechime cu lilieci se bat,
Cînd strigă Beatrice:
Claudiu, gyere gyorsan!
Ceilalți, Jó ejszakát...

Pînă dalba ziuă în fagadau la Mathias...
Necazul mi-l înec
Și-o legszebb lány, mlădie
Ca florile din pustă îmi cîntă semes kék...
Eu mă întorc spre fată...
Îi simt piciorul gol...
Și-o-ntreb pe românește:
Mivel foglakozól...?

Ea strînge ochii-albaștri
Pe umăr mă sărută
O simt că toată-i... pedzi...
Cînd îmi șoptesc gales
Te, megéett a meggy... (?!)

În rest, o plictiseală și zăduf
Iar pentru mine se anunță vreme rea
Te-mbrățișez cu drag pînă la toamnă...
Jó szórakozast es viszontlátásra...

Zsámbék, iulie 1998

Nevolnică ființă este omul...

Nevolnică ființă este omul,
Ca Prometeu-odat-aducea focul -
Și-odată cade ca fluturul de noapte
Cînd dragostea i-a-mpiedicat norocul...

Pojarul lumii trecătoare
De care toti se-mbolnăvesc
Păcatele iubirii le înșir
Într-un prelung și dureros delir.

A bolii-ntîrziate suferință,
Nici an nu mă petrece
Numai dobînzi - la pătimașa datorie -
Din viață-am plătit zece...

Luntrea ce-nainta fără de griji
Pe apa fără val,
Deodată-n stîncă s-a izbit
Catargu-i frînt pe mal...

Busola ce-mi ținea cărarea
Cu acul rupt a stat...
Și-un ciot de limbă-arătătoare
Mi-ara un drum, ce știu că-i înfundat...

Degeaba noaptea-nghenuncheat
Pe Preacurata o implor,
Căci ruga-mi pare stearpă...

O, Pronie nedreaptă! Ce simplu strîmbi destine...
O dai necredincioasă pentru alții
Și demoni... pentru mine...

Zsámbék, iulie 1998

Ceva s-a rupt în mine...

Nimeni n-a știi că m-am dus...
Numa mi-ți vedea că nu-s
(cîntec popular)

Ceva s-a rupt în mine
Ca o ață...
Și curg fără de rosturi
Prin viață...

Ceva s-a rupt în mine
Cum, nu știu...
Și mierla-mi cîntă-n coastă,
A pustiu...

Ceva s-a rupt în mine
Nu știu ce...
Parcă mă prohodesc în munte
Tulnice...

Nu știu de-s dus...
Sau plîng doar o paiață,
Ceva s-a rupt în mine
Ca o ață...

Zsámbék, iulie 1998

Elogiul prostiei (II)

Radu VOINESCU

Am început cu o punere la zid a prostiei pentru că, așa cum spuneam, este aproape imposibil să reziști impulsului de a o condamna. Alții ar face-o, desigur, pe un ton mai vehement, cu argumente mai bine găsite. Și am mai vrut, în mod deliberat, să creez o mișcare în contrapunctul a ceea ce urmează. Așa cum arată și titlul, țintesc să aduc prostiei un elogiu și nu acuze.

Gîndiți-vă, dacă n-ar exista proști, ce s-ar face deștepții?! Cu ani în urmă, călătoream cu trenul, în miezul verii. În vagon, împreună cu mine, mai multe persoane bronzate, vesele, fericite. Se întorceau de la mare către orașul lor. Priveam pe fereastră și vedeam din loc în loc, pe cîmpuri, oameni care munceau pămîntul. Soarele ardea nemilos peste acele ogoare unde porumbul se făcuse de prașilă. Cu sapele, țăranii trudeau pe niște rînduri care de la fereastra compartimentului părea că merg undeva, spre infinit. Mi-am spus: "Acești oameni nu se vor gîndi niciodată că ar putea să-și petreacă două săptămîni din vară la munte. Nu vor putea niciodată părăsi cazna la care îi supune pămîntul. Trăgînd de uneltele lor rudimentare, și-au petrecut toată viața, și și-o vor petrece în continuare, fără a le trece prin minte că pentru ei poate exista și altceva decît muncă, muncă, muncă, din zorii zilei pînă tîrziu, în noapte, că ar putea să-și potolească setea cumplită bînd sucuri răcoritoare, de la gheață, în locul apei clocite din sticlele pe care le ascundeau sub cîte o grămadă de haine pentru a le mai feri de dogoare. Că ar putea mînca la ora prînzului pe săturate, la umbră, și nu doar merindea lor săracă". Nu fabulez, știu bine care e hrana țăranului din Bărăgan pe timpul verii. De ei, care făceau un lucru vital pentru noi toți, cei care ne aflam în acel tren la ora amiezii, călătorind, văzînd locuri îndepărtate, nu-i păsa nimănui. M-a cuprins o compasiune de nepovestit și un respect imens pentru țăranii aceia care ne asigurau pîinea un an de zile și apoi alt an și așa mai departe. Cei care se aflau în preajma mea atunci desigur că erau oameni cu ceva carte, a căror inteligență dublată de ambiție îi ajutase să termine școli, să aibă slujbe bune la oraș, să poată merge vara în vacanțe. Unii poate că plecaseră chiar de la țară; părinții lor trebuie să fi fost dintre aceia pe care îi vedeam, pîlcuri, din goana trenului. Dintre proștii care rămăseseră să are, să secere în arșiță, să crească vite și păsări. Mai sînt sigur că toți companionii mei de cîteva ceasuri se ocupau cu profesii de importanță, că tot ceea ce făcea fiecare la locul unde muncea era cît se poate de necesar, chiar și pentru traiul acelor țărani. Dar ei, cei proști, cei pentru care buchisitul literelor constituia o dificultate, care nădușeau și se încurcau la calcule aritmetice, care n-ar fi izbutit cu nici un preț să înțeleagă principiul de funcționare al unui motor termic sau ce înseamnă indicele Nikkei, se ocupau cu un lucru fundamental: ne hrăneau.

Ce ne-am fi făcut dacă li se năzărea că nu le mai convine să trăiască așa cum trăiau? M-am speriat. Dacă ar fi vrut să strice ordinea lumii, cum s-ar fi derulat mai departe istoria? Din fericire, nu s-a întîmplat și nici nu se va întîmpla o asemenea catastrofă. Unii i-ar spune conformism, alții i-ar spune prostie, dar este cert că intră în joc o frînă în calea unor excese care pot să răstoarne ierarhiile. "A statelor greoaie cară trebuie împinse..." zice poetul și ne însușim de aici numai adevărul observației nu și spiritul ei contestatar. Pentru că totuși cum ar putea să înainteze, neîmpinse, acele "cară"? Ce s-ar alege de regulile pe care le stabilesc guvernanții fără acceptarea "prostească" a maselor? Haosul s-ar instala imediat. Romanii se asiguraseră instituind saturnaliile. Dar o singură zi pe an. Altfel, prea multă inteligență și prea multe inițiative din partea vulgului ar disloca orice coerență a unui sistem administrativ. Revoltele, răscoalele, nu afectează fundamental acest mecanism social de repartiție a muncii. Cu toate tragediile și dramele, ordinea nu se clintește din temeliile ei. Este fie doar pusă în discuție, fie numai reașezată.

Socotim inteligența darul remarcabil al omului. Acesta o posedă într-un asemenea grad, încît a devenit calitatea care-l definește în raport cu celelalte viețuitoare. În afara unui anumit nivel de inteligență nu mai există omul. Cei care, datorită unor deficiențe ale creierului și ale sistemului nervos central se situează sub acest prag, fiind reduși doar la stadiul fiziologic al organismului, mai sînt numiți ființe umane numai în virtutea unei convenții.

Prostia ar fi, așadar, o treaptă scăzută a inteligenței umane. Sau inversul acesteia. Pentru că și cîinele sau delfinul sînt inteligenți în felul lor. Chiar dacă, glumind puțin, există și cîini proști. Ea marchează cel mai adesea lipsa unei înzestrări către performanță, incapacitatea de a asimila și a-și forma o serie de abilități. Dar totul este atît de relativ! După acest criteriu, cei mai mulți dintre oameni sînt proști. I-am putea socoti inteligenți numai pe un Aristotel, un Platon, un Aristarh din Samos, un Filon din Alexandria, Newton, Leibnitz, Edison, Max Planck, Einstein și așa mai departe. Inventatorii de sisteme filosofice, de sisteme tehnice și mașinării.

Pe de altă parte, oricine observă cu atenție poate vedea că oamenii cei mai harnici sînt cei mediu și submediu dotați. Nu socotesc grafologii că un scris urît,

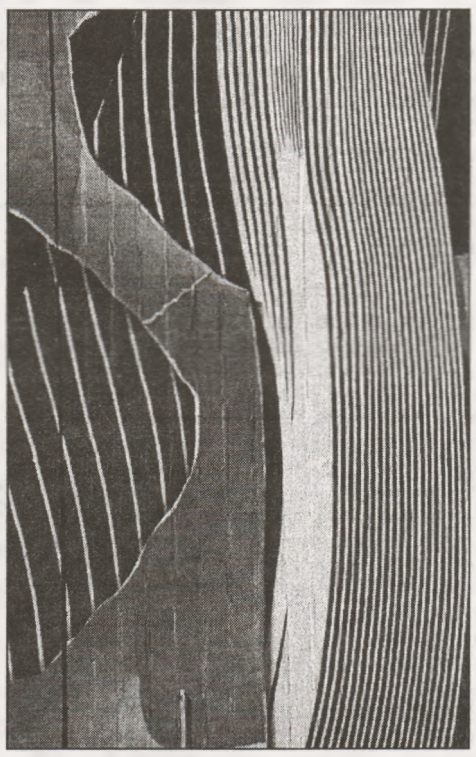

neglijent, iute (denotînd dorința de a scăpa de o corvoadă, probînd că actul trasării literelor ar fi o piedică în calea unei exprimări mai rapide și mai în voie) îl indică pe omul inteligent, în vreme ce unul caligrafiat cu grijă trădează mediocritate, conservatorism, adesea suficiență? Pînă la inventarea tiparului, în vîrful condeiului acestor mediocri, care au copiat cu răbdare manuscrise, a stat soarta culturii. Nu sînt inteligenții, de obicei, mai leneși decît ceilalți? Automobilul a fost inventat de un om inteligent care a socotit că e prea obositor să călărească. La fel multe alte aparate și ustensile care ne fac astăzi viața mai ușoară decît a semenilor noștri de acum o mie de ani.

Dar cine ar lucra la aparatele inventate de oamenii inteligenți? Cine ar mai sta în fabrică, la banda de montaj, efectuînd plictisitoarele operațiuni la nesfîrșit, dacă nu ar fi și dintr-aceia răbdători, mai puțin înclinați către satisfacerea curiozității, mai puțin seduși de ideea de a-și schimba viața, traiul, de a face altceva? Cine ar săpa șanțurile pentru conducte, cine ar descărca vapoarele, cine ar căra gunoaiele comunității?

Prostie, prost, proastă, prostuț, prostovan, prostănac, prostime, prostire și așa mai departe, toată paradigma, sînt cuvinte a căror rostire trezește celor mai mulți dintre noi sentimente evoluînd între adversitate și ironie, între iritare sau chiar furie și sarcasm.

Este chiar o dovadă de inteligență din partea soldatului care suferă de foame, frig, păduchi în tranșee, care îndură bombardamentele inamicului să rămînă și să lupte punîndu-și viața în primejdie în fiecare secundă în loc să-și salveze propria piele? Mai degrabă, nu. Dar prostia acestuia, care nu părăsește postul ce i s-a încredințat, deși ar fi mult mai bine pentru că el dacă ar face-o, cruță viețile altora, salvează uneori o țară întreagă. Și se numește eroism. Chiar dacă nu face decît să se conformeze unei reguli.

Fără proști și fără încrederea lor oarbă în reguli, omenirea ar fi la discreția anarhiei. Și, deși unele dintre ele sînt fără discuție tîmpite, aceste norme asigură coeziunea grupurilor sociale, a comunităților, a națiunilor. Cu obstinația lor obtuză în a respecta cutumele, pe care aproape le sacralizează, proștii realizează minimumul de stabilitate al unei societăți. Pentru ei, calendarul sărbătorilor, comemorărilor, aniversărilor este de neclinitit. Iar această repetiție ritmică nu face decît să consolideze sentimentul siguranței individului. Un spirit inteligent nu poate considera sărbătiorirea începutului de an, de exemplu, decît ca pe un pas către moarte, ca pe o celebrare a unei agonii începute o dată cu nașterea. Trecerea anilor nu poate fi o ocazie de bucurie atunci cînd, cu luciditate, se poate întrevedea bătrînețea, cu neputințele și ruina pe care le aduce. Spiritele mărginite fac din aceasta o ocazie festivă. Optimismul funciar al prostiei ne salvează de la drama implicită scurgerii timpului pentru ființa trecătoare a omului prin întorsătura pe care o conferă evenimentului, înscriindu-l într-o perspectivă luminoasă.

Elogiez, desigur, aici, prostia cuminte, pe oamenii la locul lor. Cea agresivă nu poate fi decît plină de pericole. Iar purtătorii ei, nefești. Într-o lume plină de inteligențe, nu ar mai fi posibilă satira, caricatura, rîsul. Pe seama cui s-ar mai amuza destepții? Viața noastră ar fi lipsită nu de sare și piper, ci de materia primă a atîtor și atîtor opere nemuritoare. Care nu exaltă prostia, dar o pun în paranteză. Cum ar fi literatura fără *Măgarul de aur, fără Gargantua și Pantagruel, Suflete moarte, O scrisoare pierdută?* Dintr-o dată, sursele cele mai importante ale comicului ar secătui. Și atunci nu ne-am desfăta decît cu *Oedip, Fedra, Cidul, Wallenstein, Richard al III-lea, Anna Karenina, Spre far, Ambasadorii* și ce mai doriți. Cam sumbră perspectivă! Ce ar fi dacă am elimina pretextele pe care le oferă prostia sau personajele cărora le este atașată din *Povestirile din Canterbury*, din *Regele Lear*, din *În căutarea timpului pierdut* sau *Ulysses?* Li s-ar răpi partea cea mai spumoasă și mai plină de sevă *Caracterelor* lui La Bruyère, *Eseurilor* lui Montaigne. *Scrisorilor persane*, ale lui Montesquieu, *Memoriilor* lui Saint-Simon ori ale cardinalului de Retz. Să-i lăsăm prostiei ce-i al ei: penibilul, hazul, ridicolul, mărginirea! Pînă la urmă, chiar farmecul.

N-ar fi momentul să interpretăm altfel ultimele cuvinte ale lui Jan Hus, *Sancta simplicitas?* Să nu ne mai gîndim că ele o condamnau pe acea băbuță neroadă care adăuga și ea un vreasc la rugul deja aprins al marelui răzvrătit, ci să vedem puterea unui spirit cu adevărat superior de a se amuza încă, atunci cînd soarta nu mai putea fi schimbată de nimic, la spectacolul oferit de puținătatea minții. Sau poate chiar mai mult, ideea că fără această sfîntă prostie, fără adeziunea ei, nimic din ceea ce hotărăsc cei mari nu se poate înfăptui. Și nimic din ceea ce ar însemna inteligență, talent, geniu, n-ar mai avea valoare în lipsa factorului de pe celălalt taler al balanței care, iată, nu mai poate fi definit numai ca "lipsă de inteligență", cum spun dicționarele. Cred că numai comoditatea gîndirii noastre a făcut să vedem acolo un gol. În realitate, locul are caracteristicile sale și atîrnă în balanța lumii. Chiar greu.

O călătorie inițiatică spre centrul muzicii

Felicia FLEGONT

Muzica posedă un limbaj special, acela al sunetelor "articulate" după legi ale compoziției și interacționează direct cu lumea de gînduri și sentimente ale ascultătorului. Nu este suficient să asculți muzica, trebuie s-o și auzi: abia de aici încolo ea îți poate deveni inteligibilă. Pentru a ajunge la un nivel de înțelegere superioară, care să depășească simpla plăcere senzorială, este nevoie de o stare de spirit adecvată, de străduință și dăruire. Iată ce afirma Beethoven într-o convorbire cu Bettina Bretano: "Vorbiți-i lui Goethe despre mine. Dacă-mi va asculta simfoniile îmi va da dreptate că muzica este unicul mijloc necorporal de a pătrunde în lumea cunoașterii superioare..."

Există un meșteșug al ascultării, după cum este unul al lecturării sau al contemplării unui tablou. Parcurgerea drumului de la periferie spre centrul muzicii poate fi asemuită unei călătorii *inițiatice* pe parcursul căreia neofitul se metamorfozează în cunoscător. Inițierea trebuie ghidată măcar la început de o persoană cu har muzical, dar și de pedagogie.

Ascultatea muzicii trebuie privită ca un mod de cunoaștere, de re-creare a operei muzicale, de percepere a mesajelor pe care ți le trimit maeștrii. Ascultarea muzicii poate căpăta pe parcursul acestui demers statutul unei practici cotidiene indispensabile. Melomanul dedică ascultării timpul său cel mai bun, cînd spiritul său se află într-o stare de maximă claritate. Acest moment devine pentru el cel mai frumos moment al zilei, cînd reușește să se desprindă de rutina existențială, de griji, temeri, supărări. În acest fel muzica acționează ca un "agent homeostatic" facilitînd restabilirea ritmurilor fundamentale ale organismului și reintegrarea omului în ritmurile Universului, potențîndu-și valoarea cu alte limbaje ce îi stau la dispoziție, ca expresia corporală, expresia grafică și picturală. Groddek afirma chiar că "muzica nu vine dinspre partea conștientă a spiritului, ea nu se adresează conștiinței, dar forța sa provine din inconștient și ea acționează asupra inconștientului".

Dacă nu este trăită cu intensitate, ascultatea repetată degenerează în obișnuință. Nu cantitatea de muzică "înmagazinată" contează, ci atenția vie și intensitatea participării. S-a constatat că acest tip de ascultare este cel mai eficient mijloc de aprofundare a cunoașterii muzicale, în condițiile în care atenția este mereu trează; o atenție de genul celei pe care ne-o suscită o persoană extrem de importantă pentru noi cînd ni se adresează. Astfel, acest continuu *da capo* nu numai că nu ne va plictisi, dar ne va amplifica în chip miraculos bucuria de a înțelege și trăi clipa.

Intensitatea acumulată a trăirii va proiecta asupra operei muzicale o lumină din ce în ce mai vie, dezvăluindu-ne mereu, cu fiecare nouă ascultare, adîncimi nesesizate mai înainte. Înțelegînd necesitatea repetiției în pătrunderea sensurilor muzicii, iată ce spunea Nietzsche despre *Carmen* de Bizet: "Am rămas și de data aceasta într-o stare de dulce reculgere pînă la sfîrșit, fără nici cea mai mică tentație de a abandona audiția. Mă surprinde această victorie asupra nerăbdării mele. Simți cum o asemenea muzică te desăvîrșește. Devii tu însuți capodoperă. Și într-adevăr, cu fiecare nouă ascultare a acestei muzici îmi părea a fi devenit mai filosof, un mai bun filosof decît cel care mă știam: atît de răbdător, atît de indian, atît de sedentar... Cinci ore de ședere: primă etapă a sfinteniei".

Orice călătorie spre centrul de taină al muzicii adevărate, sub semnul marilor sensuri revelatorii, este una inițiatică.

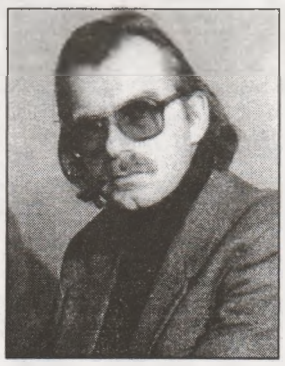

Constantin HREHOR

- cuie pentru două mîini -

golul șasiului suprapune vopsele
pe obrazul de plumb al zugravului.
peisaj răsturnat -
imortalizate le văd suferind împreună: umbra
în pliscul acvilei, melancolia renilor, ruga
plină de muguri fumegînd din nudul femeii;
pe tavan pictat, lătratul cîinelui rustic, roua
cărămizilor din zidurile comunei primitive,
mătreața păunului în care strălucesc lucrătoare
mașini de cusut anotimpuri, imperii, cruciade,
doamne și domni sub pălării în șezlongurile
de ceață ale missei patetice...

arzi, astfel nu se produce lumină aici,
zice zugravul
cînd din uzina explodată în inimă
nu plutesc peste planetă cărți,
pentru toate mîinile e de așteptat o ediție
specială -
cîte o pereche de cuie pentru fiecare!

- istorii -

tu ești, tu ești cifra din
mîna mesagerului căptușind cu
parfum viitorul!
zbîrnîie pîlnia gramofonului între cele două
războaie mondiale, tremură
pînza păianjenului plină de regi
pe portretul în sepia cu bunica mireasă.

într-o singură respirație
năruirea și întemeierea.

privesc pielea spaimei în cui
arma domnului lukas rezemată
pe raftul cu biblii
cred că și iedera ieșind din
osul amurgului tot acolo privește.

ies în poarta cu tufe de coacăz
ceasornice mărunte aud în
cuiburile turnurilor contemplative
: astfel și tu te auzeai în
pîntecele meu, îmi zice mama,
apoi te-ai sălbăticit în cuvinte...

- orație -

din așternutul sub care cu
peștii patmosului am dormit
mă strigă în odaia întunecată
de plumbul ziarelor cu imagini lascive
ziduri cleioase, avorturi de hîrtie
lepădați de uzine obscene.

de stîlpii electrici atinse
scrum se fac vocile nopții,
proza îmi strîmbă umbrela
ca prin spinăriile cîmpului marfarul
din toate încheieturile face zgomot
dimineața aceea rupînd lacom din mine.

de-aș putea fi un nor tînăr
cu draperii de silabe pe margini
fără uimire ieșind din sinele meu
aș privi golul care m-a găzduit în mine,
aș înțelege orația: te vei mărita
cu iisus christos și vei rămîne
virgină...

- semnal -

precum clopotele
vacile Domnului
despre nimicul de sub ierbi
zilnic dînd veste.

jumătate din cămașa
tînărului gemea pe turlă
vîntul a spălat petele de
viață
o zdreanță albind drumul
corbilor
atît a rămas din pacea
noastră!

- cîntec fără podoabe -

fragment

oxigen, lumină, sînge, crin
nuntă, cruce, poem, scrum,
înger
vis
a mea ești
a mea niciodată!

mi-amintesc aerul fără podoabe
din curțile tragediilor antice.

părinților noștri arhanghelul
trebuia să le ardă nunta.

Marcel MUREȘEANU

La drumul mare

Coborîți-mă de pe cruce!
se roagă sufletul meu
celor doi trecători
care se uită ca doi boi la el
și li se strepezesc gurile de plăcere...
coborîți-mă, boieri dumneavoastră,
și-o să vă dau o punguliță
cu ciubotica lui cucu!
dacă-i așa, hai să-l dăm jos,
zic boierii
ți-a fost greu acolo?
întreabă într-un tîrziu
ba! zice sufletul meu
că eu n-am trup
dacă vreți puteți trece prin mine
te credem, mugesc amîndoi,
dă-ne ciubotica!
sufletul scoate punguliţele
de unde știe el
și le dă drumeților
ave! osana!
strigă vînătorii de recompense.

Ploaia de seară

Prin vinișoarele de pe fața lui Dumnezeu
curge un rîu de sînge dulce
din el arhanghelii și vacile sfinte beau
trece uneori un tremur
pe sub pielița subțire de lîngă nară
iar de pe streasina ochiului Domnului
cade mereu cîte o lacrimă lungă de ceară
mut este Domnul
toate tăcerii Lui se subjugă
aud stropii din cer
cum îmi joacă pe glugă.

Marelui Stalin

Ne ținem și noi de ce putem,
Iosif Visarionovici, tătucule!
am auzit că numai la gruzinii tăi
te mai arăți
nu te mai lasă nici pe tine
ăia din iad
să ieși cînd vrei,
să mai ieși o trebușoară
să mai belești
cîte o scîrnăvie de mențevic
să te dai și tu cu săniuța
pe Calea Arbatului...
lua-i-ar îngerii pe toți dușmanii tăi,
prăpădi-s-ar în rai,
să nu-i întîlnești...
pe la noi... bine, exact cum știi
cum ne-ai învățat tu, fericitule,
lingvistul nostru drag!
ți-am ascuns straiele în pivniță
stau bine acolo
așteaptă sfîrșitul veacului
să nu te mînii că-s la un loc
cu varza murată
ăsta-i camuflaj pentru albi
scrie-ne, batiușca!
mai pișcă-ne c-o vorbă bună
mai cîntă-ne ceva de leagăn
poa' să fie și-n englezește...
primește din parte-ne acest suvenir
pe care l-am găsit în casa
unui manipulant de la calea ferată:
placa veche de la intrarea-n Brașov,
cu numele tău, strălucitule!

Ioan-Pavel AZAP

Poem de cinci stele

N-am să mai scriu poemul acesta, n-are rost,
Oricum îl știu pe de rost.

Atîta vreau doar să știți:
E un poem cu îngeri decrepiți,

E un poem cu femei eminamente fatale
(Lipsite total de prejudecăți sexuale).

E un poem abstract și discret,
Sfios precum gîndul unui amant poet.

E un poem cuminte și trist
Cu care s-ar mîndri orișice artist.

E un poem despre viață și durere
(Un poem de cinci stele!).

E un poem ca un glonț de argint...
Dar iată că l-am scris și-am început să mint!

Balada iubitei ce purta ochelari

Iubita mea purta ochelari, nu voia niciodată să și-i scoată,
Sărutul văzut prin dioptrii îmi lăsa pe buze o senzație ciudată.

Iubitei mele nu i-am cerut niciodată nimic (n-am atins-o măcar pe sîni!)
Îi ofeream flori și n-o lăsam să fumeze, - eram tineri și ușor cabotini.

Dar, visînd candid amanți și bani - frumoasă, castă -,
Iubita mea cu ochelari a încetat să mă iubească.

Iar eu, îndrăgostit nătîng, cătînd să-i musc lobul urechii
N-am reușit decît să-i frîng frumoșii ochelari, preavechii...

Într-o doară

Ninge alb și gri și mov
Dragă doamnă, în alcov.

La piciorul umbrei tale
A-nflorit zăpada moale.

Lacrimile, în ferești
Par icoane pitorești.

Luna galbenă și pală
Strălucește într-o doară.

În oglindă, resemnat
Chipul tău edulcorat

Mă îmbie și mă-ndeamnă...
Îți sărut privirea, Doamnă!

Plimbarea bătrînei doamne

Dimineața bătrîna doamnă și-a luat cățelul și a pornit la plimbare;
Copiii nu o salută, vecinul bate covoare.

Trotuarul e ud, tramvaiul sosește încet,
Nimeni nu o întreabă dar numai bătrîna doamnă are bilet.

Vagonul e plin, scaunele sînt (toate!) ocupate,
Cu privirea pe geam bătrîna doamnă simte o răsuflare rece în spate.

În parc bătrîna doamnă coboară încet și așteaptă
Cățelul să sară de pe ultima treaptă,

Apoi se întoarce și cu mers liniștit
Pleacă înapoi de unde-a venit.

Timp cu miros de mere coapte

Ca o tăcere ascultată-n gînd
Lumina se pogoară pe pămînt;

Pămînt fluorescent și, poate,
Timpul se va opri la jumătate;

La jumătate între zi și noapte -
Timp cu miros de mere coapte;

De mere coapte așternute-n fîn...
Tu erai tristă, mamă - eu eram bătrîn.

(Nici) un regret

Nu am mai scris, o vreme, nici un vers
(Mărturisire fadă, fapt divers).

Praful s-a așternut, atotstăpînitor, pe manuscrise,
În buzunare am găsit trei fise,

Trei bani rotunzi - și calpi - de trei parale
(Nici preț de un volum cu care se adastă-n manuale).

Nici un regret vorace sau lasciv
Nu-mi tulbură indiferența; posesiv

Un gînd insinuant, discret: parcă am vrut,
Dar nu mai vreau, să fiu poet.

Doar un vers

El avea două brațe așezate pe doi umeri înguști
(Dar în loc de palme cu degete are frunze cu sînge pe ele și cu mușchi);

El avea o pereche de ochi așezați sub o frunte înaltă
(Dar în locul privirii arde o lumină ciudată, străină cumva, croită din daltă);

El avea două urechi așezate de o parte și de alta a frunții
(Dar în loc să audă mai degrabă privește lumea cu ele, ca surzii);

El avea picioare gemene și încălțate în sandale
(Dar în loc să alerge pășește îngîndurat pe mare)...

"Gata! Ajunge! Știu cine e!" - va spune cetitorul blazat
(Doar un vers să mai fi scris poate și eu aș fi aflat...).

Din volumul în curs de apariție
Poeme de cinci stele

Născut la 7 aprilie 1956, în orașul Tîrgu Neamț.

Descoperă foarte repede poezia, în adolescență fiind atras mai întîi de poeții simboliști, după care citește aplicat suprarealiștii, în special Breton, Eluard, Robert Desnos și Tristan Tzara. În această perioadă publică poeme în revistele "Amfiteatru", "Cronica", "Luceafărul" și "Ateneu", dar consideră ca adevărat debut apariția din "România literară", în toamna anului 1979.

Studii universitare la București.

Participă la întrunirile Cenaclului de Luni din București, condus de criticul literar Nicolae Manolescu.

În 1983, la absolvirea Facultății de Limba și Literatura Română (secția română-franceză), susține lucrarea "Generația '80 în literatura română", avîndu-l ca profesor coordonator pe Nicolae Manolescu. La Casa de Cultură din Tîrgu Neamț, unde lucrează ca instructor de teatru și poezie, organizează, începînd cu 1984, Colocviile Naționale de Poezie de la Neamț, concepute ca întruniri anuale ale generației literare optzeciste și ca mod de rezistență intelectuală a tinerilor poeți la imbecilitățile politice, sociale și morale comise în România în întunecatul deceniu nouă.

A practicat pe rînd meseriile: operator chimist, ajutor de ospătar, mașinist, maseur, laborant, profesor suplinitor, vînzător ambulant, corector, inspector cultural, editor, muzeograf literar.

A tradus pentru revistele de cultură sau în volum din Cioran, Roland Barthes, Borges, Daudet, Edmond Jabès, Henri Michaux, Paul Valéry, Marcel Moreau, Odysseas Elytis, André Welter, Egito Gonçalves etc.

Apariții editoriale:

Naștere vinovată, Ed. Albatros, colecția debut 1983

Intrarea în scenă, Editura Albatros, 1984

Plimbarea prin flăcări, Ed. Cartea Românească, 1988

Preludii pentru trompetă și patru pereți, Ed. Panteon, 1982

Documentele haosului, Editura Panteon, 1993 (Premiul Asociației Scriitorilor din Iași și Premiul "Poesis" pentru cea mai bună carte a anului 1993).

Spre Fericitul Nicăieri, Editura "Panteon", 1995 (Premiul Festivalului Internațional de Poezie de la Sighetu Marmației, 1995).

Cîntece de amăgit întunericul, Editura Helicon, 1996

Manualul bunului singuratic, Editura Panteon, 1997.

Prezent în diverse antologii de poezie din țară și străinătate, precum și în reviste literare din Franța, Belgia, Italia, Iugoslavia, Germania, Slovacia, Republica Yemen.

Fondator, după 1990, al Casei de Editură "Panteon", profilată pe editarea cărților de poezie, și al revistei literare "Panteon".

Este organizatorul Serilor de Poezie de la Vînători - Neamț și inițiatorul Academiei de Poezie din Vînătorii de Neamț.

Din 1990 este membru al Uniunii Scriitorilor din România, iar din 1994, membru al Asociației Scriitorilor Profesioniști din România (ASPRO).

Din poemele începutului

ÎNOTĂTORUL

Pot să vă spun că era o minune
a acelui oraș.
Înotase prin zeci de bazine cîștigase
atîtea campionate
viața îl ținea întotdeauna deasupra.
Și toți îl priveau cum trecea
ca un fel de Iisus pe ape
plutind în ușoara irealitate a legendei
și toți îl priveau cum trecea despicînd apa cu
brațu-i puternic
stricînd luciul apei mai subțire ca un
fir de speranță.
Pot să vă spun că era o minune a acelui oraș
și că deodată i se făcu dor de adînc
și se lăsă la fund
iar ceilalți, așteptînd, credeau că e numai o glumă.

FEREASTRA

Purtam mereu în spate o fereastră.
Ce face cu ea - se întrebau toți -
ce Dumnezeu face el cu fereastra aceea.
Multe se întîmplau: vînatul
își alunga vînătorii
amintirile se furișau în groapa comună
ninsorile erau mereu mai subțiri
iar cîțiva se și luaseră pe urmele mele.
Să vedem ce poate face
SĂ VEDEM CE PUNE LA CALE INDIVIDUL.
Dar eu purtam în spate o fereastră
prin care încercam să vă vorbesc.

NESFÎRȘITE HANGARE PENTRU EPIFANII

Trebuia s-ajung cu mult înainte locuitorii așteptau
mari apoteoze
și numai ce un iconoclast îi trage de guler:
"Să vedeți
să vedeți ce
SĂ VEDETI CE VESTI
DIN REGIUNILE UITATE ALE FIINTEI!"
Se spune că aș duce un fel de primăvară în spate
că aș semăna întrucîtva cu turnurile
că în timpul mersului pe sîrmă
aș fi nefericit ca un pachet de tutun.
Multe se spun. Toți mi se laudă toți îmi întind
sentimente din sîrmă ghimpată toți aplaudă
așa încît:
nu se mai aude cum strig la marginea gropii comune
așa încît:
se deschid nesfîrșite hangare pentru epifanii
așa încît:
abia se observă cum hălăduiesc prin acest surîs
doamnelor domnișoarelor și domnilor
care mai iubiți o livadă cu vișini.

Povestește, povestește ceva!

Nu v-am vorbit niciodată despre emoția unor seri în care, proaspăt bărbierit, dichisit, mă așez în fața oglinzii. "Povestește, îi spun, hai povestește ceva!" Inima îmi bate mai tare. "Povestește, povestește ceva de peste zi!"

Tăcem. Ne privim, ne iscodim, flirtăm. Am senzația că trăim între un rînjet și altul ca între două orgolii mondiale. "Povestește, hai povestește ceva!"

Ne privim ca niște străini. Ne suspectăm. Ne perfecționăm rînjetul. Trec pe lîngă noi spasme, evoluții, involuții, revoluții, capul domnului Robespière, Ilenele Cosînzene din poveștile noastre, discursuri retezate, aureole de îngeri, dialectica peticită, amantele lui François Villon, poate chiar umbra bunului Dumnezeu și noi nu ne clintim. Așteptăm. Sîntem, fiecare, asteptarea celuilalt. "Povestește, hai povestește ceva! Nu știi ce să faci cu tine. Nu știu ce să fac cu mine. Povestește ceva!"

Tăcem. Orice oglindă e o ușă închisă. Există cuvinte cristaline, tipătoare, există cuvinte bolovănoase, există, o, există grohotișurile! Sau cuvintele încinse de furtună. Să începem numai.

Tăcem. Ne privim. Ne iscodim. Știm că nu sîntem făcuți din înălțări fără oprire, iar în fericire e mult loc de dispreț. Facă-se voia abstracțiunilor!

Din oglindă, o cohortă de fluturi pornește să acopere cerul.

O confesiune

Cred în poezie nu ca într-o profesiune, ci ca într-un miracol. Un miracol care ți-e dat sau nu. M-am considerat întotdeauna un locuitor al emoției. Întîlnirile cu poezia sînt rare. Poezia vine și pleacă. Te lasă de multe ori deznădăjduit și cu mîinile goale. S-o oprești, imposibil. E ca și cum ai încerca să păstrezi cu tot dinadinsul mireasma florii în pumn. Dar nu cunosc întîlniri mai înalte, mai disperate, mai brutale și mai serafice decît cele cu poezia. A scrie poezie: încă un mod de a te convinge că ești. Și o faci permanent, convins că numai scriind poți alunga moartea cu cîțiva pași mai încolo. Și cînd crezi că ai alungat-o, mai adînc, o găsești instalată în miezul lucrurilor.

A scrie poezie în aceste vremuri: ce ocupație donquijotescă! De vreun secol încoace avangardismele, integralismele, tehnicile postmoderniste ale discontinuității și pluralismului, limbajele experimentale au complicat totul. Fără îndoială, poetul a decăzut din rolul de sacerdot al cetății, apostol al șamanismului, însă poezia, îmi place să cred, tinde să revină la simplitatea ei presocratică. Încerc să-mi închipui cîtă liniște olimpiană avea poetul de acum cîteva mii de ani care nu trebuia decît să numească. O numire cum ar fi "copac pasăre spumă de mare" te trimitea fără nici un fel de pașapoarte vizate, într-o stare poetică!

Pentru mine poezia face parte din iluzia universală. Ea este imensa bucurie uimită pe care trebuie că au simțit-o la prefacerea apei în vin de către Iisus, cei aflați la nunta din Cana Galileii. Iar poetul este cel ce repetă la nesfîrșit, întotdeauna altfel, prima minune!

Nici un poet nu iubește și nu aplaudă canoanele. Dar și le prepară pe ale sale și le arată lumii ca forme ale libertății. Fiind o formă de libertate canonică, menținută în metafizic, poemele din cărțile publicate pot fi citite ca impresii ale navetei între mine și mine, între mine și lume, între ideal și realizabil. Pe de altă parte, ele aparțin fericirii de a sta mereu în deschiderea ființei și, în egală măsură, eșecului de a nu o fi cucerit niciodată.

Aprecieri critice

"Cu ostentație și dureroasă distanțare ironică poetul face din singurătate un purgatoriu și din inconformism o etică." **Laurențiu ULICI**

"Daniel Corbu știe tot ce s-a petrecut în domeniul poetic în perioada ultimă, fiind ca și Mircea Cărtărescu și Florin Iaru, foarte receptiv la inovațiile textualiste, dar concomitent nu renunță la acel filon de liricitate ce întemeiază zona poetică a Moldovei. Așa cum am și scris, autorul acestor volume este un poet adevărat, înscriindu-se prin demersul său în primele rînduri ale promoției optzeciste." **Marin MINCU**

"Daniel Corbu salvează religia poemului prin parabolă. Unul din eforturile sale este menținerea poemului prin limbajele sacrale. Poetica devine la el un principiu de subzistență și o terapie de suspendare a morții, un exorcism al fricii de neant." **Al. CISTELECAN**

"Abundența definițiilor converg la Daniel Corbu spre raportul dintre haos și ordine, structurînd în complexitatea relațiilor sale valoarea actului poetic în orizontul existenței însăși." **Ioan HOLBAN**

"Pentru Daniel Corbu poezia e a doua natură (a sa), confundîndu-se cu cea primă. Un autor fără de care harta lirismului vizionar de azi ar fi incompletă." **Adrian POPESCU**

DESPRE SURÎSUL GIOCONDEI DOAR ATÎT

Așa vedea el poemul pe care nimeni
nu știa să-l strige pe nume:
un cal alb călărit de o tîrfă
într-o noapte cu lună și
toți în extaz.
Frunze subțiri. Țipete scurte ca părul nimfelor
din Kios
petrecere cu zbiri și băutori de oțet.
Atît și mai departe pe o plajă pustie
incestuosul așteptînd să-i mai crească un deget
asculta zbierăturile serafimilor din memorie.

SCEPTRUL COROANA

O sută de osteni îi duceau coroana înmiresmată
și totuși trist îi era chipul.
O sută de apostoli îi purtau pe brațe
întunericul
lăsîndu-l cotropit de lumină
și totuși stins îi era glasul.
O sută de trîmbițași îi însoțeau pașii
și totuși amar îi era surîsul, încețoșată privirea.
De n-ar fi privit doar în sine,
alte vetre
alte stele umflate de plîns.

WEEKEND SECRET

Lucrul pe care l-ai dorit al tău
la nesfîrșit te stăpînește.
Fie! În mine drumurile se zbat ca peștii în plasă
mucezește absența
iar cîțiva admiră dîra de sînge
a privighetorii ucise
pe cînd palmele devin arme
și primăvara-i abisul oricărei priviri.
Cu grădina Getsemani topită în suflet
o odisee a singurătății vei scrie.
Mucezește absența.
Dacă locuiești într-un fulger
floarea furtunii iat-o
dinții-sorii curajului iată-i.
Se clatină lacrima
îngenunchează hotarul.
încă o dată poezia e haosul condamnat la visare.

Daniel Corbu

O FOTOGRAFIE A LUI DUMNEZEU

Porți cu tine o fotografie a lui Dumnezeu color
pe-un nor alb-albastru.
Monolog în fața unui șteang. Nici o ordine.
Între Scylla și Charybda aceeași filosofie înghesuită.
Citești viețile Sfinților pînă ți se usucă
speranța.

Poezia e un fel de licornă abulică
străbătînd (cum ar spune bunul Cioran)
Piersiile Chinele Indiile defuncte și Europele muribunde.

Porți cu tine o fotografie a lui Dumnezeu color
pe-un nor alb-albastru.
Înaintezi cu paloarea alergătorului prin rouă.

Numai de-ai putea auzi - zice tînărul neofit -
cum foșgăie-n preajmă amînata nuntă
a fleacurilor cu tine.

GROAPA CU LEI

Nimeni nu pleacă prea departe de sine.
Daniel, Daniel, moartea în preajmă foșnește
și tu rîvnești bolți cu idei căzătoare
sărbători fără nume.
Daniel, Daniel, în spațiul înfricoșat dintre da și nu
moartea amarnic foșnește
în groapa din suflet unde umbra stelei
se-alintă
și tu, Daniel, Daniel, grămadă de fulgere
adunînd fărîmele răbdării
și tu, Daniel, Daniel, grămadă de fulgere
dansînd pe acoperișul secundei.
Lasă vor veni destui să atingă
corpuștii curajului peticitele drumuri ale gloriei
Daniel, Daniel, moartea foșnește în groapa cu lei
moarte vicleană prefăcută învinsă
lei amuțiți de atîta omenească iubire
de-i va ucide moartea în altă parte foșnește.

ISTORIE

Cîte trupuri s-au zvîrcolit în iubire
cîtă dragoste s-a risipit asemenea pulberii
cîte dimineți au sărutat victorii
și moartea ca un plîns străbătînd imperiile
de cîte ori învinsă a fost
pînă să mă aleagă o naștere?

CUVÎNTUL CARE UNEȘTE

Pagini culturale editate de Revista "Cronica" în colaborare cu Fundația Română pentru Ajutor Umanitar „Mihai Viteazul"
octombrie 1998
Nr. 15

Cernăuți - un colț din strada Beethoven

Congresul Bucovinenilor

Ion BORODA

Vreme de două zile (29-30 august a.c.) pitoreasca reședință episcopală a Rădăuților a fost gazda unui important eveniment istoric: al IV-lea Congres al Societăților pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina.

La lucrările Congresului au luat parte delegați ai filialelor din țară, dar și delegați ai mai multor societăți pentru cultură românească de la Cernăuți. Cum era și firesc, prima zi a lucrărilor Congresului s-a desfășurat sub tensiunea prezentării dării de seamă a activităților Societății și a Filialelor acesteia, cît și a preocupării pentru alegerea noilor organe de conducere.

Mai tensionată și mai îngrijorătoare s-a dovedit a fi cea de a doua zi (30 august a.c.), cînd cei prezenți au luat cunoștință de pericolul care pîndește soarta limbii române a românilor din teritoriul Bucovinei. Este vorba de un proiect depus deja de Ministerul Ucrainean al Învățămîntului spre examinarea Radei -

Concepția despre învățămîntul minorităților naționale în Ucraina

O astfel de atitudine anticonstituțională a Guvernului de la Kiev a declanșat numeroase opinii și acte de protest atît din partea românilor din Ucraina (Nordul Bucovinei), cît și din partea celor din România.

În acest sens, încercăm să oferim doar cîteva fragmente din opiniile delegaților veniți la al IV-lea Congres "... peste o generație de români nord-bucovineni, limba română va deveni aproape o limbă necunoscută. Ceea ce prevede acest așa-zis document cu intenția de a deveni lege este cel mai mare pericol din întreaga istorie a neamului nostru... Nimeni nu și-a permis să ridice «sabia» împotriva școlii naționale - nici turcii, nici grecii fanarioți, nici austro-ungurii, nici comuniștii..." (fragment din cuvîntul poetului Arcadie Opait, președintele Societății pentru Cultură Românească "Mihai Eminescu" din Cernăuți).

Vibrantul apel al unui astfel de mesaj a condus la ceea ce se aștepta, - acea trezie caracteristică românului, de puternică solidaritate bucovineană.

Prin cuvîntul celor veniți la microfon au fost argumentate măsuri concrete spre a fi întîmpinată și stopată la timp intenția șovină a guvernului de la Kiev. Interesante, în acest sens au fost și intervențiile delegaților filialelor bucovinene din România...

"A ceda" ori "a uita" adevărul cu privire la drama fraților din teritoriul Nordului Bucovinei ar fi un act de lașitate... o aceptare a tuturor minciunilor și a manevrelor șovine strecurate în așa zisele "înțelegeri" sau "tratate" internaționale prin care mereu trebuie să fim umiliți și, mai grav, să pierdem și ceea ce avem mai scump de transmis generațiilor viitoare.

Așadar prin cuvîntul delegaților celui de al IV-lea Congres al bucovinenilor, pe lîngă reușita organizatorică a lucrărilor și a programării problemelor de perspectivă, s-a reușit, credem, să fie aduse în miezul dezbaterilor una dintre cele mai arzătoare probleme actuale - pericolul care pîndește soarta limbii române... E vorba de un scenariu diabolic manipulat de Ministerul Învățămîntului din Ucraina și chiar de Academia de științe pedagogice din Ucraina de-a obține girul parlamentului pentru ca desființarea școlilor minorităților naționale să devină lege.

"O asemenea "concepție" și o asemenea "lege" ne condamnă la disparitie. Fratilor!... "(avertiza de la microfon, distinsul delegat bucovinean, prof. dr doc. Aurel Constantinovici, presedintele Asociatiei Stiintifico-Pedagogice "Aron Pumnul" din Ucraina).

O altă propunere de luat în considerație ni s-a părut Apelul lansat de delegatul A.C.D.R. (Alianța Creștin Democrată a Românilor) document din care reiesea că pentru "salvarea școlii românești de noi, de toți românii, în asemenea context, facem apel la conștiința tuturor celor ce sîntem de un Neam de a aduna semnături în vederea apărării drepturilor noastre legitime, pentru ca guvernanții să renunte la orice intentie ce ar amenința Limba și Ființa noastră Națională".

Astfel, după îndelungi dezbateri ale delegaților de pe o parte și de pe alta a Prutului, noul președinte (reales) al Societăților pentru Cultura si Literatura Română în Bucovina, domnul inginer Mircea Irimescu a garantat solemn tuturor delegaților că nu va înșela încrederea acordată.

Inspirat - sau poate neinspirat - întreaga asistență a cîntat Imnul bucovinenilor, lăsînd apoi să fie auzit și glasul Poeziei!

Duh întru UNIME

motto
"... ca ei să fie desăvîrșiți întru *unime*"
(Ioan, 17, 23)
peste liniștea-nserării
peste albul depărtării
El tot vine și revine
glas divin întru UNIME
- vino și revino DAR
ca-n trecutu-Ți legendar
precum visul din mormînt
vino, Voievoade Sfînt,
lupii urlă în grădină
pe Altar de Basarabie!
pe Altar de Bucovină!
(Basarabie, Bucovină)
- jurămînt ori sabie -
blîndă, tu Moldovă Bună!

Un bucovinean la Paris

Matei VIȘNIEC

Eu tot la adevăr, bine și frumos

Putrezise salteaua sub mine
dar eu tot la adevăr, bine și frumos
mă gîndeam

Cu fereastra deschisă, cu hainele
încuiate în dulap
în fața cărților mici ca niște pietricele
mă gîndeam la soldatul nefericit, tăiat la deget
și la singurătatea cuiului bătut în perete

lucrurile își veneau încet în fire
după îndîrjirea cu care mă gîndisem la ele
își cercetau rănile și se numărau
unele pe altele

dușmanii mei mureau în paturile lor
unul cîte unul, de bătrînețe
dar eu tot la adevăr, bine și frumos
mă gîndeam.

Letopiseț (13)

Ion PUHA

Undeva, pe geana aceasta de pădure, de rășinoase și foioase, cam la jumătatea distanței dintre satele Bilca și Vicovul de Sus, Pătrăuți și Corcești, era o rezervație regală de vînătoare, unde se înmulțiseră sălbăticiunile de nu le mai știau seama nici pădurarii care le aveau în grijă.

Ocrotite cu dragoste de silvicultori, și chiar de sătenii cu poieni și păduri în proprietate care se învecinau cu acest teren, animalele sălbatice se îmblînziseră de-a binelea, nu se mai sinchiseau de prezenta copiilor care pășteau vitele și oile aici din primăvară pînă toamna tîrziu. Ți-era mai mare dragul să vezi cum căprioarele și țapii, ciutele și cerbii întindeau boturile spre drobii de sare pe care îi dădeam noi, copiii, și-i lingeau cu lăcomie cu limbile lor roșii și aspre. Apoi, lăsîndu-ne baltă, cu ochii ieșiți din orbite de atîta mirare, se duceau, pășind tacticos, spre acel izvor miraculos sau spre vadurile pîrîului numit Bilca de pădure, unde sorbeau din cleștarul apei pînă se săturau. Și iarăși veneau pe trifoiștea poienilor și se așterneau la păscut, amestecîndu-se cu vacile și oile noastre. Cîteodată, cînd apăreau tata și fratele cel mare în "inspecție", mai strigau la sălbăticiuni și le alungau în adîncurile pădurii. Ba ne mai și certau, cu vorbe de ocară, că de ce le lăsăm să ne pască pășunea noastră? Dacă ar fi știut că noi eram aceia care le momeam cu drobi de sare, ademenindule la noi pe pășune, ne-ar fi tras cîte o chelfăneală zdravănă, de ne-ar fi sărit colbul din bundițe. Dar eu și verii Petru și Vasile ne făceam a ne smiorcăi, spunîndu-le că ne era frică să ne apropiem de încornoratele sălbatice, nu încă să le mai alungăm cu bîtele noastre de alun, lungi și vînjoase, în care ne sprijineau și săream în salturi ca împelițații satrei oplosite în prund ce-și păsteau caii în iarba mare a luncii Sucevii...

Semnele toamnei s-au arătat mai întîi sus în pădurile obcinilor, spre miazăzi și apus, de la Vicov spre Putna, unde frunzele arborilor au început să fie parcă stropite de culorile curcubeului.

Îndeletnicirile noastre domestice au fost tulburate de niște coloane militare, nesfîrșite, care veneau pe drumul Mariei Tereza, dinspre Cernăuți, și se îndreptau peste apa Sucevei spre capitala județului Rădăuți.

Erau armate poloneze... Hitler le ocupase țara cu război și ele, armatele se retrăgeau din calea cotropitorului, refugiindu-se la noi. Printre coloanele militare erau și numeroși civili, bărbați, femei, copii... În trecerea spre interiorul țării, mulți polonezi au fost găzduiți în sat la noi, au fost oaspeți la mesele noastre țărănești. Mama, bunica și mătusa Saveta nu mai pridideau cu pregătirea bucatelor și întinsul meselor. Mă uitam mirat la ei cum mîncau lacom mîncărurile noastre țărănești, de parcă ar fi făcut parte din familiile noastre. Le plăceau și zeama de găină și carnea cu pielea galbenă de grăsime, și laptele fiert, și casul și urda de oaie, și... Cît au stat pe la casele noastre, eu m-am împrietenit cu copiii unui ofițer. Ne jucam cu iepurii din grajd, cu porumbeii din pod. Știu că la plecarea lor am fost foarte trist. Le-am dăruit o colivie cu două turturele de mare, cu penetul gri și cu potcoavă neagră pe gît. Lipsindu-mă de-a mai asculta cîntecul acestor păsări, la anumite ore din zi și din noapte, le-am dăruit din toată inima "ceasornicul" meu, gîndindu-mă că o să le țină și lor de urît în singurătatea drumului pe care au pornit, izgoniți fiind de la casele lor de dușmani. Mama copiilor mi-a dat în schimb rechizite, creioane, radiere, caiete - încît mi-ar fi ajuns pînă la sfîrșitul școlii primare, dacă nu le-aș fi împărțit la rîndul meu, copiilor de prin vecini.

*
* *

- Ce fel de armată mai este și asta? Să-și lase țara și să fugă în pribegie?...
- Taci și dormi, dragul meu, mă îndemna mama, încercînd să-mi abată gîndurile în altă parte.
- Pentru ce au și tunuri, și tancuri, și puști, și pistoale?...
- Pentru ce? Întreabă-i tu.
- Eu nu știu poloneza.
- Știe taică-tu. Roagă-l pe el.
- Crezi c-o să-mi spună?
- Dacă știe, îți spune, sigur.
- N-o să știe...

(Va urma)

File de istorie

Șvabii și integritatea Banatului (1918-1919)

Lucian BRUERIU

În contextul amplelor dezbateri privind trecerea integrală a Banatului la România, interesantă este poziția unei forțe etnice și economice demne de luat în seamă, care au fost șvabii. Context: în 13 noiembrie 1918 se semnează, la Belgrad, armistițiul între puterile aliate și Ungaria (declarată independentă de Austria în aceeași lună), începînd cu intrarea trupelor de ocupație sîrbești în Banat, împotriva spiritului acestui tratat. La 13 noiembrie se ocupă Oravița, în 14, Lugojul și în 17, Timișoara, unde în 3 decembrie își fac apariția și trupele franceze. După cum a subliniat și generalul Berthelot, trupele sîrbești de ocupație vor încerca să-i împiedice pe români să ia parte la Marea Adunare Națională din Alba-Iulia.

Omul politic Rudolf Brandsch, sas din Transilvania, care a sprijinit lupta șvabilor bănățeni împotriva maghiarizării forțate, arăta că sașilor nu le-ar displace dacă întregul Banat ar ajunge să aparțină României (conform rezoluției Adunării sașilor la Mediaș, 8 ianuarie 1919, în care se mai arăta necesitatea aderării la Unirea Transilvaniei cu România). Cu prilejul unei vizite la Lugoj, efectuate în același an (consemnată de ziarul "Drapelul"), Brandsch îi îndeamnă pe șvabi să aibă vizavi de Unire aceeași poziție ca sașii. La Timișoara, el îi previne pe conducătorii șvabi să nu voteze o alipire a Banatului la Iugoslavia, deoarece Timișoara va reveni precis României, afirmație care era să-l coste libertatea, deoarece armata de ocupație era dispusă să-l aresteze. Opinia șvabilor se cristalizează, cei din Lugoj și Caransebeș pronunțîndu-se pentru Unire. În iulie 1919, tipograful H. Anwender se pronunță pentru Unirea întregului Banat cu România și propune o adunare a șvabilor. Între timp, în 10 iunie, are loc adunarea bănățenilor pe Cîmpia Libertății din Lugoj. În moțiunea adoptată cu acest prilej se protestează "împotriva pretențiilor sîrbești de a ciunti Banatul (...) această provincie fiind «parte integrantă a pămîntului românesc», perfect închegată, menită să trăiască inseparabil". În 10 august 1919, adunarea svabilor bănățeni are loc, pronunțîndu-se pentru un Banat unitar și care să revină României. Într-un alt document: "Pretindem respectarea tratatului din august 1914, încheiat de către regatul român cu marile puteri aliate, pretindem întreaga provincie, Banatul cu hotarele sale naturale Dunărea, Tisa și Mureșul..." (G. Popoviciu, *Memoriu cu privire la integritatea Banatului*, 1929). În 14 august 1919 o delegație șvăbească a prezentat rezoluția votată, deplasîndu-se pentru asta la Sibiu, la Consiliul Dirigent. Acolo i se răspunde că stăpînirea ungurească a fost nefavorabilă atît românilor cît și șvabilor și se dau asigurări că, în România, asemenea nedreptăți nu se vor repeta față de neamurile conlocuitoare. (William Marin, *Unirea din 1918 și poziția șvabilor bănățeni*, Timișoara, 1978). Adunarea șvabilor din 10 august a însărcinat o delegație să plece la Paris pentru a informa Conferinta de pace cu privire la poziția ei. Bănățenii au fost primiți chiar de Clemenceanu, căruia i s-a înmînat și un memoriu în care se spunea: "ca tot poporul șvăbesc să fie unit cu poporul român, de civilizatie superioară, pe care îl iubeste (...) Banatul să rămînă întreg... și în consecință alipit României". Ziarul "Hermannstadter Deutsche Tagepost" din 22 aprilie 1919 consemna: "Dacă s-ar ține acum un plebiscit în Banat, precis s-ar pronunța împotriva guvernării Banatului de către sîrbi și ar cere alipirea lui la România". Alte ziare sibiene săsești comentează pozitiv poziția șvabilor în privința integrității Banatului, "Die Unteilbarkeit des Banats", și activitatea delegației șvăbești la Paris. Acolo, I.C. Brătianu, insistînd asupra integrității Banatului arată că "germanii (șvabii din Banat - n.n.) cari doresc să rămînă sub o singură domnie politică, au declarat în mod oficial că, în orice chip, ar fi mai bine cu România decît cu Serbia" (I.R. Abrudeanu, *România și războiul mondial*, 1921). După retragerea lui Brătianu de la Conferința de pace de la Paris, delegația șvăbească a mai pus o dată problema Banatului în discuție, dar Serbia a refuzat o nouă dezbatere. Ziarul "Le petit parisien" relatează în acele zile despre vizita delegației șvabilor, "sub conducerea dl Etienne Frecot, vechi emigrant francez (...), dl François, la fel, de origine franceză. Un memoriu este prezentat la Conferința de pace, cerînd atîrnarea Banatului în întregime de România" (R.M. Bărbosu, *Problema șvabilor în Banat*, Timișoara, 1921). În ziarul "Viitorul" din anul 1925 s-a amintit despre tradiționala bună înțelegere dintre români și șvabi, de aceeași parte a baricadei politice în 1910, la alegeri. Partidul popular șvăbesc, spre deosebire de alte partide, conduse de Blaskovits și Muth, care susțineau un Banat autohton, a fost de la început, din 1918, alături de adepții unității, pentru un Banat unitar aparținnd de România. Prin această delegație (trimisă la Paris) se mai spune în ziar că: "șvabii bănățeni s-au manifestat, pentru prima dată pe plan internațional, ca o entitate națională, născută în lupta contra maghiarizării forțate, iar acțiunea lor la Paris a servit nu numai apropierii frățești dintre șvabi și români, ci și întăririi prestigiului politic pe plan internațional". Atitudinea net favorabilă pe care șvabii au avut-o față de români se datorează unei convietuiri de un sfert de mileniu. În schimb, după primul război mondial, în satele cu populație mixtă au avut loc incidente între etnicii sîrbi și șvabi, care au dus erodarea relațiilor din aceste comunități. Cît despre 1919, unanim acceptat este faptul că politicienii sîrbi au fost mai activi; P. Nemoianu scria, în 1930, că ei au contestat chiar drepturile României asupra Banatului, ducînd o propagandă activă, în timp ce românii nu au oferit o lucrare amplă și documentată despre Banat, bizuindu-se doar pe tratatul de alianță și unele articole de presă. Frontiera trasată definitiv pe diagonală, consfințită prin Tratatul de la Sevres, semnat la 10 august 1920, fără colaborarea României, nu i-a mulțumit nici pe sîrbii din Regatul sîrbo-croat-sloven. În publicitatia "Südostdeutsche Vierteljahres Blätter" din 1988, dr Gerhard Hochstrasser din Timișoara, dezbătînd problema șvabilor și Banatului, ne relatează că, în ziarul "Politika" din Belgrad, din 17 noiembrie 1928, generalul N. Tolovici, fost comandant al trupelor de ocupație la Timișoara, spunea: "Marea nedreptate care s-a făcut poporului nostru prin împărțirea Banatului, și prin înstrăinarea Timișoarei de patrimoniul regatului nostru, constituie pentru noi o amintire dureroasă". Într-adevăr, multe sînt amintirile dureroase ale trasărilor unor frontiere în lumina tulbure a unor evenimente care ignoră adevărul, istoria și omul.

Lucrarea "Istoria Republicii Moldova" - un "monument" al mistificării

Sornikov. Scvorțova, Ceaplîghina, Rușev, Jarcutchi, Telenov, Stratievschi, Andrusceac, Taranov, Platon, Boico acești ruși vorbitori de limbă "moldovenească", purtători de titluri de doctori în științe, academicieni, profesori universitari, abilitați la Academia de Științe de la Chișinău, au publicat în anul 1997 *Istoria Republicii Moldova, din cele mai vechi timpuri pînă în zilele noastre*. Respectiva instituție de prostire a maselor, care a girat apariția cărții, a fost dintotdeauna o tribună a intereselor rusești în această parte de pămînt românesc căzut vremelnic sub ocupație rusească. Respectivul colectiv preudo-intelectual cu o moralitate îndoielnică, subiectiv în ceea ce privește realitatea existenței românilor basarabeni, a dat la iveală adevărata năzuință a rușilor: Academia de științe dintre Prut și Nistru, prin vocile ei "autorizate", a ținut cu tot dinadinsul să demonstreze că negrul este alb si albul este negru. Colectivul acestui "tom de erori istorice" a subminat cu bună-știință realitatea si adevărul istoric. Argumentele lor sînt osificate la nivelul broșurilor de propagandă bolșevică din primele decenii de dominatie comunistă. Ceea ce scriu acești mistificatori este mult mai absurd decît deea ce scriau "făcătorii" de manuale de istorie din R.S.S. Moldovenească Transnistria din anii 1924. Acești nacialnici de catedre de la A.S. aduc ca argumente științifice, aberația, ignoranta, prostia si reaua credință a propagandei sovietice. De altfel, Academia de Științe de la Chișinău a produs pe bandă falsuri istorice, netinînd cont de realitatea geografico-istorică si de documentele acesteia. Autorii caută prin această *Istorie a Republicii Moldova* să păcălească în continuare niste oameni care au fost mințiți timp de decenii. Gasca de politruci susține faptul că Armata rosie a intrat în Basarabia pe 28 iunie 1940 "ca să apere viata si avutul populației" (cînd, în realitate, milioane de oameni au fost omorîți în gulagurile rusesti, valori materiale au fost cărate în Rusia - n.n.). Se vorbeste într-un capitol de faptul că pe timpul ocupației sovietice exista "libertate deplină în sferele economiei, în domeniul culturii", "Moldova se bucura de suveranitatea reală" (cu trupe pe teritoriul ei, cu prim-secretari numiti de la Moscova și cu ruperea oricărei legături cu România - n.n.). Ceea ce urmează este strigător la cer, acesti pirati, ce vînează orice adevăr, fac afirmații de-a dreptul infame: "profitînd de bunăvoința conducerii de partid a Moldovei", acesteia i s-ar fi permis să încerce (...) "adaptarea limbii moldovenești literare la standardele limbii românesti" (în timp ce toți cei care au teoretizat că limba română este o altă limbă decît cea moldovenească au încercat prin toate metodele să saboteze tot ceea ce are legătură cu România). Ei învinuiesc Uniunea Scriitorilor de la Chișinău de faptul că a lansat "proiectul anti-democratic al limbii de stat". Si pentru că tot ce este român le trezește frisoane, îi învinuiesc pe "romaniști" că ar fi obținut o declarație cu privire la renunțarea nației (ne întrebăm la care nație, după opinia acestor autori, românii să-și ceară drepturile de a fi ruși?) moldovenești la suveranitatea culturală, iar scrisul moldovenesc a fost trecut de la grafia tradițională chirilică la cea latină". (Este exact ceea ce vor rușii din Tiraspol și rușii din Chișinău).

Unioniștii nu au fost uitați nici ei, autorii cărții vorbind despre faptul că pe perioada alegerilor "unioniștii au mizat pe violență. Din primele zile de lucru ale Parlamentului, acesta a fost blocat de un grup special format din burtă-verde și elemente declasate". Ca martor ocular, pot să le spun acestor "crocodili îmbibati cu votcă și umflați cu șaslîc" că în mintea lor aburită au văzut fapte care nu s-au petrecut în realitate în legătură cu războiul de pe malurile Nistrului din primăvara și vara anului 1992. Făcătorii de istorie de la Chisinău îi învinuiesc pe polițiștii dintre Prut și Nistru că ei ar fi fost aceia care ar fi declanșat războiul: "Poliția Moldovei a întreprins un atac asupra postului gărzii transnistriene de la Dubăsari, au fost uciși și răniți". Dar unde ați fost, tovarășilor propagandiști sovietici, de vorbiți cu atîta dispreț despre morți mințindu-vă și căutînd să convingeți și pe cei care s-au aflat în mijlocul evenimentelor? Cum puteți fi atît de absurzi și aveți tupeul să spuneți că Chișinăul a vrut "să implice în conflict Rusia", că moldovenii "au atacat o unitate de oștiri rusesti în satul Cocieri"? De la o poștă miroase că lucrarea scrisă de acest colectiv este pro-rusească, pro-transnistriană, iar autorii numai un colectiv "științific" nu alcătuiesc. Ei dau apă la moară lui Igor Smirnov atunci cînd tragedia refugiaților este speculată într-un mod ordinar afirmînd că "reportajele din oraș au provocat un val de solidaritate cu Transnistria".

Despre agrarieni, această haită de lupi siberieni spune: "Agrarienii tot mai energic ieșeau în apărarea statalității moldovenești și a specificului național" (măi, să fie, tocmai ei, cărora nu le pria nimic din ce era românesc!). Lucrarea respectivă abundă în enormități si este scrisă cu scopul de a face propagandă pro-rusească și antiromânească. Totul este măsluit și de prost gust.

Poate Guvernul, Președinția și Parlamentul de la Chișinău vor pune în discuție respectiva lucrare pentru a o scoate din circuitul școlar, deoarece nici 3 % din cele scrise nu corespunde realității. Uitați-vă la numele autorilor și nu este dificil să observați că acești ruși nu sînt "moldoveni".

Din lupta pentru unitatea românilor

Grupul de rezistență anticomunistă "Majadahonda" din Orhei - Basarabia

Pe data de de 28 iunie 1940, "armatele eliberatoare" bolșevice reocupă Basarabia. Tăvălugul sovietic pune în mișcare cele mai sălbatice atrocități cunoscute de-a lungul timpului. Zeci de mii de basarabeni au fost duși în pustia neagră a Siberiei. Alții au fost împușcați pe loc, ca dușmani ai poporului sovietic. Totuși, unii au avut curajul să se ridice împotriva răului roșu.

Un grup de tineri din orașul Orhei se ridică împotriva ocupantului rus și imediat după instaurarea regimului sovietic creează un grup de rezistentă clandestin numit MAJADAHONDA, după denumirea orasului spaniol unde în anii 1937 - 1938 voluntari români au luptat împotriva comunismului.

În anul 1940, pe 1 august, un grup de elevi de la Liceul "Vasile Lupu" din Orhei se organizează în satul Tabăra. Aici se anunță arestarea primarului orașului Orhei, fost director al liceului. Elevul Anatol Gumă propune înființarea unui grup de rezistență antisovietic. Membrii cercului s-au împărțit în trei grupe de băieți, cu cîte șapte membri fiecare, o grupă compusă din șase fete și o grupă de rezervă (alcătuită din opt membri). Prima grupă a fost condusă de Anatol Gumă, a doua de Victor Gumă, iar a treia de Dumitru Avramoglu. Grupa de fete a fost condusă de Eleonora Vascan, iar cea de rezervă, din care făcea parte și profesoara de filosofie Maria Majaru, era condusă de Arcadie Telea. Organizația MAJADAHONDA scotea și o foaie prin care cerea populației să lupte împotriva ocupantului roșu prin orice mijloace. Foaia se numea *Cu fruntea-n sus*, iar redactorul ei era Gh. Martânov.

Grupul de rezistență a reușit să acționeze din vara anului 1940 pînă în primăvara anului 1941. În toamna anului 1940, 14 elevi, în frunte cu profesoara Maria Majaru, sînt arestați de NKVD. În anul 1941, în luna februarie, sînt arestați 11 studenți ai Institutului Pedagogic, iar în luna martie alți zece studenți. Numărul celor arestați se ridică la 40.

Procesul a avut loc în luna mai 1941. Anchetatorul anunță pe cei prezenți că în orașul Orhei a fost descoperită și lichidată o organizație ilegală antisovietică ce avea legături directe cu România, organizația avînd drept scop răsturnarea puterii legale din Basarabia și unirea ei cu România.

În ziua de 13 iunie, cei arestați sînt transferati la închisoarea din Chisinău. Ei sînt acuzați de trădare de țară (??!).

Pe 24 iunie 1941, Tribunalul Militar al Districtului Militar Odesa pronunță sentința cu moartea împotriva lui Anatol Gumă, Grigore Mihu, Vichentie Eprov, Victor Brodetchi, Anton Cotun, Oniesei Cozma, Dumitru Dobândă, Mihail Grajdian. Sentinta este executată pe data de 27.06.1941, la cîteva zile de la începutul războiului de eliberare a Basarabiei purtat de armata română. Despre cadavrele celor împușcați nu se știe nici pînă astăzi unde au fost aruncate.

Un alt grup a fost condamnat la cîte 25 de ani de închisoare pentru fiecare membru, iar profesoara Maria Majaru la 10 ani. Victor Gumă, Gheorghe Martânov, Constantin Sârbu, Paul Bogus, Eugen Brașoveanu, Ion Băcalu, Simion Bobeică, Arcadie Chele au fost trimisi la minele de aramă din Karaganda, de unde s-a întors numai Gh. Martânov, ceilalți murind.

Tineri ce au fost pedepsiți pentru că au avut curajul să înfrunte puterea sovietică.

Cu toate că mișcarea elevilor și studenților din Orhei a fost reprimată cu sălbăticie de "eliberatorii" sovietici, faptele lor de eroism se înscriu în istoria poporului român. Ei vor rămîne veșnic în memoria generațiilor viitoare, chiar dacă astăzi, vremelnic, Basarabia nu este la sînul Țării mamă.

Mihai VICOL

Precizare: Interviul cu poetul Vasile Tărâțeanu, purtînd titlul *Eminescu ne astîmpără setea de demnitate și absolut*, apărut în nr. 11 al "Cuvîntului care unește" este realizat de Mihai Vicol.

Vasile Tărâțeanu - Don Quijote de la Sinăuți

Mic, vioi, plin de neastîmpăr, debordant chiar, Vasile Tărâțeanu trăiește la Cernăuți, acolo unde dregătorii urbei ar fi vrut, vorba poetului, "să împăieze privighetoarea". Suferința celor din nordul Bucovinei este de neimaginat. Strigătul lor disperat, voința de a-și păstra identitatea dar și nădejdea că "munții nu pot fi strămutați" (ca să-l cităm, din nou, pe acest sufletist fără odihnă, bun la toate), coagulează în jurul unei speranțe; e drept, firavă, fiindcă, pînă mai ieri, în malaxoarele imperiului roșu și azi alte malaxoare cu fumuri imperiale, ei, bucovinenii din Nordul răpit, au suferit și suferă "pînă peste poate". Iar Vasile Tărâțeanu este omul care "apasă pe condei/ ca pe un tăgaci". Capabil deci să "înflăcăreze stindarde", să tragă "clopotul de alarmă/ al conștiinței de neam", să alerge în toate părțile pentru a scoate *Plai românesc*, publicație care - prin zbaterea acestui împătimit poet care a fost și redactorul-șef al ziarului - continuă să apară, învingînd toate potrivniciile.

(Adrian Dinu Rachieru, *Poeți din Bucovina*, Editura Helicon, Timișoara, 1996, p. 462)

Dulce-amar de Bucovina

De la floare
pîn-la rod,
viața-i dulce
de izvod.

De la vorbă
pîn-la grai
Viața-i dulce
de Mihai.

Printre ani
de suferintă,
viața-i dulce
de credință

în iubire și
-n nemoarte
viața-i dulce
de departe.

Între leagăn
și mormînt,
viața-i dulce
de pămînt.

Stare

Cu ochii iubirii
un vis lăcrimînd,
tristețe de suflet,
tristețe de gînd.

Si vîntul tot mînă,
avid peste noi,
turme de nouri,
nesfîrșire de ploi.

Si-n clipa aceea
(de ești încă viu)
tot cerul îți pare
capac de sicriu.

Contradicție

Cine poate scrie-n paradis?

Eu, unul, cred că pentru această îndeletnicire
cel mai potrivit e infernul.

Dat fiind acest fapt
îmi creez zilnic
un infern personal,
un cîmp imens de observație,
în care se întîmplă de toate -
cutremure,
inundații,
războaie,
trădări...

Aici totul are culoarea cernelei
cu care scriu

Iar aceasta, de obicei,
este neagră.

Sonet

Eu și tu - aceeași toamnă
o-ncălzim acum în doi,
tristă-i frunza în zăvoi
cînd cu aur ne înseamnă.

Eu și tu și-ades cu noi
se mai află încă-o doamnă
care vine și ne-ndeamnă
la-mpăcare pe-amîndoi.

Eu și tu ... Ciudată lume
într-o singură făptură,
sub același vechi destin,

Împărțind același nume:
unul - parcă-i ar de ură,
celălalt - de iubire-i plin.

Spovedanie

Doamne, nu pot să împart
Trupu-acesta în trei țări,
Că e unul și-i prea slab
Pentru-asemenea-ncercări.

Cum să-mpart, Doamne, strămoșii
Si copiii ce îi am,
Cum să-mpart o țară-n trei
Si în două-același neam?

Cum să-mpart, Doamne, Moldova,
Si prea dulcea Bucovină,
Lăsînd crengile de-o parte
De străbuna lor tulpină?

Cum să-mpart pe Ștefan Vodă
Ca pe-un lan tivit cu maci,
Cînd e unic ca și munții
În străbunii noștri daci?

Cum să-mpart pe Eminescu
Ca pe-un rîu ce curge lin,
Cînd e unic ca izvoul
Ce se dăruie din plin.

Iartă-mă, deci, Doamne, sfinte,
Că nu pot să mă-mpărțesc,
Cum ai împărți o pîine
Cu acei ce-o jinduiesc.

Si-apoi, nici nu vreau, Stăpîne,
Să mă-mpart în două părți -
Răstingnit pot fi chiar mîine!

Numai nu pe două hărți,
Numai nu pe două hărți!...

Inchizitorul către poet

Vei fi ars pe rug
cu toate cercurile tale,
adică nu, am vrut să spun
cu toate poeziile tale...

Renunță la ele!

Jură că tot ce ai spus pînă acum
nu-i adevărat.
Că stibla de busuioc
nu e floarea de noroc,
că roua
nu-i lacrima zorilor
și parfumul
nu-i zodia florilor,
că îndrăznețul
nu-i cu inima în dinți
și părinții tăi nu-s părinți,
și părinții tăi nu-s părinți...

Fără de sfîrșit e rugul acesta,
mamă.

Oana Ursulescu

În 1997, data la care scria aceste încercări literare. Oana Ursulescu era elevă în clasa a IV-a la Școala elementară "Kosta Trifcovic" din Novi Sad, Iugoslavia, cu predare în limba sîrbă. In familie însă cum se întîmplă în cazul fiecărui român adevărat, indiferent de locul în care s-ar afla, vorbeste limba strămosilor săi. Este limba în care dorește să se afirme ca scriitor - și deja a devenit un nume printre *autorii-copii* din spatiul geografic de care aparține. După cum, la fel de bine îsi manifestă vocația "tinerilor condeie" și în limba sîrbă - pe care o urmează pe linie școlară și în perspectiva unei viitoare profesii. Scrieri în sîrbă - pe care tot ea și le traduce în românește. Ceea ce poate însemna un exercițiu în vederea unor proiecte de mai tîrziu: pe lîngă lucrările proprii, realizarea unor semnificative cărți bilingve sîrbo-române.

Regretăm că depărtarea - și imperfecțiunile sistemelor de comunicare - nu i-au oferit prilejul de a participa la *Concursul Cronicii*: "Autori: copiii. Lumea ca metaforă și culoare". S-ar fi numărat în mod sigur printre laureații de prim-plan ai acestui concurs. Dar, întrucît niciodată nu e prea tîrziu - după cum spune un proverb românesc - avem acum prilejul ca Oana Ursulescu să fie printre noi. Cu precizarea că pentru "Cronica" acest fapt înseamnă un *debut fericit*, prezentăm în numărul de față al revistei două din lucrările sale pe care le-am apreciat în mod deosebit. **(C.V.)**

Despre povești și povestioare

Există multe lucrări care-mi plac, multe de tot... De un an sînt la Trupa de teatru a copiilor de pe lîngă Societatea cultural-artistică "Sonja Marinkovic" din Novi Sad. Am și jucat în spectacolul "Sonia show" cu care ne-am prezentat la mai multe întreceri, inclusiv întrecerile provinciale de teatru pentru copii... Îmi plac păpușile Barby, ursulețul meu de pluș, un coala superb, primit în dar de la ... Îmi place să mă joc cu bunica jocuri din copilăria ei. Îmi place Agatha Christie. Să citesc, în general. Să învăț. Îmi iubesc mult de tot învățătoarea. Îmi place să fiu împreună cu prietenii mei din clasă.

Dar cel mai mult și mai mult îmi place să scriu. Scriu de cîțiva ani. Mai întîi, poezii. Acum, povești și basme. După ce am scris prima poveste polițistă, mama mi-a dat să citesc A. Christie, G.Simenon... Între timp am scris vreo patru.

Scriu cînd sînt veselă, dar se întîmplă să am inspirație și cînd sînt tristă. Inspirația poate veni în timp ce îi ajut mamei să facă curățenie. Atunci las totul baltă și mă apuc de scris. Așa s-a născut povestea "Katarina Radosnici". Sau dau mîncare pestisorilor, îmi vine o idee și eu scriu. Povestea "Micuțul Tetris și lumea mare" am scris-o într-o bună zi cînd mi-am dat seama că am exagerat jucînd tetris zile la rînd.

Întotdeauna îmi atrage atentia un eveniment, un lucru concret. Dar povestile mele se întîmplă într-o altă lume: în lumea animalelor că așa este mai putin obisnuit.

Katarina Radosnici este fiica păianjenului Fon Burgher, prim-ministru în Guvernul Păianjenilor din Valea Verde. Detectivul Bruk din Poliția Maritimă, care lucrează la stația de politie din strada Albastră, este pe cale să descopere cine l-a ucis pe colegul său, Jim Maiers, care era pe urmele unui rău-făcător pe nume Hari Jegosul.

Ideea pentru povestea "Crimă pe strada cu Valuri numărul 17" mi-a venit la Mare. Povestea a luat premiul I la concursul "Extemporal la fantezie" deschis de emisiunea pentru copii "Univers scolar" a Postului de Radio Novi Sad.

Colaborarea cu Postul de Radio Novi Sad a început în 1997 cînd, pentru necesitătile emisiunii pentru copii, am scris în limba maternă "Povestea de iarnă". În '96 ziarul pentru copii "Bucuria copiilor" mi-a tipărit, în traducere, povestea "Întîmplările nemaipomenite ale lui Mos Crăciun". În ziarul școlar "Koraci" - "Pasii" mi-a fost publicată compunerea "Scoala mea".

Această compunere și tot ceea ce am scris mai înainte au fost citite, respectiv, rostite, la "Oscarul copiilor" - manifestare la care se întrec scolile elementare din Novi Sad. Această manifestare a devenit tradițională, se organizează pentru clasele a IV-a a scolilor elementare și eu, în acest an, am reprezentat scoala "Kosta Trifkovic", a cărei elevă sînt. În finalul manifestării, organizatorii au instiințat scoala că sînt detinătoarea premiului "Oscarul copiilor" pentru categoria "Cea mai mare dragoste". "Oscarul copiilor" este cel mai mare premiu la care rîvnesc elevii de clasa a IV-a a scolilor din Novi Sad. Iar marea mea dragoste este scrisul. E adevărat, scriu în limba sîrbă, pentru că în sîrbește îmi fac scolarizarea, dar se mai întîmplă, spre bucuria părinților, să scriu și în românește.

Viorica

Bunica avea grădina plină cu viorele. Viorelelor le plăcea să facă baie. Viorelele micuțe, abia ajunse în Lumea Violetă, în asta, a noastră, erau așa de mici, că serveau furnicilor drept umbrele pe timp de ploaie.

Într-o dimineață de primăvară s-a născut cea mai micuță Viorică din cîte s-au văzut pe lume.

Într-o seară, cînd împlinise deja două luni, Viorica noastră se plimba, împreună cu prietena ei, prin grădină. Lîngă fereastră era un vas de culoare roșie, căci bunica vroia să zugrăvească. Curioasă din fire, Viorica se urcă pe marginea vasului. Căzu înăuntru. Prietena o strigă ce o strigă, și văzînd că nu primește nici un răspuns, pleacă de acolo. Din fericire, prin preajmă se afla un vierme care a ajutat-o să iasă. Era roșie din cap pînă în picioare. Viermele s-a speriat așa de tare, că a luat-o la goană.

Viorica a ajuns cumva pînă acasă și s-a dus drept în sufragerie să mănînce.

Mama Vioreaua, văzînd necunoscuta din bucătărie, s-a speriat și a început să țipe. A venit în fugă tata. S-a făcut un mare tărăboi, iar Viorica a fost nevoită să dispară mai întîi din casă, iar apoi și din grădină.

Era speriată. Afară, oamenii conduceau un monstru cu roți ce se mișca singur, cum nu a mai văzut în viața ei. Tot mergînd asa, ajunse în fața unei uși desupra căreia scria "Garaj". Intră înăuntru. Mare îi fu mirarea cînd văzu că acolo odihnesc monștrii aceia cu roți. Urcă pe spinarea unuia. Un șoarece care era pe aproape, mirosi bucata aceea gustoasă și se apropie. Mai mult: începu să îi dea tîrcoale. Una din mașini, mai miloasă, îi spuse Viorică:

- Fugi la florăria din vecini!

Viorica ascultă. Fugi unde a fost trimisă și se ascunse după o frunză de palmier. De undeva venea miros de brînză. Șoarecelui i se făcu poftă și uită de friptură. Renunță la pulpa de viorea și se întoarse spre brînză. Băiatul din florărie, care tocmai cina, se ridică de la masă sătul și mulțumit. Văzu vioreaua, i se făcu milă, și-i făcu patul pe pervazul ferestrei.

Într-o noapte, o vrabie se nimeri lîngă fereastră și în întuneric i se păru că Viorica este o insectă. O luă și o duse puilor. Vrabia - mamă se interesă în camera puilor dacă mîncarea a fost bună. Dar puișorii, auzind pași, au reușit să o ascundă pe Viorica în dulap. În ascunziș - aglomerație. Viorica se tot ciocnea ba de palton, ba de pantaloni. Uitîndu-se în oglindă văzu că de fapt culoarea roșie dispăruse și se bucură. Cînd mama vrabie pleacă, Viorica ieși din ascunziș și-i rugă pe puișori să o ducă înapoi la florărie. Ei au ajutat-o bucurosi.

- Cum se vor bucura cu toții! Își dădeau ei cu părerea.

Și au avut dreptate. Toți se bucurau de venirea Viorică. Doar că puișorii de vrabie trebuiau să se întoarcă acasă. A urmat o baie bună și dejunul. Numai șoarecele lipsea, pentru că descoperise între timp o prăvălie cu multă, multă brînză.

În același timp, în grădina bunicii, mama Vioreaua și Tata Viorel și-au dat seama de greșeala făcută. Au înțeles că micuța ființă roșie era chiar fetița lor. Și-au dat seama că povestea vecinei, prietena Viorică, era adevărată. Numai că atunci nici nu au vrut să o asculte.

Într-o seară, Tata Viorel a ieșit din grădină și s-a îndreptat spre garaj.

- Nu ați văzut cumva trecînd pe aici o ființă roșie?

- Căutați-o la florărie, îi răspunse o mașină.

Tata se sperie grozav:

- Ce mă fac dacă îmi vor vinde pe micuța, frumoasa mea viorea roșie? Ce dacă o va duce cumpărătorul departe de tot?

Dădu fuga, deschise fereastra florăriei, și... cînd colo, pe pervaz, un pătuț. În pătuț - fiica lui.

Dimineața următoare, micuța Viorica se trezi din nou în pătucul ei, în camera ei, din grădina bunicii. Și-a îmbrățișat părinții. Plimbîndu-se cu ei prin grădină, le povesti întîmplările prin care a trecut.

Infernul din imperiul sovietic

Din gulagurile prizonierilor de război (IV)

Vasile IANCU

Personajul central al acestor întîmplări cumplit de reale este, pur și simplu, PRIZONIERUL. El poate purta numele oricărui ostaș român, german, finlandez, maghiar etc. ce a traversat uniunea lagărelor sovietice. În destinul său am încercat să coagulăm suferințele și speranțele, mizeriile inimaginabile și visările acestor eroi anonimi, care au supravietuit, foarte puțini, unui infern terestru. Dacă și o singură voce poate fi auzită, peste atîtea decenii, din milioanele de voci brutal acoperite în pustiul unui sistem concentrationar, cu tendințe mondialiste, ea, vocea, merită să fie auzită. Prezentăm, în continuare, pagini din această tragică istorie.

Praznicul din vis

Terminaseră cu fînul pentru armata roșie. Țara sovietelor avea nevoie de lemn. Dar de ce n-avea nevoie. Ne așteptau pădurile siberiene. Ne-au dus în Extremul Orient în Iakuția, nu departe de Munții Kolîma. Era în plină iarnă polară. Ger bestial. Sărea tîrnăcopul din pămîntul înghețat. Trebuia să ne săpăm adăposturi îngropate. Niște bordeie. După ce ne făceam normele, zece-douăsprezece ore pe zi, ne lăsau de capul nostru. Unde să fugi? Dar la gardul de sîrmă ghimpată tot nu renunțau, cînd dincolo de el era pustiul alb, nesfîrșit. Trebuia să simți oriunde că ești în țarc. Te dureau ochii uitîndu-te în zarea fără capăt, fără nici un reper. Alaska era mai aproape. Dacă aveai un noroc nebun și putere ca-n povești, puteai încerca. Cîțiva au avut astfel de porniri demențiale. N-am auzit însă nici că au ajuns pe pămînt american, nici că au fost prinsi, nici că i-au mîncat ursii, nici că au fost doborîți de oboseală și ger. Au intrat în neant. "Nimeni nu scapă din Uniune", ziceau paznicii noștri. Și, totuși, au fost și evadări reușite, miraculoase; e drept, foarte puține, eu nu știu decît de două, dar în nici un caz din aceste locuri. Auzisem că în preajma lagărului este un fel de tîrg, unde vin și avioane americane, care încărcau blănuri de vulpi polare și de urși. Vindeau rusii, în plin război rece, americanilor așa ceva. Pe dolari. La sărăcia și ambițiilor lor de înarmare, aveau mare nevoie de dolari. Pe urmă, agenții KGB, răspîndiți în toată lumea, aveau și ei nevoie de dolari. Mă duc și eu la tîrgul acela. Se vindeau și se cumpărau tot felul de fleacuri. Făcusem, împreună cu un camarad din Pașcani, un foarte priceput lăcătuș, fusese meșter la atelierele de vagoane din orășelul ăsta, făcusem deci inele din tuburi de cartușe, frumos lustruite, cu incizii. Niște prostii. Dar eschimosii le prețuiau, primeam comenzi să le facem și un fel de amulete, cercei pentru femeile lor. În schimb, căpătai mîncare, adică peste uscat și sărat, carne de urs sărată. Mîncarea era cea mai prețioasă marfă pentru noi. De cîteva ori, în lagărele pe unde am trecut visam că mama îmi pregătește masa. Și ce îmi punea în față? Ciorbă de cucoș, sarmale cu mămăligă, tocană din carne de gîscă cu multă ceapă, plăcintă cu brînză de oi. O vedeam cum scoate și pîinea din cuptor, pe urmă colăcei împletiți, presărați cu mac, eram amețit de aromele copturii, de aburul borșului, de mirosul sarmalelor. Punea toate bunătățile pe o masă lungă, în curtea din spatele casei, toată acoperită cu iarbă și troscot moale sub tălpi, iar la masă erau mulți oameni necunoscuți, eu stăteam între ei, în fața farfuriilor pline, din care ieșeau aburii mîncărurilor. Dar nu puteam mînca. Numai mă aplecam deasupra farfuriilor și sorbeam aburii. Mă sculam din aceste vise sătul, sătul, cu mirosurile acelea amețitoare în nări. Treceau cîteva secunde ca să mă dumiresc unde mă aflam. Dar rămîneam, foarte ciudat, cu o puternică senzație de saturație, deși mă culcam mereu cu stomacul hămesit. Cînd am venit din prizonierat, i-am povestit mamei și despre visul acela care reveneau cam o dată de două ori pe an. M-a întrebat dacă mai țin minte cînd, în cel luni le-am avut. Le țineam minte. I-am zis: "cutare vis în aprilie, cutare vis în octombrie, anul cutare..." "Atunci îți făceam praznicele, dragul mamii, pentru că noi am fost înștiințați că tu ai căzut la Cotul Donului și n-am mai primit nici o veste de la tine, așa să știi". Asta-i adevărul curat. Mama făcea praznicile cuvenite, cu speranța că fiul ei va gusta, pe cealaltă lume, din mîncărurile pregătite de ea. Toate îndoielile mele, acumulate în anii de ideologizare ateistă din lagăre, cînd Dumnezeu, Hristos și toți sfinții erau mereu batjocoriți și acolo am auzit și imbecila expresie că religia este, "opiumul popoarelor", deci toate fixațiile mele de intelectual tehnocrat, de ofițer pragmatic, care explicau, chipurile prin formule matematice și fizice, orice mișcare lumească și cosmică, toate s-au dus pe apa Sîmbetei, cînd am auzit de praznicile mamei, care-mi trimitea, la mii de kilometri, aburul bucatelor făcute de ea, cu dragoste și credință.

... Ne învîrteam și noi printre oamenii aceia, zornăind inelele și cerceii de aramă, prinse pe inele de sîrmă. Și vorbeam între noi, pe limba de-acasă. La un moment dat, din spate auzim o voce care ne strigă pe românește: "Măi, oameni buni, de unde sînteți voi și ce căutați pe aici?" Ne uităm la bărbatul acela, înconjurat de vreo cinci copii și de o femeie, toți cu ochii migdalați, cu căciulile alea de vulpe pe cap, cu cojoace de urs pe ei. Eram încremeniți. Să auzim vorbă românească din gura unui eschimos? Parcă ne pierise glasul. Ne uitam unii la alții ca prostiți. Îmi era și frică să-i răspund. Nu știam ce mi se poate întîmpla. O fracțiune de secundă, am crezut că-i o provocare. Ies din starea aceea și îl privesc mai atent, cu mintea limpede, pe bărbat. Nu semăna a eschimos. La o privire superificială, parcă avea și el fața ca și ceilalți localnici. "Probabil", mi-am zis eu după aceea, "omul, viețuind mult timp într-o altă zonă geografică decît aceea în care s-a născut, între oameni de altă rasă, împrumută nu numai obiceiurile locului, limba băștinașilor, ci și ceva din fizionomia acestora. Se poate să mă înșel, cine știe..." "Eschimosul" vede uimirea de pe chipurile noastre și, venindu-ne drept în față, rostește clar: "Hai, măi, oameni buni, dați-i drumul la limbă. V-am urmărit de cîteva minute și am înțeles că sînteți din neamul meu. De unde veniți? Din Basarabia? Din Bucovina? Am auzit că de pe acolo au fost mutați mulți români". Îi zicem, pe scurt, ce-i cu noi, pe acolo. Omul nu știa mare lucru despre războiul ce se încheiase abia, nu știa cine cu cine s-a bătutut, era, în felul său, un fericit. Îl întrebăm de unde este și cum a ajuns în capătul acela de lume. "Eu sînt soldatul Gheorghe Livadaru din Bacău..." Și începe să ne povestească cum a rămas prizonier la ruși, din primul război mondial, revoluția bolșevică îl prinsese prin părțile alea, s-a încurcat cu femeia aceea dintr-o familie de eschimoși, n-a avut de ales, i-a fost imposibil să se mai întoarcă acasă, avea copii mari; altfel spus, se descurcă. Ne-o recomandă pe femeie, ea zîmbi ca o lună plină, îi numi pe copii, zîmbiră și ei, cu fețele rotunde de fericire. Se mai poticnea în vorbe, se vedea că își găsea greu cuvintele. Cît am stat acolo, soldatul Gheorghe din Bacău ne mai făcea rost de mîncare și de lucru pe unde puteam, să nu spunem, probabil, că ne dă de pomană, ne mai aducea și cîte o sticlă cu alcool, din care trebuia să ungem și gîtlejurile paznicilor KGB-iști. Cît am stat în zona aceea, pînă în primăvară, parcă și gerul îl îndurar mai ușor, poate și pentru că aveam, nu-i așa? un neam din Bacău. Despărțirea a fost scurtă. Ne-am îmbrățișat, lacrimile curgeau ușor, iar soldatul Gheorghe, un om către vîrsta a treia de-acum, ne ruga să-i căutăm familie, să-i transmitem că el e bine și că, odată și-odată, poate va veni și el în țară. Ne-a urat sănătate și noroc, nevasta și copiii priveau sfioși la această despărțire, fără vorbe. Asta a fost tot. Am și acum o cruce din os de ren de la Gheorghe din Extremul Orient, pe care o făcuse, ne-a spus, în primul an de prizonierat. O purta la gît pe o sfoară din piele împletită. Era convins că îmi va orcroti viața. "Eu nu mai am nevoie de ea. O să-mi fac alta, ca să mi-o pună nevasta pe piept, cînd m-oi duce pe cealaltă lume, dacă o fi..."

*
* *

... Bănuit că aș fi ofițer de stat major și că sînt sublocotenent mascat, m-au îmbarcat pentru lagărul de la Suzdal, unde erau repartizați, cum spuneam, cei din statele majore și ofițerimea superioară. Dar n-am mai ajuns la Suzdal pentru că a izbucnit tifosul. Ne-au debarcat, au tras garniturile de ten departe de o gară și ne-au ordonat să trecem la dezinfecția vagoanelor. Au murit mulți prizonieri acolo, în numai patru zile s-au curățat cam jumătate din noi. Din vreo nouă-zece mii am mai rămas în viață cam patru-cinci mii. În fiecare zi, încărcam cîte două camioane cu cadavre. Unii prizonieri mai mișcau, cînd îi aruncam în camioane, însă NKVD-iștii ne amenințau cu împușcarea dacă nu încărcam pe toți cei căzuți. Se temeau și ei de moarte. Tifosul se instalase, de fapt, la Beketovka, însă izbucnise după o latență de cîteva zile, cîte am călătorit cu trenul în vagoane mizerabile, în condiții infecte, cu apă infectă, la urma urmelor, toată Rusia era o infecție, plini de păduchi, făcîndu-ne nevoile care cum putea, nespălați, netunși; practic, se declanșase pe drum. Iar aici, la oprirea în gară, le și spusesem de mai multe ori că avem bolnavi de tifos, muribunzi, știam prea bine semnele, între noi erau și prizonieri cu pregătire medicală, unii își întrerupseseră studiile ca să plece pe front pentru recucerirea pămînturilor răpite, iar acum cădeau ca muștele împroșcate cu flit. Cine a scăpat, numai Dumnezeu știe. Eu trecusem prin

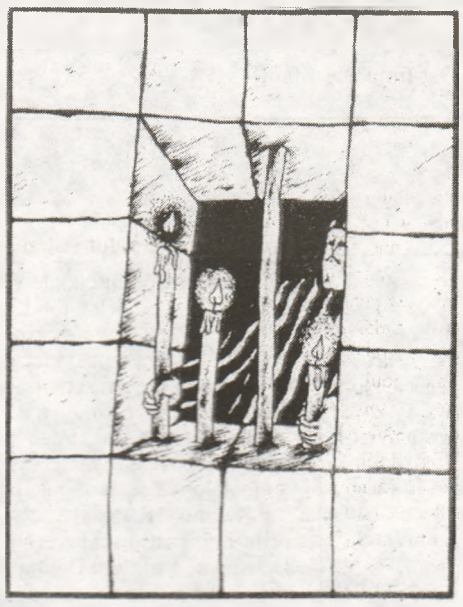

asta, poate că organismul meu devenise imun la tifos, rezistasem. Fusesem salvat de o rusoaică, asistentă medicală în lagărul de la Beketovka, nevasta ofițerului comandant. După ce am fost scos din grămada de cadavre pregătite pentru aruncat la groapa comună, cînd gemeam continuu, după cum mi-a spus cel care m-a scos probabil de acolo, căci viața din mine nu se lasă încă strivită, m-au tîrît în baraca unde era instalată un fel de carantină. M-au tuns complet, m-au spălat cu un furtun cu apă abia încălzită, îmi reveneam ușor, ușor, m-au îmbrăcat într-o cămașă lungă, captură germană, ca și pătura cu care am fost învelit. Două rusoaice zdravene m-au luat de subsuori, mai mult îmi tîrîiau picioarele, dacă mi-ar fi dar drumul cădeam ca un sac cu lut, și m-au trîntit într-un pat. Mi-au dat ceva de mîncare. M-am săturat repede, știu că n-am putut termina pîinea. A venit asistenta, o chema Agripina, ca pe mama, bună ca pîinea caldă. Nu numai cu mine. Drept vitamine îmi dădea un ceai din muguri de mesteacăn pisați ca usturoiul, opăriți în apă clocotită, muguri culeși de prizonierii valizi. Agripina avea grijă de culesul mugurilor, de prepararea ceaiului, mai schimba cîteva vorbe cu noi. Odată, trezindu-mă din somnul bolii, am rămas surprins să-mi aflu capul ținut în mîinile ei. A fost o clipă fericită. Avea mîinile atît de moi, de răcoroase, odihnitoare, încît, mi-am zis, uite așa poate muri omul fericit. Nu-mi mai păsa de nimic. Politrucul a observat că prea stă nevastă-sa în salonul unde eram și eu. Intrase la bănuieli, ca și cum de iubire îmi ardea mie. Într-o zi vine în salon un soldat și-mi zice să mă îmbrac pentru că sînt chemat la sediul comandantului. Nu stăteau pantalonii pe mine. Îi țineam cu mîna. Doi rusnaci m-au încadrat, cu pistoalele automate îndreptate către mine, eram un individ periculos, și m-au dus la sediul NKVD-ului. Acolo, în încăpere unde m-au băgat, erau vreo șapte inși, toți în uniformele poliției lor politice. Stăteau la o masă, fumau, beau ceai și vorbeau. La intrarea mea nici nu s-au sinchisit să-mi arunce o privire. După ce m-au ținut așa vreo jumătate de ceas, între gorilele alea înarmate, unul dintre ei, nu cel mai mare în grad, mi-a zis că au informații că eu sînt organizatorul unei răzmerițe în lagăr. Nu știu cum am avut puterea să zîmbesc, dar am avut-o, și, într-o stare de detașare totală, le-am spus: "Ce răscoală să facem, cînd pe noi nu stau nici izmenele?" "Nu știu ce mină aveam eu atunci, nu știu cum am rostit acele cuvinte, însă au izbucnit toți în hohote. Satisfacțiile motanului jucîndu-se cu șoricelul prins în ungher. S-au potolit. Același ofițer, pe un ton sever, implacabil, ca și cum nu hohotise cu cîteva secunde înainte, m-a pus să repet de cîteva ori: Dacă voi face cea mai mică mișcare, voi fi împușcat. După care mi-a zis scurt: "Slușaiti?" Soldații cu pistoalele automate m-au scos din încăpere și m-au dus în baracă. Toți au năvălit cu întrebări. N-am zis nimic. Învățasem să tac. Din acea zi, asistenta Agripina nu mai zăbovea deloc în "salonul" nostru. Ne consulta rapid, ne dădea ceaiul din muguri de mesteacăn, arunca o privire pe deasupra paturilor noastre și pleca.

Ieșeam încet din convalescență. Începeam să rîdem, să facem glume, nu știu de unde mai aveam resurse. Într-o seară, un italian a intrat în cameră noastră, se înzdrăvenise mai repede și plecase în baraca celor sănătoși, și strigă: "Musolini, caput!" Un român, sergent din Oltenia, numai piele și os, dar cu multă viață în el, îi răspunde: "Măi, Mario, Musolini a belit-o". Italianul, ofițer cu carte, fusese procuror militar, simpatic de altfel, l-a corectat repede pe oltean: "No belito, Benito Musolini". Noi să ne prăbușim de rîs, cît eram de sfîrșiți de boală. Un căpitan de-al nostru, bun de bancuri, îi zice italianului: "Mario, voi, italienii, sînteți niște tîmpiți, trăiți numai din istorie. Dacă aș fi mai mare peste voi, aș da ordin să fie împușcați toți bărbații, aș lăsa numai femeile, că sînt frumoase al dracului și bune de prăsilă, și aș mai înviora nația italiană cu sînge de bărbați adevărați". Mario s-a înfuriat teribil: "Cum așa?, cum așa?", repeta, și a început să cînte un cîntec sicilian, iar din ochi îi curgeau șiroaie de lacrimi. A tăcut brusc din cîntecul său trist, apoi se întreba ca într-o lamentație mistică: "Cine m-a adus pe mine în frigul ăsta? Cine? Ce soare e la noi în Sicilia! O sole mio, o sole mio!" Ce era în sufletul său, numai el știa. Ne spunea că nu văzuse zăpadă decît pe ecran, la cinematograf.

*
* *

Tifosul își luase tributul cu vîrf și îndesat. Am fost îmbarcați în vagoane și trimiși la tăiat păduri. Lagărul era la Mănăstîrka, acolo fusese o mănăstire, departe de orice așezare. Comandamentul lagărului fusese instalat chiar în clădirea stăreției. Numai ea mai era; chiliile, nici urmă din ele. Așa că tot în bordeie ne-am cazat. Am început să ne gospodărim, să reparăm niște barăci, să săpăm bordeie pentru iarnă, să facem bănci afară, unde să ne mai tragem sufletul, să mai schimbăm gînduri, să ne amintim de ale noastre. De treaba asta cu băncile răspundea un arhitect din București, Mihalache îi zicea, era tare priceput. Un tip scund și șmecher, băiat "dă capitală". Ieșeau frumoase băncile astea, din lemn de mesteacăn, cioplit cu pricepere. Croiam scînduri pe care le fixam pe pari bătuți în pămînt, făceam și spătare ca să stea comod prizonierul, cînd iese la cugetat. Tăierile se făceau la vreo optsprezece kilometri de lagăr. Fiecare prizonier avea obligația să aducă un lemn mare în spinare, în fiecare zi, pentru aprovizionarea de iarnă. Se adusese și un grup electrogen, ne-au pus să ridicăm și niște garaje, tot din lemn, unde paznicii noștri aveau de gînd să facă ateliere, am zidit cuptor pentru pîine, bucătărie. Se credea că sovieticii aveau de gînd să ne țină mult și bine la Mănăstire. Chiar dacă războiul se sfîrșise, ei aveau legile lor. *(Va urma)*

INTRAREA ÎN MIRACOL

De ce m-ai născut din carne cînd aș
fi putut
repeta piatra
cînd aș fi putut fi copac sau spumă
de mare?
și suferința ar fi locuit departe de mine?
Poate tu ai vrut să mă nești stea
și iată-mă doar un trist adevăr care umblă prin

CLARVIZIUNE OBSCURĂ

Într-un oraș obscur într-o clădire
obscură
la etajul cel mai obscur
locuiește un poet obscur
care scrie versuri obscure și publică
la edituri obscure cărți obscure
pentru cititorii cei mai obscuri.
Din cînd în cînd critici obscuri

Spre Fericitul Nicăieri

lume
licurici al nesfîrșitelor grelelor nopți.
Pentru cîntec și moarte m-ai născut,
mamă,
înveșmîntat în viitorul meu de stele
căzătoare
n-am contenit să-mi hrănesc propriul
gol
și să mîngîi pămîntul de sub pleoape.
De ce m-ai născut de carne, mamă,
cînd aș fi putut repeta piatra
cînd aș fi putut fi copac sau spumă de mare
și suferința ar fi locuit departe de mine
și n-aș fi simțit cum ne-acoperă plînsul.

MICĂ INSTALAȚIE DE VISAT

Vino și mai spune un adevăr despre tine
autor iconoclast incomod
ai umplut lumea cu versuri amare
scrib îndrăcit mică instalație de visat!
Erai tînăr și pregătit să fundezi veșnicia
gîndurile tale umileau zeii
erai frumos ca o durere neștiută de nimeni
erai atît de bogat cu sărăcia ta cu tot
în visele mele stăteai pe nori și spuneai vorbe
de dragoste
scrib îndrăcit mică instalație de visat
tu care-ai construit un imperiu de vorbe
iată-te acum strivit sub dărîmăturile tuturor
lucrurilor
iată-te acum orb în camera slujitorilor.

POVESTE

Locuiești în aceeași casă cu mine
răspunzi la același număr de telefon traversăm
aceleași nopți albe aceleași toamne
îngenuncheate de rouă.
Stăm în aceeași cameră în același pat ne iubim
pînă la ziuă
știm aceleași metode de sinucidere
folosim aceeași masă de scris
(nimic nu e greu nimic nu-i ușor)
stăm tăcuți la aceeași cină de taină
cineva mă va vinde îți spun curînd cineva
mă va vinde.
Traversăm aceleași nopți albe știm
aceleași metode de sinucidere
stăm tăcuți la aceeași cină de taină
De ce, doamnă Moarte, de ce?

publică cronici obscure
în reviste obscure din Europa
sau din alte continente
la fel de obscure
pe o planetă obscură
dintr-un obscur sistem solar
aruncat pe o ramură obscură
a unei galaxii obscure dintr-un univers
de o absolută obscuritate.

SPRE FERICITUL NICĂIERI

Totul începe de foarte departe.
Unul mîngîie o tigvă înmiresmată
"To be or not to be!" LINIȘTE.
Miroase deodată a ceva spus de prea mulți.
Dar tu continui să nești un fel de vise curgătoare
într-o cameră cu ziduri livrești
într-un oraș limbut
între Scylla și Charybda inima ta înconjurînd haosul.
Dimineața citești La școala tiranilor
poate înjungat cum se spune la politețe și fățărnicie
"Ia-ți gîndul de la glorie dacă nu ești ispitit
să fondezi o religie" îți șopteste cinicul filosof
și te mai încăpățînezi SĂ FII TU ÎNSUȚI PÎNĂ LA
DEGRADARE
Sic transit...
Țărmuri. Embargouri. Apă cu cloroform. Viață
scuipată pe fragmente. Peste dealuri
suspinul unui Dumnezeu înnegurat
Ea pe divan cu bestselleru-n brate
Ca un rai periferic MICUL MEU INFERN
ABSENȚA MEA

Așa înainte printre
unde vitralii fluiditatea cuantică a sufletelor
o cireadă de mufloni alergînd
forme îmbîcsite de fervoarea experimentalistă
Împărăția Obscurității și între toate
CEL CE-A VÎNDUT APOCALIPSA PE-O MIE DE
GULDENI SURÎDE.
Ca din greșeală fața ta roșie
mîinile multiplicînd un abis.
A încerca să fii tu însuți pînă la degradare.
Apă cu cloroform. VIAȚĂ SCUIPATĂ PE
FRAGMENTE
Mai știți vreo formă de răzvrătire
ceva care să...
Ca din greșeală fața ta roșie mîinile...
Ce-ai să faci?
Ai să-ți peticești istoria și preistoria
cerul focurile vegherii
viitorul - javra asta hămesită
DOAMNE CUM ÎȚI PLACE S-ASEZI UNEORI
OAMENII CU LAURII SPRE NOI!

inedit

PASĂREA NEAGRĂ

(ultimul poem romantic)

Poetului Lucian Vasiliu

La o oră tîrzie din noapte pe cînd tocmai încetasem lucrul
la Tratatul despre lașitatea lumii de la origini
pînă în prezent și urmăream pe Internet
cele mai negre știri
cînd tocmai aflasem că în Costa Rica
criminalitatea printre elefanții albi crescuse
îngrijorător
că un bărbat aprins de viol a siluit nouă femei
într-o singură zi undeva prin Canare
și mafiile au sechestrat din nou copilul
miliardarului Hababis că lucrurile prințesei Diana
se vînd prin talciocuri umbroase
că la Hollywood lui Shakespeare i se pune pe cap
o cenușă postmodernistă înecăcioasă
acră și grea ca un tren de soldați
că niște omuleti verzi prieteni ai omului
participanți la Podul de flori intergalactic
au mai ocupat trei insule în Pacific
auzii un zgomot venind prin fereastra deschisă
un zgomot prelung și macabru ca de OZN-uri nervoase
îmi dezlipii ochii de la multicolorul ecran Internet
și văzui orbitoarea lumină cum vijelioasă
îmi intră în cameră
apoi o rafală de aripi înghețată încăperea
lăsîndu-mă încremenit în barocul meu scaun plușat
și deasupra șemineului un corb princiar se-așeză
privindu-mă fix.
Ca-ntr-o filmică scenă parcă treceam prin coridoare
de spaimă
decorticam clipe ratate într-un labirint părăsit
dar eu nemișcat în scaun priveam deasupra
șemineului englezesc unde se-așezase strania
imperiala pasăre neagră.
Sufletul: niște zgură acolo și el gudurat la
picioare
"Ești Corbul lui Poe - îndrăznii să vorbesc aproape
în soaptă - prin urmare aripile tale sfîrșituri anunță.
Spune-mi, de ce-ai venit, corb apocaliptic,
misteriosule Corb?"

Dar el stătea neclintit, privindu-mă fix.

"Știu că vei spune acum Nevermore - rostii apăsat -
atîta poti spune inculule Corb cobe voyajeră
o știu de la Poe. Dar de ce m-ai ales
chiar pe mine despicînd un secol cu aripa neagră?"

Dar Corbul stătea neclintit privindu-mă fix.

"Hai spune corb alegoric cobe a veacurilor
poticnite-n visare ești Viața ești Moartea ești
înfățișarea Ruinei?"
"THAKATIMUNU SIPEDI"
slobozi din ciocul regal pasărea neagră
"THAKATIMUNU SIPEDI" se răspîndi peste tot în camera
tristă precum fiorul rece al morții.
"Spune-mi, pasăre ocultă, oricine ai fi,
această vorbă ciudată ce-nseamnă?

Dar Corbul rosti triumfal: "THA-KA-TI-MU-NU SI-PE-DI"

"Din nou te întreb, majestuosule Corb, Thakatimunu Sipedi
ce-nseamnă și de ce schimbat-ai o dată cu veacul
acel misterios "Nevermore"? Si de ce pe mine m-ai ales
din cei mulți lăsîndu-mă pustiu ca după
devastatoare betii?

Dar Corbul răspunse fixîndu-mă cu privirea-i sticloasă:
"THAKATIMUNU SIPEDI"

"Si acum încotro, enigmaticule Corb,
cînd mi-ai turnat negreala misterului în suflet
ca pe-un absint blestemat? Mai știi ceva despre Poe,
cel mort într-un șant nu mult după ce i-ai dăruit
straniul cuvînt "Nevermore"?
Si acum încotro? Spre Unde? Spre Cînd?"

Răspunse Corbul privindu-mă fix: "THAKATIMUNU SIPEDI"

Deschisei Dictionarul cel mare la T și la S, la K și ancestralul
discutabilul Z al vechilor regi
să nu pierd sensul ca Poe altădată
înainte de-a dispărea strania apocaliptica pasăre
neagră:
"Zopedi" = groapa timpului. "To axion esti", "Ghnoti Seauton",
"Katimoris" = floarea sinucigașă, "Katimos" = dună de amurg multicolor (poate că aici ar trebui să-ngrop toate ideile despre lucruri).
Grăbit răsfoii masonice cărți, Gehena, Paideuma, Golemul,
Caballa cu o mie de gîngănii reci curgîndu-mi
pe șira spinării
uitînd de pasărea vorbitoare pînă cînd
auzii bătaia din aripi și magicul Corb
asezat pe pervazul ferestrei rosti pentru ultima oară
THAKATIMUNU SIPEDI
prin livada cu vișini depărtîndu-se
printre zarurile și tomberoanele nopții
depărtîndu-se
în timp ce repetam zăpăcit
"Ghnoti Seauton" "Zopedi" "Imunu" "Katimos" "Spre Unde?"
"Esti Viata, esti Moartea?" "Esti înfățișarea Ruinei?"
THAKATIMUNU SIPEDI THAKATIMUNU SIPEDI
Dincolo de bine și de rău așteptînd zorii.

Iasi, Bojdeuca din Ticău
mai, 1998

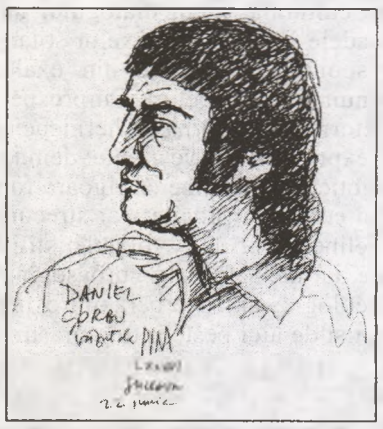

periscop

Libertatea teascului

Stelian DUMISTRĂCEL

Sintagma *presă vorbită*, rarisimă, dar prezentă totuși în discursul public și în *mass-media* contemporană, este presupusă și provocată de frecvent utilizata construcție quasi-tautologică *presă scrisă*. Dacă facem comutații de termeni sinonimici în diacronie, rezultă *stambă scrisă, teasc scris,* respectiv *stambă vorbită* și *teasc vorbit,* pentru a numi radioul, dar și televiziunea, care beneficiază în plus și de imagine. Combinarea acestora în *audio-vizual* acoperă ansamblul, pentru a face "pereche" cu *presa* pur și simplu.

Nu are rost să căutăm modelele străine ale *presei* scrise; fiecare limbă cu automatismele sale. Dar, tot auzind vorbindu-se de "presă scrisă", te duce gîndul la o definiție a gramaticii pe socoteala căreia se distra "cusurgiul" Creangă, din optica lui Trăsnea: "artea ce ne învață a vorbi și a scrie bine într-o limbă... Cum «să scrii într-o limbă»? Poate cu limba, mai știi păcatul!". Este vorba, așadar, de capriciile evoluției semantice în general și de cele rezultate din adoptarea neologismului în special.

Prin termenul *presă,* împrumutat din franceză și din germană, au fost numite inițial, și la noi, diverse dispozitive ce servesc la comprimarea unor materiale, la extragerea prin strivire a lichidului conținut în vegetale (*presă mecanică, hidraulică,* respectiv *presă de ulei* etc.). În limba română, începînd cu Bălcescu (după informații din *Dicționarul tezaur* al Academiei), mașina simplă cu care se apasă hîrtia pe un zaț acoperit cu cerneală tipografică s-a numit, după modelele citate, presă; de aici a rezultat locuțiunea verbală *a pune sub presă* "a da la tipar", "a tipări" și, tot normal, au fost adoptate extensiile spre produsele tiparului ("publicații cotidiene și periodice") și spre profesia de gazetar ("opiniile presei", "confrate de presă", "tribuna presei" din Cameră), cu diferitele ei modalități de manifestare: *atacuri de presă, a avea presă bună, presă de scandal,* toate calcuri după franceză.

Este interesant faptul că numai cu puțin înaintea acestei *prese,* tot în prima jumătate a secolului al XIX-lea, a apărut pe rol *teascul* din tipografie și, firește, locuțiunile verbale (*a ieși de sub teasc, a pune sub teasc*) și sintagmele de rigoare: "libertatea teascului (a slobozeniei de a tipări fără cenzură"), după cum se preciza în "Gazeta de Transilvania" din 1839. Spre deosebire de *presă,* termenul în discuție, de origine slavă, are vechi atestări în texte referitoare la industria casnică (1678) și de evocare a unor sumbre și sălbatice încercări de a afla adevărul sau, mai ales, de a forța mărturisirile dorite: teascul este enumerat printre instrumentele de tortură de mitropolitii Varlaam și Dosoftei (la acesta din urmă într-o pagină din *Viețile sfinților:* "îl băgară în teasc cu șurub si-l tescuiră").

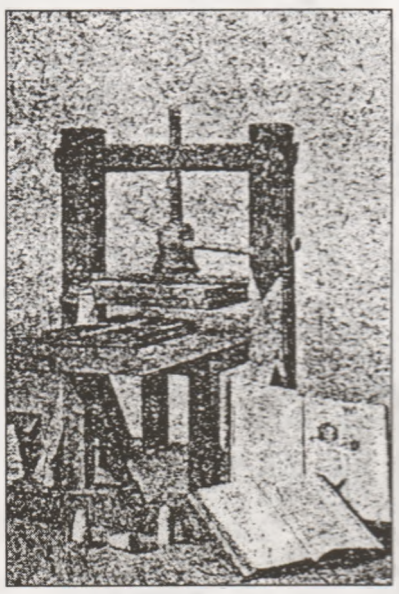

Dar poate că nu astfel de imagini l-au îndepărtat pe literatul și pe tipograful român de teasc în materie de tipografie. Masa mare a autohtonilor a folosit curent instrumentul pentru a scoate mustul din struguri și pentru a scurge zerul din caș (teascurile *de oloi* fiind mai puțin numeroase într-o așezare rurală). Este semnificativ faptul că din douăsprezece citate ce ilustrează sensul respectiv, din articolul consacrat cuvîntului în *Dicționarul Academiei,* sapte se referă la dispozitivul de stors mustul din struguri: din documente aflăm că viile se vindeau cu crame și teascuri; Demostene Botez vede teascul "ca un urs, ridicat în două labe" din care se scurge "mustul rubiniu", iar pentru Macedonski sîngele ce curge din artere se asemănă cu "un must de struguri negri de sub teascul unei vii". Și, desigur, nu reprezentarea uleiului sau a zerului îl provoacă pe Voiculescu cînd descrie suferințele dragostei, "strivită în teascul greu de chin".

De fapt, în urma unei prime selecții între sinonime, a ieșit din uz *stampa* (sau *stamba*), de origine italiană (desigur, prin filieră neogreacă), căci la sfîrșitul secolului al XVIII-lea cărțile erau *date în stambă,* formulă strict tehnică citată de V. Bogrea, după "predoslovii" din 1756, 1794 și chiar din 1817, atunci cînd explică deprecierea ei semantică și stilistică, ca efect al proastei reputații create unor persoane de broșurile și periodicele începutului secolului al XIX-lea.

Fiindcă *stamba* s-a fixat ca nume al țesăturilor din bumbac imprimate, iar *teascul* a rămas organic asociat cu stoarcerea strugurilor, atotstăpînitoare a devenit *presa,* avînd de partea sa o anumită "depersonalizare", de care suferă dar și beneficiază neologismele din marele val al "reromanizării" limbii române.

Ca mijloc de a produce instrumente de cultivare și de a aduce la cunoștința publicului tot ce se bănuiește că l-ar interesa, *sub presă* s-a pus doar ceea ce în prealabil se *scrisese* și se culesese în tipografii cu litere mobile, iar presarea spre imprimare a gravurilor nu a creat necesitatea unei distincții denominative *scris - desenat.* Diferențierea printr-un determinant cel puțin inutil, a cărui logică o comentăm și o contestăm aici, este de dată recentă, de cînd "pe fir" a intrat și televiziunea (în faza precedentă se distingea doar între "presă" și "radio").

Și, atunci, de ce *presa scrisă?* Poate spre a alunga din mintea celor ce se înrudesc intelectual cu Trăsnea sugestia că *presă,* pur și simplu, ar numi doar un instrument bun pentru a face *presiuni,* mai știi păcatul? Ceea ce nu-i împiedică pe unii (magistrați, de exemplu), atinși *la onor,* să vadă roșu cînd aud de presă, fie ea "scrisă" sau "vorbită".

Dar poate că textul de față trebuia pus sub semnul lui "a fost odată"... Dacă raporturile dintre sinonime se rezolvă prin principii de economie a limbii, oare ce se va alege de slobozenia presei din perspectiva confruntării cu demnitarii care, cîrpăcind la economia țării, amenință să strivească tipăriturile cu teascul bugetului?!

fascinația lecturii

Cluburi ale inteligenței

Nicolae BUSUIOC

Dialogul cu existența și cu eternitatea, cu noi și cu ceea ce e dincolo de noi, ar putea fi o formulă de șlefuire și ascuțire a spiritului, pentru aceasta însă este necesar un discurs de calitate, cultural, intelectualizat, cu temeiuri în căutarea ideii, a sclipirii, în descoperirea clipei unice, inefabile, a momentului de revelație și împlinire...

Să ne imaginăm că în Iașul nostru, urbea a cărei atmosferă culturală este dată de sănătatea spirituală a cetățenilor ei, orașul care se oferă oricui ca o carte mereu deschisă și care se cere citită cu atenție invitînd la meditație, ar funcționa o rețea de Cluburi ale inteligenței, atunci, repet, Iașul nostru ar fi mai aproape de miraculoasa stare existențială. Un modus vivendi al ieșenilor, al lor și numai al lor, pe măsura reputației capitalei spiritului românesc, ar putea fi acela al cluburilor frecventate de oameni culți, inteligenți, inventivi, demni, altruiști, originali, cu experiență, cu idei, cu umor, sclipitori, reformatori, gînditori, binevoitori, cavaleri și gentilomi precum cei ce aveau acces altădată la celebrele cluburi londoneze.

Acești aleși ar fi oamenii reprezentativi ai Iașului - scriitori, muzicieni, actori, artiști, profesori, medici, ingineri, cercetători, filosofi, eseiști, publiciști, savanți, eruditi... Aceste cluburi-saloane ar fi splendide centre de iradiere culturală, locul dialogului încrucișat ca spadele în bătaia reflexelor solare, al replicilor spontane provenite din exaltarea plăcerii nenumăratelor lecturi. Cu prospețime și vervă, retorica ar da mîna cu hermeneutica, frumoasa exprimare în veșminte demne de saloanele gotice ar întreține cu rigoare forma, proporția și echilibrul, ideile s-ar strecura cu eleganța felinelor printre volutele stilistice multicolore, iar dezbaterile viguroase, într-un efort gnoseologic, ar reverbera între pereții proteguitori și de aici peste întreg orașul.

Nu așa am putea trece de utopie și de bariera timpului necruțător?

Spicuiri din "Carnetul de cheltuieli"

Mihail HAREA

E greu să te descurci în labirintul acesta contemporan al frumosului, unde clasificările abia sînt în curs și de multe ori inutile... "De unde venim, cine sîntem, încotro mergem?"... Din păcate, nu toți plasticienii talentați de astăzi își pun întrebări de genul acesteia, a lui Gauguin. Poate și pentru că puțini își găsesc insula!

Fără Lucian Pintilie, cinematograful românesc îmi apare ca un pian fără pedala forte!

Casa fără acoperiș poate fi și secvență de cer. Cerul fără case - doar ger cosmic!

Nu înțeleg de ce unii critici deplîng atîta risipa inutilă de "talent" a pictorilor hyperrealiști. Eu nu deplîng asemenea inși, pentru că nici nu-i consider artiști. În viziunea practicatorilor fotografiei pictate, "operă de artă" poate fi și pietonul care și-ar purta în spinare pancarta: "Eu, Popescu, exist!".

O amară și implacabilă temere m-a cuprins zilele trecute, după ce am ascultat sonatele lui Johann Schobert - neamțul acela silezian, stabilit la Paris, precursor al lui Mozart. Poate pentru că mi-am amintit de sfîrșitul său tragic... O nenorocită de tocană din ciuperci otrăvitoare a pus capăt, pe la 1767, existenței unei întregi familii, aruncînd mai mult în legendă decît în istoria muzicii un tînăr și foarte talentat clavecinist... "Ciupercile" de astăzi (atunci cînd nu cresc la umbra războaielor regionale și a drogurilor) se numesc mai mult: Boeing-uri prăbușite, carambolaje pe autostrăzi sau, nu chiar rareori, mecanici de locomotivă adormiți cu capul pe pupitrul de comandă. Oare cine să se încumete în calcularea victimelor pe care progresul tehnic le cere din rîndurile tinerilor artiști, care lasă în urma lor doar o singură filă, ce se termină cu neverosimila expresie: "Ar fi putut deveni..."?

Contemplativilor nu prea le pare rău după ceea ce n-au realizat; oamenilor de acțiune - da! Curios: cum se inversează lucrurile cînd este vorba de viitor! Primii se "văd" acționînd febril în cutare sau cutare chestiune, pe cînd ceilalți "contemplă", la rece, întreaga lor existență viitoare!

Ce minunat e că numai Casanova și-a scris memoriile, nu și valeții lui!

Editurile sînt singurele "case de modă" care pot angaja prezentatoare cu picioarele strîmbe!

În viață, fiecare știe ce are de făcut: omul - din rațiune, animalul - din instinct. Am văzut cîndva, pe un gard de lemn putred, niște muște dintr-o specie probabil rară, cu o biologie cu totul aparte. După ce au luptat îndelung între ei, pentru aceeași femelă, doi masculi s-au împotmolit într-un obstacol: grămăjoara de ouă pe care femela o depusese între timp. Și-au încetat lupta și s-au apucat liniștiți să depreseze movilița albă, astfel ca toate ouăle să fie atinse de razele soarelui! Cîte nu ne pot învăța chiar și insectele!

Speranța și fericirea sînt două paralele între care ar trebui să existe un inepuizabil cîmp magnetic: înțelepciunea. Numai că oamenii se gîndesc permanent la probabilitatea întîlnirii celor două drepte...

Înțelept nu poate deveni niciodată cel care n-a renuntat la vreo pasiune. Dar a confunda renuntarea cu înțelepciunea înseamnă a fi groaznic de mărginit.

Hoț desăvîrșit este acela care știe să-și fure singur căciula fără să-și dea seama!

Oare cîți dintre doctoranzii de astăzi sînt mai numeroși: cei care și-au aruncat de la început privirile spre rafturile bibliotecilor ori cei cărora imaginația le-a fugit mai întîi spre statele de plată?

Discutăm și tot discutăm despre creativitatea școlară! Ce fel de creativitate dorea să asigure școala de pînă în decembrie '89? Doar una tehnică, integrată direct în producție. Un individ cu alt tip de creativitate ar fi fost cel puțin incomod pentru "societatea socialistă multilateral dezvoltată", ar fi reprezentat un pericol potențial pentru rutină, pentru normele stereotipe din oricare domeniu de activitate. De aceea, ca "argumente prointegrative", autorii aproape tuturor lucrărilor de pedagogie apelau - cu sau fără voia lor - la idioatele citate din "operele" celui ridicat la rangul de "prim-pedagog al țării", conformîndu-se practicii decrepite a acelor ani! S-ar zice că acum s-au mai schimbat lucrurile. Și totuși... Și totuși, undeva, stăruie o teamă în sufletul educatorului... Teama că dacă nu vom reuși odată și odată să punem pe picioare învățămîntul românesc, s-ar putea ivi situația ca, în debutul viitorilor ani școlari, elevii și profesorii lor să se întîlnească din nou pe tarlale!... Pe ale cui oare?...

Alina Tacu - Despre vise

Natura nu așteaptă. În viață, esențial este să descoperi. Cele mai multe jumătăți de sferă dispar sorbite fără a-și uni înțelesul. Deunezi un moș povestea într-un beci despre plumb: am cunoscut o sferă de plumb care s-a topit. Șanțul ce delimita cele două jumătăți a dispărut, sfera diformă s-a transformat în lichid scurs într-o formă de sferă. Răcit, plumbul în formă nouă de sferă fără circumvoluțiuni, s-a rostogolit nebunește.

Spre cel mai greu cîntec...

Visul frumos, visul urît, veșnic în subconștientul zăcut și obsedant urmărit cu ochii minții îngroziți uneori, în extaz, uneori, uimiți de cele mai multe ori.

... Eu eram în arena de circ urmărind pe nisip mingea care, în ritm rotund se rostogolea, marș infinit. O arenă de circ. O minge ciudată în centru și El încercînd să o urmeze pentru că se rostogolea. Tot mereu, drept înainte... El neputînd să o atingă.

Și deasupra scenei, între spectatori din nou El privind și privind, și...
Și el în centru arenei de circ
Și El deasupra
El încercînd să atingă acea minge
Care se rostogolea
Se rostogolea
Și nu se oprea niciodată
Și el nu o putea atinge
Și împrejur oamenii priveau:
Unii curioși, alții cu dorință în ochi aprinsă
Și unii din ei cam ciudat

Visele sînt simbolul personalității noastre. Cu personalitate iubim, cu personalitate visăm. Începutul iubirii este ca un murmur îndepărtat de izvor de munte, izvor la care nu te-ai gîndit decît că ți-ar putea apărea în cale să-ți astîmpere o suferință.

... Începutul iubirii e ca năvălitorii: te îngrozește
Începutul iubirii poate să nu fie deloc.

Stau pe o culme... aproape de cer. Noapte cu stele lăptoase care pîlpîie.

Orasul e luminat mărunt. Clădirea pustie și enormă este și ea luminată ca un cer sau ca un oraș. De pe culmea mea, cu picioarele înfipte în țărînă pînă la gleznă, prind rădăcini privind, din degete îmi cresc stoloni, în jurul meu latră copacii, din unghii îmi cresc fire de iarbă.

Îmi cresc rădăcini privind orasul și turnul înclinat care se prăbușește peste scoarța copacului o simt crescînd ca o gură care mă înghite.

Nu mai sînt copac. Ființă umană, stau cocoțată pe o grandioasă coloană ce creste din peretele unei săli imense, înalte, cu zeci de coloane care cresc din perete, paralel cu podeaua pe care mărșăluiesc într-o [illegible]e înfiorătoare ființe negre, fără chip, negru incandescent, mărșăluiesc pe podea tristețea acută a unei liniști.

Călare pe coloana mea imobilă sînt luminată de-aiurea și privesc văduvită de orice sentiment gloata diformă care departe, dedesubt, există într-o mișcare continuă, diminuînd pînă la dispariție, ca o masă ce tinde să devină amorfă, o materie moartă, gelatinoasă și închisă la culoare ca un turn.

Și eu călare pe coloana luminată fabulos din mine sau de undeva, privind (întrebător?), existînd nemișcat, simplu, curat, normal.

Povestea visului este cea mai grea poveste cu sens.

Vis dezvăluind dorinți ascunse, obsedante, aspirații neștiute, existînd bizar, ca o pală de vînt pe care o simți fără să o vezi. Cîntec neștiut.

Lumină orbitoare. Labirint de gînduri dar lumina e albă și uneori albăstruie, cîmpul în care vocea mi se pierde, e un cîmp de lumină. Pe sub ochi, totul e alb dar cea mai albă este imensitatea unui cearșaf unduind, pe care, ca doi ochi de gitană odihnesc leneș doi arici... rotunzi, cu țepii zburliți și foarte grosi, în formă de spini, de mărăcine. Se mișcă greu, ireal, sînt ușori. Foarte negri si moi, catifelați. Ochii mei stăruie să-i privească și brusc, mîinile îmi aleargă să împăturească dezordonat marea de alb din cearsaf, acoperind ochii negri.

Nu am preferințe capricioase, îmi place tot ceea ce există natural. Nu am patimi negre, nu văd ce este rău, nu judec, evaluez doar în bine și refulez porniri rele. Nu exist banal, aspir la vis...

Visul este strigătul din interior.

Pe cîmpul negru mici caverne stranii.
Și El pe cîmpul negru
Aplecînd urechea la strigătele fiecărei găuri în parte:
Găuri vorbitoare.
"Vino" îi strigă omul Necunoscut
"Vei vorbi cu ele"

La picioarele Lui gaura vorbitoare este fără fund. Și nu spune, de fapt, nimic, dar este vorbitoare.

Gaura vorbitoare tace.

Găurile vorbitoare au tăcut din delir și el imploră gaura să spună ceva. "Vino" îi spune Omulfărăchip, "una îți va vorbi dacă nu mai gemi în somn"

Pe cîmpul cariat de găuri vorbitoare este noapte, e apus, e întuneric, e lumină, e un pas nesfîrșit.

Găurile nu mai tac, sînt întuneric.
Sau lumina și întunericul, sînt El:
El roagă să-i vorbească gaura pipăind-o
Roagă lumina, sau întunericul, sau pipăitul.

A gemut prin somn. A spus nu, a spus da, încruntat. Era începutul celui mai greu cîntec.

Visele sînt cea mai nesfîrșită poveste. Scrisul este, indiscutabil, caricatura lor. Ce păcat! Atîta savoare literară pierdută. Visul - alt cîntec greu, altă lume siderală intangibilă. Dorință bombastică de a ajunge la vis... stupid, amarnică zădărnicie să ajungi la tine însăți.

Vise dadaiste, vis de om nebun cu sufletul și mintea - singura maladie ce ține pe mulți în viață dîndu-le fericirea prin amărăciune, fericirea de a se ști la poalele albe ale lui Dumezeu, atinși pe față de sutana din fire de aer.

Nebunie... nebunie... nebunie

Noaptea îmi visez trupul sănătos, beteag. Se spune că visele sînt oglinda răsturnată a realității. Sînt răzbunătoare, sînt reci, sînt neînțelese, sînt rele.

Visele sînt fioruri, involuntare ca faptele destinului.

Îmi place mirosul de liliac. Nu-l am decît primăvara. Îmi place primăvara. Nu o am decît primăvara. Mă îngrețoșează mirosul de transpirație: îl am tot timpul.

Marian Drumur - Joi după-amiază

O echipă de la canalizări desfundase strada și oamenii pășeau pe tot felul de pietre ca să evite mîzga: ceața părea că înmoaie și zidurile, oxigenîndu-le. Călin Chirea coti pe o potecă, tropăi în holul blocului și începu să urce scările: la prima ușă parchetată sună scurt.

Lipăit de pași, rîcîitul vizorului, clănțănitul încuietorilor.

- Descalță-te iute, spuse gazda îndepărtîndu-se, am ceva de ascultat.

Călin intră în camera cu etajere înțesate de aparatură electronică, felurite carcase cu indicatoare. Lumina doar becul legat de antenă: o voce oscilantă emitea șiruri de cifre și simboluri... tango alfa... bravo... uniform...

- Astept să-mi aud clasificarea, spuse gazda. Ce-ai făcut, te-ai înscris?

- Da, dar se pare că este și o probă de înot rezistență.

- Se compensează cu celelalte.

- Așa mi-am zis și eu. Dar e greu să rupi definitiv cu totul.

- Oricum ai întoarce-o, toate se transformă în amintiri. Pune-te pe listă, o să ai măcar o certitudine. Ia auzi... sînt primul... acum trebuie să încerc altceva!

Din antreu răzbăteau voci subțiri de copii și pași mărunțiți. Zgomote nedeslușite și bufnetul unei uși.

- Te-am lăsat, spuse Chirea.

- Să-mi dai de veste cînd pleci.

Ceața făcea vălătuci la trecerea mașinilor: cîteva ferestre erau luminate, atît de disparate încît nu formau nici o literă: pe strada cu castani răzoarele din fața caselor erau golașe, ici-colo tulpini înnegrite.

Poarta mare scîrțîi. Cîțiva copii care se jucau în curte alergară spre Chirea.

- A sosit un străin, țipară ei. La cine mergeți?

- Nu vă privește.

- Stiu unde mergi, exclamă o fetiță cu șorț. Te duci la Matei.

Du-te, du-te, sînt cu toții!

Cîteva bătăi în ușă, Matei deschise.

- Intră și fă-te comod, îi spuse. Termin cu telefonul și vin imediat.

Camera părea plină dar nu erau decît două perechi. Își dădură mîna, cineva îi puse lui Călin în față un pahar cu vin, atmosfera deveni firească.

- Asta e, reluă unul din bărbați, bărbos și smolit, cînd vezi kilometrul acela de femei în vitrine, cu tot tacîmul, te inhibi, e o altă planetă. În zori, pe canale, abia atunci simți că există un filon vechi, comun.

- Să nu-mi spui că nu te atrăgea kilometrul acela, interveni femeia de lîngă el.

- M-a atras dar... ai să rîzi, parcă te simți programat. Cu tine ar fi cu totul altceva!...

Rîseră cu toții, privindu-l pe Matei cum se îndreaptă spre combină și pune o casetă.

- Gata, spuse el, acum putem vorbi de "Portocala mecanică". Ce mai faci, Călin?

- Aproape aceleași lucruri: cum eram prin împrejurimi, m-am gîndit să te revăd.

- Perfect, am cîteva casete noi: vrei să vezi ceva?

- Nu pot, acum e altă atmosferă.

- Atunci fă conversație.

Discuțiile alunecau însă pe lîngă el, ducîndu-și viața aparte, sesizînd parcă încercarea lui pentru o altfel de trăire, că spera un moment în care să le spună: "adio, m-am înrolat" ca o promisiune a minunatelor revederi cu evocări.

Își bău paharul și reuși să se explice, printre cuvintele celorlalți, stînd în picioare, să se scuze pentru plecare.

Din stradă, pulsînd nevăzut, orașul părea o enormă recuzită, neînsuflețită de ceva apropiat inimii. Călin Chirea se decise la ultima încercare - pasii îl purtară pînă la o clădire mare, colorată: cofetăria de la parter se vedea animată și sclipitoare. Păstrunse în curtea interioară, urcă scara din lemn, străbătu un culoar deschis și sună insistent la usa verde dublă din colt.

Fredonînd, un bărbat în papuci și chiloți deschise: corpul său măslin-iu lucea pe fondul încăperii.

- O, ce surpriză, exclamă el graseind. Tu, aici, Căline? Poftim, intră, fă-te comod.

Vorbind, păși într-o parte, lăsîndu-l să pătrundă în holul mare printre mobile vechi în neorînduială.

- Ti-am promis acum vreo doi ani să vin. Iată-mă!

- Foarte bine, vino în camera de serviciu, sora mea Diana se mută. Bei ceva?

- Nu, vroiam doar să te văd.

- Amintiri din copilărie?

- Si din adolescență.

- Bun, așază-te aici, scuză deranjul. Imediat te servesc cu ceva.

Totusi, în atmosfera familială, conversația trena, ca și cum lacrele cu amintiri contineau forme pulverulente, intangibile, forma crisalidei de anul trecut.

Astfel că se despărțiră la fel de veseli, dîndu-și întîlnire în următoarele zile, luni... Călin Chirea nu îndrăznise să divulge scopul real al vizitei.

În drum spre casă, rememoră tot ceea ce ar fi putut să facă și să lase în urmă. Regretă că nu găsise o metodă de-a șterge toate gîndurile de bine ale celor care ar fi suferit stiindu-l plecat.

Camionul cu prelată din fata portii n-avea nici un semn distinctiv, iar ofiterul imberb care-l acostă politicos părea să-l cunoască bine, numindu-l fără ezitare.

- Aveți zece minute pentru pregătire, toate s-au precipitat. De altfel, știți cine sîntem!

Chirea urcă grăbit treptele locuinței și, ca să nu mai caute cheile, bătu cu pumnul în ușă.

Femeia care deschise ușa lovi din palme văzîndu-l.

- Doamne, ce raritate! Intră, azi e ziua musafirilor, închipuie-ți că Isaia tocmai azi se întreba ce faci și lansa ipoteze de parcă se făcuse prooroc! Ce stai?

El nu stătea, se întoarse pe ultimele cuvinte și se repezi pe scări, trecu poarta și se opri sub prelată.

Camionul mai stagnă în cîteva locuri, sporindu-și încărcătura umană. Complet, se opri sub o boltă din foi de cort, un tunel despre care toți știau că duce spre port.

- Sîntem floarea tinerilor, declamă vecinul lui Ghirea.

Treptat, camioanele pătrunseseră în burta unui vapor, bărbații fură distribuiți în dormitoare și, sub protecția nopții, ieșiră în larg.

Dincolo de apele teritoriale nu mai exista orizont, pămîntul se curba concav, ducîndu-i într-un loc foarte înalt, acela din care doar cîte un nume cade pe cîte o placă.

Ionel Gherghina

evadare

iarna
alunecă în vis

avea un somn frămîntat
în mîinile ielelor -

vru să aprindă lumina

afară ploua

mama trecînd printre geamuri
(cu o haină roșie peste cap -
să nu se ude)
sperie porcul negru
cu părul lung și înfățișare hidoasă

în curte și-n casă
se-aprinseră luminile -
ploaia se prelingea prin aburul
iernii

el privea toate acestea
neînțelegînd nimic
din întuneric

cînd se trezi
în cameră era frig

se înserase.

fîntîna

deasupra apelor întunericul
coboară în liniștea ceasurilor
un nor s-a ivit sfios, cad
stele peste sentința irevocabilă

luna ca o rozătoare
roade scoarța cerului

afară corbii se-mplîntau
în creierul moale -
viermi înșurubați

timpul va să fie

ploaie de mai

mă întrebam
dacă nu cumva plouă
cu melci
sub ștreșinile roase.

"există o conexiune
între sublim și vulgar"
spuse el,
"iar sublimul are la
origine vulgarul"
continuă și ploaia
se strecura în întunericul
din noi.

mă întrebam
dacă nu cumva ploaia
este reverberația amorfă
a sufletului.

din fumul gîndului
din țigara răsfrîntă
ascultam verbele
fărîmițîndu-se

tăcerea ne înfășura
într-un tablou în care
rimele împietrite printre
culori gîndeau.

tăcerea, acesta este
numele tău, prietene.

și mă întrebam
dacă nu cumva ploaia
e doar o dezlegare
a infernului către noi.

"să încerci a privi
cătușa descătușată
a sufletului" spuse
într-un plîns el

și eu gîndindu-mă
la mașina de scris moartă.

și mă întreb
dacă nu cumva ploaia
dacă nu cumva vom mai fi.

Literatură și religie

Doru SCĂRLĂTESCU

12. Logosul sacru. Sanctuarul oriental

În teologia biblică a Vechiului și Noului Testament un loc de excepție îl ocupă doctrina Cuvîntului divin, *Dabar*, în ebraică, *Logos*, în transpunerea, mai bogată în semnificații și mai prestigioasă, a Septuagintei. Aceste semnificații sînt stimulative, deopotrivă, pentru lingvist sau literat. El însuși recomandîndu-se ca o ipostază umanizată a "Cuvîntului lui Dumnezeu", Vechiul Testament devine, adesea, un imn de laudă a acestuia. Consubstanțial Tatălui, Logosul e părtaș la întemeierea sărbătorească a Lumii, conferindu-i acesteia unitate și sens: "Căci El a zis si s-a făcut;/ a poruncit și a luat ființă". (*Psalmul 33*). Create din voința și prin puterea cuvîntului Domnului, cerurile și pămînturile teologhisesc despre măreția acestuia: "Cerurile spun slava lui Dumnezeu/ și întinderea lor vestește lucrarea mîinilor Lui/ O zi istorisește alteia acest lucru,/ o noapte îl face cunoscut altei nopți,/ fără grai, fără cuvinte;/ totuși glasul lor este auzit./ Răsunetul lor străbate tot pămîntul/ și glasul lor pînă la marginile lumii... (*Psalmul 19*). Venind în prelungirea acordurilor solemne ce deschid *Cartea Facerii*, captînd, prin filieră iudaică, poate, ecouri ale tradiției orientale milenare, dar, mai degrabă, ale curentelor de gîndire elenistice, de dată mai recentă, vestitul prolog la *Evanghelia lui Ioan* e o impresionantă proclamație a suveranității Cuvîntului: "La început era Cuvîntul și Cuvîntul era cu Dumnezeu și Cuvîntul era Dumnezeu...". Și, mai departe, în nu mai puțin vestitul verset 14, revoluționara vestire a Cuvîntului întrupat: "Și Cuvîntul a devenit trup si a locuit printre noi...". O vom regăsi, tot atît de decis enunțată, în *Epistolele* apostolui Pavel, *către Coloseni*, I, 15-17, și *către Evrei*, I, 1-2: "Dumnezeu, după ce a vorbit în vechime părinților noștri prin proroci, în multe rînduri și în multe feluri, la sfîrșitul acestor zile ne-a vorbit în persoana Fiului, pe care L-a pus moștenitor al tuturo lucrurilor și prin care a făcut și veacurile".

Desigur, această doctrină a logosului, dezvoltată în Biblie, atît de bine articulată, de o mare originalitate și profunzime, hotărîtoare în destinul și prestigiul ei teologic, cu implicații, nu mai puțin evidente, în sfera artisticității, a literarității textului, își dezvăluie mai bine semnificațiile dacă e privit în contextul cultural și religios al Orientului antic. "Ca document literar - ne avertizează teologul protestant Edmond Jacob, profesor la Montpellier și Strasbourg, - *Vechiul Testament* se integrează în literatura antică a Orientului apropiat. Începînd din al treilea mileniu a.Chr., această literatură a înflorit în solul fertil al mai multor civilizații situate în spațiul cuprins între Sumer și Egipt" (*Cuvînt înainte* către cititorul român, în *Vechiul Testament*, "Humanitas", 1993, p. 5) Inspirîndu-se din această literatură, cu mult anterioară, uneori, mai ales în privința genezei universului și a omului, textul biblic realizează o genială sinteză, concentrînd-o într-o singură carte, asigurîndu-i astfel conservarea și răspîndirea, avînd un autor unic: neamul lui Israel (op. cit., p. 6).

> "Există astfel un sens comun inepuizabil al lucrurilor, un sens care le leagă, un sens de indefinită bogăție, spre care înaintează omul. Sensul lor unic suprem e Logosul divin, în care se adună sensul tuturor lucrurilor și sensul existenței umane".
>
> **Dumitru Stăniloae**

În consens cu întreaga concepție a Orientului antic, *Vechiul Testament* se referă, adesea, la forța și valoarea cuvîntului. Dumnezeul evreilor nu-și dezvăluie decît celor aleși, patriarhilor, mai tîrziu, lui Moise, dar nici acestora pe deplin, adevăratul său nume: "Eu sînt cel ce sînt!" în cartea *Genezei*, el și-l asociază, într-un fel, pe Adam la creație, dîndu-i misiunea de a da nume viețuitoarelor pămîntului, consfințindu-i astfel, stăpînirea asupra lor (*Geneza*, II, 19-20). Numele poate deveni, între altele, și un prilej de dispută cu divinitatea, precum în unul din cele mai enigmatice episoade ale *Genezei*, referitor la Turnul Babel: "Și au mai zis: Hai să ne zidim o cetate și un turn al cărui vîrf să atingă cerul și să ne facem un nume, ca să nu fim împrăștiați pe fața întregului pămînt". Acțiune temerară, sancționată prompt de Dumnezeul evreilor, prin încurcarea limbilor (*babel*, însemnînd în ebraică "poarta zeului", e explicat aici, printr-o etimologie populară, cu trimitere la cuvîntul apropiat fonetic, *balal*, "amestec", "confuzie") și dispersarea întreprinzătorilor. Vinovați de păcatul maximului orgoliu, susține interpretarea dogmatică. Animați de dorința de a-și accede la propria esență, crede Roger Dadoun, referindu-se la sintagma "a-și face un nume". Funcția nominalizării, susține acesta, este, pentru rasa umană, aceea de a evita dispersia, discontinuitatea în spațiu și timp, prin înțelegerea unității și identității de sine, (*A Babel, qu'en fut-il?*, în "Corps écrit", 8, Paris, 1983, p. 5; v. de asemenea, întreaga problemă la G. Steiner, *După Babel*, "Univers", 1983, cap. *Limba și gnoza*, pp. 78-147).

Soluția adoptată de Iahve, în disputa cu progeniturile sale cam pretențioase, o dată cu tăierea accesului la limba comună, originară, *Ur-Sprache*, a cărei regăsire a obsedat, mai apoi, generații de filologi, a fost retragerea capacității de percepție a relației intime dintre nume și obiectul desemnat. Scurtul episod al Turnului Babel, din *Geneza*, XI, trimite nemijlocit la ziguratele cetății Babilonului, a lui Nimrod. La babilonieni, cuvîntul, numele, sînt esențiale în configurarea celor două planuri: fizic și metafizic. Lipsa numelui e sinonimă cu increatul. A da nume înseamnă a înființa, a chema la viață. Impresionantul poem al creației, *Enuma Eliș*, se deschide cu această întemeiere a Universului din abisul acvatic primordial: "Cînd sus cerul nu fusese numit/ Iar jos pămîntul nu purta un nume/.../ Cînd nici unul din zei nu fusese adus întru ființă./ Cînd ei nu fuseseră pe numele lor chemați și destinele lor nu fuseseră fixate,/ Acum fură creați zeii înăuntrul lor./ Lahmu și Lahamu au fost formați, au căpătat nume". Cînd haosul primordial, personificat prin Apsu și Mummu, vor să anuleze creația, Ea, component al primei triade din panteonul religios babilioian, zeu al înțelepciunii, îi zădărnicește planul prin forța magică a cuvîntului: "Cel preaînțeles, desăvîrșit, atotștiutorul/ Ea, cel priceput în toate, a înțeles planul lor./ El a alcătuit cu măiestrie un cerc magic contra lui./ El a alcătuit cu iscusință o sfîntă și puternică descîntare./ El a rostit-o și a făcut-o să stea pe ape..." Fiul și moștenitorul lui Ea, Marduk, zeu suprem, care tinde să cumuleze prerogativele celorlalți zei (s-a vorbit, în această privință de tentativa unui monoteism babilonian), se impune, la rîndul său, prin știința utilizării magice a cuvîntului, Tatăl său îi solicită această știință împotriva agresivei Tiamat: "Fiul meu, care cunoști toată înțelepciunea,/ Potolește pe Tamat cu încîntarea ta sacră". Zeii ceilalți i-o testează, supunîndu-l la proba îmbrăcămintii; un fel de *hocus-pocus*: "El porunci din gură și veșmîntul a fost nimicit./ El porunci a doua oară a veșmîntului a fost refăcut./ Cînd zeii, părinții lui, văzură puterea cuvîntului său,/ Plini de bucurie l-au omagiat: «Marduk e rege»".

Vasta imnologie sumero-asiro-babiloniană celebrează forța benefică, dar și destructivă a cuvîntului, ca apanaj al numeroșilor zei. O serie de formule stereotipe invocă această forță uriașă, clătinînd temeliile firii, fie că ea aparține lui Enlil, zeu primordial, alături de Ea și Anu: "Cuvîntul Stăpînului, cerul nu-i rezistă; cuvîntul lui Enlil, pămîntul nu-l suportă.../ Cuvîntul său mă zdruncină.../ Suflarea gurii sale aduce o distrugere fără seamăn..."; "La cuvîntul său, cîmpia se cutremură,/ De cuvîntul marelui zeu, nimeni nu se atinge, cine îi rezită?/ De cuvîntul lui Enlil, nimeni nu se apropie, cine-i rezistă?", fie zeilor din generația următoare, în primul rînd Marduk: "Cuvîntul tău, năvod sublim se-ntinde peste cer și pămînt,/ Cade peste mare și marea este înviforată,/ Cade peste cîmpul de trestie și trestia geme,/ Cade peste undele Eufratului/ Cuvîntul lui Marduk frămîntă valurile adînci". O extraordinară lamentație bilingvă reprodusă de G.Reisner, *Sumerich-babylonische Hymnen*, 4, 1896, se deschide cu o invocare a Cuvîntului divin, al lui Enlil-Marduk, "puternic uragan cu inimă invizibilă", provocînd efecte de dimensiune apocaliptică: el asaltează tăriile cerului, cutremurîndu-le, făcîndu-le "să se prăbușească peste ele însele", spulberă zeitățile mărunte, Anunnaki, coboară pe pămînt, "potop care se năpustește, nemaiîntîlnit", inundă recolta abia pîrguită, distruge lanul de trestie coaptă, inundă stăvilarele, răstoarnă marii arbori de sîmbovină, într-un cuvînt, "nimicește țările". Forța cuvîntului zeiesc se desfășoară imprevizibil și paradoxal: "Cînd vine discret (liniștit) cuvîntull Său distruge un întreg ținut/ Cînd vine cu mare pompă, el răstoarnă casele./ Cuvîntul Său, un ulcior astupat, cine știe ce-i înăuntru?/ Interiorul său este misterios, exteriorul copleșitor,/ Exteriorul e tainic, interiorul copleștior..." Imensele depozite mesopotamiene cu "cărți de lut" ne mai oferă încă suficiente exemple. C. Daniel reproduce, în traducerea lui Ath. Negoiță, un imn către zeul-lună, Nannar, dintr-o tăbliță descoperită la Ninive, datînd din sec. VII î.Chr., din care reproducem un fragment, pentru marea lui frumusețe literară: "Tu! Cînd cuvîntul tău a fost rostit în cer, îngenunchează Igigii./ Tu! Cînd cuvîntul tău e rostit pe pămînt, Anunnaki sărută pămîntul./Tu!Cînd cuvîntul tău se mișcă în cer ca un vînt, el face hrană îmbelsugată și adapă pămîntul./ Tu! Cînd cuvîntul tău vine jos pe pămînt, crește iarba verde/ Tu! cuvîntul tău face să se îngrașe turmele și staulele; să se dezvolte victățile./ Tu! Cuvîntul tău face să se nască adevărul și dreptatea, ca poporul să spună adevărul./ Tu - Cuvîntul tău e departe în cer; e ascuns în pămînt; nimeni nu-l vede./ Tu! Cuvîntul tău cine-l pricepe? Cine ți-e egal?..."

Rasa umană însăși ia naștere din voința și prin mijlocirea cuvîntului divinității. Aceasta poate fi Marduk, cel ce în *Enuma Eliș*, la dorința zeilor babiloneni, îl creează pe om rostindu-i pur și simplu numele: "Voiesc să-l fac pe *lullu*, "om" este numele lui". La akkadieni acest rol îi revine lui Bel, amintit și în *Vechiul Testament*, printre "chipurile cioplite" care cad o dată cu zidurile Babilonului, în Isaia, XLVI, 1: "Bel se prăbușește, Nebo (Nabu) cade..." și Ieremia, L, 2: "Dați de știre printre popoare... Spuneti: Babilonul este luat! Bel este acoperit de rușine, Merodac (Marduk) este zdrobit!". Pînă la acest dezastru, rugăciunile din patria de origine îl invocau pe Bel ca suprem creator: "Stăpînitor al cerului și al pămîntului/ Din porunca ta se nasc oamenii/ Tu le impui acestora numele regelui și a sfetnicului său..." Deosebit de interesant, în această privință, ni se pare o versiune sumeriană a creației, săvîrșită prin fecundarea zeiței primordiale a pămîntului și a fertilității, Ninhursag, "mama tuturor ființelor", de către zeul sapienșial Enki și împlinită abia după ce acesta pronunță "cuvîntul" (*inim*): "Și el jură în numele cerului,/ Vast, în mlaștina întinsă, în mlaștină, cuvîntul său,/ Enki, peste sămînța lui Damgalnun, pronunță cuvîntul său "În lumina acestor rînduri, după R.-J.Tournay, care le reproduce, creația apare ca un proces complex, fizic, dar și intelectual (v. *Logos. Littérature babylonienne*, în *Dictionnaire de la Bible*, Supplément, VI, Paris, 1960, col. 430).

Cele mai vechi mituri ne vorbesc despre caracterul bivalent al cuvîntului divin; el e benefic și malefic, creator, dar și destructiv. Oamenii au învățat de timpuriu să valorifice în folos propriu aceste însușiri. O imensă literatură de oracole, invocații, incantații magice, rugăciuni, descîntece, blesteme, apelează la ele. Marea epopee a creației, Enuma Elis, este un text poetic evident, dar și litrughie, rostită de preoții babilonieni, în templu, la fiecare An Nou, așezat, astfel, sub auspicii benefice. Ceremonia e regăsită la egipteni, la care, în aceeași zi, la marea sărbătoare a lui Amon-Re, un preot intonează un imn în cinstea acestuia: "Slavă ție, Amon-Re, tu, cel mai frumos în fiece zi,/ Tu, ce răsari neîncetat dimineața..." Regii babilonieni, autoproclamați de sorginte divină, foloseau în propriul interes textele sacre, cum se vede din această invocare a lui Assurbanipal către zeul-soare Shamash: "Oricine va cînta acest psalm și va rosti numele lui Assurbanipal,/ În belșug și cu dreptate să stăpînească peste credincioșii lui Enlil./ Oricine va învăța acest text și va lăuda pe judecătorul zeilor,/ Shamash să-i sporească (faima) sa; porunca lui să placă poporului./ Cel ce va lepăda acest imn și nu va slăvi pe Shamash, lumina zeilor mari,/ Ori va schimba numele lui Assurbanipal, căruia Shamash i-a acordat regalitatea, și va scrie un alt nume regesc,/ Cîntarea aceluia din harpă să nu placă poporului; cîntarea lui de bucurie să fie ca un spin și amărăciune". Vestitul cod legislativ al lui Hammurapi, săpat pe o stelă de diorit în cuneiforme babiloniene, anticipînd *Tablele legii*, ale lui Moise, dar urmînd, probabil, o tradiție mai veche, comună, mesopotamiană, este așezat, în *Prolog*, prin invocarea numerosilor zei, într-un context religios și conține, într-un lung *Epilog*, blesteme groaznice la adresa celor ce l-ar nesocoti, avînd în vedere provenienta sa divină: "Eu sînt regele, fruntaș între regi./ Cuvintele mele sînt de elită; priceperea mea n-are egal./ Prin porunca lui Shamash, marele jude al cerului și pămîntului,/ Dreptatea mea predomină în țară;/ Prin cuvîntul lui Murduk, stăpînul meu,/ Preceptele mele să nu întîmpine împotrivire...". De altfel, pe stela amintită, regele e înfățișat primind sulul cu textele legii din mîna zeului solar Shamash, din triada secundă babiloniană, supranumit *Bel-dini* (Domnul Judecății). În calitate de patron al justiției, el e secondat de *Mesharu* și *Kettu*, Dreptatea și Echitatea. Avem aici o situație întîlnită frecvent, după Tournay, în textele religioase, în imnuri sau liste de regi, cuvîntul ca ipostază, ilustrată și de alte abstracțiuni personificate: *Uznu* (Comprehensiune), *Hasisu* (Înțelepciune), *Dimetu* (Blestemul), *Mamitu* (anatema), *Saltu* (Discordia)... Linia *Cărții proverbelor*, cu acea personificare a Înțelepciunii, *Hokma-sophia*: "Înțelepciunea strigă pe străzi,/ își înalță glasul în piețe..." în care unii exegeți au văzut, de asemenea, o ipostază a logosului divin, preexistînd creației: "Domnul mă avea la începutul căilor Lui/ înaintea celor mai vechi lucrări ale Lui./ eu am fost așezată din veșnicie, înainte de o[illegible] început...", una din cele mai minunate pagini ale litera[illegible] ebraice, era astfel deschisă...

> "Dacă Dumnezeu - Cuvîntul este acel Cuvînt pe care Tatăl îl adresează omului, fiul Său, înseamnă că există o anumită conformitate, o corespondență între Logosul divin și logosul uman. Acesta este fundamentul ontologic al oricărei cunoașteri umane. Legile firii sînt date de Arhitectul divin. Dumnezeu este Creatorul, Poet al Universului și omul îi seamănă, el este creator și poet în felul său".
>
> **Paul Evdochimov**

In memoriam

Theofil Simenschy (1892-1968)

Ionel SAVITESCU

Sub impulsul Occidentului, studiile de sanscrită și cultura veche indiană încep din a doua jumătate a veacului trecut să cunoască o firavă dezvoltare și la noi. Dacă Hasdeu a fost primul cărturar român care manifestase interes pentru limba sanscrită și literatura vedică, afinități trecute apoi, elevilor săi Lazăr Săineanu și C.I.Georgian (acesta fiind și primul român care a predat sanscrita la Univeristatea din București), nu trebuie omis poetul Mihai Eminescu ce fusese pasionat de cultura și filozofia vechii Indii, traducînd din *Dicționarul sanscrit* al lu[illegible] Fr. Bopp, iar după opinia Amitei Bhose, Eminescu ar fi cun[illegible]cut mai bine de 2000 de cuvinte sanscrite. Theofil Simenschy este cunoscut, pe bună dreptate, ca un distins savant care traducea direct din vasta literatură sanscrită, traduceri însoțite de erudite studii. Astfel, Th. Simenschy a tradus texte din *Panciatantra*, *Bhagavad-Gita*, *Povestea lui Nala* (episod din Mahabharata), fragmente din Upanișade, imnuri din Rigveda (printre care și *Imnul Creațiunii*). A tradus apoi, din nu mai puțin celebrele literaturi greacă și latină: Platon, Musaios, Lucian, Ovidius etc. A realizat diverse gramatici: Gramatica limbii latine, Gramatica limbii grecești și Gramatica limbii sanscrite. Th. Simenschy este și autorul unui impresionant *Dicționar al înțelepciunii*, apărut postum, iar Cicerone Poghirc (unul din elevii săi preferați) începuse să editeze o parte din exegezele de indianistică în volumul *Cultură și filozofie inadiană în texte și studii*, 1978, din care a apărut numai un singur volum.

Credem că am aparținut ultimelor generații de studenți ai Universității ieșene care l-au putut vedea pe culoarele Almei Mater pe profesorul Theofil Simenschy. Chiar dacă nu am făcut cursuri și seminarii directe - profesorul Simenschy predînd în ultimii ani de viață la studenții de la germanistică, figura ilustrului profesor ne era familiară: înalt, uscățiv, sfios, distins îmbrăcat, pășea cu acea detașare specifică înțelepților. Departe de orice preocupare ce nu ținea de spirit, profesorul Simenschy ducea o viață de recluziune în probabil vasta-i bibliotecă meditînd, traducînd, scriind continuu. Din bogata-i paletă de traduceri efectuate de profesorul Simenschy alegem un fragment din epopeea *Mahabharata*, pentru a ilustra sublimul unei literaturi esoterice: "Înainte ca infirmitățile să se strecoare în trupul tău; înainte ca declinul să-ți slăbească puterea și să strice frumusețea membrelor tale; înainte ca zeul Morții, al cărui vizitiu e boala, să zorească înspre tine, să sfarme forma ta fragilă și să sfîrșească viața ta, adună singura comoară: fă fapte bune; fii cumpătat și stăpînește-te; strînge acea avere pe care hoții nu o pot fura nici tiranii lua, care te urmează după moarte, care niciodată nu se împrăștie, nici nu se strică" (Theofil Simenschy, *Cultură și filozofie inadiană în texte și studii*, 1978, pp. 68-69).

Profesorul Simenschy a studiat literatura sanscrită mai bine de patru decenii. Acum, a sosit în sfîrșit timpul ca multe din numeroasele sale lucrări să-i fie publicate, iar altele aflate în manuscris își așteaptă însă un posibil editor.

Conexiuni

Un Poet privește Crucea

Bogdan Mihai MANDACHE

Intr-o mărturisire făcută în anii deplinei maturități, Paul Claudel își amintește atmosfera pozitivistă, secularizantă, anticlericală din Parisul sfîrșitului secolului al XIX-lea: "La 18 ani credeam ceea ce credea majoritatea oamenilor ziși cutivați ai acelor timpuri... Acceptam ipoteza monistă și mecanicistă în toată rigoarea sa, credeam că totul era supus «Legilor» și că această lume era o înlănțuire dură de efecte și cauze pe care știința avea să ajungă poimîine să o descurce perfect. Trăiam de altfel în imoralitate și puțin cîte puțin cădeam într-o stare de disperare". Adolescentul resimțea o dureroasă foame spirituală în acei triști ani '80 ai veacului trecut în care jugul materiei era tot mai apăsător, iar literatura naturalistă era în plin avînt. Starea de disperare a tînărului Claudel nu putea fi biruită decît printr-o salvare spirituală; tema salvării/ mîntuirii ocupă o poziție centrală în opera sa, avînd două surse convergente una poetică, iar cealaltă religioasă. *Cinq Grands Odes* fiind o dovadă de netăgăduit a unității poeziei și credinței:

"Închinare deci, o lume nouă în ochii mei, o lume acum desăvîrșită!
Oh, credință fără margini în lucrurile vizibile și invizibile, te
primesc cu inima convertită la credința catolică
Oriunde mi-aș întoarce capul
Recunosc necuprinsa gamă a Creației!
Lumea sa deschide și, oricît de larg i-ar fi evantaiul, privirea mea o traversează de la un capăt la altul".

La originea "redeșteptării" poetice a lui Claudel a fost lectura *Iluminărilor* și a *Unui anotimp în Infern*, cărți care "deschideau o fisură în temnița mea materialistă și îmi dădeau impresia vie și aproape fizică a supranaturalului".

Paul Claudel

Cealaltă sursă a mîntuirii era de ordin religios, momentul determinat fiind 25 decembrie 1886, cînd în Catedrala Notre-Dame de Paris" se producea un eveniment care domină viața mea", scria Claudel în 1940. În acea noapte de Crăciun a anului 1886 a avut loc "convertirea" la catolicism; avînd o dublă rădăcină (latină, conversio, și greacă epistrophe si metanoia), conversiunea este deopotrivă renastere si reîntoarcere, experiența interioară a conversiunii atingînd cea mai mare intensitate în religiile "conștiinței nefericite" (Hegel), adică în iudaism și creștinism, acolo unde echilibru schimburilor între uman și divin este rupt. În aceste religii conversiunea are un aspect radical, ia forma unei credințe absolute și exclusive în cuvîntul și voința salvatoare a lui Dumnezeu; în cea de-a treia odă, *Magnificat*, Claudel înalță un imn de recunoștință binefacerilor lui Dumnezeu, cel care l-a eliberat de idoli răspunzători de moartea spiritului:

"Fii binecuvîntat, Doamne, Tu cel ce m-ai eliberat de idoli,
Și care mă ajuți să nu mă închin decît Ție,
iar nu lui Isis și Osiris,
Sau Justiției, sau Progresului, sau Adevărului, sau Divinității,
sau Umanității
sau Legilor Naturii, sau Artei, sau Frumuseții,
Și care nu ai îngăduit nici tuturor acestor lucruri care nu sînt
și nici Vidului lăsat de absența ta să existe."

Deși au existat și voci izolate care au afirmat că raporturile lui Claudel cu religia nu prezintă prea mult interes, cei mai mulți cunoscători ai operei sale susțin că neglijarea perspectivei religioase nu înseamnă decît trădarea sensurilor profunde ale scrierilor sale. În cazul lui Claudel, religia nu a fost un element al poeziei sau teatrului său, un ornament ce determină unele elanuri creatoare, pentru că l-a orientat în întregime, în adevăratul înțeles al catolicității (universalitate), sau - cum afirma André Blanc în "tripla articulare tomistă a voinței, a inteligenței și a sensibilității, sau, în termeni pascalieni, poate mai apropiați, a inimii, a spiritului și a trupului, triplul nivel care corespunde în cazul său unei triple vocații - sau unei triple tentații: cea a sfinteniei, cea a teologiei și cea a poeziei". Amplelor lecturi din clasicii greci și latini, din poeții moderni englezi și germani, Claudel le adaugă scrierile lui Pascal, fascinant, dar puțin exterior pentru cel care crede deja, și Toma de Aquino care devine în scurt timp bază de reflecție și sistem de referință; viziunea sa metaforică asupra lumii, cunoașterea intuitivă se împletesc în jurul principiilor tomiste; viziunea sa artistică, concepția despre om și locul său în lume, se regăsesc în scrierile tomiste, poate de multe ori poetul însuși neputînd să distingă ceea ce este propriu și ce este tomist în el, gîndirea sa elaborîndu-se pe măsură ce înainta în lecturi, ceea ce l-a făcut pe Jean Starobinski să afirme: "barocul claudelian atît de sălbatic, atît de liber în impetus-ul său găsește în tomism «temperamentul» de care nu putea să nu țină seamă".

O lume nouă, a lucrurilor văzute și nevăzute, se înfățișează privirii poetului; noțiunile de ființă, ritm, formă, mișcare, cauză, cunoaștere, voință creatoare se întrepătrund într-un sistem ce caută să înțeleagă lumea. Una din noțiunile întîlnite frecvent la Claudel este cea de cauză: "Ideea de Cauză, și de Cauză universală, adică a tuturor părților operative nu se poate traduce în spiritul nostru decît prin ideea de centru, comportînd în jurul său un cerc"; Dumnezeu este centrul care-și stabilește raportul cu fiecare punct al circumferinței, este cauza universului în general, ca și a fiecărui lucru în particular, cauză inițială, dar, mai ales, finală: "Creația în întregime nu ne arată pretutindeni inițiativa aparținînd Cauzei finale? Dumnezeu n-a făcut lumea. El a făcut-o să se facă. El a provocat-o." Întregul univers este o operă de artă, un poem divin, pe care poetul îl descifrează prin înrudirea materialului cu spiritualul, folosindu-se deseori de metafore în măsură să descopere raporturile adevărate, profunde dintre lucruri; un cuvînt-cheie pentru a înțelege creația este ritmul, fie cel poetic, fie cel biologic al sistolei și diastolei, al inspirației și respirației, fie ritmul universului, al succesiunii zilelor și nopților, fie citatul din Apocalipsă privindu-i pe damnați si pe cei alesi, fie ritmul în care Claudel vede imaginea Sfintei Treimi; este un ritm funciar: "Universul întreg este cel pe care-l inhalăm prin contemplare și inteligență și pe care-l restituim lui Dumnezeu după ce-l vom fi făcut cîntec, sens si spirit".

Un element privilegiat al universului claudelian este omul, înțeles în afara oricărei tendințe antropocentriste, dar și a sacrificării individului în favoarea grupului: "Individul înainde de toate, și societatea nu există decît pentru a scoate din individ tot ceea ce poate da. Individul în sine este o ființă slabă, o ființă ușor de învins, și are nevoie de un mediu favorabil pentru a-și dezvolta posibilitățile. Dar societatea nu există decît pentru individ, și nu invers. Fiecare individ este de neînlocuit. Indivizii sînt complementari unii altora". Pentru Claudel, din clipa în care individul nu mai este imaginea lui Dumnezeu, ci doar o celulă a unui corp colectiv, el nu merită nici un respect; creștinismul nu este anti-social, însă pentru Claudel oridinea socială este "un compromis precar și mediocru". Respingînd idolii moderni (socialismul, capitalismul), el este neîncrezător totodată în înlocuirea sensului metafizic cu sensul moral, plasat doar la nivelul individului: "Adevărul creștin diferă de toate doctrinele pentru că plasează înțelepciunea nu într-o anumită neutralitate mediocră, ci în sentimente aparent contradictorii împinse la maximă intensitate (bucurie și penitență, orgoliu și umilință, iubire și renunțare). Omul, ca pe o cruce, îndură tensiunea". Pentru Claudel individul este o persoană care acționează, or experiența umană a suferinței este indisolubil patimă și acțiune.

Dacă în anii adolescenței poetului, între lume și Claudel era un semn al contradicției - Crucea, după găsirea drumului Damascului, el a urmat neîncetat "chemarea inexorabilă a minunatei voci"...

"Dincolo" de ocultism

Enigmaticele surse inițiatice

Vasile CONSTANTINESCU

Destinul spiritului: neantul? (II)

Dincolo de explicațiile colectiviste privind enigmele trecutului, avînd ca argument numărul mare al sclavilor în stare să facă orice (inclusiv Facerea lumii!), este de presupus că trebuie să fi existat o întreagă *știință* (ca ansamblu de științe particulare) care a stat la baza realizării impunătoarelor construcții ale Antichității, ca și ale celor pierdute în zarea pre-istoriei și proto-istoriei.

Însă despre științele în cauză, din păcate nu știm nimic. Nu a rămas măcar vreun fragment din acele scrieri privind ingineria construcțiilor, arhitectura urbană, rezistența materialelor, mijloacele tehnice folosite și altele.

De ce nu a rămas - e altă poveste. În nici un caz pentru faptul că n-ar fi existent. Un asemenea argument e simplu, e comod, însă înșelător și nici măcar verosimil: dînd impresia că explică ceva important (efortul fizic corespunzător), lasă fără răspuns (pentru că nici măcar nu se mai întreabă în vreun fel sau altul) ceva cu mult mai important: *spiritul* care a gîndit, a conceput, a proiectat și a coordonat efortul *fizic* respectiv, de un gen sau altul (fie si numai al sclavilor, în lipsa unor utilaje tehnice pe măsură), ce a realizat acele construcții copleșitoare prin dimensiuni, utilități sociale și frumusețe artisitcă, proprii unui foarte înalt grad de civilizație.

Așadar, pentru moment să reținem doar faptul în sine - că nimic din acea știință nu a ajuns pînă la noi - și să constatăm că este un lucru ciudat. Și spun *ciudat* - pentru că în această privință ceva nu e în ordine. Tot ce s-a păstrat în bibliotecile cu scrieri pe tăblițe de lut ars, iar ulterior pe papirusuri sau piei de animale, se reduce la mituri, legende, codexuri morale, ceremonialuri religioase etc. Însă nimic de ordin științific sau tehnic. Despre aceste domenii avem doar vagi informații provenind din surse apocrife, esoterice, inițiatice. Fără a ști prea bine dacă sînt reale sau simple pretenții. În orice caz, nimic controlabil. Iar în cazul asa-ziselor izvoare oculte, - fără a dispune de "cheile" de lectură necesare pentru interpretarea simbolurilor și decriptarea textelor.

Ceea ce înseamnă că întreaga știință și întregul complex de realizări tehnice pe care le are civilizația noastră reprezintă creație proprie *în exclusivitate*. Un fapt remarcabil, fără îndoială și care poate fi considerat într-adevăr un titlu de mîndrie pentru noi. Si o chestiune de orgoliu cu deplină justificare.

Însă evidențiind acest fapt admirabil în ce ne privește, trebuie să mai constatăm totodată, pe de altă parte, ceva *foarte grav* în legătură cu civilizația care ne-a precedat, cu soarta spiritului ei. Între acea civilizație și civilizația noastră există o *totală ruptură*. E ca și cînd am fi două cicluri complet distincte; două cercuri total separate, fără vreun punct de tangență între ele; două texte diferite scrise pe două pagini separate ale istoriei. Ceea ce este un lucru extrem de grav dacă privim umanitatea în general: destinul spiritului pare să fie *neantul*.

Cazul concret al Babilonului, asupra căruia am insistat, e doar un exemplu. Fără a mai fi amintite, în context, celebrele grădini ale Semiramidei, care cu cel puțin două aspecte ale științei moderne se află în concurență: procesul hidrografic al urcării apei la diverse etaje și irigarea prin așa-zisa metodă a vaselor capilare în distribuirea apei pe zone, straturi și plante. Dar pot fi citate zeci de mari civilizații antice al căror spirit parcă s-ar fi neantizat pur și simplu: de la cea prehindusă la cea prehelenică, de la cea feniciană la cea sumeriană, de la cea preincașă la cea a primelor dinastii egiptene, de la cea chineză la cea ebraică și altele - ce țin de un trecut legendar.

Spuneam că este *ciudat* acest fapt al lipsei de legătură între civilizații și care lasă impresia că întreg spiritul lor se transformă la un moment dat în neant, încît fiecare civilizație nouă trebuie să ia totul de la capăt și să descopere (re-descopere) *pe cont propriu* formele fundamentale ale cunoașterii, între care cel puțin știința și tehnica.

Iar acest fapt ciudat pe planul obișnuit al cunoașterii, în sensul laic al acesteia, poate să pară încă *și mai ciudat* în cazul *Bibliei* - cartea ce are menirea de a transmite *știința sacră* privind istoria omenirii urmărită încă de la geneza ei. Se spune în această carte, atunci cînd este relatată apariția Potopului în destinul planetei noastre, că Divinitatea i-a dat ordin lui Noe să ia pe corabia sa viețuitoare de toate felurile, cel puțin cîte o pereche din fiecare specie, spre a asigura continuitatea vieții. Dar în privința continuității *spiritului* ce s-a întîmplat? Nu întîlnim nicăieri în textul biblic vreo precizare și în acest sens. De ce nu i s-a cerut lui Noe să ia și cărți - măcar cîte un exemplar din fiecare scriere - pe corabia lui salvatoare? Spiritul uman de pînă atunci - al întregii istorii pămîntene și al civilizației ce existase de la Adam pînă la Noe - nu trebuia salvat și el? Era o *cunoaștere vinovată*, strînsă în niște *cărți blestemate*, la fel ca autorii lor, oamenii acelui timp - și asupra cărora s-a aplicat pedeapsa Potopului? Să zicem că da, ar fi o explicație. Numai că apare o altă întrebare inevitabilă: să nu fi existat în acel timp și o *știință sacră*, cuprinsă într-o *Biblie pentru acei oameni*, așa cum există o *Biblie pentru noi*? Iar cu acea Carte ce s-a întîmplat, de ce n-a fost salvată măcar ea pe corabie? A fost lăsată s-o nimicească Potopul?! Nu avea nevoie umanitatea viitoare de Biblia ce existase în perioada dintre Adam și Noe? Nu era mai simplu să fie păstrată acea carte ca atare, cu învățătura ei divină, decît ca Divinitatea să fie nevoită s-o dicteze *din nou* cuiva, respectiv lui Moise, iar acest lucru avînd loc foarte tîrziu pe planul istoriei? Iar între Noe și Moise n-a existat *nici o carte*?

Oricum am lua lucrurile, faptul că pe corabia lui Noe nu a fost reținută nici o scriere - deci nimic din cultura și civilizația celor provenind din Adam: artă, știință, literatură, filosofie, nici măcar presupusa Biblie a acelei vremi - înseamnă ceva foarte *tragic* în ce privește destinul spiritului. Indiferent de explicațiile ce s-ar putea invoca în acest sens, un lucru va rămîne totuși de *neexplicat*: pierderea în *neant* a întregului spirit uman al perioadei dintre Adam și Noe (precum și al celei dintre Noe și Moise, ca să fim mai exacți).

Iată dar o întrebare nu numai dificilă dar și foarte incomodă pentru religie: de ce pe corabia lui Noe n-au fost salvate decît produse ale materiei, *nu și ale spiritului*?

Or, acest fapt este un lucru într-adevăr *ciudat*. Dar și o *enigmă*.

Trebuie să-l considerăm o enigmă, pentru că altfel ar fi ceva absurd. Ar însemna că Spiritul transcedental nu este decît o utopie a spiritelor individuale, mărunte sau geniale, ce se perindă prin timp. Si din cîte se pare, așa cum arată faptele Istoriei, cu rupturi totale între Civilizații, nimic nu pare să indice că spiritul ar avea vreun *sens*. Dimpotrivă, totul pare să arate că spiritul devine neant. Ceea ce înseamnă, însă, o concluzie inacceptabilă.

Si atunci care ar putea fi soluția problemei?

Există în știință o cerință logică privind "salvarea evenimentelor". Or, Spiritul este și el un eveniment - ba încă cel mai important din Univers, din cîte se pare. Încît soluția problemei nu poate fi decît următoarea: să ne închipuim că peste soarta *materială*, care este trecătoare - cel puțin conform datelor pe care le oferă planeta Terra - a istoriei Spiritului, în condițiile unor cicluri distincte și cu rupturi totale și definitive între cicluri, există si un destin transcedental pentru Spiritul fiecărei civilizații, ca și pentru Spiritul fiecărui ins în parte. După ce o întreagă civilizație terestră se stinge iremediabil, ca și cînd ar fi dispărut în neant, este de presupus că Spritul acesteia își reia existenta într-un alt ciclu, superior în toate privintele, pe o altă planetă, într-un alt loc din Univers, undeva în cuprinsul unuia dintre acele "multe lăcașuri" aflate "în casa Tatălui Meu", despre care a vorbit Iisus atunci cînd s-a referit la relația dintre Pămînt și Cer, dintre Om și Divinitate.

Din nefericire, noi nu putem ști nimic, nici măcar teoretic și cu atît mai puțin sub aspect practic, din ceea ce va fi. Însă putem încerca a bănui, fie și în oricît de mică măsură, ce a fost înaintea noastră: dacă au existat *și alte rase inteligente* pe Pămînt. Nu înainte de a ridica o altă chestiune la fel de incitantă: care ar fi *cauza* unor asemenea cicluri ale civilizației pe planeta noastră?

Teoretic - pot fi mai multe. Ne vom opri însă doar la una de ordin *practic* - suficient de convingătoare: *dansul lui Shiva*. (va urma)

Toate religiile sînt la fel de bune?

Pr. Wilhelm DANCĂ

Intre 30 august și 1 septembrie 1998, a avut loc la București a XII-a Întîlnire internațională de rugăciune «Oameni și religii», organizată de Președinția României, de Comunitatea catolică Sant'Egidio din Italia și de Patriarhia Română. Dacă celelalte unsprezece etape au avut loc în țări catolice (prima Întîlnire mondială de rugăciune a religiilor s-a celebrat la Assisi în 1986 și a fost promovată de Ioan Paul al II-lea, alte întîlniri au avut loc în Polonia, Malta, Belgia etc.), aceasta este prima într-o țară ortodoxă și a avut ca temă «Pacea este numele lui Dumnezeu». Cu acest prilej, sute de reprezentanți ai tuturor religiilor creștine și necreștine de pe pămînt s-au rugat pentru pace în lume și au lansat un apel la toleranță și înțelegere. Deși reuniunea a fost fără precedent la noi, mass-media românească nu i-a acordat atenția cuvenită. S-a dovedit încă o dată, dacă mai era necesar, că fiecare vede ceea ce este pregătit (sau plătit?) să vadă. De fapt, cu o singură excepție ("România Liberă"), toate celelalte mijloace de comunicare din țară au afirmat la vremea respectivă, conform notelor informative de la guvern sau de la patriarhie, că întîlnirea a debutat cu o slujbă religioasă în Dealul Patriarhiei din București. În realitate, evenimentul a început cu o liturghie pontificală solemnă la Catedrala romano-catolică Sfîntul Iosif din București, prezidată de Eminența Sa Cardinalul Eduard Cassidy, președintele Consiliului Pontifical pentru unitatea creștinilor, la care a asistat Fericirea Sa Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Î.P.S. Ioan Robu, mitropolit de București, Î.P.S. Daniel, mitropolitul Moldovei și Bucovinei, P.S. Petru Gherghel, episcop de Iași, mai mulți cardinali și alți reprezentanți ai religiilor din țară și străinătate. În cuvîntul rostit aici, Patriarhul Teoctist a spus printre altele că puțin lipsește ca toți să fim în jurul aceluiași potir, adică să participăm la aceeași euharistie și speră ca timpul acesta să vină cît mai curînd. Discursul său a provocat lacrimi în rîndul credincioșilor în catedrala catolică și a fost îndelung aplaudat. În fine, faptul că presa românească a tăcut se poate exlica și altfel, dar nu aceasta e tema discuției noastre.

Privind de sus, tot ceea ce s-a întîmplat la București în zilele de 29 - 1 septembrie a.c. se poate rezuma în două observații: prima că Biserica Ortodoxă Română a demonstrat capacitatea sa de a purta un dialog ecumenic cu celelalte Biserici și Comunități creștine și un dialog interreligios cu religiile necreștine (deși acesta din urmă nu a ieșit prea mult în evidență) și a doua, că întîlnirea religioasă de la București a fost un fel de pregătire generală pentru mult așteptata vizită a Papei Ioan Paul al II-lea în România. Lucrul acesta a fost subliniat și de Profesorul Andrea Riccardi, președintele Comunității Sant'Egidio, în conferința de presă ținută la sfîrșitul întîlnirii care a spus, citez din memorie, «clima ecumenică de la Bucuresti permite o vizită a Papei în România».

Unele voci critice spun că întîlnirea a fost impusă Bisericii Ortodoxe Române de puterea noastră politică în căutarea ei disperată de a găsi un sprijin din afară pentru integrarea europeană și nord-atlantică. Nu sînt în măsură să judec aceste afirmații. Faptul este fapt și trebuie luat ca atare. Fără îndoială că Dumnezeu se poate servi și de căi mai puțin «ortodoxe» pentru ca să-i apropie pe oameni unii de alții.

Rămîne totuși un aspect care ne dă de gîndit și la așa ceva ne îndeamnă istoria încercărilor de refacere a unității dintre Biserica Romano-Catolică și celelalte Biserici Ortodoxe. Despre ce este vorba? Atunci cînd ierarhii Bisericilor în discuție au încercat să se unească sau chiar au făcut-o, așa cum s-a întîmplat la Conciliul din Lyon (1274) sau la Conciliul din Florența (1439), unitatea nu a durat decît foarte puțin: 10 sau 15 ani. De ce? Unitatea a fost voită sau condiționată de considerente de ordin politic (după cum și despărțirea a avut loc tot la fel) și religios. În cazurile de mai sus, nu a fost luată în seamă părerea mulțimii credincioșilor care alcătuiește Biserica sau nu s-a făcut nimic pentru ca ideea unității să devină o coordonată a vieții lor religioase. În momentul de față, între credincioșii romano-catolici și cei ortodocși nu există relații tensionate. Un caz aparte este situația creștinilor greco-catolici și ortodocși din Transilvania. Știm cu toții că Biserica este formată din cler și din laici sau mireni. Unii pot exista fără alții. De aceea, dacă vrem unitatea Bisericilor, aceasta trebuie să pornească de la bază, adică promovînd ideea unității în rîndul credincioșilor de rînd. După ce unitatea a devenit un dat al conștiinței membrilor Bisericii, ierarhii care o conduc pot legifera sau confirma o astfel de situație. Dacă mișcarea de apropiere dintre Biserici pornește numai de la cler sau numai de la mireni, mai devreme sau mai tîrziu se va dovedi zadarnică. Ecumenismul trebuie să caracterizeze și să motiveze Biserica întreagă.

Cu gîndul acesta a venit la Întîlnirea de la București Cardinalul Roger Etchagaray, președintlee Comitetului din Vatican pentru pregătirea Marelui Jubileu din anul 2000 care a spus, printre altele, că Jubileul Nașterii lui Isus Cristos trebuie să-i angajeze pe toți creștinii pe drumul ecumenic, deoarece, ecumenismul face parte din natura Bisericii. Biserica întreagă are o vocație ecumenică.

Sigur că Întîlnirea «Oameni și religii» de la București a fost ceva frumos, un fel de minune, un curcubeu între România și Lumea întreagă, dar a durat puțin, iar lumea obișnuită care nu are o pregătire religioasă adecvată, nu a înțeles mare lucru. Mi-am dat seama de situația aceasta chiar în mijlocul reuniunii de la București. Cîțiva credincioși romano-catolici pe care îi cunoaștem personal, văzînd cum în Piața Universității într-o parte se rugau creștinii, într-alta budiștii, iar în alte părți musulmanii, evreii etc., m-au întrebat: «Părinte, da' ce-o să iasă din toată treaba asta?» Le-am răspuns: «poate o să ne apropiem mai mult unii de alții». «Cum așa», au continuat ei, «catolicii au ceva în comun cu budiștii sau ortodocșii cu musulmanii, cu evreii?» «Nu știu ce au în comun unii cu alții, dar știu că în rugăciune, toți sîntem egali în fața lui Dumnezeu».

Într-o anumită măsură, răspunsul meu i-a mulțimit, dar am văzut că ar fi voit mai multe explicații. Încerc pe calea aceasta să le răspund lor și altora interesați de fenomenul mai multor religii. Ca o premisă la ceea ce voi spune în continuare, precizez că una este religia ca fenomen, trăire, experiență și alta, religia ca știință didactică. Astfel, în fața mai multor religii ca fenomen, un creștin, în funcție de educația primită, poate avea una din aceste două atitudini: ori spune că religia sa este cea mai bună, deci face o ierarhie a religiilor, ori spune că în fiecare religie este ceva bun și, în consecință, nu se oprește la diferențele dintre religii. În ultimul caz, încearcă să salveze demnitatea fiecărei religii, în primul, vrea să păstreze pentru Isus Cristos un loc aparte, deoarece El este Primul și Cel din urmă, Alfa și Omega (Ap 22, 12-16) și în El Dumnezeu va mîntui toate lucrurile văzute și nevăzute (Ef. 1,10). Din punct de vedere istoric, în spatele acestor atitudini se ascund două temeri fundamentale: ierarhia religiilor cultivă o mentalitate etnocentrică (prezentă - încă - la noi, de exemplu ideea: «românii sînt oameni minunați - blajini, răbdători, ospitalieri - pentru că mărturisesc credința ortodoxă», iar «ungurii sînt oameni răi, perversi, hrăpăreți, violenți - pentru că mărturisesc credința catolică»); egalitatea religiilor în demnitate conduce la un fel de indiscriminare religioasă și zădărnicește misiunea lui Cristos - de exemplu, tinerii care cultivă un fel de spiritualism generic: cred în Isus Cristos și fac gimnastică psiho-fizică de tip yoga, cred în aura care emană din corpul lor și în puterea de vindecare a gîndirii în pozitiv, cred în reîncarnare etc.

În cele din rumă, întrebarea care se pune aici este următoarea: toate religiile sînt la fel sau numai una singură este adevărată și bună?

Întîlnirea «Oameni și religii» de la București ne ajută să ieșim din această dilemă. Mai întîi, lucru evident și cu adevărat minunat, este faptul existenței mai multor religii. Din asta înțelegem că miliarde de oameni se roagă lui Dumnezeu, în felul lor, în limba lor, trăiesc și mor pentru El. Conform unor statistici din 1991, în lume se declară creștini un miliard opt sute de milioane de persoane, dintre care catolicii sînt aproximativ un miliard (928.500.000); există de asemenea aproximativ un miliard de musulmani (939.000.000), hinduși mai mult de 700 de milioane, taoiști și confucianiști peste 300 de milioane, budiști peste 300 de milioane și alte religii tradiționale numără peste 800 de milioane. Evreii sînt în număr mai mic, circa 20 de milioane, iar fără nici un fel de religie se consideră 400 de milioane de persoane. Așadar, în raport cu religia creștină, mai mult de trei miliarde de oameni trăiesc religii diferite. Ce facem cu aceștia? Religiile lor nu au nici o importanță? N-ar fi mai bine să nu fie?

Pentru ca să înțelegem fenomenul religiilor existente astăzi în lume, pornim de la o schemă în care toate formele de trăire religioasă se bucură de respect și, în același timp, se păstrează specificul Bisericii ca expresie a religiei lui Cristos. La așa ceva ne îndeamnă Conciliul Vatican II: «Respectul și iubirea trebuie să se extindă și asupra acelora care gîndesc sau acționează diferit de noi în cele sociale, politice și chiar religioase; de altfel, cu cît mai multă umanitate și iubire vom aprofunda în modul lor de a simți, cu atît mai ușor vom putea iniția un dialog cu ei. Această iubire și bunăvoință nu trebuie să ne facă, desigur, indiferenți față de adevăr și bine. Dimpotrivă, însăși iubirea îi îndeamnă fără răgaz pe ucenicii lui Cristos să vestească tuturor oamenilor adevărul mîntuitor. Dar trebuie făcută distincția între eroare, care trebuie întotdeauna respinsă, și omul care se înșală, căci el își păstrează în continuare demnitatea de persoană, chiar atunci cînd este pîngărit de noțiuni false sau mai puțin corecte în materie de religie. Sigur Dumnezeu este Judecătorul și Cercetătorul inimilor: de aceea El ne interzice să decidem asupra vinovăției interioare a cuiva (Conciliul Vatican II, *Gaudium et spes*, nr. 28)

În sfîrșit, schema despre care vorbeam mai înainte are un caracter cristocentric deoarece evidențiază că Isus Cristos este Începutul și Sfîntul universului întreg. Conform acestui mod de înțelegere, Domnul Dumnezeu, încă de la început, i-a chemat la sine pe toți oamenii, omenirea întreagă, de aceea ei au exprimat în interiorul culturii lor nevoia de Dumnezeu. Numai la împlinirea timpurilor s-a arătat Cristos, Fiul lui Dumnezeu. Prin Persoana și prin viața sa istorică a exprimat inițiativa unilaterală a lui Dumnezeu de a se revela, de a spune ceva despre sine, în raport cu istoria oamenilor. Revelația aceasta a dat naștere Bisericii care reprezintă inima drumului unor persoane determinate istoric către Dumenzeu-Treime, Dumnezeul revelat.

Toate religiile fac parte din această mare mișcare cosmică prin care omenirea întreagă caută să ajungă în brațele lui Dumnezeu-Tatăl: nici una dintre ele nu este lipsită de importanță, fiecare face parte din această aventură unică, așa cum o unghie, un deget sau un brat face parte din trup.

Din voința lui Isus Cristos, Biserica este inima acestei mișcări. Ar fi ceva lipsit de bun simț ca inima să spună că este superioară altui membru din trup. Nu ar mai fi inima trupului! A fi inimă sau picior sau mînă într-un trup este o funcție, un rol. A aparține Bisericii este o chemare la care trebuie să se dea un răspuns. Iar cunoașterea altor religii, a punctului lor de vedere asupra lumii, omului și a lui Dumnezeu, poate constitui nu numai un prilej de creștere umană, ci și o ocazie de a înțelege mai bine chemarea noastră de a-l urma pe Cristos în Biserica întemeiată de El.

biblion

Bogdan Mihai MANDACHE

Charles-André BERNARD, Le Dieu des mystiques, tome II, La conformation au Christ; Paris, Cerf, 1998, 734 p. Cîteva lucrări despre teologia afectivă și teologia spirituală anunțau intenția profesorului C.A. Bernard de a face o prezentare generală a teologiei mistice. Primul volum, *Les voies de l'intériorité* (1994) punea în valoare aspectele originale și complementare ale diferitelor mesaje mistice. Căile interiorității mistice se referă la un proces de transformare ce are ca reper determinant durata. În această perspectivă, considerațiile antropologice sînt apropiate de intenția teologală a misterului divin. Dar mistica creștină înseamnă deopotrivă și tendința spiritualului către uniunea divină prin participarea la misterul Cuvîntului întrupat; diferența acestei perspective în raport cu cea anterioară constă în diminuarea considerațiilor antropologice, martirul fiind animat de dorința de a se conforma învățăturilor lui Isus. Interesul profund al misticilor studiați de C.A. Bernard este participarea la misterul lui Isus. O astfel de participare se exercită cu prioritate fie în ordinul cunoașterii, fie în cel al afectivității, fie în cel al conformării morale și spirituale. După o privire asupra purității și forței ce i-au animat pe primii martiri, teologul francez se oprește asupra marilor personalități ce au dat sens misticii creștine: Cristos mediator (Sf. Bernard), prezența lui Dumnezeu și sărăcia (Sf. Francisc de Assisi, Sf. Bonaventura), perceptia afectivă (Angèle de Foligno), Cristos evanghelic, calea mistică (Ignațiu de Loyola, Henri Suso, Maister Eckhart), inima lui Isus (Gertrude d'Helfta, Jean Eudes), teologie și mistică (Bérulle, Condreu), mistica lui Isus (Tereza de Lisieux). Întregul demers este centrat pe descoperirea bogăției, intensității și diversității experienței mistice.

Charles Taylor et l'interprétation de l'identité moderne; Paris, Cerf, 1998, 372 p. Noțiunea de identitate este în centrul conștiinței moderne ceea ce însă nu a ferit-o de confuzii intelectuale deplorabile sau de pasiuni politice periculoase, nu puțini fiind cei care văd în ea o ficțiune ideologică. Unul din principalele merite ale lui Charles Taylor (autor al volumelor Hegel; *Hegel and Modern Society; Philosophical Papers; Sources of the Self. The Making of Modern Identity; The Malaise of Modernity*) este de a fi transformat această noțiune în punct de plecare al unei interogații riguroase asupra modernității ca experiență istorică. Prezentul volum își are sursa într-un colocviu organizat de Centre Culturel Interntional de Cerisy la Salle, opera lui Charles Taylor fiind o răspîntie unde se întîlnesc diverse traditii filosofice (anglo-saxonă, germană și franceză) într-un singur spatiu de discuție filosofică; opera sa a reabilitat forța critică a judecății filosofice în plină epocă pragmatică, deschizînd orizonturile filosofiei analitice, hermeneuticii și pragmaticii, unele către altele, respingînd prejudecățile. După analiza pe care o face Paul Ricoeur concurenței între fundamental și istoric în constituirea ipseității morale, și răspunsul lui Charles Taylor, volumul este structurat pe cîteva mari teme: filosofie și antropologie (V. Descombes și J. Poulain clarifică specificitatea hermeneutică în opera lui Taylor; A. Montefiore studiază tensiunea între constrîngere și autonomie); filosofie politică (R. Beiner scrie despre moduri diferite de a înțelege filosofia politică, P. Van Parijs opune justiția identității); viziuni asupra modernității (R. Brague propune o reevaluare a Evului Mediu unde exista o gîndire asupra subiectului; J. Bouveresse confruntă viziunile asupra neliniștilor modernității în scrierile lui Musil și Taylor); critica relativismului (A. Fortin critică refluxul relativist în teologie și predominanța unei hermeneutici fără metafizică; R. Bondon omagiază profunzimea analizelor lui Taylor asupra surselor relativismului contemporan); politica (P. Resnick propune o lectură politică a lui Taylor, iar A. Liebich analizează complexitatea categoriei de minoritate). Panoramă reprezentativă a implicațiilor Operei lui Taylor, acest volum este o introducere în teme esențiale ale gîndirii sale, dar și o mărturie a dialogului unor curente filosofice contemporane.

Emmanuel Lévinas et l'histoire; Paris, Cerf, 1998, 409 p. După ce în 1993 editura Cerf a publicat volumul Emmanuel Lévinas. L'etheque comme philosophie première, grupînd actele colocviului desfășurat la Cerisy-la-Salle în 1986, cu participarea unor cunoscuți filosofi (J. Greisch, J.L. Marion, C. Chalier, D. Banon, A. David, O. Mongin, G. Petitdemange), aceeași editură propune acum actele unui colocviu internațional ce a avut loc anul trecut la Universitatea din Namur. De această dată pivotul comunicărilor a fost raportul Lévinas - istorie -, știut fiind că opera filosofului francez este marcată de zbuciumata istorie a veacului al XX-lea. Statutul noțiunii de istorie la Lévinas permite intrarea în complexitatea gîndirii sale, în paradoxul marcat de dublul atașement al filosofului față de memorie și imemorial. O primă secțiune a prezentului volum explorează sursele filosofice ale operei lui Lévinas prin studii semnate de G. Petitdemange, J. Taminiaux, A. Finkielkrant; aceste prime abordări sînt completate de reflecțiile asupra gîndirii lévinasiene în confruntarea cu istoria evenimențială, cea a păcii și războiului, a genezei statului și a justiției sociale, subiecte comentate de E. Ferou, S. Moses, M. Abensour. Întreaga gîndire și acțiune în istorie este străbătută de întrebarea "istoria are un sens?"; din această perspectivă este interogată opera filosofului francez în studiile semnate de M. Faessler, C. Chalier, A. Wanin, J. Ladrière. Sinteza generală a conferințelor aparține lui Paul Ricoeur care degajă liniile de forță ale gîndirii lui Lévinas și deschide noi perspective. Ultima parte a volumului este consacrată unor probleme interdisciplinare în măsură să ofere o viziune completă asupra unui proiect născut din filosofie, dar deschis deopotrivă istoriei, teologiei, științelor umane, sociale și politice.

Le festival d'Avignon - 1998

Benoît VITSE

On pourra dire du Festival d'Avignon qu'il est devenu un monstre, que la quantité l'emporte sur la qualité, que 515 spectacles par jour, c'est indigeste et tout autre commentaire désabusé ou nostalgique. Néanmoins, il faut bien reconnaître qu'il existe une magie et que tout amoureux du théâtre y succombe. La ville, déjà, est magnifique et elle a su vivre au rythme de cette folie dramatique. On respire le théâtre, on le sent à travers chaque pore de la peau, on le déguste toujours avec autant de plaisir. C'est un festival unique au monde et sa monstruosité même attire.

Les représentations de PASSPORT nous ont amené un public restreint de part l'immensité du choix proposé, mais un public qui a beaucoup aimé cette production venue directement de Iași avec une troupe composée de deux français et de deux roumains. Il était intéressant de voir comment serait reçu ce spectacle sans parole en France, après l'avoir joué en Roumanie, Bulgarie et République Moldave. On s'est aperçu très vite qu'il n'existe en fait qu'un public et les réactions des spectateurs furent très semblables à celles que nous avions constatées en Europe de l'Est. Et surtout ce qui nous a fait très plaisir, ce fut la longueur des applaudissements et des rappels. Nous avons reçu également des propositions venant de toute Europe: Munich, Kiev, Pologne, Irlande et France naturellement. Bref, c'est avec une certaine fierté que nous avons manifesté la présence de Iași dans ce festival d'Avignon.

Mais il y avait d'autres Roumains à Avignon! Matei Vișniec, évidemment, y est venu; trois de ses pièces ont été jouées. LE VIEUX CLOWN DONT LE COEUR FAIT DES FUGUES par la Cie Changement de Décor, COMMENT POURRAIS-JE ETRE UN OISEAU? par le Théâtre du Guichet Montparnasse et LE SPECTATEUR CONDAMNE A MORT par le Second Oeuvre. Ces trois spectacles ont reçu un très bon accueil. A noter que dans COMMENT POURRAIS-JE ETRE UN OISEAU?, le meilleur comédien n'était autre que Guy Cambreleng qui est venu à Iasi jouer dans notre 2ème création CRISES DE NERFS A PRAGUE.

Virgil Tănase était aussi bien présent avec deux pièces: SALVE REGINA, interprétée par Ioana Crăciunescu, et que nous avons pu voir il y a deux ans à Iasi en langue française et LES JUMEAUX VENITIENS d'après Goldoni. Ces deux spectacles étant d'ailleurs mis en scène par Virgil Tănase lui-même.

Signalons aussi la lecture de textes poétiques et dramatiques pour la plupart inédits de Benjamin Fondane à l'occasion du centenaire de sa naissance: LE MAL DES FANTOMES, LE FESTIN DE BALTHAZAR, PHILOCTETE. Nous reviendrons bien sûr sur le colloque FONDANE qui se déroulera à Iași du 10 au 14 novembre, mais il était significatif que le Festival d'Avignon lui ait rendu hommage.

Enfin, nous avons appris qu'en l'an 2000, le Festival sera consacré au théâtre des pays de l'Est et à la Roumanie en particulier. Pour l'an 2000, Avignon a été désignée ville culturelle pour l'Europe et Iași, ville culturelle pour la Roumanie...

Moralistul La Rochefoucauld

Livia CIUPERCĂ

Mișcarea spirituală europeană traversează o perioadă de profunde schimbări pe tot parcursul secolului al XVII-lea, numit în Franța și secolul lui Ludovic al XIV-lea. La Curtea Regelui Soare, sînt prețuite deopotrivă artele, literatura și științele, creatori de geniu, precum Racine, Molière, Boileau, la Fontaine, La Rochefoucauld se întrec în a realiza idealul "clasic" în momentele sale de maturitate. Un secol sub semnul moralei. Un secol în care se făurește și idealul uman, acel "honnête homme", de o moralitate desăvîrșită prin tact, educație, spirit.

Unul dintre reprezentanții clasicismului francez, spirit penetrant și clarvăzător, moralist și memorialist de seamă, care a impresionat prin judecățile sale este François VI de Marcillac, duce de La Rochefoucauld (Paris, 15 sept. 1613-17 martie 1680, Paris). Experiența sa de viață va constitui substanța celebrelor sale *Maxime*, a căror primă ediție datează din 1665. Creator al acestui gen concis, precis, profund, La Rochefoucauld dovedește inteligență, surprinzînd latura subredă a firii omenești. S-a dovedit lucid și loial, denunțînd defectele și călăuzindu-se pe calea adevărului - "temelia și ratiunea desăvîrșirii și a frumuseții" (49).

O mică parte dintre maximele sale au formă de precepte, prin folosirea formulelor impersonale de tipul: "trebuie", "se cuvine", pentru a sugera impartialitatea firii umane și consecințele ei asupra vieții. Ceea ce impresionează este implicarea eului în dramele sufletului uman, formulînd "reci scliptri de diamant" (Paul Morand), concise "ca niște oracole" (La Bruyère), subtil și sfichiuitor de reale și foarte actuale.

În multe dintre maximele sale recunoaștem preocuparea moralistului de a contura tipul omului de elită: "Le vrai honnête homme est celui qui ne se pique de rien" (203), fiind constient de calitățile și defectele care alcătuiesc ființa umană. "Les défauts de l'âme sont comme les blessures du corp..." "Defectele sufletului sînt ca rănile timpului: oricîtă grijă am vrea să le vindecăm, cicatricea se arată mereu și rănile sînt în orice clipă în pericol să se redeschidă" (194). La Rochefoucauld înțelege perfect complexitatea sufletului uman, afirmînd că "cel ce trăiește fără nebunie nu-i chiar atît de înțelept pe cît crede" (209): "Qui vit sans folie n'est si sage qu'il croît"). Termenul "folie", în viziunea moralistului, are sens figurat: în viață e nevoie de multă fantezie, pasiune, pentru a străpunge cotiturile existențiale. Pentru aceasta "e nevoie de mai multe virtuți (de plus grandes vertus) însemnate, ca să te menții la înălțimea unor împrejurări prielnice, decît să le suporți pe cele vitrege" (25).

Maximele sale - adevărate săgeți de lumină scrutătoare prin tainițele firii, explică din ce este compusă această dulce povară: virtutea. În primul plan se află viciul, "vecine întru ideal" (7), convins fiind că "natura a statornicit pentru fiecare om, încă de la nastere (dès sa naissance), anumite limite (des bornes) pentru virtuți și pentru vicii" (189). Așadar, "Les vices entrent dans la composition des vertus, comme les poisons entrent dans la composition des remèdes" (Viciile intră în alcătuirea virtutilor asa cum intră otrăvurile în alcătuirea leacurilor") (182) și nu trebuie să ne resemnăm, pentru că ele, "les vices", ne așteaptă, de-a lungul vieții (dans la cours de la vie), ca niște gazde la care urmează să poposim rînd pe rînd (181).

Ca nimeni altul, La Rochefoucauld e convins că "La vertu n'irait pas si loin si la vanité ne lui tenait compagnie" (Virtutea n-ar ajunge atît de departe dacă vanitatea nu i-ar ține tovărășie) (200) și aceasta pentru că "Les vertus se perdent dans l'intérêt, comme les fleuves se perdent dans la mer" ("Virtuțile se pierd în interes, aidoma cu fluviile-n mare" (171). Mai mult chiar, interesul (253) și ipocrizia (218) concură deopotrivă, în "numele virtuții" (187).

În viziunea moralistului francez e posibil ca uneori și averea să poată "scoate la iveală virtuțile și viciile noastre, așa cum lumina scoate la iveală lucrurile" (380), tot așa cum și lenea, punînd stăpînire asupra noastră, "să-și aroge drepturile", nimicind si mistuind pasiunile și virtuțile noastre" (266).

Interesant este faptul că La Rochefoucauld ne invită să fim îngăduitori cu viciosii, dar necrutători "cu cei care nu au nici o virtute mais on meprise tous ceux qui n'ont aucune vertu" (186). Justificarea acestei afirmații o găsim în maxima 489: "Oricît de răi ar fi oamenii, n-ar cuteza să pară dușmanii virtuții...", dar și maxima 190: "Numai oamenilor mari li se cuvine să aibă defecte mari".

Lumea reflecțiilor sale este aceea de corectare și modelare a generațiilor viitoare. Aceste adevăruri ale unui moralist de secol al XVII-lea constituie un îndreptar demn de urmat. Cel puțin în privinta sincerității. "Trebuie să ne consolăm de greselile noastre, cînd avem tăria să le mărturisim". (74)

Centenar Ghelderode

Petruța SPÎNU

Născut la 3 aprilie 1898 la Ixelles-Bruxelles, din părinți flamanzi, Adhémar Martens (care va semna Michel de Ghelderode începînd din 1918) aparține acelor scriitori belgieni precum Charles De Coster, Maurice Maeterlinck, Emile Verhaeren, Charles Van Lerberghe, Georges Rodenbach, Max Elskamp, Franz Hellens, Georges Eekhoud, a căror operă este înrădăcinată în cele două soluri culturale ale țării lor. Inspirația sa este alimentată de istoria și tradițiile populare și picturale ale Flandrei, dar piesele sale constituie una din gloriile teatrului francez. Însă, printre scriitorii francofoni de origine flamandă, el ocupă totuși un loc special. Dacă predecesorii săi optaseră pentru franceză, pentru că era limba marii burghezii flamande din care făceau parte, Ghelderode și-a scris întreaga operă în franceză, pentru că tatăl său, modest funcționar, hotărîse, din motive de ascensiune socială, să-și educe copiii în această limbă. Scriitorul îi va purta pică mai tîrziu, atunci cînd teatrele francofone îi disprețuiau piesele, jucate totuși cu succes în traducere de Teatrul Popular Flamand. În *Efemeride* (*Convorbiri din Ostende*, 1956) va declara: "Totul este flamand în mine, în afară de limba pe care o folosesc întîmplător. N-am putut alege (...). Traducătorii nu au făcut decît să restituie producțiile mele publicului lor firesc. Este marea consolare a vieții mele de scriitor dezaxat, izolat ciudat între flamanzii a căror limbă nu o scrie, și francezii a căror limbă o scrie în felul său, dar care nu-l suportă și nu-l pot înțelege. Acest lucru ar fi putut fi tragic și m-ar fi făcut să renunt, dacă n-as avea în trup un demon și un înger care se bat fără răgaz (...). Poziția mea de scriitor "de expresie franceză" într-o țară belgiană, în care nu există o limbă belgiană, este cea a papagalului cocoțat pe o prăjină. Nu sînt scriitor belgian. Nici scriitor din Belgia, nici scriitor în Belgia. Sînt un om care scrie într-o cameră. Flamand în afara Flandrei, dar flamand în timp, exprimînd această Flandră, trăind magic prin ea și neexistînd în afara ei, de la care am totul (...). Dacă am încercat să scriu în limba flamandă? De mai multe ori. Citesc și înțeleg totul, nu vorbesc decît în dialect. O limbă se făurește în copilărie. Studiind-o, aș putea scrie o limbă de ziarist sau de profesor. Prefer să-mi urmez soarta într-o neînțelegere care nu-i deranjează decît pe mediocri, acum cînd am reușit să-mi creez un limbaj pe care puriștii francezi îl disprețuiesc, dar care constituie pentru mine un instrumentar de exprimare suficient".

După ce Belgia francofonă i-a decernat în 1939 marele premiu trienal de literatură dramatică, iar tinerii realizatori francezi au urmat exemplul Teatrului Popular Flamand și i-au prezentat piesele la Paris, apoi în turnee în lumea întreagă, Ghelderode i-a fost recunoscător tatălui său că l-a "franțuzit", dar nu și-a renegat totusi mama care, continuînd să vorbească în flamandă, în ciuda interdicției paterne, l-a îndreptat spre mitul Flandrei, "patria sa morală". Se declară "din Flandra, prin sînge și vise, dar din Franta prin limbă și aspirația la Universalitate". (ibid.).

Biografia sa nu oferă nimic senzațional. Si-a inventat majoritatea faptelor marcante, pentru a-și crea o legendă tenebroasă, care nu a rezistat prea mult timp. Era hipersensibil, prea timid pentru a îndrăzni să-și exprime imensa nevoie de duioșie și de afecțiune, ascunzîndu-și vulnerabilitatea sub masca de mizantrop singuratic. Și-a depășit gravele complexe de inferioritate și de persecuție, scriind cu înverșunare o operă abundentă și complexă (optzeci de piese, aproximativ o sută de povestiri și poeme, circa o mie de articole și douăzeci de mii de scrisori), care constituie, de fapt, adevărata sa biografie, acea "viață secundară" la care a aspirat mereu și prin care are șansa să supraviețuiască.

Distingea el însuși în cariera sa o perioadă flamandă (1925-1932) și una franceză (1947-1953), la care s-ar putea adăuga o perioadă internațională, începînd din 1951, cînd înregistrează cele mai frumoase succese la Paris. Înaintea perioadei flamande nu se interesa de teatru decît ca diletant. Reprezentase trei piese scrise sub influența lui Maurice Maeterlinck. Pe cea din 1918, *Moartea privește la fereastră*, o semnează Michel de Ghelderode. În 1923 publicase o culegere de anecdote savuroase despre viața lui Carol Quintul. Prin intermediul tradițiilor populare, cunoaște teatrul de marionete, pentru care scrie cinci scenete. La 4 martie 1929 *Barabbas* se bucură de un succes imens de public, în ciuda rezervelor unor critici, privitoare la burlescul spectacolului. *Pantagleize* egalează în 1930 triumful lui Barabbas, datorită interpretării actoruluii Rennat Verheyen, supranumit "un Chaplin flamand", pentru care Ghelderode scrisese de altfel piesa. Începînd cu *Don Juan* (1928), *Fast infernal* (1929) și *Magie roșie* (1931), nu-și mai înfrînează obsesiile personale și nu ține seama de exigențele religioase și politice ale trupei de actori flamanzi. În același spirit de libertate va crea, între 1934 și 1937, operele majore, precum *Domnișoara Jair* (1934), *Plimbarea Marelui Schelet* (1935), *Hop Signor!* (1936), pe care nici un teatru nu îndrăznește să le prezinte.

Perioada franceză începe în 1947, cînd cele trei volume de *Teatru complet*, publicate în timpul războiului, sînt descoperite cu încîntare de doi tineri regizori francezi. Companiile teatrale se "năpustesc" asupra operei sale, Galimard o editează, marile ziare engleze își trimit reporterii la Bruxelles pentru a-l intervieva pe "omul zilei". În timpul acestei "ghelderodite acute" sînt reprezentate aproximativ zece piese ale acestui "Shakespeare flamand". 1953 este anul culminant. Șapte piese sînt jucate, aproape simultan, la Paris, Lyon și Arras. Din mărturiile regizorilor francezi care au avut revelația operei sale, se poate înțelege motivul succesului. Ghelderode le aducea un teatru "al cruzimii", carnal, sanguin, fizic și metafizic în același timp, și mai ales poetic, pe care îl așteptau după război, cînd se impusese teatrul filosofic al lui Sartre și Camus.

După 1953, Parisul "se satură" de Ghelderode - în ciuda entuziasmului prelungit al tinerelor trupe -, care nu rezistă în fața "noului val " (Genet, Ionesco, Adamov, Beckett) sau a modei Brecht. "Gustul francez al măsurii și limpezimii", spun unii critici, este șocat de excesele sumbre, stranii și cețoase ale flamandului baroc. Exploziile sale carnavalești, macabre și halucinante, bufoneriile senzuale, satanice și fantastice, ieșite parcă de sub penelurile lui Brueghel cel Bătrîn sau Jordaens, nu încap în spații strîmte, ci "au nevoie de piețe publice, esplanade de catedrală, intersecții, Pont-Neuf", scria Jacques Lemarchand în "Le Figaro littéraire". "Publicul francez așa-zis cartezian, nu se va putea deschide în fața ciudateniilor acestui Bosch teatral", susține Bertrand Poirot-Delpech.

Începînd din 1951, mai multe țări europene îl descoperă sau îl redescoperă. Belgia francofonă îi acordă, în 1954, pentru a doua oară marele premiu trienal, iar Teatrul Național din Bruxelles prezintă *Barabbas* la Festivalurile de la Veneția și Paris.

Moartea sa la 1 aprilie 1962, cu două zile înainte de a împlini 74 de ani, confirmă prezicerea bătrînei dintr-un coșmar de adolescență: "Nu te teme", îi spune ea bolnavului, "de această dată nu riști să mori. Dar teme-te de vîrsta de 73 de ani!".

Dispariția sa atrage atenția lumii teatrale asupra operei abundente pe care o lasă. Această recrudescență nu se datorează numai intenției pioase de a comemora o personalitate, ci marchează consacrarea sa definitivă. Este jucat constant în teatrele de limbă franceză și flamandă din Belgia, ca și de trupe franceze, suedeze, poloneze, finlandeze, germane. În România, *Escurial* și *Pantagleize* au fost puse în scenă la Teatrul Național și la cel maghiar din Cluj. *Sortilèges et autres contes crépusculaires* (1941) sînt traduse de Ana Blandiana (*Povestiri crespusculare*, Univers, 1973). Centrul de studii belgiene al Universității din Cluj organizează, în octombrie 1992, Colocviul internațional Michel de Ghelderode, trente ans après, în colaborare cu Academia regală de limbă și literatură franceză din Belgia și cu Universitatea Liberă din Bruxelles.

Opera lui Ghelderode este bîntuită de prezența Răului: "Că dracul există, nu mă îndoiesc; educatorii mi-au vîrît în cap această credință, și pînă azi nu s-a născut raționalistul care să-mi probeze că această credință, sau această dogmă, a fost doar o poveste pentru copii" (*Diavolul la Londra*, în *Povestiri crepusculare*, trad. Ana Blandiana). Cruzimea este apanajul diavolului, care pune la încercare ființele, le ispitește să semneze pactul, se servește de ele ca de un instrument de tortură. Lumea lui Ghelderode nu este posedată, dar este mereu amenințată de diavol. Infernul este pe pămînt: "Iadul? Dar mă aflu în el! Este acest oraș monstruos, această existență zilnică; iar păcătoșii? Hidoșii mei contemporani, și eu, în trupa lor mizerabilă!" (ibid.). Viața este un măcel, o junglă cu fiare și cu victime jalnice. Complicitatea lugubră dintre agenții distructivi și cei distruși îi provoacă autorului dezgust și milă. Călăul de profesie sau justițiarul improvizat - personajele dominante din teatrul lui Ghelderode - este însoțit de avatarul său grotesc, Bufonul. Adesea rolurile se inversează. În *Hop, signor!*, de pildă, dramă a neputinței, în care elanurile tuturor personajelor sînt paralizate, ele neobținînd nimic din ceea ce își doresc, bufonul își schimbă hainele cu regele și își ia funcția în serios, astfel încît farsa se topește în tragedie. Într-o viață anterioară, călăul-bufon a fost probabil victimă. Ghelderode completează propoziția lui Sartre: infernul sînt ceilalți, atunci cînd semănăm cu ei. Pentru a împiedica această asemănare, Ghelderode îi descrie necrutător și feroce, cu o furie inchizitorială devastatoare, ca pe niște monstri răufăcători, răutăcioși, avizi, obsceni.

Unde este Dumnezeu în acest imperiu al răului? Prezența sa nu este anihilată, dar este asediată din toate părțile de păcat, Paradisul nu mai înseamnă nevinovăție, "vîrsta de aur", ci memoria infernului din care omenirea suferindă a scăpat după ce și-a exorcizat demonii.

Templul lui Apollo din Delphi

SPIRITUL ELEN — SINTEZE EUROPENE

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΠΝΕΥΜΑ–ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΥΝΘΣΕΙΣ

49

IAȘI
1—31.10.1998

ΓΝΩΘΗ ΣΑΥΤΟΝ

Cunoaste-te pe tine însuți

Apare sub coordonarea Seminarului de Neogreacă de la Facultatea de Litere a Universității *„Al. I. Cuza"* Iași, cu sprijinul Ministerului Culturii din Grecia.

Democrația și raportul egalitate-inegalitate la Aristotel

George POEDE

Dezbaterea asupra relației dintre democrația politică și egalitatea socială are o lungă istorie. Cel puțin începînd de la Aristotel s-a afirmat că prin reducerea inegalităților în distribuția puterii politice se poate contribui la reducerea diferentelor de bogăție și statut social. Reprezentarea dreptății sociale în cadrul acestei democrații este determinată de concepția asupra cetății considerată ca o asociație a "egalilor". De aceea, cauza generală a mișcărilor revoluționare și a schimbărilor social-plitice se găsește în dorința omului de egalitate, deoarece revoluțiile, indiferent de forma sub care s-ar prezenta, trimit la revendicarea egalității naturale împotriva inegalității artificiale sau a inegalității naturale contra unei egalități brutale, violente. Putem identifica în opera lui Aristotel un accent deosebit pus pe determinările economice și sociale ale revoluțiilor și pe concepția asupra justiției și proporționalității egalității. În *Politica*, Aristotel va constata că masele se revoltă din cauza inegalității proprietăților, iar cetățenii nobili din cauza egalității onorurilor. Dorința de egalitate sau de inegalitate se înscrie în categoria motivelor externe ale revoluțiilor, însă există și motivare morală și un set de scopuri ce pun în lumină complexitatea schimbărilor revoluționare. Adesea, cetățenii se răzvrătesc pentru a pune mîna pe averile altora sau pe demnități, ori dintr-o "pornire morală", aceasta din urmă destul de greu de precizat datorită ambiguității înțelesului ei conferit de diversele categorii sociale din cetate. Aristotel include în "pornirea morală" o cauzalitate multiplă, cum ar fi ambiția bogăției și a onorurilor, politica arbitrată și opresivă a guvernanților în ceea ce privește distribuția bunurilor materiale și a celor simbolice, insulta, frica, dispretul, creșterea disproporționată a bogăției cîtorva grupuri din interiorul cetății, întrucît creșterea numărului celor bogați într-un regim democratic poate conduce spre oligarhie; de asemenea, intriga politică, neglijența, anumite deosebiri de origine. În interpretarea relației dintre cauzele revoluției și formele de guvernămînt, Aristotel pune în lumină acele situații în care apelul la revoluție nu se mai poate justifica. Există două motive, asa cum arăta și Contogiorgis în *La Théorie des révolutions chez Aristote*: unul moral și unul social și economic. Tipurile de guvernămînt, care au la bază ideea de justiție, legea, virtutea și liberul consimtămînt, iar dintr-o perspectivă socială, statul, care asigură un suport social pentru a transpune în practică ideea de justiție, exclud acțiunile revoluționare de schimbare socială. În acest context, Aristotel distinge un plan distributiv și unul comutativ al dreptății. Dreptatea distributivă este fondată pe egalitatea proporțională și are în vedere reguli ce privesc accesul la bunurile materiale și politice în concordanță cu contributia specifică a fiecărui membru al cetății. Fiecare individ, ca parte a comunității, se afirmă prin virtuțile sale într-o manieră constructivă în viața acesteia, fapt ce ar impune un acces egal la bunurile produse prin efort general. Aici, Aristotel caută să rezolve o problemă ce va preocupa multă vreme reflexia socială asupra raportului dintre aportul individual si criteriile utilizate pentru distribuția bunurilor în cadrul comunității. Problema care se pune este legată de stabilirea acelor norme care să rezolve eterogenitatea contribuțiilor; altfel spus, criteriul ce poate constitui o bază care să permită depășirea tensiunii dintre egalitate, ca principiu fundamental și meritul individual în producția generală a bunurilor în cetate. Modul în care se răspunde la această problemă introduce un pluralism al interpretărilor și fundamentări diferite ale politicului, întrucît democrații văd meritul în libertate, oligarhii în bogăție și naștere, iar aristocrații în capacitate.

Există apoi un alt plan al inegalității, acela ce vizează felul contribuției și mărimea acesteia, element ce complică și mai mult discuția asupra criteriilor ce reglementează sistemele sociale distributive. Problema dreptății nu s-ar pune cu atîta acuitate într-o societate sau comunitate dacă ar exista o cantitate suficientă de bunuri pentru a satisface nevoile și dorințele membrilor acesteia. Capacitatea de asigurare a nevoilor este limitată însă de constrîngeri "obiective" și "subiective" sau "rarități". Aristotel este preocupat de funcționarea mijloacelor politice într-o configurație specifică astfel încît acestea să permită mobilizarea resurselor pentru a obține mai multe bunuri și evitîndu-se în acest mod consecințele conflictuale ale rarității lor. În același timp, Aristotel nu scapă din vedere dimensiunea subiectivă a rarității, în centrul căreia se plasează dorința pe care o manifestă diversele grupuri sociale pentru toate bunurile ce pot fi distribuite, dorință definită de marele filosof ca "impuls spre agreabil". De aceea, alături de bogăție și sărăcie, dorința constituie și a un mobil puternic spre acțiune transformatoare.

Dreptatea comutativă ar trebui să intervină în toate cazurile în care se aduc atingeri egalității celor ce compun comunitatea politică, fapt ce implică necesitatea garantării acesteia deoarece "se întîmplă mereu ca un membru al comunității politice să producă un prejudiciu și să cîștige mai mult decît îi trebuie, în timp ce altul suferă și pierde ceea ce ar trebui să primească, astfel egalitatea fiind în mod continuu atinsă". Această situație conține riscul deteriorării comunității politice ca o asociație a egalilor și, implicit, pe acela al apariției unor mișcări revoluționare cu consecințe pentru viața politică a cetății. Se remarcă faptul că justiția comutativă vizează mai mult relațiile ce țin de dreptul penal și civil, avînd un caracter mai puțin autonom în raport cu justiția distributivă de care depinde atît în formă cît și în conținut.

O îndelungată lectură a istoriei pe latura ei socială ne arată faptul că tezele lui Aristotel referitoare la impactul inegalității și al sărăciei asupra democrației nu și-au pierdut valoarea teoretică și practică, asa cum o demonstrează majoritatea abordărilor contemporane asupra acestei problematici. Într-un context modern, instituțiile politice sînt acelea care au rolul de a asigura competiția politică organizată, în absența careia "cei care nu au nimic", potrivit unei expresii a lui V.O. Kay, sînt lăsați fără un mecanism de protecție față de politică eficientă. Există trei mari politologi contemporani care procedează la o reluare a temelor lui Aristotel într-un spațiu marcat de modernitate. Primul, S.M. Lipset, repune în discuție condiționările complexe ale democrației în celebrul studiu din 1959 intitulat *Some Social Requisites of Democracy*. Cea mai comună generalizare ce leagă sistemul politic de alte aspecte ale societății, arată Lipset, este aceea referitoare la nivelul dezvoltării economice, întrucît o națiune cu un grad mai mare de bunăstare are mai multe posibilități de a susține democrația. El amintește valoarea unor indicatori legați de gradul de bogăție, industrializare, educație și urbanizare pentru a clasifica diversele societăți în democrații stabile, instabile sau dictaturi. Autorul consideră ca o creștere temeinică a bunăstării într-o societate este o condiție indispensabilă a democrației ce trebuie asociată cu eficacitatea și legitimitatea regimului politic. Prin eficacitate, Lipset înțelege performanța unui sistem politic, măsura în care acesta satisface funcțiile de bază ale guvernării asa cum sînt ele definite de așteptările majorității membrilor societății. Eficacitatea se poate exprima într-o administrație și un sistem eficient de luare a deciziilor, astfel încît să se rezolve problemele politice cu care se confruntă sistemul politic, construindu-se atît o stabilitate verticală de la o generație la alta, prin care se evită eventualele rupturi, cît și una orizontală, ce formulă a coeziunii sociale, a acordului care există în societate asupra structurilor, ierarhiei și orientării evoluției sale. Ca și Aristotel, Lipset constată cît de dificilă este sărăcia democrației dar și importanța intervenției statului în corectarea inegalităților, prin funcțiile sale protective și redistributive. Lipset spune același lucru pe care-l evidentia si Stagiritul cînd considera că cea mai bună democratie ar fi aceea care ar avea un număr cît mai mic de elemente extreme, săraci și bogati. În privinta bunurilor materiale, este important să nu existe doar un singur grup care să profite de prosperitate, în acest sens luîndu-se măsuri de redistribuire a bogățiilor. În "The Social Requisites of Democracy Revisited. Presidential Addres", Lipset evaluează impactul studiului său din 1959 în condițiile "expansiunii democrației" în America Latină, Asia, Europa centrală si de est, partial în Africa subsahariană, centrîndu-si abordarea pe variabile economice si culturale, pe procese ce conduc la institutionalizarea democrației. Între acestea, întîietatea apartine factorilor economici, iar inegalitățile economice si politice deschid calea tensiunilor, distorsiunilor institutionale, instabilității și recurgerii la violență; căci, revenind la Aristotel, "orice cetate este plină de dusmani atunci cînd ea contine un număr mare de indivizi săraci sau exclusi de la onoruri".

Un al doilea politolog, Robert Dahl sugerează, în *Political Opposition*, ideea potrivit căreia distribuția inegală a bunurilor materiale produce regimuri hegemonice din cel puțin două motive:

a) resursele economice pot fi transferate în resurse politice care permit posesorilor lor să prevină acele reforme politice ce ar urmări extinderea drepturilor și libertăților politice în favoarea celor dezavantajati, fie prin violență structurală, fie prin control subtil al accesului la educație sau prin controlul informației din mass-media;

b) resentimentele și frustrările generate de inegalitatea economică generează instabilitatea democratică.

Aceleași concluzii se regăsesc și în paginile scrise de Samuel Huntington, în mod deosebit în *Political Order in Changing Societies*, lucrare de referință în anii '70. Frustrarea socială generată de o insuficientă dezvoltare economică, în corelație cu o funcționare incorectă a instituțiilor politice și cu un grad ridicat de participare politică, conduc spre instabilitate politică. Consecința finală a acestor procese politice se regăsește în «decăderea politică» a unei comunități.

Abordarea globală a politicului întreprinsă de Stagirit reliefează unitatea factorilor ce condiționează funcționarea unei comunități potrivit proiectului democratic în care se include educația și obișnuința de a trăi în spiritul cetății si de a manifesta o atitudine de loialitate față de aceasta. O astfel de functie a sistemului educativ nu are alt scop decît acela de a contribui la reducerea distanței dintre dorințe și utilizarea bunurilor în proporții tolerabile.

Analiza complexelor corelații dintre democrație și egalitate, metoda de analiză a fenomenelor politice, în mod deosebit a celor revoluționare, distincția dintre puterea legislativă, executivă și judecătorească, raporturile științei politice cu morala, ca și multe alte contribuții în această direcție, îl prezintă pe Aristotel ca pe cel mai «modern» filosof dintre filosofii Greciei antice.

Din lirica neogreacă contemporană

JEAN COUTSOCHERAS - poet al contemplării și al logosului vibrant

Este unul dintre poetii greci contemporani de o reală valoare artistică, a cărui viață și operă formează un tot unitar. Face parte din rîndurile acelor scriitori "cu o viață publică spectaculară": consilier municipal la capitala Greciei, deputat în Parlamentul Elen înainte și după junta militară a coloneilor, luptător implicat direct în lupta împotriva dictaturii coloneilor 1967-1974, cînd a fost persecutat si brutalizat; de asemenea, a fost reprezentantul Greciei în UNESCO, Presedintele PEN-Clubului Elen, deputat în Consiliul European etc. S-a născut în 1904, la Ziria, în apropierea orașului Patras, iar după studii de drept la Atena și Paris profesează avocatura. Moare cu cîțiva ani în urmă, lăsînd o vastă operă literară și civică.

Om cu o profundă cultură clasică și larg europeană, cunoscător al mai multor limbi străine, Jean Coutsocheras cultivă un "lirism social" (sintagma, în parte, îi si apartine) polarizat în jurul cîtorva teme fundamentale ale vietii si existentei umane. Poezia sa este mai mult contemplativă, iar cînd iese din această stare de spirit, Jean Coutsocheras devine vibrant, plin de mișcare, transmitînd un apel la libertate, dreptate, umanitate și liniște. Reveriile sale capătă un caracter activ, expresie a unei forte si fapte majore. Scriitorul grec a cultivat nu numai poezia, ci și proza și a publicat studii pe diverse teme. Dintre volumele de poezie publicate, menționăm: *Cugetari și ecouri*, 1942; *Nopți elene*, 1954; *Om si mare*, 1965; *Tăcerea și strigătul mării*, 1975; *Elenice*, 1980; *Lîna de aur*, 1981; *Oameni, pentru drepturile omului, sculați-va!*, 1975; *Rapsodia 43*, 1983, 1991; *Marșul Crinilor*, 1986; *Stînca mereu luminata a Acropolei*, 1990, 1993.

Cunoscut și iubit în patria sa, distins cu diferite premii nationale si internationale, opera acestuia a fost tradusă în mai multe tări: Franta, Italia, Japonia, România, Germania, Suedia, Anglia etc. Publicul cititor român a făcut o caldă primire volumului antologic Jean COUTSOCHERAS, *Cu aripa si tridentul*, în românesie de Constantin Crisan si Andreas Rados, *Prefața* de Romul Munteanu, cu un *Cuvînt înainte* al autorului apărut la Editura "Univers", Bucuresti, 1980. De asemenea, autorul este cunoscut în România și prin alte traduceri și comentarii în presă.

În prezent functionează la Atena FUNDAȚIA INTERNAȚIONALĂ IANNIS COUTSOCHERAS-LENA STREFI COUTSOCHERAS, cu vaste și concrete programe nu numai de păstrare a memoriei poetului grec ci și pentru promovarea literaturii si culturii grecesti, ca si a valorilor culturale mondiale.

Simfonia cetățeanului lumii

(fragmente)

Simpli
sensibili
meditativi
drepți
iubitori de pace
sociabili
iubitori de frumos
cetățenii lumii:
iubesc lumina
logosul
dialogul
controversa
liberă și curajoasă.

Receptori și transmitători
ai avînturilor umane
cetățenii lumii
primesc lumină, transmit lumină

Lumină a Partenonului
flacără a Olympiei
alergători cu lauri de lumină.

Drumul lor e fără margini.

Oameni ai pămîntului
sîntem copii ai aceleiași mame -
ai Mamei Pămînt.

Lumea noastră-i cetățeanul lumii.

Lumea noastră sînt cugetările
inimii sensibile
și ale minții nealterate.

Lumea noastră
armonia universală a universului -

LUMEA.

LÎNA DE AUR

(fragmente)

Cîtă vreme ramura măslinului înfloreste
vor exista cariatide
vor exista și courii.

Cîtă vreme va exista Maratonul
vor exista alergători
vor exista fruntași.

Cîtă vreme vor exista oameni
asediații liberi se vor lupta.

Unde există generali, acolo și armata.

Cîtă vreme soarele răsare
vor germina pe ogoare heliotropii.

EPIGRAMĂ

Care imn și care geamăt al mamei
Care strigăt și care tăcere.
Care Eschil și care Pindar -
să povestească despre acei frumosi si mîndri
copii ai Politehnicii -
acest Cîntec al Cîntecelor Libertății.

Prezentare și traducere în limba română de Andreas RADOS

Apariții editoriale

O cercetare documentară remarcabilă

Mircea ANTIM

A existat mereu, de-a lungul istoriei, un dialog amplu și fecund între spiritul culturii române și spiritul grec - fapt întru totul firesc și necesar,de altfel, întrucît valorile logosului și cunoașterii elene reprezintă unul din pilonii de bază pe care s-a clădit și se sprijină întreaga civilizație europeană, precum și a lumii în general. Și la fel de firesc este ca, periodic, aceste interferențe ale spiritului și culturii să fie identificate și puse în circulație ca veritabile instrumente de lucru - atît pentru cercetătorii în domeniu, cît și pentru cunoașterea lor din partea publicului larg.

Un asemenea instrument de lucru este și recenta lucrare *Literatura neogreacă contemporană în România. Bibliografie*, realizată de Andreas Rados și Liviu Moscovici și apărută la Editura Junimea din Iași, 1998. Însoțită de un studiu introductiv, Către cititori, semnat de Andreas Rados, profesor la Universitatea "Al. I. Cuza" și conducătorul Seminarului de Neogreacă de la această prestigioasă instituție de învățămînt superior, și beneficiind de experienta unui binecunoscut specialist în domeniul cercetării documentare, care este Liviu Moscovici, cel ce a întocmit și indicele de nume, cartea a fost concretizată și cu sprijinul unui apreciabil număr de studenti pe care autorii lucrării i-au antrenat în fascinanta dar migăloasa muncă de consultare a arhivelor și sistematizare a documentelor: Doina Nistor, Constanta Grigorian, Emil Matei, Adriana-Mihaela Dulca, Margareta Roman, Elena Grigoraș, Maria State, Magda Dumitrescu, Valeriu Untea, Anisoara Pelin, Constantin Enica, Lăcrămioara Tinca, Alina Balaș, Aliona Severin, Eliza Avtam, Amalia-Florentina Voicu.

După cum ne asigură realizatorii ediției, această lucrare "încearcă să cuprindă tot ce s-a tradus în România din literatura Neogreacă" pînă de curînd. Perioda avută în vedere este cea cuprinsă între 1950-1997. În final, cercetarea documentară, în urma epuizării surselor, numără 1600 note bibliografice, iar materialul este structurat pe două mari direcții: lucrări apărute în volume și lucrări apărute în publicații periodice.

Alte precizări în legătură cu realizarea cercetării tematice avute în vedere: la cărțile apărute s-a respectat regula după care autorul lucrării a fost scos în evidență; în cazul interviurilor, "s-a socotit autor persoana care a dat interviul"; iar în privința recenziilor, "s-a notat titlul publicației periodice, elementele de identificare - precum și autorul recenziei, în paranteză, după datele bibliografice"; și, în sfîrșit, indicele de nume "dă posibilitatea cercetătorului să cunoască autorii luați în evidența bibliografică, dar și scriitorii care constituie obiectul unor studii, note, articole".

Așadar, o lucrare ce se dovedește exhaustivă și este concepută după toate normele și rigorile științei cercetării bibliografice.

Literatura neogreacă contemporană în România. Bibliografie constituie un studiu de referință în domeniu și un important instrument de lucru la îndemîna generațiilor de cercetători de azi și de mîine.

Templul lui Apollo din Delphi

SPIRITUL ELEN — SINTEZE EUROPENE

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΠΝΕΥΜΑ–ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΥΝΘΕΣΕΙΣ

50

IAŞI
1—31.10.1998

ΓΝΩΘΗ ΣΑΥΤΟΝ

Cunoaște-te pe tine însuți

Apare sub coordonarea Seminarului de Neogreacă de la Facultatea de Litere a Universității „Al. I. Cuza" Iași, cu sprijinul Ministerului Culturii din Grecia.

Din insula Afroditei, cu durere și speranță

Andreas RADOS

"... În ostrovul de unde vă scriu/ totul a fost durat de mîinile noastre/ nimeni nu i-a lăsat nimic,/ iar afară de noi nu mai are pe nimeni" (Kostas Mondis, *Scrisoare dintr-un ostrov*, traducere de Andreas Rados și Leonida Maniu). Aceasta este realitatea crudă și nedreaptă. Tot ce există în acea insulă din Estul Mării Mediterane, bîntuită de nemiloasele vînturi și valuri, a fost durat de acest popor cipriot, sortit să-ndure totul, să suporte totul: zeci de invazii străine, nenorociri sociale și politice, războaie, dureri și lacrimi...

Oare așa de nemilos și crîncen să fi fost Zeus, chiar cu fiica sa, fermecătoarea Afrodita, ieșită din spuma mării din apropierea Paphpsului? Oricît de adevărată și fermecătoare, oricît de captivantă poate să fie mitologia, oricît de sublime sînt legendele create de gîndirea umană, oricît de radicală și sublimă a fost creștinarea Ciprului de la începuturile mileniului I, politicul și socialul s-au implicat tragic în viața acestui pămînt.

Si ce oferă astăzi această țară de 9,3 km pătrați și de aproape de 700.000 locuitori (82 la sută greco-cipriоți și 18 la sută turco-cipriоți)?

Oare, ca o replică dată frumuseții încîntătoare a acestui pămînt, ca o replică dată acestui popor, pasnic, muncitor, ospitalier, i se smulge 36,4% din teritoriu, în urma invaziilor turcești din 1974 (cu cei 40.000 de militari), trimițînd în pribegie sute de mii de etnici greci, dezrădăcinîndu-i din locurile băștinașe, aducînd peste 40.000 de etnici turci din Anatolia pentru a modifica compoziția etnică a insulei!

Oare unde-i acum Famagusta, unde-i acum Kerynia, unde-i acum capitala țării - Nicosia, împărțită în două? Unde sînt cei peste 2.000 de greco-cipriоți? Sînt vii, sînt morți?

Iată "civilizația" sfîrșitului de secol XX de care ne despărțim. Iată "civilizația" lumii informaticii, a tehnologiei și vitezei aberante. Iată "civilizația" și "drepturile" popoarelor, cînd pentru unii, agresorul este asemuit cu victima. Unde sînt puternicii lumii? Unde sînt, îndeosebi, cei care doar în campaniile electorale promit dreptate, egalitate, democrație?

Cam așa arată astăzi Ciprul, de la a cărui proclamare a independenței sale ca Republica Cipru, în urma luptei împotriva ocupației engleze, se împlinesc 38 de ani.

Cîtă dreptate avea Gheorghios Seferis, distinsul poet grec distins cu Premiul Nobel pentru Literatură, cînd spunea: "Oriunde te-ai duce, Ciprul te rănește".

Există, totuși, o speranță pentru...

lirica cipriotă contemporană

Kostas MONDIS

CLIPE

A fost atunci cînd din ramură-n ramură
zbura inima noastră,
a fost atunci cînd din ramură-n ramură
zbura iubirea noastră.

Curios, cu toate că nu ne temen, ne temem,
curios, cu toate că nu iubim, iubim,
curios, cu toate că nu vorbim, vorbim.

Și să știm că pentru fiecare furnică salvată
ne creditează.

Poezia are amprentele ei digitale
marcînd-o fără discuție,
distingînd-o fără drept de apel.

În zadar vei deschide fereastra închisă,
[illegible]a e deja frunză de toamnă
care cade înainte de a fi atinsă.

DESPRE ZEII ANTICI

Fără acești zei inventați,
cum s-ar fi zidit Parthenonul?

Kypros CHRYSANTHIS

CONVERSAȚIE CU EROII ORAGNIZAȚIEI E.O.K.A.

Vai, nu ne loviți cu această privire întristată,
vai, încetați a mai trimite un surîs plin de durere
din ramele voastre aurite.
Ce mai doriți de la noi?
Nu vedeți că v-am pus la școli,
că v-am pus în casele noastre și-n muzee,
unde dafinul împodobește chipul vostru?
Nu vedeți că v-am înălțat statui?
Nu vedeți steagul elen fluturînd pe mormintele voastre?
Vai, încetați, încetați, nu mai suport această privire.

Pe copiii voștri i-am ajutat, i-am învățat,
i-am îngrijit pe părinții voștri bătrîni,
vă comemorăm la aniversarea morții voastre,
rostim cuvîntări, împodobim mormintele voastre
în fiecare an la 1 aprilie.
Ce mai vreți de la noi?
Schimbați această privire-ndurerată,
această privire acuzatoare
care ne tulbură somnul.
Vai, opriți-vă.
Știți că există și cîțiva dintre acei care cîndva
ar putea să vă-ntoarcă pe dos portretele
pentru a nu le tulbura liniștea privirea voastră.
De aceea, fraților, schimbați acea privire,
nu ne mai acuzați.

Notă: E.O.K.A. - organizație care a luptat pentru eliberarea națională a Ciprului de sub ocupația britanică din anii 1955-1960.

Iorgos PETOUSIS

PATIMI SACRE

Cum s-a uscat în inimile noastre
imnul lui Iacov
din odele Vinerii Mari?

sacre Patimi fără Înviere.

Notele muzicale
ecourile Simfoniei lui Beethoven
au însoțit - ultima dorință -
sufletul lui Andreas Zakos.

Cum s-a rupt în două
scara pe care o zidea vers cu vers
poetul adolescent!

HERSONESUL DIN KARPASIA

Memoria ta mă arde.

Vedenii fugare
chipuri ale trecutului
evenimente
scene
care vă rotiți
ca stoluri de păsări în somnul meu.

Traducere din limba greacă de Andreas RADOS

Pagini îngrijite de Andreas RADOS și Vasile CONSTANTINESCU

Mihalakis Maratheftis (Cipru)

Despre supraviețuirea elenismului și identitatea grecului modern

Supraviețuirea elenismului cipriot este legată în mod inseparabil de păstrarea identității sale culturale - care este direct dependentă de identitatea grecului modern. Însă această identitate încă n-a fost evidențiată pe de-a-ntregul, datorită actualelor evoluții politico-militare, precum și a unei crize interne care mocnește în interiorul elenismului contemporan.

O dată cu progresul tehnologiei electronice și al fabricării armelor nucleare, vechile state naționale nu mai sînt în stare să facă față, doar cu forțele lor proprii, nici consecințelor economice pe care le antrenează sistemul național de apărare, și nici concurenței comerțului liber. Din această cauză au început să se creeze alianțe de state, cu o mai mică sau o mai mare coeziune. Uniunea Europeană, a cărei membră este și Grecia, constituie cea mai mare schimbare de ordin politic care s-a consemnat de la Renaștere pînă în zilele noastre. Consecințele acestei schimbări în istoria mondială vor mătura totul în calea lor și vor întoarce evoluția pe care a trasat-o Renașterea.

Renașterea, punînd accent pe identitatea culturală și națională a popoarelor, a deschis drum creării statelor naționale ale Europei și în prelungirea restului lumii, state care au apărut în interiorul caracterului multinațional al imperiilor din acea vreme. Noua perioadă care începe o dată cu Uniunea Europeană va însemna întoarcerea spre statele multinaționale, diminuînd importanța identității naționale și accentuînd-o pe cea culturală. Statele naționale vor începe, treptat, să cedeze din drepturile lor absolut dominatoare, uniunii multinaționale, căreia îi vor aparține, însă în interiorul căreia vor păstra tradiția culturală a poporului lor.

Așadar, supraviețuirea elenismului, atît în Uniunea Europeană, cît și în statul cipriot, se leagă în mod inseparabil de consolidarea autorității culturale a grecului modern. Însă mutarea de la identitatea statală la cea culturală, care va tulbura "apele stătătoare" și va răsturna multe "clișee", în vreme ce va constitui de asemenea și o provocare considerabilă pentru autocunoaștere și autoafirmare, este influențată de o criză internă pe care o străbate grecul contemporan. Simptomele acestei crize au început deja să se manifeste mai cu seamă la două nivele - și superficial, și în esență.

La nivelul superficial se observă fenomene cum ar fi starea revoluționară față de sistemul social, confuzia valorilor etice, sociale și culturale și deviațiile libertății personale spre iresponsabilitate și anarhie; la celălalt nivel, criza apare cu o problematizare mai generală a identității grecului modern. Ce este grecul modern? - reînnoirea grecului antic în contemporaneitate, prelungirea dimensiunii grecului bizantin cu mantie grecească sau un nou tip de om care a apărut din amalgamarea elementelor antice, creștin-bizantine și contemporane?

Criza aceasta nu este nici bună, nici rea. Ea înseamnă pur și simplu că ne aflăm într-o perioadă de tranziție. O dată cu soluționarea crizei la nivelul esenței, se va face față cu mai multă ușurință și celorlalte fenomene ce apar la nivelul de suprafață. Însă soluția care va fi dată crizei va avea consecințe determinante pentru viitor. Ca atare, elucidarea identității grecului modern constituie o temă de importanță majoră, care va avea repercusiuni directe și indirecte pentru supraviețuirea elenismului, atît în Uniunea Europeană cît și în Cipru. De această problemă majoră este nevoie să se ocupe în mod sistematic toți cei care pot contribui la soluționarea ei. Iar soluționarea ei nu este ușoară, deoarece presupune abandonarea, pe de o parte, a retorismului facil al patriotardismului și al fanatismului religios, iar pe de altă parte, analiza riguroasă și asimilarea valorilor și a modului de viață care sînt și care trebuie să existe în civilizația contemporană.

Eforturi către formarea identității grecești moderne au fost și sînt destule, dar fără rezultate pozitive. Din aceste eforturi se întrezăresc două tendințe puternice: tendința către valorile grecești antice, adaptate la lumea contemporană, și tendința de a se reveni la mai vechile forme ale ortodoxiei, așa cum au fost ele schițate de fondatorii bisericii. Ambele tendințe se sprijină pe istorie și tradiție. Valorile grecești antice constituie fundamentele pentru "portretul" civilizației grecești. Ortodoxia fondatorilor bisericii constituie "primul etaj".

Însă, nici parterul și nici primul etaj nu pot să înlocuiască civilizația neogreacă contemporană, care constituie "cel de al doilea etaj" și care se sprijină pe celelalte două nivele. Orice efort pentru elucidarea identității neogrecești necesită să se sprijine pe analizarea și pe formarea clară a valorilor civilizației neogrecești antice și a acelei bizantine laolaltă cu evoluțiile social-economice și științifice contemporane. O operă de o primordială importanță pentru supraviețuirea elenismului în lumea contemporană.

Din "Pnevmatiki Kypros" nr. 385-387 (ian.-dec. 1997)

În românește de Valeriu MARDARE

Corabia din Kerynia

Kerynia - un orășel iubit și binecuvîntat de zei - se află la 20 de minute distanță de Nicosia; e un mic oraș-port din care, după invazia turcă din 20 iulie - 14 august 1974, au rămas în picioare cîteva case locuite de cam 1000 de oameni. Kerynia e un oraș care a renăscut, un oraș în care istoria vorbește (și nu în soaptă), în care vechiul și noul stau alături. Vestigii din era neolitică stau lîngă urmele unei cetăți care, la rîndul ei, e vecină cu mărturiile epocii bizantine.

Cine a auzit de Kerynia a auzit, desigur, și de corabia din Kerynia - cea mai veche navă din lume, și cea mai bine păstrată.

Povestea ei începe într-o dimineață de sîmbătă, 20 noiembrie 1965. Andreas Kariolos ridica ancora ambarcațiunii sale din apele tulburi, agitate de furtună. Andreas Kariolos avea să aibă cea mai mare surpriză din viața sa - ancora se agățase de ceva... iar acel "ceva" avea să aducă la Kerynia cercetători, arheologi, oameni de știință din toată lumea, iar vestea descoperirii avea să facă înconjurul mapamondului.

Prin metoda carbonului 14, arheologii americani veniți de la universitatea din Pensylvania au apreciat vechimea lemnului din care a fost construită corabia din Kerynia, ea situîndu-se în jurul anului 389 î.e.n.

Pentru arheologii din lumea întreagă descoperirea lui Andreas Kariolos a însemnat scoaterea la lumină a celei mai vechi nave și a celei mai bine păstrate! (60% din corpul navei s-a păstrat intact).

Pentru ciprioții greci din Kerynia descoperirea a însemnat recunoașterea tradiției, a culturii și a spiritului care au supraviețuit sub ape timp de mii de ani.

Restaurarea corabiei "Kerynia" a durat 5 ani, la lucrări participînd specialiști din toată lumea. Pe nava de 14,3 m lungime și 4,4 m lățime s-au găsit obiecte ceramice, monede, amfore și pietre de moară care proveneau din lava unui vulcan din Nysiros. Restaurarea navei "Kerynia" a dat posibilitatea construirii unei replici fidele - Kerynia II. Kerynia II a fost prezentă la expozițiile internaționale din New York, Yokohama, Osaka, Hamburg și Sevilla și a fost admirată în porturile lumii, context în care a dus peste tot mesajul că în Cipru drepturile omului sînt încălcate de turci. Replica fidelă a navei Kerynia a fost solul antichității ei în prezent - un prezent care avea nevoie de o infuzie de istorie pentru a depăși propria sărăcie spirituală. Originalul, nava Kerynia din sec. 4 î.e.n. își asteaptă - bătrînă și înțeleaptă - vizitatorii într-un muzeu din orașul cipriot Kyfea.

Traducere și adaptare de Alina BALAȘ

(După Suplimentul cultural "7 zile" al ziarului "I. Kathimerini", 23.08.1998)

Vedere generală din Kerynia

hoțu' dă imagini

Daianomania de toamnă

ALIBABA

Un *patriot de meserie* (PM, a nu se confunda cu Partidul Moldovenilor) mă prinde mai acum două zile și-mi spune: "Știi ce vorbă umblă despre tine-n tîrg? Țara arde și Al. I. Baba se piaptănă".

De atunci nu mai pot dormi. În primul rînd pentru că regret sincer soarta dublului *yes-man* din istoria românească a literaturii franceze (Tzara a creat mișcarea DA-DA, din coasta căreia s-au desprins toți candidații la scaune și fotolnicii plătite gras), redus la *compact disc* de o agentură galică. În al doilea rînd, pentru că schema cu pieptănatul nu e decît o simplă neconcordanță simbolică, raportată în mod nepertinent la soarta celui mai Tristan dintre poeții trimiși de moldovalahi în Occident pentru acoperirea datoriilor externe.

M-am pus deci pe citit gazete ca să văd ce se întîmplă cu Tzara, unicul literat al cărui nume a fost folosit în sloganele pionierești acum vreo cinsprezece ani ("Crestem o dată cu Tzara"). *Rien de rien...* Peste tot am dat de numele unei prințese, scris DIANA dar pronunțat *Daiana* de către anglofoni și *Daianu* de la Prut și pîn' la Tisza. În pozele *de dincolo* era înaltă, blondă și se certa cu casa-soacră-regală, dîndu-și obstescul sfîrșit după un divorț și un accident de masină de care ar fi vinovați *paparaziții* presei (fotografi specializati în imagini obținute prin gaura cheii de la broastele tip "yală"). După arestarea cîtorva pîrliți, poliția franceză a trebuit să renunțe la anchetă întrucît cel direct implicat, un român pilotînd o motoretă "Mobra", a dispărut cu viteza *anilor-lumină* trăiți pe splaiurile tîmpovițene.

În adaptarea moldovalahă era vorba de un tînăr dregător cu ochelari care arăta mereu *mamei-nații* că punguta cu doi bani e goală de mult și că pe deasupra mai e și ruptă, asa încît ar trebui rectificată. S-a certat deci cu Vasile Mare Dregător spunînd că el nu dorește elicoptere "Cobra" decît dacă le obținem prin troc, dînd în locul lor motorete "Mobra". Se pare că americanii vor accepta după ce uzinele noastre le vor adapta pentru ocean (ca să poată echipa infanteria marină din NATO).

Din confruntarea celor două versiuni n-am putut desprinde dacă dregătorul a avut un accident sub podul Alma de la Paris iar înalta blondă e cercetată de colegii de guvern sau invers. Pe cînd îmi băteam capul cu diferentele de *sens* și de *sex* dintre *Daianu* și *Daiana* sună la ușă un lucrător al poștei care-mi aduce un plic gros.

Îl deschid cu prudență (cum văzui că se face în filmele americane) și găsesc în el un volumas de traduceri-adaptări după austriacul Rainer Maria Rilke, secretar al lui Rodin, căruia îi plăceau balerinii după ce istovea muncind cu modele feminine. Volumul său, *Duineser Elegien* (1923) a fost adaptat în românește fie sub titlul *Elegiile din Duino*, fie sub cel de *Elegiile duineze*.

Versiunea primită de mine prin poștă purta marca evenimentelor mediatice asa că se intitula *Elegii daianeze*. Am fost derutat la început, nestiind dacă autorii versurilor românesti s-au gîndit la pronunția englezească ("Daiana") sau la cea valahicească ("Daianu"). Nici acuma nu mi-e limpede totul, mai ales că e vorba de fragmente avînd semnături heteroclite. Citez cîteva dintre ele, poate o să mă eclerisiți (astept sugestiile dvs. la "Cronica", cu mentiunea "pentru Alibaba"). Le reproduc la întîmplare pentru a nu fi bănuit de optiuni partinice.

Cordelia-Fatima Futbol: "Da'Ianul era sclipitor/Cînd pentru ceausescu și popor/Lovea în minge cu al său picior".

Hardi Anus Nastasia: "De nu-i DAIANUS nu votez rectificarea".

Ily S. Kutzi: "Dai animalule un ban pentru popor
Că de-mi pierd pacienta te omor"

P.D. Bass Esco: "Daian e Danaida, da' din bani ne-o lua
În trenuri cu trei roate acusi mi l-oi urca".

Daiana Blandy-Iana: "Sînt Daniel zis Harpa-Gic si-n Bucuresti
Pisoi mai daianez ca mine nu găsesti".

Grupul minoritatilor ne-maghiare (vers colectivizat)
"Daian che Take și Kadîr/Tăcut-au si n-au zis nici mîr"

Daiana C. Onescu: "Dai ani din viată-n lagăre si puscării
Și cînd ajungi acolo sus, nici cîti nepoti mai ai nu stii".

M. Arco-Bella: "Da, Ianosz Diaconasz ne-a tot promis
Să dea la noi înaltă școală și apoi s-a dezis".

Nota:

Cînd să pregătesc textul pentru tipar primesc o scrisorică de la tipograf: "În urma rectificării bugetului și a creșterii accizelor pentru imagini furate vă aducem la cunoștință că în acest număr nu va fi primită în pagină contribuția dumneavoastră iconografică". Astfel încît, pînă voi găsi poze cu timbru (atestînd plata *bacșizelor* către stat) nu vă pot oferi nimic.

P(r)OST SCRIPTUM

La două zile după ce predai dactiloscrisul la redacțiunea cronicardă, îl vizionez întîmplător pe Tucă, nepotul lui Sucă a lui nea Mărin ("milionar la miezul nopții"), creatorul emisiunii Doby-Tuck Show la Cantina Unu. Încerca să-l tragă de limbă pe Daianu, proaspăt revocat. N-a reușit: băiatul e prea scolit pentru a se lăsa TUCit cum doresc *privatele noastre* posturi de televidenie. Ajuns acasă însă Daniel a notat pe o hîrtie:

"Da, Ianus zeu cu două fețe e
Una e Stoica PNȚCD
Si alta Diaconescu PNL."

N-am să vă spun cum au ajuns la mine aceste trei stihuri daianide. Cînd l-am văzut însă în fața camerelor de furat vedenii, mi-am dat seama că e muzulman de-al meu, adică turcul care plătește. Poate că dacă-l trimiteam la export (cum se zice că i-ar fi sugerat Marele Bei) obținem și ceva dolari.

crima artistică

Comentarii la regulile lui S.S. Van Dine (IV)

Liviu PAPUC

10. *Vinovatul trebuie să se dovedească a fi o persoană care a jucat un rol mai mare sau mai mic în desfășurarea acțiunii - adică o persoană cu care cititorul este obișnuit și care prezintă interes pentru el.*

Au mai fost cazuri, putine, trebuie să recunoastem, în care autorul scotea în final din mînecă vreo rudă îndepărtată interesată de vreo mostenire, de care nimeni nu auzise pînă atunci, sau vreun apropiat al familiei cu rol absolut episodic în desfășurarea acțiunii. Romanul detectiv fiind o întreprindere logică, de incitare a gîndirii cititorului, este firesc să i se ofere acestuia încă din start întreaga paletă a celor care ar putea fi implicați în ecuație. Unii autori-teoreticieni au susținut, chiar, ca vinovatul să apară, într-un fel sau în altul, încă din primele 5-10 pagini. Este ceea ce face, prin excelență, Agatha Christie, atunci cînd porneste de la cîte o reuniune de familie sau de "prieteni", oferindu-i lectorului microfisa fiecărui participant.

11. *Un servitor nu trebuie să fie ales de autor ca fiind cel vinovat. Asta înseamnă să apelezi la un principiu nobil. Ar fi o soluție mult prea ușoară. Vinovatul trebuie să fie o persoană care să merite cu adevărat această "calitate" - una care, în condiții normale, n-ar fi bănuită.*

Sigur că cel care are cele mai bune si mai dese ocazii de a desăvîrși un act criminal este cel care are pe mînă viata intimă a victimei: bucătarul, valetul, majordomul, grădinarul, menajera etc. Dar ar fi o soluție mult prea la îndemînă, de domeniul comunului, fără implicațiile mai adînci, de natură morală, socială etc., care dau greutate unui roman bine conceput, de valoare. Această regulă a fost respectată.

12. *Nu trebuie să existe decît un singur vinovat, indiferent cîte asasinate au loc. Vinovatul poate avea, desigur, un ajutor sau asociat mărunt; dar întreaga responsabilitate trebuie să cadă pe o singură pereche de umeri: întreaga indignare a cititorului trebuie lăsată să se concentreze asupra unei singure oi negre.*

În cazul unor asasinate multiple (să nu le spunem în serie, pentru că uneori distanța în timp este de cîteva zeci de ani - cazul mai multor romane de-ale lui Ross Macdonald, în care valul de morți suspecte din prezent este efectul tardiv al unei crime anterioare, într-o încercare disperată de a șterge urmele) s-a mai întîmplat să apară cuplul de criminali, poate și ca o încercare de diversificare a genului, dar asta nu dovedea decît incapacitatea autorului de a se "mula" pe regulile stricte, de bază, ale demersului detectivistic. De altfel, ar fi și incorect, nesportiv, ca un singur detectiv să lupte în același timp cu două inteligențe malefice reunite.

13. *Societățile secrete, camorra, mafia ș.a. nu au ce căuta într-un roman detectiv. O crimă fascinantă si cu adevărat frumoasă este păgubită printr-o astfel de vinovăție pe scară largă. Negreșit, criminalului dintr-un roman detectiv trebuie să i se acorde o șansă sportivă; dar ar însemna să mergi prea departe oferindu-i o societate secretă pe care să se sprijine. Nici un criminal care se respectă, de înaltă clasă, nu și-ar dori un astfel de avantaj.*

Este, într-un fel, o extensie a regulii precedente. Exegeții serioși refuză chiar și în ziua de astăzi dreptul la existență al acestui tip de scriere sub pulpana genului detectiv.

14. *Modalitatea actului criminal și mijloacele de detectare ale acestuia trebuie să fie raționale și științifice. Cu alte cuvinte, pseudo-știința și procedeele pur imaginare și speculative nu trebuie să fie tolerate în romanul policier. O dată ce un autor se avîntă pe tărîmul fanteziei, în maniera lui Jules Verne, se plasează în afara limitelor prozei detective, topăind în întinderile neîngrădite ale aventurii.*

Unul dintre marile pericole (tentații) ale celor ajunși în pană de inventivitate. Multe dintre romanele lui Edgar Wallace au alunecat în această direcție, poate și cedînd solicitării gustului popular, mai leneș în gîndire.

născocitorul de gînduri

Respinșii (2)

Vasile Popa HOMICEANU

Respingem din ignoranță, prostie, instinct, din răutate respingem, sîngele nostru izbucnește fertil în sămînța respingerii, voluntar, involuntar, străin de sine, insensibil, vulgar, sadic, respingem pentru că sîntem prea buni sau prea răi, inconștienți sau constienti de preaplinul din sine, respingem pentru că astfel ne apărăm (în noi se nutrește perpetuu spaima atavică de necunoscutul-Celălalt, care nu mai e nicidecum aproapele, ci acela care nu cuvîntă), teritoriul nostru de convietuire se simte amenințat, de viitorul-trecut, de acei monstri depozitati în adîncul ne-fiintei (teama, angoasa, anxietatea, nebunia, demoniacul), ne apărăm respingînd, din răceala afectivă sau din prea mult sentiment, de foame sau de prea multă satietate, de preagolul constiintei noastre tardive, pe toate le simtim ca pe niste pietre ascutite care apasă vecinătatea minții. Respingem si aproape că nu ne dăm seama că am rămas atît de singuri, nu ne dăm seama că mereu respingînd nu rămînem doar în singurătate și moarte.

Nu mai cîntărim cînd respingem, am atins această crudă performanță, instinctiv punem palma opreliștii în fața celuilalt, instinctiv ochii noștri apun în obscuritate, duhul somnului e atît de fertil respingînd, apunem încet în obsesie, nicidecum în liniște. Și sîntem conduși de impulsuri; evit pentru că satisfacția mea nu mai devine certă, evit pentru că nu am demnitatea de a recunoaște valoarea celuilalt, mă simt amenințat și nu pot să mă acomodez la situația de a-mi dobîndi prezența. Concretul se mistifică în abstract, interesul nu mai poate fi urmărit, impulsul domină. Un psiholog poate spune că numai cei obsedați de trebuințe primare sînt atinși de nebunie, oamenii normali își țin sub stăpînire impulsurile, ei sînt interesați nu doar de trebuința de hrană, confort, excreție, satisfacție sexuală, interesul lor triumfă către realizarea de sine. Cumplite încercări de viață trăiesc cei respinși, i-am simtit și cunoscut deseori, cloaca infamă, nimicnicia, acea gloată perversă care adastă la periferie, lepădăturile, hoții, tîrfele, lapidații sorții, cerșetorii, sperțarii (iertare!, nu fac referire la nici un titlu) cîțiva domni cu blazon prăfuit, credulii, ratații, ne împiedicăm, simțim greața, un prieten îmi spune că nu dă niciodată de pomană cerșetorilor (și sînt de acord cu el) pentru că nu rezolvă problema oricît de pline i-ar fi buzunarele (de unde?), trecem mai departe și greața și căldura emanate de aceste ființe ne înăbușă. În gară, doi bătrîni veterani sporovăiesc despre războaie, o fac cu patimă, niște medalii colorate triumfă la pieptul lor, și mie, și acelui prieten, mi se face greață de doi bătrîni, eroi în zdrențe. Cîți eroi în zdrențe putem suporta, cîți cerșetori, cîte tîrfe, cîți ocnași, cîtă nebunie concentrată într-o idee care nu vine ca reflexie, ci ca impuls! Trăim vrînd nevrînd obsesia celor doi bătrîni care laudă virtuțile morții, cei doi bătrîni cerșesc moartea. Respinși ai vieții, au luptat, mai bine-zis au fost obligați să lupte, au făcut-o, s-au dăruit (cui?), jertfa lor cui a folosit? vai! Nimănui!... Cei doi și-au consumat destinul, precum acea gloată care se tîrăște către marginalitate, ei put, da, pentru că aceasta e natura umană, determinată să transpire și să pută!... Și eu, în nebunia mea, încerc să evaluez, să cîntăresc, în acest coșmar, unde nimeni nu mai are loc, unde fiecare e străin de celălalt, și unde ne înghesuim, relativi, pentru a cerși clipa de libertate. Cei doi bătrîni eroi cerșesc moartea, precum mulți din gloata barbară, ei gîndesc, la marginea ființei lor că astfel se vor elibera de balastul vieții. Supraviețuiesc datorită acestor impulsuri și pasiuni, obsesivul triumfă, nebunia cîștigă teritoriul blîndeții, sufletul este tot mai adînc îmbibat de presiuni inconștiente. Și eu continuu să evaluez, iar prietenul meu rîde, nu-mi dau seama de ridicolul care mă cuprinde, că sînt pătruns de o boală supranaturală, nu-mi dau seama cît am intrat în spiritul acestei gloate, și că ajung, la rîndu-mi, să cerșesc picătura de libertate, rugîndu-i să-mi povestească, la nesfîrșit, viața lor. Să mă îndepărtez acum, aș comite o mare eroare, și nici n-aș putea, pentru că acel glas îmi tună cum că trei sînt aceia care dau vieții puritate și ingenuitate: copilul, poetul și sfîntul!... Și aceștia sînt primii respinși.

În uimire mă caut, resping orice impuls de a mai cîntări gîndurile și sentimentele celorlalți și abia realizez că cei trei mi-au invadat sufletul.

Cu mîna întinsă spre destin

Andreas RADOS

În aceste clipe de meditație, de bucurie, dar și de tristețe, în aceste clipe de nostalgie, îmi întind mîna spre Destin.

Nu mă gîndesc la anii ce au zburat ca în vis. Nu mă gîndesc doar la viața mea, cu mai multe tristeți și mai puține bucurii, cu urcușurile și coborîrile ei, cu luminile și umbrele ei.

În aceste clipe de meditație, mă gîndesc la tine, Nestorio, comuna mea de baștină, în apropierea milenarei Kastoria, în sînul Eladei. Îți aduci aminte cînd te-am părăsit, mic copil, în acel uragan deslănțuit, în războiul fratricid care a lovit țara? Și am luat drumul pribegiei, peste mări și țări. O groaznică "poveste", care nu trebuia să fie. Dar, a fost...

În aceste clipe de meditație, mă gîndesc la voi, părinți dragi. La voi mă gîndesc, care m-ați născut și m-ați crescut, iar acum vă odihniți pe pămîntul atît de primitor al României. O floare doar pe mormîntul vostru.

În aceste clipe de meditație, mă gîndesc la voi, frați de-ai mei, morți sau vii, cu amarul vieții voastre, cu idealurile voastre. Să rămînem mereu frați.

În aceste clipe de meditație, mă gîndesc la voi, soție și copii, micuț nepoțel. La voi mă gîndesc, cu iubire, cu emoție, cu speranță. Cu inimă curată. Vă mulțumesc pentru dragostea și grija voastră, chiar uneori și umbrită. Vă îmbrățișez.

În aceste clipe de meditație, mă gîndesc la voi, învățători, la voi care mi-ați dăruit tot ce-i mai frumos pe lume: cartea.

În aceste clipe de meditație, mă gîndesc la voi, oameni îmbrăcați în haine albe. La voi mă gîndesc, care mi-ați alinat durerile.

În aceste clipe de meditație, mă gîndesc la voi, colegi, prieteni și neprieteni, cunoscuți și necunoscuți. La voi mă gîndesc oameni buni. Uitați-vă la mine. Uitați-vă în ochii mei [illegible] suferinzi. Priviți-mă bine. Pătrundeți adînc în sufletul meu. Ascultați-mi vocea. Ea nu înșală niciodată. Sufletul meu este deschis. Chiar prea deschis și mărinimos. Îmi plac dialogul, conversația, mișcarea. Îmi place colectivitatea, "zgomotul" liniștit și armonia tuturor sufletelor. Singurătatea și duritatea mă rănesc. Veniți lîngă mine, veniți cu mine. Îmi deschid inima pentru toți. Primiți-mă, sau nu, așa cum sînt. Vă rog, iertați-mă dacă v-am jignit cumva. Iertați-mă, dacă v-am deranjat cu ceva. Iertarea simțită și sinceră e ceva înălțător. Este chiar o îmbrățișare, o întindere de mînă.

În aceste clipe de meditație, mă închin Ție, Creatorule. Te rog, dăruiește-mi, cel puțin de-acum încolo, o viață mai tihnită, mai fericită, pînă cînd mă vei chema la Tine.

În aceste clipe de meditație, mă gîndesc la Tine, Grecie, Patrie sfîntă, străjuită de Zei și de Eroi. Cine poate, oare, înțelege Istoria Ta, devenită Mit? Nu uita că de aici, departe de hotarele tale, te simt mai aproape. Te văd mai aproape... Nu mă uita.

În aceste clipe de meditație, mă gîndesc la Tine, Românie. La tine, Patrie de adopție, care m-ai primit cu pîine și sare. Sîntem aici.

În aceste clipe de meditație, de bucurie și tristețe, de nostalgie și speranță, îmi întind mîna spre Destin.

[illegible] mulțumesc, Grecie! Îți mulțumesc, Românie!

Iași, 22.09.1998

Sensibilitate și har

Vasile CONSTANTINESCU

Andreas Rados este nu numai un traducător de vocație, ci și un adevărat poet al echivalențelor în lumea fascinantă a metaforei.

Destinul a vrut ca acest om să aibă două patrii ale vieții, deopotrivă de dragi sufletului său: străvechea Eladă, unde s-a născut, a primit întîiele străfulgerări ale spiritului și a parcurs primii ani de școală, și pămîntul ospitalier al României, unde și-a continuat studiile și apoi și-a împlinit rosturile menirii cărturărești - cea de profesor la Universitatea "Al.I. Cuza" din Iași, pentru disciplinele de limbi slave și neogreacă, și cea de creator în plan literar, prin valoroase traduceri și importante articole, eseuri și cercetări de specialitate, a căror prețuire i-a adus calitatea de membru al Uniunii Scriitorilor din România și al Uniunii Literaților din Grecia. De asemenea, al mai multor societăți literare și culturale din Grecia.

Aceste realizări semnificative, care îi onorează deopotrivă și munca și viața, sînt însă cu atît mai relevante cu cît ne apar ca rod al unor eforturi excepționale - pentru că niște adevărate *excepții* au fost înseși împrejurările prin care a trecut de-a lungul vieții - pe linia unei biografii complexe și cu momente de-a dreptul dramatice. Născut la 4.10.1938, în comuna Nestorio, județul Kastoria, din Nord-Estul Greciei, într-o familie de oameni simpli trăind din munca pămîntului și din practicarea unor meserii tradiționale, tînărul Andreas nu va putea să se bucure decît scurtă vreme de farmecul copilăriei: datorită războiului civil din anii 1946 - 1949, în timpul căruia își pierde doi frați iar alți doi sînt răniți și întemnițați, părinții săi, Aristidis și Anghelichi, sînt nevoiți să ia calea emigrării, ajungînd în 1947 în Albania și apoi, în 1948, în România, țară care va deveni cea de a doua parte a lor pentru totdeauna; chiar și după trecerea lor la cele vesnice, fiind înmormîntați la Iași.

Se poate afirma că pentru Andreas Rados, omul despre care este imposibil de spus cît este grec și cît este român, Iasul a fost, este și va rămîne mereu orașul său de suflet: aici și-a încheiat studiile universitare, aici și-a desfășurat și își continuă munca de profesor, aici s-a format și s-a realizat ca scriitor, aici își are mulți colaboratori și prieteni, aici și-a întemeiat familia, fiind căsătorit cu doamna Natalia Rados, asistentă medicală principală, și avînd doi copii: Niki-Nicoleta, medic stomatolog, cadru didactic la Universitatea de Medicină și Farmacie "Gr.T. Popa", și Leonidas, cercetător științific la Institutul de Istorie "A.D. Xenopol". Poate că doar Nestorio, locul nașterii sale - pentru că orice astfel de spațiu în care vezi lumina zilei rămîne încărcat de o anume sfințenie - are în inima sa o atît de profundă încărcătură de lumină ca Iasul.

Activitatea sa de scriitor include, cum am mai spus, lucrări reprezentative de traduceri și publicistică literară și culturală, pe lîngă diverse lucrări științifice de specialitate. În acest atît de necesar dar și fascinant ostenit al interferențelor spirituale, trudind cu pasiune și vocație, cu migală și răbdare de bijutier, a tălmăcit în limba română peste o sută de poeți din literature neogreacă, după cum peste douăzeci de poeți români au fost aduși la cunoștința publicului cititor din Grecia și Cipru. A publicat selecții din opera unor mari poeți greci sau antologii lirice cuprinzînd scriitori din diverse generații, ținînd de orientări estetice și ideologice diferite, cu viziuni și stiluri diferite. Iată doar cîteva titluri prin care Andreas Rados a îmbogățit substanțial, cu o aparte strălucire metaforică, dialogul de valori româno-elen: Rita Boumi-Pappa, *Flori în pustiu* (traducere de Andreas Rados și Leonida Maniu), Editura Univers, București, 1974; *Un cîntec despre România. Poezie contemporana greacă*, antologie (traducere, prefață, note de Andreas Rados, cu un *Cuvînt înainte* de Ilias Iliou), Editura Univers, București, 1990; Jean Coutsocheras, *Cu aripa și tridentul* (traducere de Constantin Crișan și Andreas Rados, prefață de Romul Munteanu, cu un *Cuvînt înainte* al autorului), Editura Univers, București, 1980; *Poeți greci contemporani. Odele Mării Egee*, antologie (traducere, prefață și note de Andreas Rados și Ioanid Romanescu), Editura Albatros, București, 1990; *Surîsul Afroditei. Poeți cipriоți contemporani*, antologie (traducere de Andreas Rados, Leonida Maniu și Leonidas Rados; prefață, prezentări de autori și note de Andreas Rados), Editura Cronica, Iași, 1995. De asemenea, amintim și una dintre lucrările sale prin care poezia românescă este prezentată în spațiul cultural elen: *Anthologia valkanion piiton* (*Antologie de poeți balcanici*), Centrul Interbalcanic al Cărții, Salonic, 1997.

În același timp, Andreas Rados a contribuit la realizarea unor lucrări cu caracter biobibliografic privind traducerile din limba neogreacă în limba română, care se constituie în semnificative și utile instrumente de lucru la îndemîna specialiștilor dar și pentru informarea publicului larg: *Literatura neogreacă în România. 1950 - 1980. Bibliografie selectivă* (realizată împreună cu Liviu Moscovici și cu participarea unor studenți de la Seminarul de Neogreacă); cercetare reluată într-o nouă ediție, pentru completarea perioadei de pînă la 1998 (de asemenea întocmită împreună cu Liviu Moscovici și cu participarea unor noi serii de studenți de la Seminarul de Neogreacă), Editura Junimea, Iași, 1998. Și, în sfîrșit, să reținem și o lucrare cu caracter nu numai cultural ci și didactic în prezentarea și traducerea sa, împreună cu Leonidas Rados: Manolis Triandafylidis, *Mică gramatică a limbii neogrecești*, apărută în ediția originală la Salonic, sub egida Institutului de Studii Neo-Elene de la Universitatea "Aristotel", în 1996, la care trebuie să adăugăm prezentările sale privind cunoașterea operelor unor mari scriitori din literatura clasică rusă și din cea sovietică, prin articole, studii, recenzii, interviuri, note și emisiuni radiofonice.

În mod firesc, acest evidente contribuții pe linia promovării interferențelor spirituale româno-elene în spațiul cultural european s-au bucurat de recunoaștere și prețuire atît în România, cît și în Grecia și Cipru. Dintre laurii cu care i-a fost încununată activitatea literară amintim Premiul I pentru un studiu asupra poeziei lui Nichita Stănescu și Medalia "Valoare Culturală" clasa I pentru întreaga activitate de popularizare a literaturii și culturii neoelene în România și a celei românești în Grecia, primite din partea Uniunii Literaților Greci în anul 1982, precum și premiul special al revistei "Cronica" pe anul 1996 pentru opera de traducător și comentator pe linia promovării dialogului de idei și valori româno-elene.

Ar trebui să ne mai referim, fără îndoială, și la ampla sa activitate publicistică pe plan cultural și literar, concretizează într-un important număr de articole, eseuri, prezentări de autori, prefețe, comentarii și note. Spațiul restrîns ne determină însă doar să amintim acest lucru. O subliniere aparte se impune totuși în cazul paginii cu titlul *Spiritul elen - sinteze europene*, editată sub egida Seminarului de Neogreacă și cu sprijinul Statului elen, pe care o coordonează și o îngrijește, împreună cu redacția revistei "Cronica", ajunsă la cel de al 50-lea număr. Un număr aniversar în plan publicistic. Din cîte știm, este singura realizare de acest fel din publicistica românească, asa cum Seminarul de Neogreacă de la Universitatea ieșeană, în fruntea căruia Andreas Rados se află încă de la înființare, în anul 1974, este singurul de acest fel din învățămîntul superior românesc.

Sînt, toate acestea, doar cîteva din împlinirile ce onorează un efort intelectual, o stare de spirit și un destin uman ce definesc o personalitate culturală.

Și ce am putea să-i spunem mai deosebit profesorului și scriitorului Andreas Rados la acest ceas aniversar încărcat de emoție, poezie și meditație, decît aceeași străveche și mereu tînără urare românească: *La mulți ani!* Și se cuvine totodată ca această caldă mărturisire a inimii să i-o rostim și în limba natală, cea a lui Seferis și Elytis, a lui Solomos și Vafopoulos, în care a tălmăcit prin ani, cu sensibilitate și har, numeroși poeți din România, dintre care nu puțini și din Iași: *Hronia Polla!*

Ar trebui...

Valeriu MARDARE

În primul rînd, ar trebui să ni-l închipuim pe Andreas Rados - ca într-un imens album plin de fotografii: înconjurat de sutele de studenți pe care i-a învățat limba neogreacă, dar în același timp și de studenții de la limbi slave. Să ni-i imaginăm pe aceștia în ambianța, întotdeauna grecească, a cursurilor și seminariilor, a serilor și întîlnirilor culturale pe care le organizează profesorul; să ni-i închipuim în momente în care recitau și vor recita - fie în greacă, fie în română - din operele literaților eleni, foarte mulți dintre aceștia fiind traduși și comentați de el. Să-i vedem, cu ochii minții, înfiorați și tulburați, în momente de spectacol de o mare intensitate emoțională - pentru că interpretau cu pasiune și dăruire. Să le admirăm pronunția frumoasă și cunoștințele de limba neogreacă - și să nu ne mai întrebăm într-una de ce au învățat această limbă.

Ar trebui să ne dăm seama de marile eforturi pe care Andreas Rodos le-a depus, zi de zi, pentru a trezi interesul - nu numai al studenților, ci și pe acela al publicului universitar, pe care a știut să-l atragă la activitățile Seminarului de Neogreacă, însumînd pînă în prezent un sfert de veac de unicitate...

Ar trebui să ținem seama de faptul că atîtea și atîtea personalități ale culturii neogrecești și române și-au exprimat aprecierile și admirația la adresa lui, elogiindu-i strădania și sacrificiile, fie în presă, fie la emisiunile radiofonice sau la televiziune, - chiar și de la înălțimea tribunelor parlamentare din Grecia și Cipru.

Ar fi necesar să mai aflăm că mulți dintre cei pe care i-a învățat această limbă - care deși de circulație restrînsă în zilele noastre, pe plan spiritual a devenit pentru foarte mulți o tentație -, și-au făcut simțită și remarcată prezența: fie ca traducători, fie ca ziariști, fie ca oameni de cultură în general, sau în calitate de cadre didactice, valorificînd filonul cultural grecesc al Eladei zilelor noastre.

... Și abia la urmă ne-ar trebui foarte mult curaj - ca să nu-i spunem tupeu - pentru a-i pune brutal, cum s-au mai încumetat unii s-o facă - întrebarea: "Cine ești dumneata, domnule Andreas Rados?"

în raftul nostru de bibliotecă

Valeriu Stancu - Wortwunde - Rana cuvintului, în tălmăcirea lui Christian W. Schenk și Simone Reinherts - Schenk, Editura Dionysos, Kastellaun, 1998

Victor Sterom - L'ombre Parlante, poëmes, traducere de Constantin Frosin, Editura Universal Cartfil, Ploiești, 1997

Draga Iorga - Marea din suflet, poeme, Editura Cronica, 1998

Ioan Neșu - Zi de toamnă cu cal, proză scurtă, Editura Scriptor, Galați, 1998

Dorin Crișan - Avangarda literară a Sfîntului Francisc din Assisi - Rugăciuni bolnave (1990-1996), Editura ETA, Cluj, 1998

Petru Scutelnicu - Amenințarea cu viața, poeme, Editura Plumb, Bacău, 1998

Concursul Național de Poezie "AUREL DUMITRAȘCU" - debut în volum

ediția a V-a
19 - 21 noiembrie 1998

Concursul Național de Poezie "AUREL DUMITRAȘCU", organizat de Inspectoratul pentru Cultură al Județului Neamț și Ministerul Culturii, își propune să debuteze în volum un tînăr poet de valoare.

REGULAMENTUL CONCURSULUI

- Manuscrisele - volum bine constituit - 60 - 80 pagini, vor fi expediate, în două exemplare dactilografiate, pînă la data de 10 noiembrie 1998, pe adresa: Inspetoratul pentru Cultură al Județului Neamț, str. Lt. Drăghescu nr. 9, Piatra Neamț, cod 5600, județul Neamț.
- Manuscrisele vor fi însoțite de o fișă personală a concurentului: nume, prenume, data nașterii, studii, activitate literară etc.
- Vîrsta maximă de participare: 35 de ani

Juriul, format din personalități ale vieții literare actuale, se va întruni la Piatra Neamț în ziua de 19 noiembrie 1998. Pe data de 21 noiembrie, ziua nașterii poetului Aurel Dumitrașcu, prematur dispărut, va fi anunțat manuscrisul cîștigător.

- Pînă la sfîrșitul anului în curs manuscrisul cîștigător va fi tipărit pe cheltuiala Inspectoratului pentru Cultură Neamț.
- Manuscrisele nepremiate vor fi returnate concurenților, la cerere.
- Alte informații la telefonul 033/213945.

CORNELIU ZEANA
Cardiologie - Cazuri clinice comentate

(Editura Viata Medicală Românească, 1998)

Prof. dr. Jan HURJUI

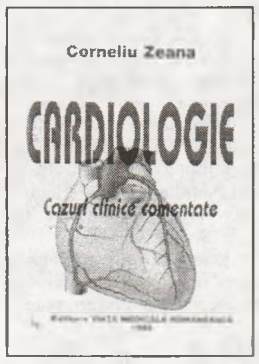

Corneliu Zeana este un nume cunoscut în lumea medicală românească și nu numai. Este un clinician desăvîrșit și în același timp autor a numeroase cărți medicale. Cea pe care o prezentăm astăzi are succes nu numai printre cardiologi, internişti, generalişti, care sînt primii interesați, ci și în lumea altor specialiști și chiar a nespecialiștilor, întrucît însumează în paginile ei o suită de cazuri clinice din prezentarea cărora se pot învăta multe. Stil clar, concis, accesibil, didactic. De altfel, exact acum 10 ani, Corneliu Zeana, împreună cu Gabriel Tatu Chițoiu, publica la Editura Medicală un *Caiet de electrocardiograme comentate*. Deci, tot comentate. Fapt necesar a fi subliniat, deoarece arată preocuparea autorului în a explica pentru cititori subiectele pe care le abordează, astfel încît să fie înțelese corect. Corneliu Zeana scrie încredințat că ajută. Are această vocație a medicului complet - teoretician și practician, în același timp. În practica medicală s-a confruntat cu o patologie diversă, dar a selectat pentru "consultațiile" din acest volum, în specil pe cele din patologia cardio-vasculară, unele urgențe cuprinse aici fiind cazuri mai rare, sau foarte rare, ca frecvență.

Atît problemele de diagnostic, cît și cele de tratament invită și cititorul la o participare pentru "rezolvarea problematicii prezentate", cum scrie Ion Bruckner în *Prefață*. Întrucît o enumerare de cazuri nu-i posibilă, ne vom mulțumi să amintim că este vorba de bolnavi asistați în Spitalul clinic de urgență "Floreasca" din București, că autorul este șeful Secției de cardiologie și al Clinicii medicale a Spitalului citat. Pe coperta finală a volumului citim: "Împreună cu profesorii Constantin Maximilian si Victor Săhleanu, conf. dr. Corneliu Zeana a format în acest ultim deceniu «tripleta de aur» a publicisticii medicale românești reunită în paginile "Vieții Medicale" (este vorba de "Viața Medicală" - săptămînal al personalului medico - sanitar, de elevată ținută profesională).

Intercalate între "cazurile clinice", unele mentionări succinte, teoretice dar și practice, sînt binevenite, prin frecvența patologiei pe care o determină. De ex.: tulburările cardiovasculare în sevrajul alcoolic. Sau prin noutatea unor entități patologice publicate recent, de ex. despre tahicardiomiopatie - o realitate clinică, sau datele ce țin de medicații aplicate astăzi în urgențe, din lipsa altora, pe considerentul costului (vezi: șoc anafilactic la streptokinază). Aș aminti dramatismul unor "Complicații la debutul infarctului miocardic" (cazul unui bărbat de 71 de ani), rezolvate favorabil. De altfel, pentru sceptici, recomand să observe rezolvarea favorabilă a numeroase cazuri grave, inclusiv la persoane de 85 ani ("Tahicardia paroxistică supraventriculară repetitivă la vîrstnici"). Imaginile electrocadiografice și/sau ecocardiografice, reproduse în carte, sînt martorul acurateței științifice a prezentărilor.

Sînt și unele "cazuri" care pun în discuție (se subînțeleg) greșeli de diagnostic și de tratament anterior ajungerii bolnavului la Spitalul de urgență (de ex. "Tromboflebită de mebru inferior cu extensie în vena cavă inferioară"). Alte exemplificări, pentru eventualități cauzale rare ("Flutter atrial indus traumatic"). De asemenea, cauzabilitatea discutabilă: "Tromboembolism pulmonar - (indus de fumatul excesiv?)", sau "Un caz de insuficiență cardiacă congestivă curabilă". Sînt prezentate cazuri clinice cu evoluție particulară, dificultăți în stabilirea etiologiei, particularități ale ecg etc. Unele dintre prezentări beneficiază și de date de fiziopatologie. Problemele de tratament sînt cele curente: reacții adverse, intoxicații medicamentoase, terapie anti-coagulantă la bolnavi cu proteze valvulare cardiace.

Sîntem în fața unei cărți unicat la noi, prin formulă și prin accesibilitatea didactică a unor probleme de dificultate, atît în ceea ce privește diagnosticul cît și tratamentul în bolile cardiovasculare. Este de felicitat și editura care a publicat cartea și care dovedește încă o dată competență.

univers enciclopedic

Sociologie S.F.

Prin est, spre "vestetică"

George CEAUȘU

Science fictionul actual este strîns legat de "visul american"; după 1950, deși s-a dezvoltat și piața europeană de SF, piata americană a dat mereu tonul și s-a impus în diversele planuri formale ale ficțiunii, în primul rînd în film și în literatură. Într-un interviu acordat de Brian Aldiss revistei "Locus", după apariția noii ediții, revizuite și adăugite, a istoriei sale dedicate genului SF, *A Trillion Year Spree*, autorul britanic punctează: "Oricui i se va fi datorînd inventarea sa, modul în care SF-ul a devenit un gen literar este american. Poate că SF-ul a fost transportat în Europa pentru că europenii aveau nevoie de el, însă ei nu erau capabili să-l genereze. Iar acum e prea tîrziu. Iată de ce iugoslavii, olandezii, polonezii și asa mai departe nu vor fi niciodată traduși în America - ei încearcă să inventeze ceva ce a fost deja inventat. Or, tot ce pot să facă este să imite. Cu cît vor imita mai bine, cu atît se vor conforma mai mult genului, dar cu cît se vor conforma mai mult genului, cu atît mai mult nu va fi nimeni dispus să-i preia și să-i traducă".

Incorectitudine științifică, politică și pragmatică

Sper că sînteți convinsi că nord-americanii au cultură - nu numai civilizatie - si nu doar o cultură care în spatiul mioritic să capteze doar adolescenții sau savanții. Ei chiar propun europenilor un alt model cultural, structurat în jurul ficțiunii si nu al literelor. În cîteva intervenții publicistice am încercat să pun în evidență falia existentă între gusturile nord-americanului si ale europeanului. Abordînd natura *science fictionului* pe o piată dominată de nord-americani, o serie de intervenienti români au înlocuit estetica prin *vestetică*: s-au dus prea spre vest, sărind peste Atlantic. Ar trebui să explicăm de ce gusturile noastre în materie de SF nu sînt si ale altora - si în jurul acestei banalități se poate constitui un discurs al identității culturale.

Întrebîndu-se de ce autorul român de SF nu scrie SF tehnologic, ci doar un text literar în care se forțează diverse clișee postmoderne, Cristian Lăzărescu, referindu-se la autorii occidentali, observa: "Oamenii acestia chiar trăiesc într-o lume (pentru noi) SF. Ei nu resimt nevoia ideilor originale, lucru evident la textele curentului *cyberpunk* (...) Nu mai avem de-a face cu realitatea creată, ci cu realitate trăită. SF-ul devine hiperrealism (*Un caz incurabil?*, Colectia de povestiri SF "Anticipația" 497, p. 3). După forțarea "hiperrealismului", criticul trece la tonul pithiatic: "scriitorul român de SF nu scrie și nu va scrie SF pînă ce mediul tehnologic ambiant nu va deveni realitate". Cum să nu-l credem? Dar oare ne putem permite luxul să nu imaginăm? Visul e gratis si tehnologia ne găureste buzunarele și, de fapt, adaugă povara unor noi straie cu "buzunare virtuale". O materie primă instantanee cum este visul poate fi neglijată în favoarea unui artefact îndepărtat? Insuportabil e doar atunci cînd visătorii inventează sistematic coșmare. E rău cel puțin la începutul visului, cînd nu sîntem obisnuiți cu el. Dan și Lucian Merisca vorbeau de SF ca de un *subversive fiction* pentru epoca predecembristă și mă raliez unei astfel de păreri, desi argumentarea ei mi-ar lua ceva timp din pricina propagandei care, vrînd-nevrînd, este o formă de manipulare.

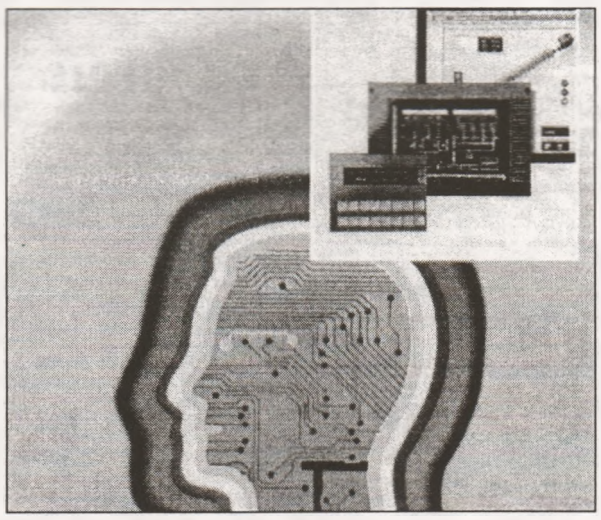

Science fictionul are un specific care pentru noi, românii, este mai greu de înțeles. Din acest specific face parte modul de viață nord-american (în ciuda diferențelor de la un stat la altul), concepția posibilistă și tehnofilă a americanului de rînd, ideologia care îl animă. Căci ideologia SF-ului american (mai degrabă politică decît literară) ocupă un loc important în ansamblul problemei: *science fictionul* american este *politic corect*. Rectitudinea politică a fost vreme îndelungată una dintre trăsăturile *science fictionului* de peste ocean, care trebuie să ofere idei aplicabile în plan prospectiv și să nu atace în mod gratuit diferitele organizații minoritare, (para)militare și confesionale. *Dune* și *Fundația*, marile proiecte SF ale imaginarului, sînt politic corecte. *Corectitudinea științifică* și cea *pragmatică* sînt alte două trăsături care operează asupra unui corpus destul de larg al SF-ului american, care valorifică "ultimele cuceriri ale revoluției științifico-tehnice" - pe de o parte - și - pe de alta - oferă nu soluții imaginare, ci aplicabile într-un spațiu al acțiunii sociale. Prezent la *WorldCon*-ul american din 1996 de la Los Angeles, domnul Lucian Merișca a sesizat extrem de multe aspecte ale acestei "triple corectitudini" (politice, științifice, pragmatice). Întrebarea pe care ne-o punem cu înfrigurare - și v-o punem și dumneavoastră - este următoarea: *SF-ul românesc poate răspunde "triplului test de corectitudine" fără a fi banal și epigonic?*

Căci "corectitudinea" și "validitatea" sînt valabile ca proprietăți ale unui sistem formal închis, care poate proteja foarte bine adevărul, diferențiindu-l de fals. Dar societatea, chiar în structurile sale formalizate (instituționalizate), rămîne deschisă diverselor tipuri de influențe informale. Corectitudinea morală, juridică, politică se referă la respectarea unor norme codificate sau comportamentale stabilite în perspectivă istorică într-un domeniu de activitate sau altul. Deontologia de domeniu ar avea aici un cuvînt de spus. Dar între doctrina liberală și cea țărănistă de la noi, care este mai aproape de corectitudine? Nu este normal ca ambele să fie corecte (din moment ce au adepți) și să existe anumite norme deontologice ale comportamentului politic? Datorită slabei calități a clasei politice - atît dinainte de revoluție, cît și după -, "corectitudinea politică" nu își pune amprenta asupra *science fictionului* românesc, lucru care se va întîmpla abia cînd vom avea o primă generație de oameni cu carieră politică. Pe de altă parte, comportamentul omului mediu de pe spațiul nostru național este mai degrabă tehnofob decît tehnofil, existînd mari dificultăți de adaptare la noile tehnologii; apoi, chiar în spațiul productiv, verbalitatea cucerește noi teritorii în dauna acțiunii fruste și eficiente. Ultimele aspecte pun în discuție corectitudinea științifică și pragmatică a SF-ului românesc, lăsînd un cîmp larg de acțiune modelelor încărcate cu o retorică excesivă în care simbolistica va cădea pradă imaginarului.

Pînă la o nouă discuție, incorectitudinea științifică, politică și pragmatică rămîn o sursă nesfîrșită de inspirație pentru SF-ul românesc. Riscul este pierderea limitei: cacofonia tehnologică, bufoneria politică (gen "Academia Cațavencu"), umorul transformat în simplă zeflemea, fără mică pragmatică sînt produsele contraproductive ale unei atitudini în aparență creative.

Prin "șovinism estetic", spre "inteligența națiunilor"

Viitorologia nu poate naște predicții în afara unui model iar modelele sînt aproximative, multe dintre ele fiind situate la limita credibilului. Viitorologia este domeniul lui Dumnezeu, nu al omului. Din punct de vedere al psihologiei popoarelor, avem tendința să asimilăm națiunile cu indivizii: unii mai evoluați, alții mai puțin evoluați. După asaltul inteligenței artificiale și al automatelor raționale, psihologia popoarelor a devenit un spațiu imaginar: un grup nu poate avea psihologie sau organicitate - calități pe care doar un lider le poate imprima. Dar în grupurile dezorganizate? Și dicuția se poate prelungi.

Iată două exemple de "inteligență națională". După cel de-al doilea război mondial, francezii au dezlănțuit o adevărată vînătoare de vrăjitoare împotriva colaboraționiștilor, declanșînd proceduri sumare de judecare pentru mii de oameni - atunci cînd nu i-au plimbat pe stradă tunși zero. Bulgarii au rezervat o altă soartă "intelectualilor trădători": i-au încărcat pe un vapor și i-au înecat în Dunăre. Bulgarii par mai eleganți în acțiunea lor decît francezii, dar și unii, și alții, doresc să fie exemplari prin duritate. Evoluații (pun problema sub raportul economiei și al difuziei civilizației), și neevoluații sînt la fel de cruzi în manifestarea unui instinct al răzbunării. Concluzia se impune de la sine: a măsura prostia sau ticăloșia sau meschinăria nu are nici un sens, pentru că toate acestea au o scară infinită, care coboară în întunericul latrinar - iar ticălosul, meschinul sau prostul - mai ales în fazele maligne ale dezvoltării frumoasei podoabe pe care o dețin - sînt lipsiți de simțul gradației. Gradație foarte necesară cumsecădeniei, generozității sau inteligenței, pentru că aici intervin exigențe noi și respectivul "produs moral" este, pe măsură ce crește în calitate, din ce în ce mai scump.

"Șovinismul estetic" intervine astfel pe piața culturală și se poate lua în discuție. În SF există două formule fiabile de piață, aflate cel mai adesea în contradicție:

1) a te raporta continuu la marile modele occidentale din genurile cele mai dinamice (film, TV, literatură) și la personalitățile genului, mergînd pe ideea că mica piața națională de SF nu va fi niciodată sincronă, din punct de vedere cantitativ, și mai ales calitativ, pieței occidentale, care s-a dovedit exemplară în acest domeniu, ca în multe altele (experiența de piață a "F și SF Magazinului" ieșean, redactat de Dragoș Cojocaru și Florin Mircea Tudor în intervalul 1995-1997, este semnificativă în acest sens);

2) a face o politică națională, bizuindu-te pe *lobby*-ul creat de autorii interni, dar riscînd să cazi în aceeași plasă a sărăciei ca și ei și confruntîndu-te la nesfîrșit cu caracterele lor complicate și cu o viziune de sine supradimensionată (alte două suplimente SF ieșene, "Dependent SF" și "Supernova", aplică o astfel de politică "națională", piața restrînsă obligîndu-le la "zonalitate").

Aceste două formule de piață se vor afla într-o cordială concurență pe spațiul publicațiilor noastre; coexistența pe spațiul publicațiilor noastre, cu toate că pare foarte probabilă, nu pare a fi imediat posibilă.

Cum observa Arthur Clarke, *science fictionul* lasă un loc larg de interpretare a tehnologicului ca supranatural. O anumită literatură ne prezintă exteri în *vymanas*, care, sau alte obiecte zburătoare. Apoi mai toți subiecții cu calități excepționale invocă un scenariu mistic sau teologic; întîlnirea cu Dumnezeu (aflat într-un deghizament oarecare) sau cu Sfînta Fecioară ar fi pentru ei un reper important pe calea dobîndirii calităților rîvnite. Fără a eticheta automat supranaturalul cu atributele Divinității, să nu pierdem ocazia; căci putem nivela totul pînă la un banal permanent. Admitînd pluralitatea vieții în univers, este loc si pentru superdotați, și pentru exteri. Cu atît mai mult pentru Dumnezeu. Este un pas timid spre religie - dar un prim pas.

Autorul de SF prezintă o percepție globală a problemelor omenirii și prin asta are o importantă notă comună cu credinciosul. Îi mai apropie spiritul pragmatic și forța speculativă. Creștinismul inaugurează, de fapt, celebrul pragmatism cu aproape două mii de ani mai devreme într-o triadă chiar interesantă: gînd-vorbă-faptă. O religie teoretică sau un SF de aceeași natură ar fi doar speculații exorbitante, poveri prea mari pentru conștiințele noastre; și *science fictionul*, și religia, sînt în bună măsură comportamente aplicate. Chiar și contrautopia provoacă efectul unei "descărcări spirituale" - preferabil celei materiale. Filosofia si religia reprezintă șanse notabile pentru autorul român de SF; ca și istoria, ca și geografia. SF-ul *nostru* poate avea ca marcă a originalității ceea ce avem *noi* cu precădere, nu ceea ce au americanii, știința și tehnologie. Produs prin excelență european (Verne, Wells), *science fictionul* s-a mutat în America și s-a întors de acolo cu mutații importante - nu ca un mutant! L-am putea readuce în Europa prin ceea ce știm noi să facem mai bine.

Apoi știința, arta, filosofia și religia sînt forme de cultură ireductibile una la alta (acestei argumentații i-am dedicat spații foarte largi). Pregătirea științifică ar putea fi un prealabil pentru comportamentul filosofic, dar ar putea să-l și "dinamiteze". Dacă vom lua domeniile enunțate două cîte două și vom încerca să stabilim relații binare, vom ajunge destul de repede la concluzia că oricare dintre ele are un "ce" care implică "săgetarea" directă a esenței fiecăruia. E greu să fii concomitent artist, om de știință, filosof și trăitor în credință: cele patru domenii dezvoltă, cel mai adesea, competențe paralele, greu colaborante, cu stadii de inițiere în teritorii separate. Însă, spre deosebire de autorul american, care poate avea doctorat în științe, frecventînd "grădinița cea mare" a religiilor, autorul român își poate valorifica mai bine condiția lui de *hiperborean*, de om prezent pe undeva, prin climatul temperat, în emisfera nordică - cea mai civilizată a globului - la intersecția unor vetre de cultură și civilizație, aflat aproape de sumerieni, de Alexandru cel Mare, de Traian și Dochia, de lumea elenă și de cea mulsumană, de creștinismul primitiv. Vrînd-nevrînd, el nu are prea mari performanțe, dar frecventează, prin simpla sa poziție geografică - poziție care, de fapt, i-a și marcat profund istoria - gimnaziul european al științelor, artelor, filosofiei și religiei. Dacă ar izbuti să nu se lase intimidat de colegii din clasele de liceu, de performanțele "olimpicilor", de faptul că a fost ținut la nesfîrșit în bancă, la fel ca un elev tuns chilug - de profesori cam zglobii, cam desfrînați, cam lacomi, dar mereu disponibili la capitolul de a da lecții altora - ei bine, s-ar putea observa că acest elev tuns chilug seamănă cu un solist al trupei "Prodigy". El ar mai scoate și limba, s-ar putea observa că este un bufon de excepție - și iată-ne în prezența unui erou prezent atît în spațiul artistic și mitic, cît și în circul politic actual. Pentru că pînea puterii începe cu circul politic - celelalte puteri în stat fiind "forte de fundal". Ar fi un nou început al dialogului între civilizații care, într-o știre de ultimă oră, este clamat de premierul Iranului ca deziderat al anului 2001.

Cavaliere servante

gîndul și lumea

Natalia CANTEMIR

În sec. al XVI-lea, lumea nobilă italiană introdusese obiceiul ca a doua zi după nuntă soțul să aleagă un cavaler care însoțea permanent femeia, o apăra și o slujea. Poporul l-a botezat *cicisbeo* (fr. sigisbée) iar nobililor soți italieni le-au trebuit trei secole ca să se dumirească de postura ridicolă în care se puneau.

În *Act venețian*, Camil Petrescu înfățișează un astfel de cicisbeu, "biet cățel", care seduce cu inocență și fără eroism, dar va fi terorizat de dragostea patetic dezlănțuită a Altei, ceea de determină și finalul tragic. Rara mobilitate a spiritului lui Camil Petrescu a creat tipul de poltron în decor venețian, caracterizînd însă universal fatalismul comod, propriu ambițiilor de parvenire ale claselor inferioare, care doresc să-și demonstreze astfel "bărbăția". Iar în personajul Andrei Pietraru din *Suflete tari*, plebeu de origine și disprețuit de patronul lui, boierul de viță veche Matei Boiu și de aceea seducînd-o pe fiica acestuia Ioana, filiera este atît Stendhal, cît și Strinberg, deși George Călinescu pare înclinat mai mult spre sublinierea tradiției românești a literaturii conflictului dintre boieri și ciocoi.

Oricum, în literatura europeană problema seducătorului este foarte veche, plecînd de la personajul Don Juan, iscat dintr-o sămînță de adevăr ("Cronica Sevillei" pomenește de tînărul Don Juan Tenorio, care a răpit într-o noapte pe comandorul Ulloe, după ce i-a sedus fiica). Personajul a fost preluat de Goldoni, Molière, Tirso de Molina, Mozart, Byron, Schiller, Puskin, N. Lenau. Iar la noi de Victor Eftimiu în piesa *Don Juan*, redusă la cîteva scene fastuoase, dar accentuînd tratarea lui Molière: intenția umanitară, perpetua tindințe spre libera dezvoltare a eului, atît de necesară dezvoltării societății. Seducătorul lui Molière risipește banii, dăruindu-i cersetorilor: "Je te le donne pour l' amour de l' humanité". Nici o replică din Molière n-a stîrnit mai multe comentarii, unii considerînd-o parodie a tradiționalei formule franceze "Pour l'amour de Dieu", alții legînd-o de sensul deplin "Humanitas" din sec. al XVIII-lea. Jan Kott o consideră asemănătoare cu formula "Humanly taken", pronunțată de Prospero din *Furtuna* lui Shakespeare. Pe insula utopică și nelocuită a lui Prosopero, unde istoria lumii se repetă de la capăt, refrenul "Thought is free" (gîndul este liber) este cîntat și de spiridușul Ariel, simbolul sufletului, inteligenței, poeziei și chiar îngerul binecuvîntării în interpretările catolice, cît și de Caliban, monstrul inform, jumătate om - jumătate fiară, stăpînul insulei pînă la venirea și după plecarea lui Prospero. În monologul final al lui Prospero apare cuvîntul "disperare" ("My ending is despair"), dar asta nu înseamnă și resemnare, căci o altă frază finală din *Antony and Cleopatra* este invocată de Jan Kott pentru înțelegerea deplină a *Furtunii*: "My desolation does begin to make/ A better life" (Disperarea mea naște o viață mai bună).

Între aforismele lui Lucian Blaga găsim cea mai înțeleaptă caracterizare a obsedantului personaj: "Don Juan nu are o mie de pasiuni mărunte, ci o singură pasiune virtuală". Este tocmai ceea ce ajută în deosebirea spitei nobile de cuceritor, de spita burgheză, cum ar fi, de pildă, celebrul aventurier Giovanni Giacomo Casanova de Seingalt (1725-1795), născut la Veneția, dar desfășurîndu-și isprăvile pe o întindere geografică mai mare, ca publicist, abate, diplomat și... deținut (fura în același timp și inimile, și pungile).

În această companie a seducătorilor, care să fie locul memorialistului francez Pierre de Brantome (c. 1540-1614), din care filmul *Doamnele galante*, prezentat recent la t.v. face personajul său principal. În scrierile sale publicate mult după moarte (*Viețile oamenilor celebri și ale marilor comandanți de oști* și *Viețile doamnelor celebre*), Brantome a descris moravurile de curte sub ultimii doi regi din dinastia de Valois, menținîndu-se la aparente, dar dovedindu-se un foarte bun observator al întîmplărilor particulare captivante și originale.

Montaigne (1533-1592), marele contemporan al lui Brantome, spune că "Veritabilul studiu al omului este omul însuși", întreg secolul al XVI-lea francez părînd să subscrie acestei gîndiri care submina dogmatismul scolastic, prejudecățile medievale, aventura umană conturîndu-se prin traversarea unor tablouri ale vieții în care atenția este aproape exclusiv acordată faptelor individuale. Marguerite de Navarre (1492-1549), care apare și ea în filmul *Doamnele galante*, făcea parte din aceeași primă generație de umaniști legată încă de Evul Mediu, dar încercînd să se desprindă, sperînd cu entuziasm, ca și Rabelais (1494-1553) în noutățile viitorului. Protectoarea tuturor aventurierilor și a celor mai riscante sau sordide aventuri, traduce într-un spirit mistic sentimente și idei care nu-și aveau încă vocabular propriu, laicizînd viața sub aspecte care puteau interesa o femeie și o aristocrată. Scria la ora cînd chestiunea femeii era actuală (în tot secolul femeile au jucat un rol considerabil în politică: Louise de Savoia, Catherine de Medicis, Diane de Poitiers ș.a.), ea însăși a dus însă o existență dureroasă și agitată, aproape în întregime provincială. Gustul pasional al experiențelor vieții, absorbite de arta de a iubi și arta de a conferi, ambiția de a realiza o sinteză a vieții mondene pot fi înțelese și ca o reacție de apărare. În orice caz, gustul autenticului distinge *Heptameronul* de modelul său italian, degajînd înainte de toate nevoia de spirit francez, manifestată de altfel și la Ronsard în *Amours*.

Discursul lui Brantome se clasează astfel alături de *Heptameron*, cît și de anchetele lui Montaigne asupra omului. În *Essais*, Montaigne este interesat de "cazurile" singulare, el însuși fiind un "caz" printre altele, doar că mai complicat și mai important, de aici admirația lui pentru Tacit sau Plutarh, expunerea sinelui prin "moi", de aici și tonul conversației libere, construcția în care problemele sînt reluate succesiv, bizareria titlurilor, cochetăria, dorința de a înțepa, de a tachina curiozitatea. Aglomerația de texte disparate în jurul unui subiect să fie nedorința de a trata cu pedanterie doctorală, caracteristică filosofiei timpului? Ipoteza este puțin probabilă, mai curînd capitolele care se lungesc cu anii exprimă tocmai progresul gîndirii și al expresiei, degajarea de accidentul individual, modificarea reacțiilor autorului.

În treacăt fie spus, moralistul François La Rochefoucauld făcuse și el în culegrea sa de *Maxime* (1665) din egoism resortul uman esențial iar Pascal însuși nu condamna expresia unui punct de vedere personal sau utilizarea experienței personale în literatură (*Pensées* publicate postum, la 1670, sînt tocmai expresia angoasei personale trăite la mănăstirea Port Royal), ci egoismul rapace, fariseismul (iezuit), reducerea fățarnică la interes individul. Cu toată slăbiciunea iremediabilă a omului, Pascal n-a ezitat să-l proclame superior, ca ființă pe care Dumnezeu a făcut-o gînditoare: "Omul nu este decît o trestie, cea mai fragilă din natură, dar este o trestie gînditoare"!

Iar Brantome? Rămîne, fără îndoială, un moment al vieții intelectuale franceze, în care gîndirea tinde să se degaje de erudiție pedantă și doctorală, de dogmatism teologic, de epuizantul război civil, de Reforma triumfătoare în Germania și Elveția, de aspecte sociale care puneau la bătaie monarhia și întregul sistem statal. Povestind intrigi amoroase, Brantome explică tocmai acest lucru: religia era adesea pretext pentru pasiuni materiale, punînd în cauză statalitatea, provocînd astfel în jurul lui Henri de Navarre regruparea forțelor de ordine, descoperirea spiritului civic și național. Pentru a obține tronul regal, Henri a trebuit să treacă de la protestantism la catolicism, fraza sa celebră, pronunțată după liturghia din 25 iulie 1593 de la biserica Saint Denis, a rămas în istorie: "Paris va bien une messe". Iată renegarea care aduce avantaje.

Abatele Brantome făcea parte din instituția cavalerilor militari, serios slăbită în ruina războiului de 100 de ani (este scena cu care începe filmul), voga romanelor cavalerești a trecut definitiv, ceea ce deploră cu deosebire Brantome, pus în inferioritate față de ridicarea unei clase de bani, care-și trage resursele din comerț, bănci, Biserică (el însuși a căutat ocazia de a-și recuceri bunurile acaparate de Biserică). În aceste condiții, natural, rămîne femeia, *l'amour* devenind materia inepuizabilă și unica șansă a *individualismului său de temperament*. Montaigne precizase: "Ce n'est pas la mort, c' est le mourir qui m' inquete", eroul filmului are confirmarea la moartea tînărului ostas, care-i asculta atît de avid aventurile amoroase, mai mult sau mai puțin fanteziste, încît nu simte glonțul rătăcit și trecerea în neființă. Scenă absolut remarcabilă. Abatele se descotorosește așadar de investitura războinică, părăsește ținutul morții, rememorînd femeile la care s-ar putea întoarce. Credea că poate fugi de frămîntări, dar *Post equitem sedet altra cura* spune Horațiu într-o Odă, în spatele călărețului șade grija neagră. Costumul negru purtat de personaj tot timpul filmului sugerează în plus "grija neagră" horațiană; ambiția, nehotărîrea, nevoia de bani, frica nu părăsesc personajul iar reluarea relațiilor vechi sau cele noi vor confirma maxima lui Petrarca: *Quando piace al mondo à breve sogno* - orice plăcere din lume e un vis scurt (Sonete, 1, 14).

Astfel intervine Petrachismul în vechile dispute despre femei, iar la curtea regală, creație esențială a sec. al XVI-lea francez, viața sclipitoare și periculoasă, frapanta predilecție pentru intrigi politice și amoroase, jocul monden și sentimental, brutalitatea sexuală și elevația se amestecă. Francisc I, creatorul instituției Collège de France și organizatorul curții s-a dorit și un "protector al literaturii",

deși personal n-avea decît cunoștințe mediocre; era indiferent la disputele teologice (în definitiv, mișcările religioase ale lui Luther, Calvin, Farel, Zwingel porneau din pretenția de a reveni la vechiul creștinism erodat prin practici eretice - același sens l-a avit budismul în sînul brahmanismului sau vahabismul pentru islamism). Nu credea însă nimeni în Franța că poate fi posibil creștinismul în "adevărata lui puritate" iar Francisc I, ca om de stat va duce o politică de va-et-vien, preluată și de Catherine de Medicis. Era mai cu seamă un monden, foarte italienizat (îi va proteja pe Da Vinci, Cellini, Rosso) iar spiritul regal va acționa asupra celui public, uzanțele vieții de la curte se vor răspîndi. Organizarea vieții era prea dificilă, pericolele reale prea grave, ceea ce se carea era satisfacția eleganței, forma artistică, adaptarea erudiției la contururile vieții, indiferent de partidele de catolici, protestanți, regaliști, antiregaliști sau indiferenți. Literatura "se angajează" și ea în frecventul aspect de pamflet, rezultat al introducerii "eului" cu elanul lui vital și impetuozitățile proprii (de aceea istoricii sînt nevoiți să comenteze scrierile sub aspectul lor de relativitate individuală care modifică adesea semnificațiile reale ale faptelor). Scepticismul, ezitările par a fi precauții pentru concilierea ermetismului cu disprețul pentru erudiție, sau sînt derogări necesare învățării unei vieți duble, a corpului și a spiritului. Toate acestea conferă complexitate personajului Brantome, ieșit dintr-o pătură burgheză unde știința era la loc de cinste, dar mai importantă rămînea dorința de a se ridica prin posesiuni de pămînt la rolul nobilimii spre care aspiră și pe care o ridiculizează. Tipul ideal, propus de Rabelais prin Pantagruel, care unește noblețea militară și cultura trebuia deabia forjat. Războaiele italiene multiplicaseră contactele cu lumea mediteraneană, Reforma cu cea germanică, Brantome rămîne fără ecou cînd se face campionul unei alianțe spaniole contra turcilor (Spania însemna ostilități, Inchiziție, ororile americane, Carol Quintul); îi rămîne alternativa amatorului, intuitivului, spontanului dirijat de temperament, intim legat de spiritul țării și de alegoria ei "cocoșul galic" (ca și "Semănătoarea Marianne"), care după 1789 va deveni emblemă pe monezi, apoi desființată de Napoleon, dar revenind după revoluția din 1839 și pe drapele.

Totuși, Brantome a fost prea om de litere și prea intelectual pentru a-și menține scrierile (nepublicate, păzite cu gelozie de îndrăgostit) în spațiul îngust al "cocoșului galic". Curiozitatea acestui martor participant la Cronica Franței, la modul frust și mai concret decît Montaigne, atașat de "cazurile" umane și studiul moravurilor, să fi fost aceea a unui moralist? Nu cred, nici filmul *Doamnele galante* nu înclină spre această interpretare. Dar despre el s-a vorbit mult, ca și în cazul Montaigne, portretul i-a fost întrucîtva flatat, exagerat. Din film apare un bărbat de o vanitate naivă, uneori brutală, care îl face să accepte toate legendele susceptibile de a-i justifica pretențiile, mai ales gustul aventurii sub toate formele. A rămas atît pentru rege, cît și pentru doamnele galante, burghezul, "un simplu călugăr", cu manifestări orgolioase și indisciplinate, de parcă i se datora totul, de parcă totul îi era permis, pînă și trădarea. Opera lui, din care foarte tîrziu s-a făcut o culegere cu titlul deformat, i-a impus reputația de "deocheat", dar unde să-l fi plasat posteritatea, între catolicism, Liga de la 1516 și Protestantism?

Barbă Albastră, una dintre poveștile celebre ale lui Charles Perrault (1697) prelucra după versiunea populară un tip de cuceritor care degajă farmecul unui optimism sănătos, profund omenesc, care anunță deja literatura secolului al XVIII-lea. Pe cînd secolul al XVI-lea francez rămîne provincial. Ceea ce nu înseamnă că folosind acest cuvînt stabilim vreo opoziție radicală între provincie și Paris. Centrele provinciale (Lyon, unde s-a simțit Rabelais mai în largul său, Montpellier, Nîmes, Bordeaux, Poitiers, chiar orașe mici, ca Perigueux, Bergerac sau La Rochelle) au lansat multe nume neeclipsate de parizieni, au fost foarte eficace în întreținerea artizanilor esențiali ai vieții intelectuale: imprimeri, magistrați, universitari, medici, mecenați, prelați, parlamentari, voiajori...

Războiele civile au restrîns comunicarea, dar Franța a păstrat, mai ales prin aceste centre provinciale voința de a salva din neuitare anumite caractere și de a fortifica aspectele locale. Brantome însă putea prinde consistență numai la Paris, centrul de intrigi în care femeile jucau rolul principal iar gîndirea intelectuală furniza războaie, dar unde tendința de unitate națională a gustului francez se putea substitui dispersării feudale. Pentru Brantome numai Parisul era locul unde femeile și bărbații trebuiau să învețe să evolueze, să cucerească știința "celuilalt" și a sinelui, a psihologiei și a lumii, precum și arta de a conferi toate acestea, pe măsura "provincialului" Montaigne.

Viața nu este nici scop, nici mijloc, viața este un drept care trebuie verificat, împotriva morții care încremenește. Aceasta este, cred, ideea fundamentală pe care o sugerează filmul *Doamnele galante*. De aceea mai cred că i s-ar potrivi ca motto un distih din poemul *Viața lumii* al lui Miron Costin:

"Orice faci, fă și cată sfîrșitul cum vine
Cine nu-l socotește, nu petrece bine".

Brantome nu a avut însă șansa cronicarului nostru, de a fi ocrotit de spiritul lui Kochanowski-Ariel. Și lui Kochanowski, contemporan cu Brantome, tot astfel i-a plăcut "viața veselă", dar s-a retras din cariera politică și eclesiastică ce i se deschisese la curtea regelui Zygmunt August, în satul lui natal Czarnolas (Pădurea neagră). Simfonia pe care a auzit-o în tăcerea inimii a pus în mișcare elemente de viață mai complexe, mai permanente și mai profunde, astfel dăruind literaturii polone cel mai important atu: nivelul european renascentist, intuit și asumat în Italia și Franța.

scriitori francofoni în spațiul cultural românesc: Béatrice Libert

Béatrice Libert își iubește familia (are doi fii pe care-i adoră și un soț care-i este aproape, atunci cînd ranele scrisului trebuie oblojite cu balsamul fericirii domestice) meseria, (este profesoară de literatură franceză și de teatru în Liège) și, mai ales, iubește Poezia, pe care o recepteazǎ, o trăiește și o creează cu patimă și har și pe care a adunat-o între copertele multor volume, din care amintesc *Invitation* (Thalia, Liège, 1979), *Parades* (André De Rache, Bruxelles, 1983), *Baisers volés à Paul Eluard, suivi de Remparts* (Vie Ouvrière, Bruxelles și Pierre Zech, Paris, 1989), *Lalangue du désir et du désarroi* (L'Arbre à paroles, collection Buisson ardent, Amay, 1991), *La Passagère* (Vie Ouvrière, Bruxelles și Pierre Zech, Paris, 1994).

Scriitoare prolifică, Béatrice Libert a publicat, de asemenea, volume de eseuri și proze, ca și articole didactice și pedagogice în numeroase reviste francofone, cărțile sale fiind traduse în italiană, rusă, engleză, germană și română.

După cum afirma și criticul Jacques Charpentreau (directorul colecției "Pour le Plaisir" a editurii "Vie Ouvrière" din Bruxelles), poezia «cultivată de Béatrice Libert, "à la lisière du bonheur" ne emoționează prin simplitatea cuvintelor și prin somptuozitatea imaginilor. În mijlocul discordanțelor, Béatrice Libert își impune cîntul, cel al unei poezii din care am păstrat în noi armonia oarecum uitată dar al cărei secret îl deține autoarea». Autoare ce se consideră o pasageră a imposibilului spre cea mai bună dintre lumile posibile: lumea poeziei.

Eseist și critic literar, poet și prozator, Béatrice Libert s-a născut la 1 decembrie 1952 la Amay-sur-Meuse, editează în mod constant, atît în Belgia cît și în străinătate, tulburătoare volume de versuri în care Poezia renaște în fiece poem, volume pe care eu le-am descoperit și "sorbit" tîrziu, abia în această toamnă, Bienala Internațională de Poezie de la Liège. Deși culegerea din care am tradus poemele din această pagină poartă titlul oarecum sfîșietor *Le bonheur inconsolé* (L'Arbre à Paroles, Amay, 1997), amintindu-mi cărțile scriitoarei canadiene Hélène Dorion, atît prin universul aparent intimist pe care-l creează și în care se adîncește cu voluptate, cît și prin necuprinsul zbuciumului creator, prin precizia cu care ne readuce în suflete propriile neîmpliniri, neliniști, năzuințe, tonul său împrumută nuanțele transcendentale ale iubirii aflate mai presus de îndoieli și nimicnicie. Pentru că iubirea înseamnă, în primul rînd, speranță.

***

ce știi tu despre poemul ce va să vină,
revelat lui însuși într-o blîndă asceză?

Ce știi tu despre tăcerea sub care ni se ascunde originea,
despre liniștea dinaintea zorilor,
despre craterul dinaintea scrisului?

Așadar, leapădă-ți setea
și fii mai ușoară decît așteptarea
mai sleită decît vasul transformat în cioburi.

***

În fiece dimineață sufletul mi se strînge puțin cîte puțin.

Ce să pun în locu-i?
Nimic nu rezistă acolo: grefa e iluzorie.

Trup stigmatizat
Străbătut în vijelii, de plodiri, de trecerea vremii,
trup sprijinit pe vid, fermecat de uitare

***

O piatră a alunecat.
Toate cuvintele au tăcut.
Abandon al spiritului,
al mîinii care-l scotocește
și al sufletului înnegrit
de tăciunii nefericirilor.
Bate cineva. Și încă e ieri.

***

Fragilă, există o ușă
ce așteaptă clipa trecerii tale.

Profundă, există o rană
ce se deschide la cea mai mică lovitură.

Neatinsă, există o fereastră
ce nu se deschide decît orbește.

***

Cade seara pe mîinile noastre
Și sufletul ni se învinețește încetișor.
Ce am făcut oare cu setea care ne-a măcinat?
Unde au fugit cei ce ne-au astîmpărat setea?
Doar negrul ne împuținează.

***

Ce lucru mă atinge
și nu știe nimic de mine?
Ținta, în țintă
Pumnul, în pumn.
Înlăuntru-mi s-au frînt orizontul,
lumina dezarticulată,
inima ridată de zgomote.

***

Să-ți dărui setea nisipului
Articulînd sunete golite de sens.
Cărui ecou să-i hărăzești vorbele?

Mîinile tăiate închipuie
jertfa și părăsirea

Deșertul nu încetează să ne bîntuie.

***

Traversată de sarea nopții
ea iese în întîmpinarea
următorului strigăt,
al diezului care, într-o seară, va deschide venele
tristeților toamnelor bătrîne,
îngrămădite, la stînga,
pe etajera de stejar.

Cuvîntul ei e o apă adîncă,
o apă curată,
o apă sărată de lacrimile
pe care n-a putut să le verse:
sferă în care scufundarea e fărîmare a durerii.

***

Ascult aceeași pasăre
fluierînd același cînt
pe același arbore din aceeași
grădină.

Și totuși, ce s-a schimbat în
mine?

***

Ploaia nu reușește să-ți spele
chipul

Inima îți bate în cea a arborelui
(Originea nu poate fi uitată)
Hărăzită furtunii, te lași ademenită
și înnozi lumini violente
pe tărîmuri pierdute

Îl asculți pe Dumnezeu pășind peste tăcere
și mîinile tale și-au pierdut harul comunicării.

***

Fericirea își linge rănile

Cineva o va dezlega de păcate?

Strabismul lumii
e proporțional cu surditatea sa

Și totuși cineva
în ființa noastră
își anunță prezența

***

Într-o seară vom luneca în abstract,
fluidul, vegetalul, veninosul.
Și aurul se va desăvîrși în noaptea gurilor noastre.

***

Dans,
în nedeslușire și în stingere,
obscura dorință ce devine
transă.

***

Arcul dorinței deschis
îmbrățișează vidul în care nu mai ești.
Arcul dorinței închis
strînge în corabia sa toate plăcerile pierdute

***

Frumusețea își croiește drum -
durerea i-a legat
ochii

***

Ca o flacără
mă prefac în cenușă
oglindă stinsă a celor trecute

Anonimatul plouă în noi

prezentare și traducere Valeriu STANCU

Revista se editează cu sprijinul Ministerului Culturii

I.S.S.N.: 1220—4560

Poziția în Catalogul Presei Interne: 3031.

Cont în lei 45.10.09.72 deschis la B.C. Iași.

Casa de Presă și Editură CRONICA

Redactor-șef: **Valeriu STANCU**

Redacția: ● **Vasile CONSTANTINESCU** ● **Bogdan Mihai MANDACHE** ● **Mariana STANCU** ●

Redactori pentru străinătate: ● **Pierre-Yves SOUCY, Francis TESSA (Belgia); Hélène DORION (Canada); Jean-Pierre VALLOTTON (Elveția); Yves BROUSSARD, Jean PONCET (Franța); Emil CIRA, Christian W. SCHENK (Germania)**

Secretariat tehnic: ● **Adela GACEA** ● **Angela MAFTEI** ●

Număr tipărit cu sprijinul Consiliului Județean Iași și al Fundației pentru o Societate Deschisă.

Tiparul: **MULTIPRINT, str. Sf. Lazăr, nr. 49, Iași - 6600. Tel. 230060**

Redacția și administrația: **str. V. Alecsandri nr. 6, Iași - 6600.**

Telefon redactor-șef: **032/146433.**